

ΦΗΜΕΡΙΣ

ΑΡΧΑΙΟ

ΛΟΓΙΚΗ

1916

Δ

135

515

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1916

ΑΘΗΝΗΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Περιεχόμενα

(τοῦ 1ου καὶ 2ου τεύχους)

Πέτρου Ἀ. Φουρίκη: Ἀρχαῖοι τάφοι ἐν Σαλαμίτι.	Σελ.	1- 9
Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως: Τέσσαρες ἀνάγλυφοι προτομαὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν.	»	9- 17
Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου: Θεσσαλικά ἐπιγραφαί.	»	17- 33
Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως: Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως.	»	33- 45
Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου: Νέα ἀλεξανδρινὰ δοτεῖνα ἀνάγλυφα.	»	46- 49
Ἀθανασίου Σ. Γεωργιάδου: Οἱ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ γνῶστοι δῆμοι.	»	49- 61
Νικολάου Ἰ. Γιαννοπούλου: Ἐπιγραφή ἐκ Θεσσαλίας.	»	61- 62
Percy N. Ure: Διορθώσεις.	»	62
Γεώργιος Μιστριώτης.	»	63- 64

(τοῦ 3ου καὶ 4ου τεύχους)

Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως: Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως.	Σελ.	65- 72
Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλλου: Θεσσαλικά ἐπιγραφαί.	»	73- 93
Ἀναστ. Κ. Ορλάνδου: Παραστάσεις κρητῶν ἐπὶ ἀγγείων.	»	94-107
Φριδερίκου Βερσάκη: Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς βορείου Ἠπείρου.	»	108-117

Περίληπτική ἀνακοίνωσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἔτους 1916.

Κ. Κουρουνιώτου: Ἀνασκαφαὶ Πηνκός.	»	118
Π. Καστριώτου: Τὸ Ὡδεῖον τοῦ Περικλέους.	»	118
Βασιλείου Λεονάρδου: Ἀμφιαρεῖον σκαφαί.	»	118-121
Κ. Κουρουνιώτου: Ἐν Ἐρετρῇ.	»	121
Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου: Ἐν Θεσσαλίᾳ.	»	121
Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως: Ἐν Νικοπόλει.	»	121-122
Γεώργιος Παπαδάσιλείου.	»	123

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος

Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελεῖται ἐπιτροπεία πέντε μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας. Τὰς ἐπιστολὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν αἴτησιν ἀπευθυντέον: τῷ Ἐπιμελητῇ ταύτης Ἀλεξάνδρῳ Φιλαδελφεῖ, ἐφόρῳ ἀρχαιοτήτων, ὁδὸς Κάνιγγος 18.

Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὗρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἐταιρείας ἀνασκαφῶν, πᾶσαι διὰ βραχέων συντεταγμέναι.

Ἐκδίδονται κατ' ἔτος τέσσαρα τεύχη σχήματος τετάρτου μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων. Τιμὴ ἑκατοῦ τόμου δραχμαὶ εἴκοσι πέντε.

Οἱ συγγραφεῖς λαμβάνουσιν ἑπτὰ καὶ ἥμισυ δραχμῆς τῆς σελίδος ἑκάστης, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, καὶ ἀντίτυπα τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν εἴκοσι πέντε.

Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς ἀνταλλάσσεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Ἀρχαῖοι τάφοι ἐν Σαλαμῖνι

(πίναξ 1-2)

ὑπὸ

Πέτρου Ἀν. Φουρίκη.

Α

Ἀγαθὴ τύχη περὶ τὴν τετάρτην μεταμεσημβρινὴν ὥραν τῆς 17^{ης} ἱσταμένου διατρίβοντες ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἡμῶν πατρίδι ἐπληροφόρηθημεν, ὅτι ἐργάζεται σκάπτοντες πρὸς ἀνόρουξιν φρέατος ἐν χώρῳ ἀπεριφράκτῳ, ἀποτελοῦντι τὴν αὐλὴν οἰκίας ἀνηκούσης εἰς τὸν Ἀθανάσιον Πατάπην, εὗρον τάφον καλυπτόμενον ὑπὸ πλάκῃς ἐκ μαρμάρου φερούσης ἀναγλύφους παραστάσεις.

Μετέβημεν ἀμέσως εἰς τὸ βορειότατον τμήμα τῆς κωμοπόλεως καὶ κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τοῦ μεγάλου τετραγώνου¹ τοῦ εἰκονιζομένου ἐν Karten von Attika, Bl. XXI-Kuluri (Salamis) παρὰ τὸ σημεῖον 13, 7, εἶδομεν, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ εἰς βάθος 1·50 μ. εἶχεν εὐρεθῆ τάφος, ὅστις ἀφαιρεθείσης μιᾶς τῶν τριῶν καλυπτουσῶν αὐτὸν πλάκῃν ἡρευνήθη ὑπὸ τῶν σκαφέων, πρὶν τις τῶν ἀρμοδίων λάβῃ γνώσιν. Οἱ αὐτοὶ σκαφεῖς εἶχον μετατοπίσει ὀλίγον τὴν πλάκα καὶ τοποθετήσῃ αὐτὴν ὀρθίαν εἰς τὴν παρειὰν τοῦ σκάμματος.

Ζητήσαντες πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς εὐρέσεως ἐμάθομεν, ὅτι οἱ ἐργάται μόλις ἔφθασαν εἰς βάθος ἐνὸς περίπου μέτρου εὗρον τοιχίον ἐκτισμένον διὰ κοινῶν μικρῶν ἀργῶν λίθων συνδεομένων διὰ μείγματος ἀσθέστου καὶ ἄμμου· θεωρήσαντες δὲ τοῦτο ὑπόλοιπον θεμελίου παλαιότερας οἰκοδομῆς ἤρχισαν νὰ κατεδαφίσωσιν αὐτὸ ἄνευ

οὐδεμιᾶς προσοχῆς· ὅτε ὁμῶς σκάπτοντες καὶ κατεδαφίζοντες προὐχώρησαν περὶ τὸ ἡμῖς εἰσέτι μέτρον, ἔστησαν, διότι ἡ ἀξίνη προσέκρουεν ἐπὶ πλάκῃς μεγάλῃς ἐπιφανείας. Ἡ ἀντίστασις τοῦ μαρμάρου καὶ ὁ ἦχος τοῦ κενοῦ ἐγέννησαν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπόνοιαν ἅμα καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι πρόκειται περὶ ὑδραγωγείου μέλλοντος εὐχερῶς καὶ ἀφειδῶς νὰ λύσῃ τὸ περὶ ὑδρεύσεως ζήτημα αὐτῶν. Εἰς τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐρειδόμενοι ἤρχισαν νὰ εὐρύνωσι τὴν σκαφὴν καὶ ν' ἀπομακρύνωσι τὰ χώματα μετὰ πολλῆς προσοχῆς.

Ἀντὶ ὁμῶς τοῦ προσδοκωμένου καλύμματος τοῦ ὑδραγωγείου εὗρον ὑπὲρ ὀριζοντίως τῷ τάφῳ (Α) τὴν πρώτην πλάκα (Πίν. 1), ἥτις καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀριστερὰν παραστάδα ἦτο ἐκτισμένη ἐντὸς τοῦ τοιχίου, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν γειτόνων, διότι τὸ βάρος ἦτο μέγα, ἀπέσπασαν καὶ μετετόπισαν αὐτὴν ὀλίγον, εἰς ἣν θέσιν εἶπομεν, ὅτι εὗρομεν αὐτήν.

Τοῦ οὕτως ἀποκαλυφθέντος τάφου ἐγένετο ἔρευνα ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας καὶ ὑπὸ τῶν σκαφέων ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν γειτόνων, οἵτινες ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἄρσιν τῆς πλάκῃς. Ἀπαντας τούτους κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἐξετάσαντες περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ τάφου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν, εἰμὴ ὅτι: κατὰ τὴν μεσημβρινὴν κορυφὴν τῆς ἐτέρας πλάκῃς (Πίν. 2), τῆς κειμένης ἔτι κατὰ χώραν, ὅτε ἡμεῖς μετέβημεν ἐπὶ τόπου, εὐρέθησαν ὀκτὼ κρανία καὶ ἀνάλογος πληθὺς ὀστέων ἐν σωρῷ· παρὰ δὲ τὸν σωρὸν τοῦτον δύο μικρὰ πῆλινα ἀγγεῖα, ἅτινα παραληφθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας ἐφυλάσσοντο ἐπιμελῶς ἐντὸς ἐρμαρίου.

¹ Τὸ τετράγωνον τοῦτο σχηματιζόμενον ὑπὸ συστάδος οἰκιῶν, οἰκοδομηθεισῶν ἐν συνεχείᾳ εἰς σχῆμα τετραγώνου ἔχοντος μίαν μόνον ἔξοδον κατὰ τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευράν, ὀνομάσθη εἰρωνικῶς «Κάστρο» καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀκούεται σήμερον.

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν θεωρήσαντες τὰς πληροφορίας ἀσφαλεῖς καὶ ἀπηλλαγμέναις πάσης κακοδοῦλου ἐπιφυλακτικότητος προέβημεν εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ καταμέτρησιν τοῦ τάφου.

Οὗτος ἔχων κατεύθυνσιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, εἶχε μῆκος μὲν 2·15, πλάτος 1·40 καὶ βάθος 1 περίπου μέτρου· ἦτο δὲ ἐκτισμένος διὰ μικρῶν κοινῶν λίθων μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξελεγμένων καὶ συνδεομένων διὰ μείγματος ὁμοίου πρὸς τὸ δι' οὗ τὸ τοιχίον εἶχε κτισθῆ.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ καταμέτρησιν τοῦ τάφου ἐθεωρήσαμεν καθήκον νὰ ἐπιμεληθῶμεν τῆς πλακῆς, ὅπως προλάβωμεν τὴν φθορὰν καὶ βλάβην τῆς παραστάσεως, ἣτις ἀσφαλῶς ἤθελε βλαβῆ ὑπὸ τῶν περιέργων, οἵτινες δι' αἰχμηρῶν λίθων καὶ σιδηρῶν ἐργαλείων ἐπεχειροῦν νὰ ἀποξέσωσι τὰ χώματα καὶ τὸ μείγμα τῆς ἀσθέστου, τὸ ὁποῖον ἦτο στερεώτερον προσκεκολλημένον κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος καὶ τῆς ἀριστερᾶς γωνίας τοῦ ἀετώματος. Μετὰ πολλῆς δὲ προσοχῆς ἀποκαθάρσαντες τὴν πλάκα καὶ ἀπαλλάξαντες αὐτὴν πάσης ἄλλης ξένης τῷ μαρμάρῳ οὐσίας παρουσιάσαμεν ἄριστον ἀνάγλυφον, περὶ οὗ κατωτέρω.

Διακοπεῖσα περὶ τὴν ἐσπέραν πᾶσα σχετικὴ ἐργασία δὲν ἐπανελήφθη, εἰμὴ τὴν πρωίαν τῆς Τρίτης (20 Ὀκτωβρίου) ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μετὰ τὴν σκαφὴν τῆς ὑπερκειμένης γῆς ἐξεχώσθη ἡ δευτέρα πλάξ (Πίν. 2), ἡ παρακειμένη τῇ πρώτῃ, μεσαία δὲ ἐν τῇ διατάξει τῶν καλυπτουσῶν τὸν τάφον, καὶ ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκαφῆς ἐτέθη ὀρθία ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς πλησίον κειμένης οἰκίας.

Ἐκεῖ εὗρομεν αὐτὴν περὶ τὴν 4^{ην} μ. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὑπ' ἀδαμάστου περιεργείας κινούμενοι μετέβημεν τὸ δεύτερον εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ὁρθίαν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ πολλοῦ χώματος μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἐργασθέντες ἀπηλλάξαμεν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς γῆς μορίων, ἅτινα εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὰ κενὰ καὶ τὰς πτυχωσεις τῶν ἐνδυμάτων τῶν εἰκονιζομένων προσώπων.

Περὶ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ σκάμματος καὶ ἡ τρίτη πλάξ. Αὕτη πωρίνη οὖσα καὶ ἔχουσα μῆκος μὲν 1·50, πλάτος δὲ 0·60 καὶ

πάχος 0·17 περίπου οὐδὲν ἔφερεν ἔχνος κατεργασίας.

Κατὰ τὴν διὰ τοῦ μοχλοῦ διάσεισιν τοῦ τρίτου λίθου τοῦ πρώτου τάφου παρετηρήθη, ὅτι καὶ ἕτερος λίθος ἀπέχων περίπου 0·30, ἔχων δὲ σχεδὸν τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἐκινήθη καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ οὗτος ἦτο ξένος πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἔτοιμος νὰ δείξῃ, ὅτι ἐκάλυπτεν ἕτερον κενὸν ἢ ἕτερον τάφον.

Ἡ συγκίνησις, ἣτις εἶχε καταλάβει πάντας καὶ πρὸ παντὸς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ γηπέδου, ἦτο τοιαύτη, ὥστε πρὶν γίνῃ ἄλλη σκέψις καὶ ληφθῇ ἄλλη οἰαδήποτε ἀπόφασις, τῇ βοηθείᾳ τοῦ μοχλοῦ ὁ λίθος εἶχεν ἐξαχθῆ καὶ ὁ δεύτερος τάφος (B') ἦτο ἀνοιχτὸς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν. Μετὰ τὴν ἐσπευσμένην ταύτην ἐνέργειαν τῶν ἐργατῶν ἐθεωρήθη φρόνιμον νὰ ἐξετασθῇ οὗτος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Πρῶτος λοιπὸν εἰσελθὼν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ γηπέδου ἠρεύνησε, τῇ βοηθείᾳ φωτός, ἐπιμελῶς τὸν τάφον καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ πέντε μικρὰ πήλινα ἀγγεῖα διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους ἄνευ οὐδεμιᾶς γραφῆς.

Μετὰ τὴν ἐκείνου ἐξόδον ἠδυνάτο τις, πάντοτε τῇ βοηθείᾳ τοῦ φωτός, νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι κατὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν τοῦ τάφου ὑπῆρχον ἐξ ἑως ὀκτὼ κρανία καὶ ἀνάλογος πληθὺς ὀστέων ἐν σωρῷ, ὡς καὶ ἐν τῷ τάφῳ A'.

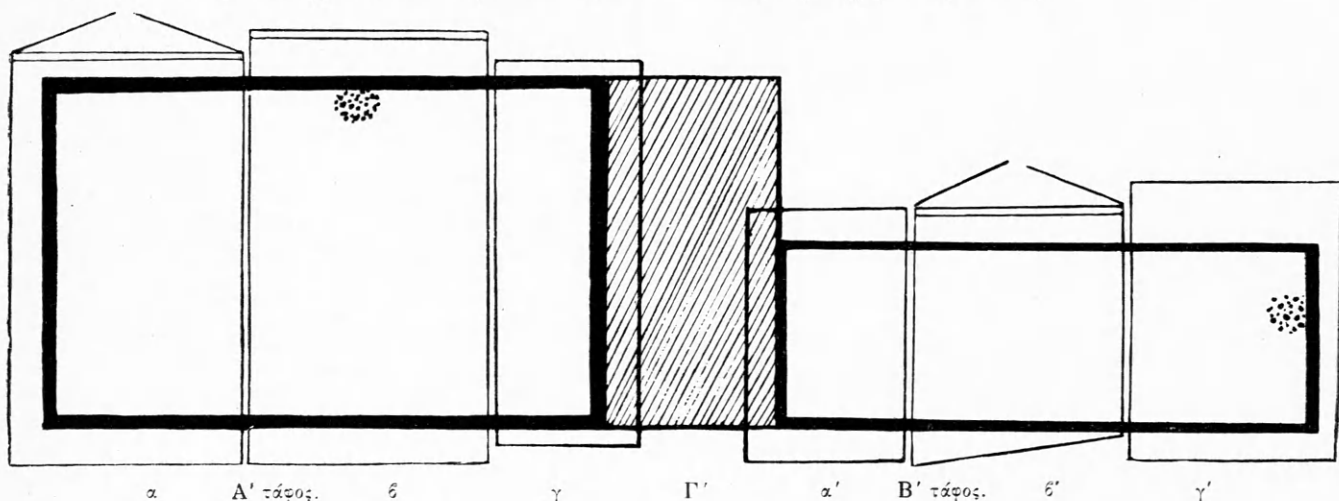
Ἡ διακοπεῖσα λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος σκότους σκαφὴ ἐπανελήφθη τὴν ἐπομένην (21 Ὀκτωβρίου) καὶ ἀπεκάλυψε τελείως τὸν τάφον B', ὅστις ἐκάλυπτετο ὡσαύτως ὑπὸ τριῶν λίθων. Τούτων εἷς ἦτο ὁ ἀπλοῦς ὀγκόλιθος, ὅστις πρῶτος διεσεισθῆ καὶ ἐξήχθη τὴν προηγουμένην· ὁ δεύτερος ἦτο πλάξ ἐκ μαρμαρίου φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν καὶ ὁ τρίτος ὄγκος μαρμαρίου φέρων ἔχνη κατεργασίας πρὸς παράστασιν σώματος γυναικείου (!), οὗτινος μόνον ὑποτύπωσιν βάνχυσον ἠδυνάτο τις νὰ διακρίνῃ.

Ὁ τάφος B' χωριζόμενος τοῦ A' διὰ τοιχίου 0·65 εἶχε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ κατὰ τὴν ἀρκτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ἠκολούθει τὴν αὐτὴν γραμμὴν. Τὸ μῆκος καὶ τούτου ἦτο 2·15, τὸ βάθος ὡσαύτως 1·00, τὸ πλάτος ὅμως ἦτο μόνον 0·90, δηλαδὴ κατὰ 0·50 στενότερος τοῦ A'. Ἦτο ἐκτισμένος διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου, δι' οὗ καὶ ὁ πρῶτος,

καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις τῶν τάφων καὶ ἡ θέ-

σις, ἣν εἶχεν ἕκαστος τῶν λίθων, εἰκονίζεται ἐν τῷ ἐπομένῳ σχήματι (εἰκ. 1).

Εἰκ. 1: Α' τάφος: α πλάξ πίνακος 1, β πλάξ πίνακος 2 καὶ γ πλάξ πορφύρου. — Β' τάφος: α' ὀγκόλιθος, β' πλάξ εἰκόνας 2, γ' ὄγκος μαρμάρου φέρων ἔγχνη κατεργασίας. — Γ' τοίχιον χωρίζον τοὺς τάφους. Τὰ στίγματα δηλοῦσι τὰ σημεῖα εἰς ἃ εὐρίσκονται τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ἀγγεῖα

Β'

Προβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν αὐτοτελεῖ ἐξέτασιν τῶν πλακῶν, αἵτινες ἐκάλυπτον τοὺς δύο ἀνωτέρω τάφους, θέλομεν ἐξετάσαι αὐτὰς κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν καθ' ἣν καὶ ἀνευρέθησαν:

α). Ἡ ἐν τῷ Πίνακι 1 εἰκονιζομένη πλάξ καταμετρηθεῖσα εὐρέθη ἔχουσα ὕψος μὲν 1·95, πλάτος 1·00 καὶ πᾶχος 0·15 περίπου. Ἐχει μορφήν ναῖδιοσχήμου ἐπιτυμβίου στήλης μετὰ παραστάδων καὶ ἀετώματος. Σῶζεται ἀκεραία, ἐκτὸς τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος, ἣτις εἶναι ἐλάχιστα τετραυσιμένη. Ἡ παράστασις σῶζεται ὡσαύτως εἰς ἀρίστην κατὰστασιν, πλὴν τῆς ῥινὸς ἐνὸς τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, ἣτις εἶναι ἀποκεκρουμένη.

Ἡ ἐν τῷ πλαίσιῳ, τῷ ὑπὸ τοῦ ἀετώματος καὶ τῶν παραστάδων σχηματιζομένῳ, εἰκονιζομένη σκηνὴ εἶναι ἡ συνήθης εἰς ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα ἀποχαριετιστήριος:

1. Δεξιὰ εἰκονίζεται γέρων πωγωνοφόρος καθήμενος ἐπὶ ἔδρας μετ' ἀνακλίσεως, περιβεβλημένος ποδῆρες ἱμάτιον, ὅπερ ἀφίνει μόνον τὸ δεξιὸν στήθος γυμνόν. Ἡ πτύχωσις καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου ἐμφαίνει ἀρίστην τέχνην. Ἡ μορφή τοῦ γέροντος παρὰ τὸ ἀποκεκρουμένον τῆς ῥινός, δείκνυται σοβαρὰ ἄμα καὶ γλυκεῖα. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τείνεται μετὰ κόπου πρὸς τὸν ἐναντι αὐτοῦ ἱστάμενον

νεανίαν, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἀναπαυομένη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς κρατεῖ μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου ῥάβδον, ἣτις διήκουσα διὰ τῶν ποδῶν φθάνει τὸ μὲν παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ νεανίου, τὸ δὲ μέχρι τοῦ γυμνοῦ στήθους, ἐφ' οὗ διακρίνει τις τεμάχιον τῆς ῥάβδου, ἣτις κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον εἶναι τεθραυσμένη. Ὁ ἀριστερὸς ποὺς, μόνος αὐτὸς φαινόμενος, εἶναι μετὰ περισσῆς χάριτος πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένος καὶ στηρίζεται ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ προσθίου ποδὸς τῆς ἔδρας.

Ὁ γέρων οὗτος διὰ τῆς φυσικῆς, ἡρέμου καὶ γλυκεῖας διαθέσεώς του ἀναφέρει εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν γέροντα Τυννίαν (τὸν Τύννωνος, τὸν Τριχορύσιον)¹, τὸν εἰκονιζόμενον ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 902 ἐπιτυμβίῳ στήλῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται νεανίας φέρων ἱούλον, καθιστῶντα τὴν γλυκυτάτην αὐτοῦ φυσιογνωμίαν μᾶλλον συμπαθεῖ. Οὗτος εἰκονίζεται ἐν φυσικῷ μεγέθει ἱστάμενος, ἐλαφρῶς προσκλίνων καὶ μετὰ γλυκύτητος καὶ τοῦ συνήθους εἰς νεκρικὰς παραστάσεις ὑπομειδιάματος προσδλέπων τὸν καθήμενον γέροντα, πρὸς ὃν τείνει μετὰ θερμῆς τὴν δεξιάν, ἣτις καλύπτει σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐκ

¹ Πρβ. ΑΕ 1886 σελ. 52. — Conze, Grabreliefs, No 617 pl. XVIII. — Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀριθ. 902 σελ. 148. — V. Stais, Marbres et Bronzes du Musée National No 902 σ. 165.

τοῦ γήρατος κάτισχον καταστῆσαν χεῖρα τοῦ προσώτου.

Ἡ δὲ ἀριστερὰ αὐτοῦ ὑφουμένη μέχρι τοῦ στήθους κρατεῖ μετὰ πολλῆς χάριτος τὸ ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἐλισσόμενον ἱμάτιον, ὅπερ θαυμασίως πτυχούμενον περὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, ἀφίνει γυμνὸν τὸν δεξιὸν κορμὸν ἀπὸ τῆς ὀσφύος.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἱματίου εἶναι τόσον ἐπιμελελημένη, ὥστε ὅλαι αἱ σφριγῶσαι γραμμαὶ τοῦ σώματος τοῦ νεανίου ὑποτυποῦνται, ὥστε οὗτος ἐφ' ὧν διαφανὲς ἱμάτιον.

Ἡ ἀριστερὰ στηρίζεται ἐπὶ ὀξώδους ῥάβδου, διακρινομένης ἐκατέρωθεν τῶν διασταυρουμένων χειρῶν τῶν προσώπων), ἐξ οὗ ἀσφαλῶς δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ νεανίας εἶναι ὁ θνήσκων.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου φέρονται γεγραμμένα διὰ συνήθους ἀττικῆς γραφῆς ἄνωθεν μὲν τοῦ γέροντος τὸ ὄνομα ΚΑΛΛΙΑΣ, ἄνωθεν δὲ τοῦ νεανίου ΠΠΟΜΑΧΟΣ.

Κρίνων τις ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀρίστης τέχνης τοῦ ἔργου πρέπει ἀσφαλῶς νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τοῦτο ἐποιήθη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Δ' ἐκατονταετηρίδος.

6'). Ἡ δὲ ἐν τῷ Πίνακι 2 εἰκονιζομένη πλάξ καταμετρηθεῖσα εὐρέθῃ ἔχουσα ὕψος μὲν 1·81, πλάτος 1·02 καὶ πᾶχος 0·12 περίπου.

Ἡ μορφή αὐτῆς εἶναι ὅλως ἀσυνήθης ἢ μᾶλλον δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἐπιτυμβίους στήλας. Ἄνωθεν ἔχει κανόνα μόνον, ἐπέχοντα θέσιν γείσου, μετὰ δύο ἐγκοπῶν πλάτους 0·8, ὧν τὰ 0·4 κατέχει ἡ εὐρυτέρα ζώνη ἐπὶ τῆς ὁποίας μετὰ πολλῆς στενοχωρίας ἔχουσι χαραχθῇ τὰ ὀνόματα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων. Κάτωθεν δὲ ἔχει πλινθίον 0·10 ἐφ' οὗ βαίνουσιν οἱ εἰκονιζόμενοι.

Οὔτε ἀέτωμα, οὔτε παραστάδες, οὔτε ἀνθέμιον, οὔτε ἄλλο τι σύνθηρες κόσμημα κοσμεῖ τὴν τόσον ἐπιμεμελημένην παράστασιν φέρουσαν πλάκα. Αἱ στεναὶ πλευραὶ ἔχουσαι πᾶχος 0·12 περίπου, ὡς εἴρηται, φέρουσιν ἀνὰ τέσσαρας ὁπὰς ἐπιμελῶς ἐργασμένας, ἐχούσας διάμετρον ὀλιγώτερον τοῦ 0·1 μ. καὶ βάθος 0·2· αἱ δύο ἐξ αὐτῶν φέρουσι καὶ γόμφωσιν.

Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης εἰκονίζεται:

Δεξιὰ ὀπλίτης ἡβῶν μὲ μορφήν λιπόσαρκον καὶ αὐστηράν, καθισταμένην σοβαρωτέραν διὰ τὸν ἰου-

λον, ὅστις καλύπτει τὸ γένυ, ὅπερ δυστυχῶς εἶναι ἐν μέρει ἀποκεκρουμένον. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐστραμμένη (profil) καὶ προσβλέπει εἰς τὸ κενόν.

Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ χιτῶνος ὀωρίου ἄριστα ἐξεργασμένου, κολπουμένου κατὰ τὴν ὀσφύν καὶ καθήκοντος μέχρι σχεδὸν τῶν γονάτων, ἅτινα δὲν καλύπτονται.

Ὁ δεξιὸς ποὺς πατεῖ σταθερῶς ἐπὶ τοῦ πλινθίου, ἐν ᾧ ὁ ἀριστερὸς ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένος ἔχει τὴν θέσιν ποδὸς αἰρομένου πρὸς βᾶδισιν.

Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ ἀσπίδα στρογγύλην (ἀργολικὴν), ἥτις αἰρομένη ἀπὸ τοῦ πόρπακος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ἵνα οὕτω καταστῇ ἐλαφροτέρα κατὰ τὴν πορείαν.

Ἡ δεξιὰ, ἀπὸ τοῦ καρποῦ μόνον ὀρωμένη, διότι τὸ λοιπὸν αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου, αἰρομένη δὲ εἰς φυσικωτάτην διάθεσιν μέχρι τοῦ στήθους, κρατεῖ ὀδου, ὅπερ στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ὤμου διήκει μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς πλακὸς. Ὀλίγον κάτωθεν τοῦ στήθους καὶ μεταξὺ τοῦ κενοῦ τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν χειρῶν διακρίνει τις διπλοῦν ἀορτήρα ἀπὸ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα ἐκρέματο ἕϊρος· ὁ χιτῶν ἐλάχιστα ἀνασυρόμενος κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν ὑπὸ τοῦ ἀορτήρος κολποῦται ἐλαφρῶς καὶ ὑπενθυμίζει τὰς χαριεστάτας ἀπεικονίσεις τῆς Ἀρτέμιδος. Οἱ πόδες αὐτοῦ εἶναι ὑποδεδεμένοι διὰ κοίλων ὑποδημάτων, ὧν διακρίνει τις ζωηρότατα εἰκονιζόμενα τὰ κατ' αὐτά, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἄκρον τῶν ἱμάντων ὀλίγον ὑψηλότερον καὶ ἀριστερὰ τοῦ σφυροῦ τοῦ δεξιοῦ ποδός.

2). Ἀριστερὰ εἰκονίζεται ἕτερος ὀπλίτης τελείως διαφέρων τοῦ πρώτου κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν λοιπὴν παράστασιν. Οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν στρογγύλην, τὸ δὲ πρόσωπον μᾶλλον στρογγύλον καὶ ἀγένειον. Προσβλέπει σχεδὸν πρὸς τὸν παρατηρητὴν μὲ μικράν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κλίσιν, ἥτις καθιστᾷ χαριεστάτην τὴν διάθεσιν. Ἡ μορφή αὐτοῦ, παρὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ ἡμίσεος τῶν χειλέων, γλυκεῖα καὶ αὐστηρά ὡς ἡ τοῦ παραστάτου, προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν προκαλεῖ ἡ θέα νεανίου ἔχοντος πεποιθῆσιν ἐπὶ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἀκμῆς.

Τὸ σῶμα τούτου εἶναι ἐντελῶς γυμνὸν (πλὴν

μόνον τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι ὑποδεδεμένοι καθ' ὃν καὶ οἱ τοῦ παραστάτου τρόπον), παρέχον οὕτω τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν τεχνίτην νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης, ἣν ἀνέπτυξεν ἐκεῖνος καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς καὶ ἐν ταῖς κατὰ μέρος γραμμαῖς.

Καὶ οὗτος, ὡς ὁ παραστάτης, φέρει ἀσπίδα στρογγύλην (ἀργολικὴν), ἣν ἔχει στηρίζει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνηται πλέον τοῦ ἡμίσεος. Ἰχνη πόρπακος δὲν διακρίνει τις εἰς ταύτην, ἥτις φαίνεται ὅτι διὰ τοῦ ὀχάνου ἔχει στηριχθῇ εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἱματίου τοῦ ἀνερριμμένου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου.

Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ καὶ οὗτος **δόρυ**, ὅπερ ἐλάχιστα φαινόμενον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὀφείας τῆς ἀντυχῆς διήκει μέχρι τοῦ ὤμου καὶ κρύπτεται ὑπὸ τὸ ἀνερριμμένον ἱμάτιον, πέραν τοῦ ὁποῦ δὲν φαίνεται πλέον, διότι τὸ ὑπόλοιπον μέρος διὰ χρώματος βεβαίως εἰκονιζόμενον ἀπεσθῆσθαι.

Ἡ δὲ δεξιὰ ἐντελῶς ἐλευθέρα τείνεται φυσικώτατα πρὸς τὰ κάτω καὶ ἄπτεται τοῦ μηροῦ ἄκροις δακτύλοις.

Τὸ σῶμα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, ὅστις σταθερῶς πατεῖ τὸ πλινθίον, ἐν ᾧ ὁ δεξιὸς ἐλεύθερος καὶ ἱκανῶς ἀριστάμενος τοῦ ἐτέρου κάμπτεται μετὰ χάριτος πρὸς τὰ ὀπίσω παρέχων εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὅλου σώματος στάσιν στρατιώτου ἐλευθέρως βαδίζοντος ἢ ἐν γραμμῇ μὲν ὄντος, ἀλλ' ἀναπαυομένου, ὥστε ἔλαβε τὸ παράγγελμα «ἀνάπαυσις».

Παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ὀλίγον ὑπεράνω τῆς λαγόνος διακρίνει τις τὴν λαβὴν ξιφιδίου, ὅπερ βεβαίως θὰ ἦτο ἀνηρητὸν διὰ τελαμῶνος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, ὅστις, ὡς εἴρηται, καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ἱματίου.

Παρὰ δὲ τὴν ἄκραν τῆς λαβῆς τοῦ ξιφιδίου διακρίνει τις τὴν τοῦ ἱματίου πόρπην, ἥτις συγχέεται μετ' ἐκεῖνης ἀποκεκρουμένης κατὰ τὴν κορυφὴν.

Παρατηρῶν τις μετὰ προσοχῆς τὸν νεανίαν τοῦτον ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς τὸν **Δορυφόρον** τοῦ Πολυκλείτου· ἐπιμελέστερον δ' ἐξετάζων τὰ κατ' αὐτὸν εὐρίσκει, ὅτι μεγίστη ὑπάρχει ὁμοιότης καὶ ἀναλογία μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ **κανόνος** τοῦ ἀργείου γλύπτου.

Ἐν πρώτοις ἐξετάζων τις τὴν κεφαλὴν θὰ ἐνόμιζεν ἀμέσως, ἂν αὕτη ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ οὐχὶ μίμησιν τυχαίαν, ἀλλ' αὐτὴν τοῦ Κανόνος τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῆς κόμης μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τοῦ προσώπου. Ἀλλὰ μήπως ἡ ἀνατομία τοῦ τραχήλου, τοῦ στέρνου, τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ὑπογαστρίου δὲν κατὰπροδίδει τὴν τελείαν μίμησιν τοῦ ἔργου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ὡς κανὼν ἀναλογίας πρὸς κατασκευὴν πλείστων ὅσων ἀντιτύπων;

Ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαία κριτικὴ παρεδέχετο ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Πολύκλειτον, ἡ διάθεσις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις καὶ ἡ ἀπόλυτος ἡρεμία τοῦ εἰκονιζομένου καθιστῶσι κατὰδῆλον οὐχὶ μόνον τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τοῦ ἐφαμίλλου τοῦ Φειδίου, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντιγραφὴν αὐτοῦ ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις, πλὴν τῆς στάσεως τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς διαθέσεως τῶν ποδῶν. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματίου τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ ἐτέρου μαρτυροῦσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς σχολῆς τοῦ Ἀργεῦς.

Ἄν ἀπεφάσιζεν ὁ ὀπλίτης νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν δεξιὰ καὶ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, θὰ ἐπίστευέ τις, ὅτι ὁ **Δορυφόρος** τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως, ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ λαβὼν ἀσπίδα, ἔστη παραστάτης τοῦ ἐτέρου σοδαροῦ ἐρήβου, ὅστις συμβολίζει τὴν σοδαρὰν ἀντίληψιν τοῦ ὑφίστου πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος.

Ὁ πολὺς Furtwängler¹ λαβὼν ἀφορμὴν ἔκ τινος ἀναγλύφου εὐρεθέντος παρὰ τῷ ἐν Ἀργεὶ θεάτρῳ, καὶ νῦν ἀποκειμένου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ², ἐδίδαξεν ἡμᾶς πλεῖστ' ἀναπερόμενα εἰς τὰ ἔργα τὰ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ **κανόνος** τοῦ Πολυκλείτου γενόμενα. Ὑπεστήριξε δὲ καὶ ὅτι οὐ μόνον ἀνδριάντες ἐκ μαρμαροῦ καὶ χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ θεῶν

¹ Adolf Furtwängler, Mittheilungen deutschen arch. Instit. in Athen. 1878. III σ. 287 κέ. — Arthur Milchhoefer, Relief eines Jünglings mit Pferd, ἐν Mitth. 1897 IV σελ. 153, No 502. — Wolters Bausteine No 504. — Max. Collignon, Histoire de la Sculpture Grecque, Paris. 1892. σ. 488 κέ.

² Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀριθ. 3153.

ἀγάλματα ἐποιήθησαν κατὰ τὸ πρότυπον ἐκεῖνο.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξ Ἀργους ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ παρὰ τὸν ἵππον βαίνοντος νεανίου ἀποφαίνεται, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ μοναδικὸν παράδειγμα ἀναγλύφου, ἐφ' οὗ ἐφηρμόσθη ὁ πολυκλείτειος κανὼν.

Εἰς τὸ μοναδικὸν τοῦτο παράδειγμα ἡ Σαλαμίς εὐτυχῶς προσθέτει δεύτερον ἄριστα διατηρούμενον φυσικοῦ μεγέθους (ὕψος ἀνδρὸς 1·61), δυνάμενον νὰ παράσχη πλείστας ἀφορμὰς πρὸς εὐρυτέρας τοῦ ζητήματος μελέτας.

Αἱ μικραὶ παραλλαγαί, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο (ὡς ἡ θέσις τῆς κεφαλῆς, ἡ διάθεσις τῶν ποδῶν, ἡ ὑπαρξίς ἱματίου, ἀσπίδος καὶ ξιφιδίου) οὐδένα ξενίζουσι, διότι εἰς τὰ πλείστα τῶν ἔργων τῶν γενομένων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος παρατηροῦνται διαφοραὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραστάσεως. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς ἀγάλμα τοῦ Ἑρμοῦ (φέροντος ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κανόνος) προστετέθη κηρύκειον, εἰς δὲ τὸ ἐν Παρισίοις χαλκοῦν ἀγάλμα τοῦ Πανὸς παρατηρεῖ τις μικρὰ κέρατα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ σύριγγα εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα¹.

Ἐπὶ τῆς πλατυτέρας ζώνης τοῦ κανόνος τοῦ ἐπιστέφοντος τὴν πλάκα ἔχουσι γραφῇ δι' ἄττικῶν στοιχείων ἀριστερὰ μὲν τὸ ὄνομα ΧΑΙΡΕΔΗΜΟΣ, δεξιὰ δὲ τὸ ὄνομα ΛΥΚΕΑΣ. Κρίνων τις ἐκ τῆς ἀρίστης τέχνης τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμῶν πρέπει νὰ παραδεχθῇ ὅτι καὶ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα.

Ἀλλ' ἦτο αὕτη ἐπιτύμβιος στήλη; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ τις, διότι πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς οὐδὲν ἕτερον συντρέχει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι τοῦτο ἦτο τοιαύτη. Ἡ ἔλλειψις παντὸς κατὰ τὴν κορυφὴν διακόσμου καὶ ἡ ὑπαρξίς ὀπῶν ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν ἤθελον ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς ἄλλας σχέψεις, πλὴν ἂν, συγκρίνοντες ταύτην πρὸς τὴν ἐξ Ἀργους πλάκα, ἥτις ὡσαύτως στερεῖται διακόσμου κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ πλαίσιου κατὰ τὰ πλά-

για, παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ αὕτη ἦτο ἀνάθημα ἡρώων, ὡς ὁ Furtwängler² διδάσκει περὶ ἐκεῖνης.

Ἀλλ' εἴτε ὡς ἀνάθημα παραδεχθῶμεν τοῦτο, εἴτε ὡς ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ὀκτὼ ὀπῶν, αἵτινες ἀνὰ τέσσαρας ἔχουσι γλυφῇ ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν, ὡς ἤδη εἴρηται, πλευρῶν, ὀφείλομεν ὡσαύτως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τοῦτο ἦτο προσηρμοσμένον πρὸς ἑτέρας δύο πλάκας ἑκατέρωθεν κειμένας καὶ ἀποτελούσας ἢ τὸ σύνολον ἢ μέρος ἄγνωστον τίνος ἀναθήματος ἢ τίνος τύμβου.

Ἡ ὑπαρξίς ὀπῶν εἰς ἐπιτύμβιους πλάκας εἰναί τι ἐντελὲς ἀσύνηθες· ἐφ' ὅσον δ' ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, μόνον ἡ ὑπ' ἀριθ. 742 στήλη τοῦ « Ἀγαθοκλέους »³, ἔχει δύο ὀπὰς, μίαν ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν, πλήρεις γομφώσεως.

γ). Μεταβαίνοντες ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πλακῶν τῶν καλυπτουσῶν τὸν τάφον Β' ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡ μὲν πρώτη, ἡ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ἦτο κοινὴ πλάξ ἐκ πώρου, ἀκανόνιστος, ἄνευ οὐδεμιᾶς κατεργασίας· ἡ δὲ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἦτο πλάξ ἐκ μαρμάρου (ἡ μᾶλλον ὄγκος ἐκ μαρμάρου), ἐφ' ἧς μετὰ δυσκολίας διακρίνει τις τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου ἀγωνιζομένου νὰ διαμορφώσῃ γυναικεῖον (!) σῶμα.

Ἡ ἐν τῷ μέσῳ ὅμως πλάξ, ἡ εἰκονιζομένη ἐν τῇ εἰκ. 2, ἥτις δυστυχῶς εἶναι σφόδρα ἐφθαρμένη, εἶναι ἐπιτύμβιος στήλη.

Ταύτης καταμετρήσαντες τὰ σωζόμενα μέρη εὕρομεν, ὅτι ὁ μὲν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κίων (κολοβὸς τὴν βάσιν), ἐπέχων θέσιν παραστάδος, ἔχει σωζόμενον ὕψος 1·21, ὁ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ 0·40. Τὸ ὀλικὸν ὕψος τοῦ σωζομένου μέρους τῆς πλακῆς ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀετώματος μέχρι τοῦ μέσου τῆς ἐφθαρμένης βάσεως 1·37.

Πλάτος δ' ἔχει ἡ πλάξ κατὰ μὲν τὸ ἐπιστύλιον 0·94, κατὰ δὲ τὸ ἀέτωμα 0·97.

Τὸ σχῆμα ταύτης εἶναι τὸ τῶν ναϊδισχημῶν ἐπιτύμβιων στηλῶν μετ' ἀετώματος, οὗτινος εἶναι τεθραυσμένη ἡ κορυφή. Ἀντὶ παραστάδων ἔχει κίονας ἄνευ ῥαβδώσεων καὶ μετὰ ὑποτυπώσεως ἰω-

¹ A. Furtwängler, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 293 καὶ 294. — Πρβ. Gazette archéol. 1876 πίν. 18. — F. Studniczka, Eine neue Athletenstatue Polyklets? ἐν Jahreshefte des Österreichischen Archäolog. Instit., in Wien, Band II σελ. 192. — F. Hauser, Gott, Heros und Pankratiast von Polyklet, ἐν Jahreshefte, Band XII, σ. 100.

² Adolf Furtwängler, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 292· πρβ. Mittheilungen II τ. XX ff.

³ Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν Ἑθν. ἀρχαιολ. Μουσείου ἀριθ. 742.

Εἰκ. 2. Ἐπιτύμβιος στήλη.

νικοῦ χιονοκράνου.

1. Ἐν τῷ πλαίσιῳ εἰκονίζεται δεξιὰ νεῆνις ἱσταμένη, τῆς ὁποίας ὅμως δυστυχῶς σφάζεται μόνον ἡ κεφαλὴ ἄνευ τοῦ προσώπου, ὁ τράχηλος, τὸ στήθος καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ, ἥτις μετὰ πολλῆς χάριτος φέρεται πρὸς τὸ στήθος.

2. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται γυνὴ καθήμενη, ἥς σφάζεται ἡ κεφαλὴ καλυπτομένη ὑπὸ τοῦ ἱματίου, ἄνευ ὅμως τοῦ προσώπου, ὅπερ εἶναι τελείως κατεστραμμένον· σφάζονται ὡσαύτως ὁ κορμὸς καὶ αἱ χεῖρες, ὧν ἡ ἀριστερὰ εἶναι κατεστραμμένη κατὰ

τὸ ἄκρον εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε μόνον ἴχνη δεικνύοντα τὴν κατεύθυνσιν νὰ διασφάζωνται.

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ σφζομένη ἀκεραία εἶναι μέχρι τοῦ ἀγκῶνος κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ ἱματίου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν γυμνὴ καὶ ἀνεπτυγμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γλύπτου.

Ἡ στάσις ταύτης ὁμοιάζει τὴν τῆς καθημένης γυναικὸς τῆς εἰκονιζομένης ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 717 στήλῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου¹. Ἡ δ' ὅλη παράστασις ἐνθυμίζει ἡμῖν τὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 724 στήλης, τῆς γνωστῆς ὡς στήλης τῆς «Φαιναρέτης»².

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ἀναγινώσκειται: ΦΙΛΟΥΣ· ἐκ τῆς διορθώσεως ὅμως τοῦ Ω εἰς Ο εἰκάζεται, ὅτι ὁ χαρακτὴς ἀφ' οὗ πρῶτον ἐχάραξε τὸ ὄνομα κατ' ὀνομαστικὴν εἴτα μετατρέψας τὸ Ω εἰς Ο καὶ προσθεὶς τὰ ἐπόμενα γράμματα, ἐπέγραψε κατὰ γενικὴν τὸ ὄνομα τῆς Φιλοῦς, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ μνημεῖον.

Γ'.

Περαίνοντες ἤδη τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἀνακοίνωσιν θεωροῦμεν καθήκον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν

προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων ἐπὶ τὸ τμήμα τοῦτο τῆς κομποπόλεως Σαλαμῖνος, εἰς ὃ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν οὐχὶ τυχαῖος βυζαντιακὸς συνεισισμός, οὐδαμῶς μὲν, ἐφ' ὅσον ἡμῖν γνωστόν, μαρτυρούμενος, καταφανῶς ὅμως ἐνδεικνύμενος ὑπὸ συστάδος τάφρων εὐρεθέντων κατὰ καιροὺς καὶ δὴ ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας.

¹ Π. Καστριώτου, Κατάλογος Γλυπτῶν, Ἀθήναι 1896 σ. 43. ἀρ. 717. V. Staïs. Marbres et Bronzes, Athènes 1910 σελ. 113 No 717 — Conze, Grabreliefs No 322 pl. LXXX.

² Π. Καστριώτου, ἐνθ. ἀν. σ. 45, ἀρ. 724. V. Staïs, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 116, No 724. Conze, Grabreliefs, 184 pl. XXXIX.

Ἐπὶ τῆς εἰκ. 2 τῆς ληφθείσης ἐκ τοῦ Karten von Attika, Bl. XXI Kuluri (Salamis) καὶ

μεγεθυνθείσης διὰ φωτογραφίσεως, ἐσημειώσαμεν διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου τὰς θέσεις¹ εἰς ἃς

Εἰκ. 3. Ἡ κωμόπολις Σαλαμίς.

μέχρι τοῦδε γνωρίζομεν ἡμεῖς σαφῶς, ὅτι εὑρέθησαν τάφοι, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἀγγεῖα βυζαντιακὰ. Κατὰ δὲ τὸ σημεῖον τοῦ ἀστερίσκου (*) εὑρέθη τάφος μυκηναϊκός.

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι τάφοι (πλὴν τοῦ μυκηναϊκοῦ) εἶναι πάντες εἰς τὴν μεσημβρινὴν κλιτὸν τοῦ βουνοῦ τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μουλίρι ι Λιάϊτ» τ. ἔ. Μύλος τοῦ Ἡλίου, ἀπὸ τινος ἀνεμομύλου, σφζομένου εἰσέτι εἰς ἐρείπια καὶ ἀναγραφομένου ἐν τῷ Karten von Attika, Ruine κατὰ τὸ σημεῖον 88,6.

¹ Ὁ πῖναξ οὗτος ἐμφαίνει κατὰ χρονικὴν, ὡς εἶπεν, σειρὰν τὰς θέσεις εἰς ἃς εὑρέθησαν τάφοι: Α οἰκόπεδον οἰκογενείας Ἀρχαίου, Β οἰκία Ἰωάννου Παππασιδηρίου (ὑπόγειον παντοπωλείου), Γ οἰκία Γ. Ἀθ. Γαλεοῦ, Δ οἰκία Γ. Ἀθ. Βιλιώτου (εἰς τὰ θεμέλια τοῦ οἰνοπωλείου σκίζεται εἰσέτι τὸ ἥμισυ τοῦ τάφου), Ε οἰκία Ἰωάννου Ἀγγ. Πάλλα (ὑπόγειον οἰνοπωλείου), Ζ οἰκία Ἰσιδώρου Π. Παππασιδηρίου (εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ παντοπωλείου κατεγνώσθη καὶ ὁ νεκρός), Η οἰκόπεδον Ἀθανασίου Πατάκη (εἰς ὃ εὑρέθησαν οἱ δύο τελευταῖοι, ἔχομεν δὲ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι θὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλοι) καὶ * οἰκόπεδον Αὐγέρη περιελθὼν νῦν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ κ. Χατζῆ Ξυλεμπόρου ἐν Πειραιεῖ.

Ἡ κλιτὸς αὕτη, καθ' ὅς χρόνους οἱ Ἀλβανοὶ κατώκησεν τὴν νῆσον, σύνδενδρος οὖσα ὠνομάσθη «Δάσο», ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν δάσος ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξυλεύοντο οἱ νέοι κατακτηταί. Οἱ πρεσβύτεροι τῶν σημερινῶν Ἀλβανοφώνων κατοίκων διετήρησαν ἐκ παραδόσεως τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχώρησεν εἰς τὴν νεωτέραν «Μουλίρι-ι-Λιάϊτ» ἢ «Λούμι-ι-μουλίριτ-Λιάϊτ» τ. ἔ. μύλος τοῦ Ἡλίου ἢ ποταμὸς τοῦ μύλου τοῦ Ἡλίου, κληθεῖσα οὕτω, τοῦτο μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνεμομύλου, τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ χειμάρρου, ὅστις δίκην ποταμοῦ (λούμι ἄλβανιστί) διέσχίζε μέχρις ἐσχάτων τὴν κωμόπολιν καὶ ἐχύνετο εἰς τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὸ κέντρον λοιπὸν τῆς θέσεως τῆς καλουμένης «Δάσο» εὑρέθησαν οἱ τελευταῖοι βυζαντιτικοὶ τάφοι (καὶ παρὰ τὸ μεσημβρινὸν αὐτοῦ κράσπεδον οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τῷ πῖνακι σημειούμενοι).

Ὅτι δὲ οὗτοι ἦσαν βυζαντικοὶ κατάδηλον γίνε-

ταί ἐκ τῆς κατευθύνσεως, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκτίσθησαν, καὶ ἐκ τῶν ἀγγείων, ἅτινα ἐν αὐτοῖς εὑρέθησαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐκ τῶν λύχνων, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς καὶ οἵτινες φέρουσι τὸν σταυρὸν καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς τέχνης τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς πλάκας, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτούς, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι εὐρυτέρᾳ καὶ λεπτομερεστέρᾳ τοῦ ζητήματος ἔρευνα θέλει ἀποδείξει, ὅτι αὗται, ἄγνωστον πότε, μετηνέχθησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον.

Ἐχομεν δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπιμελὲς μελέτη τῶν ὀνομάτων Ἰππόμαχος-Καλλίας ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν Ἀθήναις τοιαῦτα θέλουσι προαγάγει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ὑποθέσεως ἡμῶν.

Τούτου ἀποδεικνυομένου φυσικὴ ἔσεται καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς ἐξ Ἀττικῆς μεταφορᾶς τῆς δευτέρας πλάκας, ἥτις ἀγνοοῦμεν ποῖον μνημεῖον ἐκόσμει.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1915.

Πέτρος Ἀ. Φουρίκης.

Τέσσαρες ἀνάγλυφοι προτομαί ἐν τῷ Ἐθν. Ἀρχαιολ. Μουσείῳ Ἀθηνῶν

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Θ. Φιλαδελφέως.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1913 τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν ἐνταῦθα Μουσεῖον τέσσαρας λιθίνας προτομάς, αἵτινες, κατὰ τὸ συγχρόνως διαβιβασθὲν ὑπ' ἀριθ. 14156 ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τούτου πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Βαλέριον Στάην, προήρχοντο ἐκ τοῦ τελωνείου Πειραιῶς, ὅπου ἐπὶ δύο ἔτη αἱ λίθιναι αὗται προτομαί ἔμενον μετὰ τῶν ἀζητήτων. Ἀκριβῶς μάλιστα διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5279 ἔγγραφου τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς κοινοποιεῖ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὅτι ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸ διὰ τοῦ Ἐλεγκτοῦ τῶν ἀζητήτων τέσσαρα κιβώτια περιέχοντα τέσσαρας λιθίνας προτομάς ἀνδρῶν γενειοφόρων λίαν κακοτέχνους καὶ ὑπόπτου γνησιότητος, ἀναφερομένων δὲ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 453 τοῦ ἔτους 1910 πρωτόκολλον ἀζητήτων. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀληθῶν ἐκθέτων γλυπτῶν, τὰ ὅποια τίς οἶδε πόθεν παραλαβόντες ἀρχαιοκάπηλοι ἄγνωστοι μετέφερον εἴτε ἐνταῦθα εἴτε εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν, ἐγκατέλιπον δ' εἴτα ἐν τῷ τελωνείῳ ἕνεκα ἀγνώστου αἰτίας, πιθανὸν ἐκ φόβου ἀποκαλύψεως αὐτῶν καὶ τιμωρίας.

Αἱ ἀνάγλυφοι αὗται προτομαί σήμερον κεῖνται

ἐν τῷ προθαλάμῳ τῶν Γραφείων τοῦ διευθύνοντος τὸ τμήμα τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἐφόρου ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καστριώτου, καταγγραφεῖσαι ἐν τοῖς Εὐρετηρίοις τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 3308-3314.

Προτοῦ δ' ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν ἐκάστης αὐτῶν περιγραφὴν, προτάσσομεν γενικὰ τινὰ καὶ κοινὰ γνωρίσματα. Πᾶσαι δηλ. αἱ προτομαί αὗται ἔχουσι σχῆμα τετραγωνικὸν ἢ ὀρθογωνίου τετραπλεύρου μᾶλλον, διότι τινὲς τούτων εἰσὶν ἐπιμηκέστεραι. Καὶ τῶν τεσσάρων αἱ κεφαλαὶ ἐξέχουσιν ἄνωθεν κατὰ 0·15-0·20 τοῦ μέτρου ὑπὲρ τὴν λιθίνην τετραγωνικὴν πλάκα, δύναται τις δὲ νὰ εἴπῃ περὶ τῶν κεφαλῶν, ὅτι αὗται εἰσὶ σχεδὸν ὀλόγλυφοι, διότι ἐλάχιστον μέρος ἐκ τῶν ὀπισθεν συνέχεται μετὰ τῆς λιθίνης πλάκας. Αἱ δὲ λίθινοι αὗται πλάκες δὲν ἔχουσι τελείως κανονικὸν σχῆμα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκανόνιστον μετὰ ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν, κάτωθεν δὲ καὶ ὀπισθεν εἰσὶν ὅλως ἀκατέργαστοι, φέρουσι δὲ ἔγνη ἀσβέστου, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες ἀπεσπάσθησαν βίᾳ ἐκ τινος οἰκοδομήματος, ἐκ τοίχου ναοῦ ἢ ἐξ ἐπιτυμβίων μνημείων, διότι πολὺ πιθανὸν τοιαῦτά τινὰ νὰ ἦσαν αἱ τέσσαρες αὗται γριφώδεις προτομαί.

Τὸ χρῶμα δ' αὐτῶν εἶνε ὑπομέλαν ἢ μολυβδό-

χρουν, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ σκιεροῦ, βαθυχρόου γρανιτώδους συστάσεως λίθου, ἐξ οὗ εἰσι λελαξευμένοι. Ὁ λίθος οὗτος εἶνε ἡφαιστειογενὴς καὶ καλεῖται *τραχείτης* ἢ *διαβάσης* ἢ ἀκριδέστερον *αὐγυτικὸς ἀνδεσίτης*¹ εὐρίσκεται δὲ ἐν Ἑλλάδι, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε ἐκ μόνου τοῦ λίθου οὐδὲν ἀκριβὲς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς προελεύσεώς των.

Καὶ ἤδη προβαίνομεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐκάστου ἀναγλύφου περιγραφὴν:

Ἀριθ. 1 (εἰκ. 1). Ἀνάγλυφον τετραγωνικὸν

Εἰκ. 1. γ

ἐκ λίθου σκληροῦ χονδροκόκκου, μολυβδόχρου. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ εἰσιν: ὕψ. 0·53, πλ. 0·43, πάχ.

¹ Τὴν σημείωσιν ἴδὲ ἐν σελ. 17.

πλακὸς 0·12, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·30.

Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ἀνὴρ γενειοφόρος ὠρίμου ἡλικίας, φέρων δὲ πανοπλίαν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι θὰ ἦτο στρατηγός τις ἢ ἀρχὼν στρατιωτικὸν κατέχων ἀξίωμα. Ἡ κεφαλὴ κλίνει πρὸς τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ ὦμον καὶ ὀλίγον τι πρὸς τᾶνω, ἢ δὲ κόμη σχηματίζει μικροὺς βοστρύχους, οἵτινες πίπτουσιν ὀπισθεν μέχρι τοῦ αὐχένος, τινὲς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ περὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος φέρει θώρακα μεταλλικὸν ἐκ φολίδων ἢ πετάλων, συγκρατούμενον ἀπὸ τοῦ

ὤμου δι' ἁορτῆρος, ὅστις ἐν σχήματι ἐπιμήκους συνδέσμου ἢ ἱμάντος διασκελίζων τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ ἐξικνούμενός μέχρι τοῦ στήθους, εἶνε προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ θώρακος διὰ σειρᾶς ἡλῶν, ὧν διακρίνονται αἱ πέντε στρογγύλαι κεφαλαί. Ἐπὶ δὲ τοῦ προστηθαίου τοῦ θώρακος ὑπάρχουσιν ἀνάγλυπτα κοσμήματα ἐν σχήματι τριφύλλου. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ δεξιοῦ ὤμου ἐξαρτῶνται κροσσοὶ πιθανὸν μεταλλиноί, ὡς ὁ θώραξ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ καταπίπτει ἐκ τῶν νώτων πρὸς τὸ στήθος ἱμάτιον ἢ χλαμὺς στρατιωτικὴ καλύπτουσα τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μέχρι τοῦ καρποῦ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἥτις κρατεῖ ἐπὶ τοῦ στήθους στηριζομένη κύλινδρον (εἰλιτάριον) ἐξ ἀρχαίας μεμβράνης ἢ παπύρου.

Ἡ ὄψις αὐτοῦ φαίνεται μᾶλλον βαρβαρικὴ· ἔχει τὰς ὀφρὺς δασείας, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ λοξοὺς, πρὸς τᾶνω δ' ἀτενίζοντας, τὸ μέτωπον σύνοφρυ, τὴν ῥίνα μᾶλλον μικρὰν καὶ εὐθεῖαν, τὸ στόμα ὀλίγον ἀσύμμετρον πρὸς τὴν θέσιν τῆς ῥίνας, ὁ δὲ μύσταξ καὶ ὁ πώγων δηλοῦνται δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν πλαγίων καὶ κατακορύφων.

Ἐπὶ τῆς ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς ἐπιφανείας τῆς πλακὸς τοῦ ἀναγλύφου, ἥτις εἶνε κανονικῶς λελαξευμένη καὶ λελεασμένη, εἰσὶ κεχαραγμένοι δι' ἐλληνικῶν χαρακτή-

ρων αἱ ἐξῆς ἐπιγραφαί:

ἀριστερόθεν μὲν

δεξιόθεν δὲ

ΣΙΛΟΚΙ
ΟΣ. ΚΑΛ
ΙΝΟΣ. Β.
ΕΤΕΙΣ.
Μ'Ζ

Β'Σ'
Μ'Ζ'
—
Μ[×]
Σ Χ Ξ Σ

*Αριθ. 2 (εἰκ. 2). Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀνάγλυφον,

Εἰκ. 2.

ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκληροῦ χονδροκόκκου καὶ σκιεροῦ λίθου ὡς τὸ προηγούμενον, ἔχει τὰς ἐξῆς διαστάσεις: ὕψ. 0·62, πλάτ. 0·47, πάχ. πλακὸς 0·09, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·25.

Παρίσταται δ' ἐπ' αὐτοῦ ἀνὴρ μεσήλιξ, γενειοφορῶν, μὲ ῥίνα εὐθεῖαν καὶ ὀφθαλμοὺς στρογγύλους σχεδὸν καὶ ἐξέχοντας, μέτωπον δὲ σύνοφρυ. Αἱ ὀφρύς αὐτοῦ εἰσιν ἱκανῶς δασεῖται, τὸ δὲ στόμα ἐπίμηκες, μὲ τὸ κάτω χεῖλος λίαν πλατύ. Ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον φαίνονται πως κεκομμένα διὰ ψαλίδος, ἡ δὲ κόμη σχηματίζει καθέτους ἀπὸ τῆς κορυφῆς βοστρύχους, οἵτινες ἔμπροσθεν ἐπὶ τοῦ μετώπου καταπίπτουσιν εἰς μικροὺς κοχλιοειδεῖς βοστρυχίσκους. Περὶ τὴν κεφαλὴν φέρει ἐν εἰδὲι διαδήματος ταινίαν, ἣτις σχηματίζει πρὸς τὸ δε-

ξιὸν τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τοῦ βρεγματικοῦ ὅσπου, πλοχμὸν ἢ κρωδύλον (φιόγκον). Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ὁ προηγούμενος, φέρει θώρακα ἐπίσης ἐκ μεταλλίνων πετάλων ἢ φολιδῶν, οὗ τὸ περὶ τὸν τράχηλον περιτραχήλιον ἢ προστήθιον ἔχει σχῆμα ἔμπροσθεν τριγωνικόν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κόσμημα ἀνθεμοειδές, ἐν εἰδὲι ἀνестραμμένου λειρίου. Ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων ἐκκτέρωθεν ὑπάρχουσιν ἐπωμίδες, ἐφ' ὧν εἰσιν ἐγεχαρχμένα κοσμήματα ἐν σχήματι ἐπάλξεων, ἐκ δὲ τῶν ἐπωμίδων κρέμονται ἐπὶ τῶν βραχιόνων χροσσοί, φέροντες ἐν τῷ κέντρῳ ἕκαστος στρογγύλον κομβίον. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φέρεται ἱμάτιον ἢ χλαμύς, ἣτις σχηματίζει ἔμπροσθεν ἐπίμηκές τι ἐξάρτημα, ἐν εἰδὲι ὠμοφορίου ἢ ἐπιδέσμου, μὲ χοανοειδὲς σχῆμα καὶ διὰ τοῦ ὁποίου διαπερᾷ μετεωρημένη ἢ ἀριστερὰ χεῖρ, ὥσπερ τε θλασμένη ἢ τετραυματισμένη. Ἐπὶ τοῦ ἐξαρτήματος τούτου τῆς χλαμύδος διακρίνονται ἐπίσης ἐγγάρακτα κοσμήματα ἐν σχήματι κλαδίσκων ἢ ἐλίκων. Καὶ ἡ μὲν ἀριστερὰ χεῖρ τεταμένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἀδρανεῖ, ἡ δὲ δεξιὰ κεκαμμένη ὁμοίως πρὸς τὸ στήθος, ἀλλ' ὑψηλότερον τῆς ἐτέρας, κρα-

τεῖ κύλινδρον, ὡς ἡ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀνάγλυφου. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἀπὸ τῆς ὠλένης μέχρι τοῦ καρποῦ, καταπίπτουσι τάκτρα τῆς γλαμύδος, κάτωθεν δὲ αὐτῶν κρέμαται τὸ ξῖφος, οὗ ἡ λαβὴ εἶνε σταυροειδῆς, σχηματίζουσα περὶ τὸ κέντρον γλωσσίδα τριγωνικὴν μὲ στρογγύλον ἦλον ἐν τῷ μέσῳ. Ἐπὶ τοῦ κολεοῦ διακρίνονται γραμμαὶ ἐγγράκτοι ὀριζόντιοι.

Ὡς τὸ ὑπ' ἀρ. 1 ἀνάγλυφον καὶ τὸ παρὸν φέρει ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τῆς λελεασμένης ἐπιφανεῖας τῆς πλακῆς ἐγκαράκτους ἐπιγραφὰς δι' ἐλληνικῶν χαρακτῆρων, λίαν δυσαναγνώστους:

καὶ ἀριστερόθεν μὲν

δεξιόθεν δὲ

ΔΙΜΙΤΡ
ΙΟΣ ΝΙ
ΚΑΤΟΡ.
ΒΚΦΧ
ΜC

ΕΤΕΙ
Ρ'ΠΔ
Ρ'Μ'Ε

Ἀριθ. 3 (εἰκ. 3). Ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ σχήματος καὶ λίθου, οἷων τὰ δύο προηγούμενα. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἔχουσιν ὧδε: ὕψ. 0·66, πλ. 0·40, πᾶχ. πλ. 0·12, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·27.

Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου παρίσταται ἀνὴρ πωγωνοφόρος μεσήλιξ, φέρων δὲ κράνος καὶ πανοπλίαν, οἷαν οἱ δύο προηγούμενοι. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἰσι μᾶλλον κανονικοί: τὸ μέτωπον λίαν σύνοφρον, ἡ ρίς μικρά, ἀλλ' εὐθεῖα, ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον ἁδρότερα τῶν τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 ἀναγλύφου, οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότεροι κατὰ τι, ἀλλ' ἔντονοι καὶ ἰσχυροί. Τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος εἶνε τὸ κατὰ τοὺς ὑστέρους Ἑλληνικοὺς χρόνους ἐν χρήσει, ἰδίως κατὰ τοὺς μ.Χ. πρώτους αἰῶνας. Καὶ ὁ μὲν λόφος ἄνωθεν εἶνε ὀλίγον τι ἀποκεκρουμένος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἔμπροσθεν καμπύλου γυάλου τοῦ κράνους φέρεται ἀνάγλυπτον κόσμημα ἀκτινωτὸν, ἐν εἶδει ἀνθεμίου. Ἐξαιρετικῶς δ' ἀρ' ἐτέ-

Εἰκ. 3. ✓

ρου πλούσιος τὴν διακόσμησιν εἶνε ὁ θώραξ, ὅστις περὶ μὲν τὸν τράχηλον φέρει ἔμπροσθεν μετάλλινον προστήθιον, ἐφ' οὗ εἰσιν ἀνάγλυπτα ἐλικοειδῆ κοσμήματα, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους μέγα ἀκανθωτὸν κόσμημα καταλαμβάνον ὀλόκληρον τὸν μέχρι τοῦ διαφράγματος χώρον. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου στηρίζεται μέρος τῆς γλαμύδος, ἧς τάκτρα καταπίπτουσιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀναγλύφῳ. Ἀπὸ τῶν ὤμων ἐξήρτηνται διπλαῖ σειραὶ κροσσῶν μετὰ κομβίων, ἅτινα εἰσι πιθανὸν κεφαλαὶ ἤλων πρὸς συνοχὴν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων. Τὰς χεῖρας φέρει ἀμφοτέρως, ὡς

καὶ οἱ δύο προηγούμενοι, κεκαμμένας κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸ στήθος, κάτωθεν τοῦ διαφράγματος, καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατεῖ διαγωνίως ἐπὶ τοῦ στήθους σκῆπτρον ἢ στραταρχικὴν ῥάβδον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἄνω ἄκρον τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους, ὅπερ ἔχει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ σχῆμα, οἷον καὶ τὸ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 ἀναγλύφῳ. Κάτωθεν τοῦ θώρακος φέρεται σειρὰ καθέτων χρυσῶν, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὅπως προφυλάττωσι τὸ ὑπογάστριον.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τέλος τῆς πλακὸς πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ εἰκονιζομένου, ἥτις εἶνε κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον ἀποκεκρουσμένη, φέρεται ἡ ἐξῆς ἐγχάρακτος ἐπιγραφή, ἥς τινὰ ψηφία εἰσὶν ὅλως γριφώδη:

ΘΧΦ
ΑΝΤΙΟΧΟ
Σ.ΔΙΟΝΙΣΙ
Ρ.Ρ.Μ.ΛΡ
Μ ✓

Ἀριθ. 4 (εἰκ. 4). Ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ σχήματος καὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου πρὸς τὰ προηγούμενα· ὕψ. 0·64, πλ. 0·47, πᾶχ. 0·10, μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0·24, παριστῶν δὲ γυναῖκα, ὠρίμου ἡλικίας, μὲ τὸ πρόσωπον ἀντωπὸν καὶ τὴν κεφαλὴν ὀλίγον τι πρὸς τᾶνω ἀνέχουσιν. Αὕτη ἔχει ὄψιν ἐπιμήκη, ὠσειδῆ, ὀφθαλμοὺς ἄνω νεύοντας, ῥίνα μικρὰν καὶ κανονικὴν, στόμα σύμμετρον μὲ χεῖλη μαῖλλον παχέα. Μέρος τῆς κόμης αὐτῆς διαιρεῖται ἔμπροσθεν καὶ εἰς τὸ μέσον κατακορύφως, σχηματίζουσα ἑκατέρωθεν δύο πλοκάμους, ἐνῶ τὸ ὑπολοιπὸν αὐτῆς ἀναδεῖται ὀπισθεν εἰς μέγαν κόρυμβον. Ἀμφότερα δὲ τὰ στήθη αὐτῆς, λίαν εὐπλαστα καὶ εὐτραφῆ, εἰσὶ τελείως γυμνά ὡς καὶ ὁ τράχηλος, περὶ τὸν ὅποιον φέρει ὄρμον ἐκ σφαιρικῶν ψηφιδῶν. Ἀπὸ τοῦ ὄρμου τούτου κρέμαται ἐπὶ τοῦ στήθους στρογγύλον μετάλλιον, ἐπὶ τῆς κυρίας

ὄψεως τοῦ ὁποίου παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ κατατομῇ ἀνὴρ πωγωνοφόρος. Τέλος ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν ὤμων κατέρχεται πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἱμάτιον ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος (μαλλίνου πιθανῶς), ὅπερ καλύπτει ἐν πολλαπλαῖς πτυχαῖς ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ τὸ κάτωθεν τοῦ στήθους μέρος τοῦ σώματος τῆς. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου προβάλλει τὸ ἄκρον λεοντῆς.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πλακὸς τοῦ ἀναγλύφου πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγούμενοις, ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐγχάρακτος, πλήν γριφώδης ἐπιγραφή:

ΤΕΛΑΝ
ΟC R
13ΡΓΥΥΥ
Λ' Γ' Η' Ι'
✓
* *

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τῶν τεσσάρων λίαν περιέργων τούτων γλυπτῶν, ὧν ἡ καινοφανὴς καὶ ἀσυνήθης ὄψις ὡς καὶ αἱ ἀνιγματοῦδες τὸ πλεῖστον ἐπιγραφαὶ προκαλοῦσι πλεῖστα προβλήματα καὶ ἀπορίας καὶ τοῦτο δικαίως, διότι πρὸς οὐδὲν ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου μνημείων δεικνύουσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμοιότητα ἢ συγγένειαν. Εἶνε ταῦτα ἀρχαῖα ἐλληνικά; εἶνε βυζαντινὰ ἢ μεσαιωνικά; ἢ μήτι εἰσὶ κίβδηλα, ὡς τα ἑξαρχατήρισε τὸ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἔγγραφον τοῦ Τελωνείου Πειραιῶς; Ἰδοὺ σκοτεινὰ προβλήματα, εἰς ὧν τὴν ἔρευναν δεόν ἥδῃ νὰ προβῶμεν.

Καὶ ἐν πρώτοις πρὸ πάσης ἄλλης ζητήσεως προέχει τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος, διότι ἄνευ ταύτης πᾶσα ἄλλη ἔρευνα θάπείβαινε ματαία. Εἶνε λοιπὸν ταῦτα ὄντως κίβδηλα; Πράγματι καὶ ἄνευ πολλῆς μελέτης μόλις ἀτενίσῃ τις ταῦτα, κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εὐρίσκεται πρὸ μὴ γνησίων ἔργων ἀρχαίας τέχνης, διότι καὶ τὸ κακότεχνον αὐτῶν

Εἰκ. 4.

καὶ ἡ ἀσυνήθης ὄψις, τέλος δὲ καὶ αὐτὴ ἡ μυστηριώδης ἐν τῷ Τελωνείῳ ἐγκατάλειψις πολλὰς καὶ δικαίας περὶ τῆς μὴ γνησιότητος αὐτῶν διεγείρουσιν ὑπονοίας. Παρ' ὅλην δ' ὅμως τὴν πρώτην ταύτην ἐντύπωσιν ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς στοιχεῖα τινά, ἅτινα προκαλοῦσιν ἀμφιβολίας, διότι ὡς πρὸς μὲν τὸ κακότεχνον παρατηροῦμεν ὅτι παρὰ τὴν ἐμφανῆ βαναυσουργίαν ὑποκρύπτεται ποιά τις ἐμπειροτεχνία καὶ ἐπιμεμελημένη ἐν τοῖς καθέκαστα ἐπεξεργασία, ἥτις δεδομένου τῆς σκληρότητος τοῦ λίθου καὶ τοῦ πολυδαπάνου τῆς τεχνικῆς ἐργασίας, δὲν θὰ ἐδικαιολόγει τὴν κατασκευὴν ἔργων τοιούτων, ἅτινα ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν δὲν δύνανται νὰ ἐκποιηθῶσιν εἰς τοιαύτας τιμὰς, ὥστε νὰ φέρωσι μέγα κέρδος εἰς τοὺς κιβδηλοποιούς. Ἀλλ' εἴτα καὶ ἡ περίεργος καὶ ἀσυνήθης αὐτῶν ὄψις νομίζο-

μεν ὅτι μᾶλλον ἐνισχύει τοὺς ὑπὲρ τῆς γνησιότητος αὐτῶν λόγους, διότι συνήθως οἱ μιμηταὶ ἀρχαίων ἔργων δὲν μιμοῦνται τὰ ὅλως ἀσυνήθη, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ παρουσιάζοντα τὸν κοινὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα, ἵνα μὴ ἀκριβῶς ἐξεγείρωσιν ὑπονοίας περὶ τῆς γνησιότητός των.

Τὰ ἡμέτερα τέσσαρα ανάγλυφα ἐξ ὅλων τῶν ἀπειραρίθμων ἀρχαίων μνημείων παρουσιάζουσι καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς Συριακάς ἐπιτυμβίους στήλας, ἰδιαίτατα δὲ πρὸς τὰς ἐκ τῆς συριακῆς μεγάλης ποτὲ πόλεως Παλμύρας, ἅτινα πάντα ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ τετράγωνον μετὰ προτομῆς ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς σχῆμα καὶ ὧν πλεῖστα ἀπόκεινται ἐν τῷ Ny Carlsberg Μουσείῳ τῆς Κοπεγχάγης. Μεταξὺ ἄλλων λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν Παλμυρικῶν τούτων ἀναγλύφων εἶναι ἡ παρουσία ἐπ' αὐτῶν λεοντοκεφαλῶν ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπ' ἀριθ. 4 (πρβ. Simonsen, Sculptures κλπ. σ. 48 F 7 πίναξ XVI, σειρὰ 1 ἀρ. 5 ἀριστ. καὶ F, 5 ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ πίνακι. Ἐπίσης Wood.

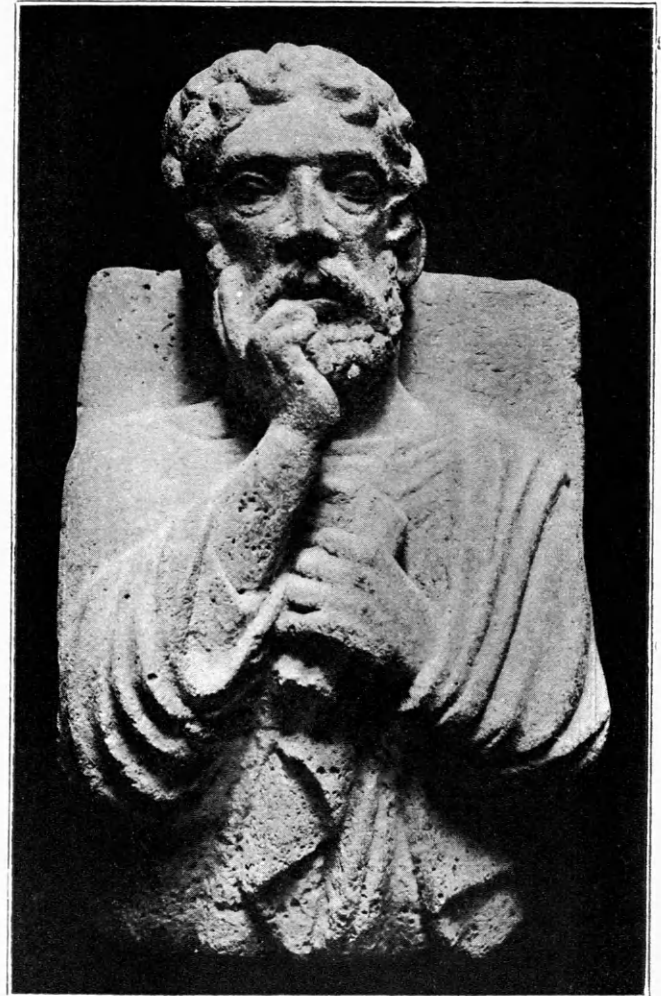
Palmyra, π. V, XV, XVIII, XXIV, XXVI καὶ Cassas, Voyage ἀρ. 42, 71, 106, 117 καὶ 137). Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης αὕτη εἶνε μᾶλλον ἐξωτερική, διότι ὁ χαρακτὴρ τῶν εἰκονιζομένων εἶνε ὅλως διάφορος τῶν παλμυρικῶν στηλῶν, ἐφ' ὧν ἀποτυπῶνται τελείως ὁ συριακὸς τύπος καὶ ἐν ταῖς φυσιογνωμίαις καὶ ἐν τῇ περιβολῇ (πρβ. D. Simonsen, Sculptures et inscriptions de Palmyre à la Glyptothèque de Ny Carlsberg, Copenhagen 1889, Wood, Palmyra, London 1853, Cassas, Voyage pittoresque de la Syrie, Paris, 1798). Τῶν Παλμυρικῶν τούτων μνημείων γίνονται πολλὰ ψευδεῖς ἀπομιμήσεις, ὁ δὲ διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἰνστιτούτου κ. Delbrück, τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Σχολῆς Καθηγητοῦ κ. Κάρο, ἐπροθυμοποιήθη λίαν φιλοφρόνως νὰ ποστειλῇ ἡμῖν τὰς φωτογραφίας τριῶν

τοιούτων συριακῶν κιβδήλων ἀποκειμένων νῦν ἐν τοῖς Μουσείοις τῆς Ῥώμης καὶ ἃς ἀνατυποῦμεν ἐνταῦθα χάριν παραβολῆς πρὸς τὰ ἡμέτερα γλυπτὰ (εἰκ. 5, 6, 7). Καὶ μόνη ἡ παραβολή, παρὰ τὴν φαινομενικὴν ὁμοιότητα, πείθει εὐθὺς περὶ τῆς ῥιζικῆς αὐτῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς

πρὸς τὸν τύπον τῶν εἰκονιζομένων διαφορᾶς. Τὰ ἐκ Ῥώμης παλμυρικὰ γλυπτὰ εἰσὶν ὅλως ἄτεχνα, χονδροειδῆ καὶ οὐδὲν παρουσιάζοντα τὸ ἄξιον σπουδῆς. Εἶνε καχότεχνοι ἀπομιμήσεις τῶν σωζομένων

Εἰκ. 5. ✓

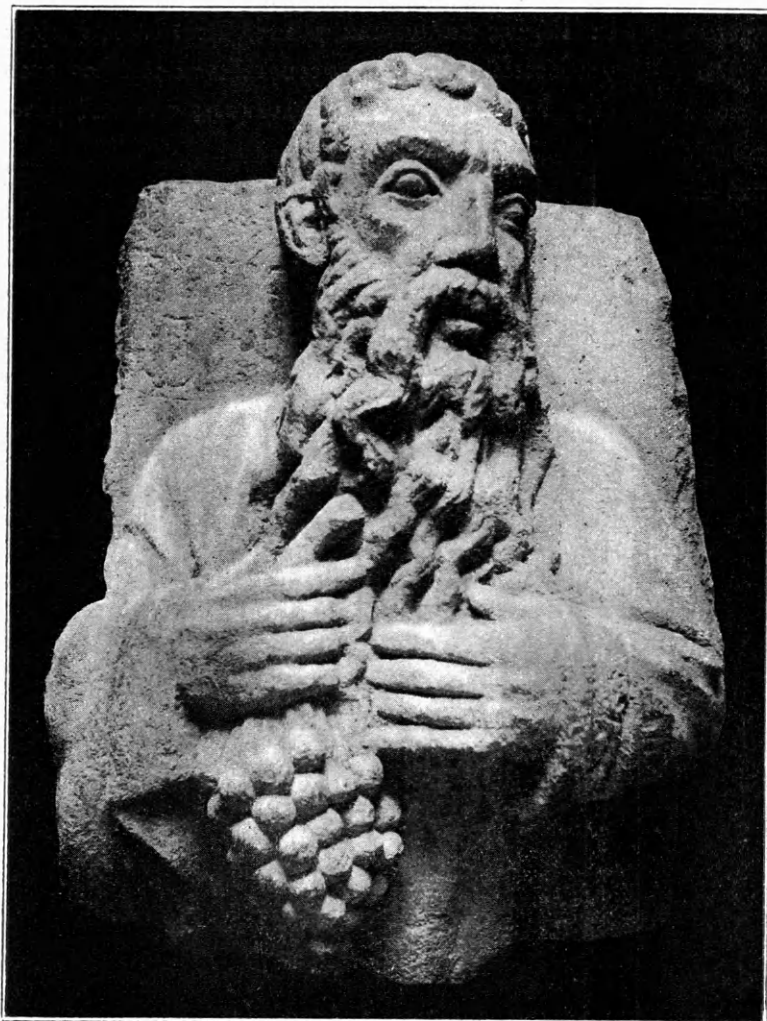

Εἰκ. 6. ✓

Παλμυρικῶν μνημείων μὲ μικρὰς μόνον παραλλαγὰς, ἐνῶ τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν ταῦτα κιβδήλα, ἐν τούτοις δὲν στεροῦνται καλλιτεχνικῆς τινος ἀξίας, σχετικῶς τοῦλάχιστον πρὸς τοὺς χρόνους εἰς οὓς ἀνάγονται, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ἐὰν λοιπὸν μετὰ τάνωτέρω δεχθῶμεν ταῦτα πρὸς στιγμὴν ὡς γνήσια εἰς τίνα χώραν καὶ τίνας χρόνους δέον νὰ κατατάξωμεν ταῦτα; Καὶ πάλιν εἰς τὰ νέα ταῦτα ἐρωτήματα δυσχερέστατον εἶνε ἀκριβές τι νὰπαντήσωμεν, διότι καὶ ἡ τεχνότροπία καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν γλυπτῶν καὶ τέλος αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ οὐδὲν σαφὲς διδάσκουσιν ἡμᾶς. Ἐὰν

καὶ μόναι αἱ τελευταῖαι αὗται ἦσαν σαφεῖς καὶ γνήσιαι θὰ διέλυον πᾶσαν ἀπορίαν, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται πιθανώτατα εἰσὶ πλασταί, διότι δὲν ἀνέχουσιν εἰς οὐδεμίαν ἀποκλειστικῶς περίοδον ἐπιγραφικὴν ὡς ἐκ τοῦ ἀσυναρτήτου αὐτῶν καὶ χρονολογικῶς ἀσυμβιβάστου καὶ διότι ἱστορικῶς δὲν συμφωνοῦσιν οὐδ' ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς εἰκονιζομένας μορφαὶς τὰ ὀνόματα *Δημητρίου τοῦ Νικάτορος* καὶ *Ἀντιόχου τοῦ Διονυσίου*. Περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μὴ περιορισθέντες εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν ἐζητήσαμεν τὴν γνώμην εἰδικοῦ περὶ τὰ ἐλληνορρωμαϊκὰ καὶ τῶν ὑστέρων ἐν γένει χρόνων ἀρχαῖα, τοῦ Βέλγου ἐταί-

Εἰκ. 7. √

ρου τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Αἰμιλίου Γκραντιέρ, ὅστις λίαν εὐγενῶς εὐηρεστήθη νὰ μελετήσῃ ταύτας, δι' ἐπιστολῆς δὲ ἐξήνεγκε γνώμην ὅπως συμπίπτουσιν πρὸς τὴν ἡμετέραν, θεωρῶν καὶ αὐτὸς τὰς ἐπιγραφὰς πλάστὰς, ἐνῷ τούναντίον διὰ τὴν ἀνάγλυφον ἔχει τινὰς ἐπιφυλάξεις.

Ἐκ τοῦ ὀπλισμοῦ ἐν τούτοις, ἐκ τῆς διακοσμῆσεως τῶν ὀπλῶν καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει τεχντροπίας αὐτῶν θὰ ἡδυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως, νὰ αναγάγωμεν ταῦτα εἰς τοὺς Ε' καὶ Γ' αἰῶνας μ. Χ., εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον δηλ. μέχρι Ἰουστινιανοῦ χρόνους, ὁπότε ἀκόμη ἡ Γλυπτικὴ ἤσκειτο ἱκανῶς ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, διετηρεῖτο δ' ἡ ἀρχαία τεχντροπία, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐνδύματος καὶ τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν Ἐθνικῶν. Μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην πε-

ρίοδον δύναται τις ν' ἀνεύρῃ ἔστω καὶ ἀμυδροτάτην ἀπὸ τῆς τεχντροπίας τῶν ἡμετέρων προτομῶν, πρὸς τοῦτο δὲ παραπέμπω εἰς τὴν παραβολὴν αὐτῶν πρὸς τὰ ἐξῆς γλυπτὰ τῶν χριστιανικῶν αἰώνων:

1) Ἀνδριάς ἐν τῷ Μουσείῳ Κλουνὺ τῶν Παρισίων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ. 2) Σύμπλεγμα τῶν δύο ἐκ πορφύριτου λίθου αὐτοκράτορων ἐν Ἀγ. Μάρκῳ Βενετίας. 3) ὁ ὡς Βαλεντινιανὸς Α' ἐν Uffizi τῆς Φλωρεντίας φερόμενος ἀνδριάς. 4) ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας κορμὸς αὐτοκράτορος Δ' - Ε' αἰών. 5) εἰκὼν Παλμυρίου ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ Νυ-Καρλσθέργη Κοπεγχάγης. 6) Κολοσσαῖος ἀνδριάς, ἐν Βαρλέττα τῆς Ἀπουλίας ἀνευρεθεὶς κλπ. κλπ. πρὸς τοὺς Oscar Wulff, *Altchristliches u. Byzantinische Kunst* Lief. 5, σελ. 152-9.

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ὁμοιότητα ταύτην ὑπάρχουσι πλεῖσται ἐνδείξεις καὶ σημεῖα, ἅτινα καθιστῶσι λίαν ὑποπτον τὴν χρονολογίαν ταύτην, διότι ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς αἰῶνας ὅλους βραδύτερον, εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἴσως καὶ μετ' αὐτήν. Ἰδοὺ δὲ συνοπτικῶς ταῦτα:

Ἐν πρώτοις τὰ ἐπὶ τοῦ στήθους τῶν ἀναγλύφων 1 καὶ 2 *τροίλοβα καὶ τετρά-*

λοβα, λειοιοειδῆ κοσμήματα, ἅτινα ὁμοιάζουσι λίαν πρὸς μεσαιωνικὰ φραγκικά, ἐπίσης καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ θώρακος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 ἀναγλύφου, ἅτινα ἔχουσι τύπον σρόδρα νεωτερίζοντα, εἰ καὶ εὐρίσκει τις ἐν τοῖς ὑστέροις ῥωμαϊκοῖς χρόνοις διάτρητα μετὰ λλινὰ κοσμήματα (*Durchbrochene Metallarbeiten*) ὁμοίου σχεδὸν τύπου (πρὸς Alois Riegl, *Die Spätromische Kunst-industrie in Oesterreich-Ungarn, Wien 1901. I Teil* πίν. XIV 4. 5).

Εἶτα τὸ *σχῆμα τῶν ξιφῶν*, ὧν ὅμοιον δυσκόλως ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἐνῷ τούναντίον ὁ τύπος οὗτος ἀναπτύσσεται καὶ ἐπιχωριάζει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῶν νεωτέρων σχεδὸν χρόνων. Τὸ σταυροειδὲς τοῦτο τῆς λαβῆς σχῆμα ἀνεπτύχθη τελέως κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα ἐν Ἰταλίᾳ (Βενετία) καὶ εἶτα ἐν Γερ-

μανία. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ (Πολυτεχνεῖον), βλέπει τις ξίφη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁμοιώματα πρὸς τὰ ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 3 ἀναγλύφοις (πρβ. Maurice Maindron, les Armes. Paris). Καὶ μόνον ὁ τύπος τῶν ξιφῶν δύναται νὰ κλονίσῃ καὶ τὸν μᾶλλον πεπεισμένον περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν γλυπτῶν τοῦτων κριτὴν.

Πρὸς τοῦτοις μεγάλας ὑπονοίας προκαλεῖ καὶ ἡ ἀνεξήγητος ἐν προσωπογραφίᾳ γυναικὸς γυμνότης (εἰκ. 4), διότι ὁ τοιοῦτος ἐκτραχηλισμὸς καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν γυμνῶν μαστῶν οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀρχαίων ἀναγλύπτων εἰκόνων.

Διὰ πάντα τάνωτέρω, καίτοι ἐπεικῶς ἡδυνάμεθα νὰ καταδιδάσωμεν ταῦτα μέχρι τοῦ Θ' καὶ Ι' αἰῶνος, εἰς πλήρη ὁλ. βυζαντικὸν καὶ φραγκικὸν Μεσαίωνα, οὐχ ἥττον πάντοτε ὑπάρχουσιν ἐν αὐ-

τοῖς τοσαῦτα τὰσυμβίβαστα, ὥστε δὲν ὀκνοῦμεν νὰ ἐγγραράσωμεν ἐπ' αὐτῶν τὸ στίγμα τῆς κιβδηλίας. Ἐχει δυστυχῶς πολλοὺς τοιοῦτους κοππατίας ἢ ἀρχαιολογικὴ Ἐπιστήμη!

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Σημείωσις εἰς σελ. 10.

¹ Τεμάχιον ἐκ τοῦ λίθου τοῦτου ἀπέστειλα πρὸς τὸν Καθηγητὴν τῆς Ὀρυκτολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Κ. Κτενᾶν, ὅστις λίαν εὐγενῶς ἐξετάσας αὐτὸ ἀπηύθυνεν ἡμῖν τὸ ἑξῆς σημείωμα.

Τὸ τεμάχιον ἀνήκει εἰς ὕλικὸν ἡφαιστειογενὲς καὶ δὴ εἰς *αὐγυικὸν ἀνδρσοίτην* τὸ πλαγιόκλαστον καὶ ὁ αὐγίτης εἶνε τὰ κύρια συστατικά, ἡ δὲ κυριώδης μᾶζα λαμβάνει ὀλίγον μέρος εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ὕαλου μὲ μικρολιθικά βελόνια τὸ πέτρωμα εὐρίσκεται εἰς προχωρημένον στάδιον ἀποσθλρώσεως — ὁ αὐγίτης ἔχει μεταβληθῇ εἰς γλωρίτην καὶ λειμωνίτην.

Τὸ πέτρωμα ἐνθυμίζει μὲ τὴν μικρὰν συμμετοχὴν κυριώδους μᾶζης μερικοὺς *πυροξενικοὺς ἀνδρσοίτας τῆς Αἰγίνης*, χωρὶς νὰ δύναται καλεῖσθαι νάποφανθῇ ὁριστικῶς.

KIENAS

Θεσσαλικά επιγραφαί

ὑπὸ

Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου.

Δ'). Ἐπιγραφαὶ Φαλάννης

(συνέχεια· ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. 1915 σελ. 8-30).

(Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 271-300 δημοσιεύμεναι ἐνθάδε *Θεσσαλικά επιγραφαί* παρεσκευάσθησαν πρὸς ἔκδοσιν ἤδη ἐν ἔτει 1913^ο καὶ 1914^ο ὑπ' ἐμοῦ, διατιθέντος τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Μονάχῳ Βασιλικῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν χορηγηθέν μοι ἐπίδομα ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ αἰμνήστου Θερεϊανοῦ ἐν τοῖς ἔτεσιν ἐκεῖνοις. Ἀλλ' ἡ δημοσίευσίς αὐτῶν δὲν κατωρθώθη τότε, ἀνεβλήθη δὲ καὶ κατόπιν ἕνεκα τῆς ἐν ἔτει 1915^ο ἐκ νέου ἐπιστρατεύσεώς μου ὡς ἐφέδρου ὑπολοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ταύτῃ ὑπηρεσίᾳ καὶ νῦν παραμένων, ἀνεθεώρησα τὰ χειρόγραφα μου καὶ συνεπλήρωσα τήνδε τὴν ἔκδοσιν κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὸ ἀκριβέστερον).

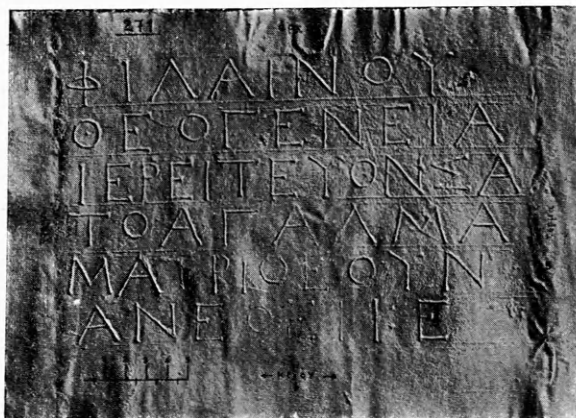
Ἀριθ. 271 (εἰκ. 1. Μουσείου Τυρνάβου ἀρ.

Εὐρετηρίου 30). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη οὐχὶ πολὺ, λεία δ' ἐξεργασμένη καθ' ἀπάσας τὰς ἑδράς, πιθανῶς διότι προωρίσθη νὰ μένῃ ὁρατὴ ἀπὸ πασῶν τῶν πλευρῶν· ἄνω λήγει κατὰ τὰς τρεῖς ἑδράς, πλὴν τῆς ὀπισθίας, εἰς πλατὺ, ἱκανῶς προεξέχον, ὀριζόντιον γεῖσον, ὑφ' ὃ μέχρι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κενὸν διάστημα ὕψ. 0·14, κατελημμένον ποτὲ ὑπὸ πλαυσίως γραπτῆς πολυχρώμου κορωνίδος· ἔμπροσθεν περὶ τὸ μέσον φέρει μικρὸν τετράγωνον τόρμον, νεωτερικὸν βεβαίως, ἵνα ἐντειχισθῇ ποῦ τοῦτου ἕνεκα ἡ στήλη ἦτο πλήρης ἀσθέστου, ἣν ἀπεκολλήσαμεν. Ὑψ. 0·725, πλάτ. 0·25, πάχ. 0·105.

Εὐρέθη ἐν τινὶ οἰκίᾳ τοῦ Τυρνάβου ὡς ἀναβαθμὸς κλίμακος, ὡς λέγουσι, καὶ περιεσώθη ὑπὸ

τοῦ τότε δημάρχου κ. Δημητριάδου. Εἶναι δὲ ὄντως πολλαχοῦ ἀποτετριμμένη ἐκ πατημάτων.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελέστατα, ἐκάστου στίχου περιοριζομένου μεταξύ τεσσάρων, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν, ὀριζοντίων χαραγῶν, ἡγμένων ἐλαφρῶς διὰ τοῦ κανόνος· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·02, διάστιχ. 0·005.

Εἰκ. 1. (ἐπιγρ. ἀριθ. 271)· ἀνάθεσις Μητρὶ Θεῶν ἐν Φαλάννῃ (πᾶσαι αἱ εἰκόνες, πλὴν τῶν ἐξαιρετικῶς ἀναγραφομένων ἐκασταχοῦ, ἐποιήθησαν ἐκ φωτογραφιῶν τῶν ἐκτύπων).

Φιλαίνου
Θεογενεΐα,
ἱερετεύονσα,
τὸ ἄγαλμα
ᾧ Μαρτὶ θεοῦν
ἀνέθηκε.

Ἐξηνέχθη δὲ διαλεκτικῶς, καθ' ἃ πολλὰ ἐπι-

γραφαὶ τῆς Φαλάννης· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν Κοινὴν τροπὴ ἄρχεται ἤδη, ὡς δεικνύει ὁ στίχ. 6, ἐνθα διαλεκτικὸς τύπος θὰ ἦτο τὸ ἀνέθηκε.

Ἡ ἀναθεΐσα Φιλαίνῳ εἶναι βεβαίως συντόμευσις τοῦ Φιλανέτα· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτῆς Θεογένης ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Φαλάννης ἐπίσης, ἀλλὰ μεταγενεστέρᾳ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν IG IX² 1232 στίχ. 19. Ὁ ἐνεστὼς ἱερετεύονσα, νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντῶν, δηλοῖ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπουργήματος αὐτῆς προσήνεγκεν ἡ ἱέρεια αὕτη τὸ ἀνάθημα, ἥτοι τὸ ἄγαλμα, ὅπερ εἶναι αὐτὴ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος στήλη μᾶλλον ἢ ἕτερόν τι, κοσμουμένη ποτὲ ἐμπροσθέν τε καὶ ὀπίσθεν διὰ γραπτῶν παραστάσεων τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, ἧς ἡ λατρεία νῦν τὸ πρῶτον μαρτυρεῖται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, οὐσα μόνον ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Λαρίσης γνωστὴ ἐν IG IX² 583 ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν πᾶσιν, καὶ ἐκ πλαστικῶν μνημείων, ἐν τῇ εἰρημένη πόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς χώρας ταύτης εὑρεθέντων.

Ἀριθ. 272 (εἰκ. 2. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὐρετ. 22). Στήλη μαρμαρέου λευκοχαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη, πανταχόθεν δὲ λεία εἰργασμένη, καθ' ἃ καὶ δι' ὃν λόγον ἡ προμνημονευθεῖσα· ἄνω λήγει εἰς ἀπλοῦν ὀριζόντιον γείσον. Ὑψ. 0·24, πλ. 0·40, πᾶχ. 0·125.

Εὐρέθη ἐν τινὶ οἰκίᾳ τοῦ Τυρνάβου, ὡς λέγουσι, καὶ διεσώθη, καθ' ἃ ἡ προηγουμένη.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχράχθη σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·016, διάστ. 0·007.

Εἰκ. 2. (ἐπιγρ. ἀριθ. 272)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ δικαστῶν (·)

Ἔδοξε τῇ πόλει τῇ Φαλανναίων
 ἐφ' ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ Φιλοξένου
 τοῦ Τιμοθ[έ]ου, [ταγευ]ό[ν]των Νικί(α)
 τοῦ Ὀρέστου, [Πυθέα τοῦ Ἀ]λεξιμάχου,
 5 Παρμενίωνος τοῦ Ἰ[π]πίου,], Καλλι-
 κλέους τοῦ Ἀριστομέ[ν]ους, Ἀσκληπ[ι]-
 οδ[ώ]ρου τοῦ Αἰσχίνου, Εὐπολέμου
 τοῦ Ἀσκληπιοδώρου, Ἀριστοβούλου
 τοῦ - - - ο[υ]ς [Π. . . λ (ἢ α) - - ι]κ[ρ] . -
 - - - - - - - - - - - - - - -

Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 παρῆλπεν ὁ χαράκτης, ἢ ἀπέδωκε διὰ βαφῆς μόνον, τὴν ἔσω κεραίαν τοῦ Α. Τοῦ ὀνόματος τοῦ δευτέρου ταγοῦ σφύζονται ἐλάχιστα ἴχνη τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων, ὄντων πιθανῶν, ὡς ἐτέθησαν, τῶν λοιπῶν κατ' ἀνάγκην συμπληρουμένων ὡς ἄνω, λόγῳ τοῦ χώρου τοῦ δὲ πατρικοῦ τοῦ τρίτου ταγοῦ τὴν συμπλήρωσιν θεωρήσων πιθανὴν ἕνεκα τῶν πλειόνων περισωθέντων ἰχνῶν ΙΓΓΙΓ, ἐξ ὧν μάλιστα πάντων προκύπτει τὸ τεθέν· τὰ ἴχνη τοῦ τελευταίου στίχου ἀνήκουσι τοῖς τεθεῖσιν ἔξω τῶν ἀγκυλῶν γραμμασιν.

Ἡ κατὰ τὸν ἐπώνυμον ἱερέα τοῦ Ἀσκληπιοῦ προσφώνησις καὶ χρονολόγησις τοῦ ψηφίσματος ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῆς Φαλάννης ἐν IG IX² 1228· 1231 καὶ κάτω ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀριθ. 274· ὁμοίως ἀπαντᾷ ἐν τισιν ἐκδοθεῖσιν ἡδὴ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. ψηφίσμασι τῶν Γονέων καὶ ἐν τισι τῶν Χυρετιέων, δημοσιευθησομένοις ἐν τοῖς κάτω ὑπ' ἀριθ. 301 καὶ 302.

Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ταγῶν εἶναι ἐπὶ μὲν ἐν IG IX² 1228, πέντε δ' ἐν 1231, ἐπὶ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος, πέντε δ' ἐν τῷ κάτω δημοσιευμένῳ ὑπ' ἀριθ. 274· φαίνεται ἄρα πιθανὸν ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων οἱ ταγοὶ ἦσαν πολυαριθμότεροι, σὺν τῷ χρόνῳ δέ, λόγῳ τῆς ὀλιγανθρωπίας, ἡλαττοῦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν· κατὰ ταῦτα τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ τὸ 1228 ψηφίσματα εἶναι ἀρχαιότερα τῶν λοιπῶν καὶ ἀνήκουσι πρωϊμοῖς χρόνοις τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὅπερ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων βεβαίον.

Τῶν δὲ ταγῶν εἶναι γνωστὸς ὁ Ἀσκληπιόδωρος υἱὸς τοῦ Αἰσχίνου, ὁ αὐτὸς πιθανώτατα τῷ ἀρχιτολιάρχῳ τῆς Φαλάννης ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1233 τῶν IG IX² ἐπιγραφῇ· ἦτο δὲ τὸ ὑπόρχημα τοῦ ἀρ-

χιτολιάρχου καὶ τῶν τεσσάρων τολιάρχων διάφορον βεβαίως τοῦ τῶν ταγῶν, καὶ δὴ στρατιωτικὸν καθαρῶς, τῶν διοικούντων τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει μόνιμον ἐξ ἐπιχωρίων φρουρὰν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀρχιφρουροῦ ἢ φρουράρχου ἀπάσης τῆς ἐν αὐτῇ δυνάμεως, ἥτις ἐν πολλαῖς Περραιβικαῖς πόλεσι καὶ τισιν ὁμόροις αὐταῖς τῆς Θεσσαλίας ἀπαντᾷ.

Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τοῦ στίχ. 9 περατοῦται ἡ ἀναγραφή τῶν ταγῶν, ὄντος ἐβδόμου τοῦ Ἀριστοβούλου, υἱοῦ τοῦ [---ο]υς· τὰ κατόπιν τούτου περισωθέντα ἴχνη γραμμάτων, ἅτινα φαίνονται ἀνήκοντα κυρίῳ ὀνόματι καὶ πατρικῷ, ὑποδηλοῦσιν ἴσως τὸν ῥήτορα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, περίπου π. χ. [Πυθέα τοῦ Ἀνι]κ[ρά] [τους εἵπαντος ἢ λέξαντος· ἐπειδὴ κτλ.].

Ἀριθ. 273 (εἰκ. 3 καὶ 3 α. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὐρετ. 7). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, δεξιὰ μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλιπής, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν πλευρῶν ἀποτετριμμένη τὰς ἀκμὰς· ἄνω λήγει εἰς ἀπλοῦν, ἡπίως προεξέχον, ὀριζόντιον γείσον, ὅπερ καὶ αὐτὸ καὶ ἅπασαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς παραστάσεως θὰ ἦσαν ποτε πλουσίως βεβαμμέναι διὰ ποικίλων χρωμάτων. Ὑπάρχει δὲ ὑπὸ τὸ γείσον παράστασις ἐν μετρίῳ βαθεῖ ἀναγλύφῳ (βλ. εἰκ. 3): ἐν ἀριστερᾷ τῷ θεατῇ παρίσταται γυνὴ κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον, καθημένη ἐπὶ ἀρκούντως πολυτελοῦς ἔδρας, πλατέος τὰ ἄνω ἐρεισινώτου, ἥς ὁ δεξιὸς ὀπίσθιος ποὺς ἀπετρίβη· φορεῖ δὲ ἡ γυνὴ χιτῶνα δώριον, ποδήρη καὶ ἀχειρίδωτον, ἀφίνοντα γυμνάς τὰς χεῖρας, τὸν λαιμὸν καὶ τὸ πολὺ τοῦ στέρνου, ἔχει δ' ἔτι τοὺς ἄκρους πόδας γυμνοὺς· φορεῖ καὶ ἱμάτιον, ἡρμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν εἰδὲι πέπλου, κατερχόμενον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ περιελημένον περὶ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα· τὴν δεξιὰν χεῖρα ὑψοῖ ἡπίως παρὰ τὸ σῶμα, κρατοῦσαν μικρὸν πτηνόν. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς περιβάλλει ἐκ τῶν νώτων παιδάριον, καθήμενον ἐπὶ τοῦ ἄνω τῶν μηρῶν αὐτῆς, ὅπερ παρίσταται κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον, τὰ μὲν σκέλη προεκβάλλον ἡμιεκαμμένα, τὴν δὲ δεξιὰν προεκτεῖνον πρὸς τὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ πτηνόν· ἡ διάθεσις τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ χειρὸς δὲν διακρίνεται σαφῶς, ὡς ἀποτριβείσης, φαίνεται ὅμως ὅτι κατήρχετο παρὰ τὸ σῶμα· ἐπίσης δὲν διακρίνεται σαφῶς ὁ χιτωνί-

σκος, ὃν θὰ ἐφόρει βεβαίως τὸ παιδάριον. Πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος τῆς γυναικὸς ὑφούται ἄκρα δεξιὰ χεὶρ, μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πήχεως περιτωθεῖσα καὶ ἀνήκουσα ἐτέρῳ μεῖζονος ἡλικίας παιδίῳ, ὅπερ μετ' ἄλλων συγγενῶν θὰ ἴστατο πρὸ τῆς μη-

Εἰκ. 3. (ἐπιγρ. ἀριθ. 273)· ἐπιτύμβιον ἐπιγεγραμμένον ἀνάγλυφον ἐν Φαλάνῃ.

τρὸς, ἥτις βεβαίως παρίστησι τὴν ἀποθανοῦσαν καὶ διὰ τῆς στήλης ταύτης, ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς τεθειμένης ποτέ, τιμωμένην.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐνέχει τὴν ὥριμον ἀρχαϊκὴν χαρίεσσαν ἀτέλειαν καὶ ἀδρότητα· ὁ ὀφθαλμὸς παρίσταται ὡς ἐν προόψει, αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων ἐν ἀληθείᾳ μὲν καὶ ἀκρι-

βεῖα, ἀλλὰ μετὰ τινος σκληρότητος καὶ τραχύτητος τεχνικῆς, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος μετὰ δυσκαμψίας καὶ συσφίξεως· παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι ἐμφανὲς ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόδοσις τῆς τε γενικῆς διαθέσεως τοῦ συνόλου καὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς φυσικότητος καὶ οὐχὶ ἄνευ κομποφότητος, ἣν αὐξάνει ἡ μικρὰ πρὸς τὰ κάτω κλίσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ταύτη προσήκουσα σοβαρὰ καὶ εὐγενῶς τεθλιμμένη ἔκφρασις.

Εἶναι δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἐν τῶν πολλῶν γνωστῶν ἄχρι τοῦδε τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου καὶ τέχνης, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προερχομένων· διότι ἤδη ἔχουσιν εὐρεθῆ ἑνταῦθα ἡ τε στήλη τῆς Πολυξένας¹ καὶ ἡ τοῦ Φεκεδάμου, ὑπὸ τοῦ Boissvain ἐν ταῖς Athen. Mitteil. VII 1882 σελ. 77-80 καὶ ὑπὸ τοῦ Brunn αὐτ. VIII 1883 σελ. 81-95 δημοσιευθεῖσαι, τρίτη καὶ τετάρτη ὑπὸ τοῦ Wolters αὐτ. XII 1887 σελ. 73-80, ἐπτὰ ἕτεραι ὑπὸ τοῦ Heberdey αὐτ. XV 1890 σελ. 199-216, ὡδεκάτη ὑπὸ τοῦ Fougères ἐν Bullet. de Corr. Hellen. XII 1888 σ. 273-276. Πᾶσαι ἐνέχουσι στενωπάτην τεχνικὴν συγγένειαν καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ ἐνὸς τεχνίτου, ἢ μᾶλλον ἐν ἐνὶ ἐργαστηρίῳ, ὑπὸ τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτῆρα μιᾶς Σχολῆς, καθορισθείσης ὑπὸ καλλιτέχνου σημαντικοῦ καὶ ἐντοπίου, ἐν Φαλάνῃ καὶ Λαρίσῃ μάλιστα ἐργασθέντος ἐντὸς τῶν ὀλίγων πρὸ τοῦ 460 π. Χρ. καὶ τι μετ' αὐτὸ χρόνων. Ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἐν Hist. Nat. 34, 68 ἀναφερόμενος Τηλεφάνης, θεωρῶ πιθανώτατον καὶ ἐλπίζω νὰ ἀποδείξω ἐν καιρῷ κατὰ τὴν ἐκδόσιν τῶν «Πλαστικῶν μνημείων Θεσσαλίας», ἅτινα ἤδη παρασκευάζω· τὸ χωρίον τοῦ Πλινίου μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Τηλεφάνης εἰργάσθη ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ὁ ἐν Λαρίσῃ, περὶ τὸ 460 π. Χρ.: *Artifices qui compositis voluminibus condidere haec, miris laudibus celebrant Telephanem Phocaeum, ignotum alias, quoniam Thessaliae habitaverit, et ibi opera eius latuerint, alioqui suffragiis ipsorum aequatur Polyclito, Myroni, Pythagorae laudant eius Larisam et Spintharum pentathlum et Apollinem· alii non hanc ignobili-*

¹ Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν· τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς Πολυξεναία ἐμὲ νοητέον κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως θεῖα, ἥτοι εἰμὶ θεῖα Πολυξεναία, ὁῦλον ὅτι τῆς Πολυξένας εἰμὶ ὁ ὑποκείμενος τῇ στήλῃ ταύτῃ τάφος.

tatis fuisse causam, sed quod se regum *Xerxis atque Darei* officinis dediderit, existimant.

Ἄλλ' ἐνθάδε πρόκειται κυρίως περὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν φέρει ἡ στήλη ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς γυναικός, κεχαραγμένην οὐχὶ ἐπιμελῶς, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω πλαγίως· ταύτην ἀποδίδει ἡ εἰκὼν 3 α, ἐκ φωτογραφίας ἐκτύπου εἰλημμένη, φαίνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκ. 3, ἀλλὰ κακῶς ἀποδιδόμενη ἐν τισιν, ἅτε τοῦ φωτογράφου κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου μελάναντος διὰ γραρίδος τὰ γράμματα, ἅτινα πιθανώτατα εἶναι τάδε:

Εἰκ. 3α (ἐπιγρ. ἀριθ. 273)· ἐπιγραφή ἀρχαϊκὴ ἐν Φαλάνῃ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς εἰκ. 3.

MPOXO
IΠFΓ. ENFA

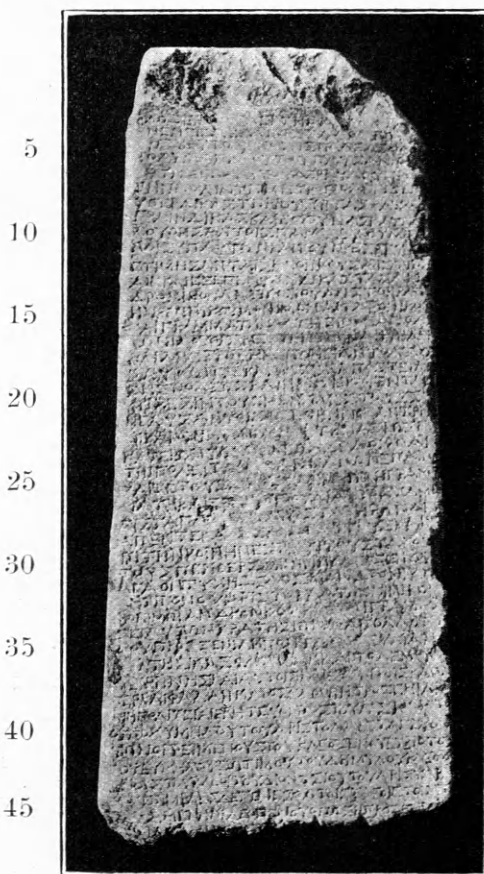
[M]ρο[χ]ὸ
[Π]ε[ριγ]εν[έα] ἢ
[M]ρο[χ]ὸ
[H]ε[ριγ]εν[έα].

Ὅντως ἐξ αὐτῆς ἀναμείνομεν τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον τῆς ἀποθανούσης, ἅτινα προχείρως ἐχαράχθησαν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ἐνθα ἦτο ἐκτεθειμένον πρὸς πώλησιν τὸ ἀνάγλυφον, μετὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῆς. Ἄλλ' ἀμφότερα τὰ ὀνόματα παρέχουσι δυσχερείας: τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ὃν Μ, οὗ ἕνεκα ὀφείλομεν νὰ ἀναγνῶμεν *Μροχού*, ἥτοι *Μροχὼ* = *Βροχὼ* (πρὸς. *μροτὸς* = *βροτὸς* κττ.)· ἑτέρα ἀνάγνωσις, π. γ. *Μρο[ξ]ώ*, *Μρο[τ]ώ*, [*Α*]ρ[ω][ξ]ώ κττ., φαίνεται μοι ἥττον πιθανή. Τοῦ δευτέρου στίχου τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι Ι, τὸ δεύτερον μάλιστα μὲν Π, ἴσως δὲ Η ἥτοι δασὺ h· κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν τὸ Ι φαίνεται ὃν τέρμα τοῦ πρώτου ὀνόματος, ἥτοι *Μροχὼτ* (πρὸς. *Μαιρὼτ* κττ.), ὅπερ ὁ χαρακτής, ἕνεκα ἴσως ἐπιπροσθούσης βαφῆς ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου, δὲν ἔγραψεν ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως· κατὰ ταῦτα ἀνέγνων *Περίγενεια* ἥτοι θυγάτηρ τοῦ *Περίγηνους*. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐκληφθῇ τὸ Γ ὡς δασὺ καὶ ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ ὀνόματος

συνθέτου ἐκ τοῦ *ἱερός*, οὗ τὸ δασὺ πνεῦμα ἐγγράφη οὐχὶ πρὸ τοῦ Ι ἀλλὰ μετ' αὐτό, καθ' ὃ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἐχαράχθη *ἱθαρόν* ἀντὶ *ἡθαρόν* κττ.. Οὕτω θὰ ἀνεγινώσκετο *Ἱερογενεία*· ἡμεῖς ὅμως διακρίνομεν Γ καὶ θεωροῦμεν πιθανώτεραν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν.

Ε') Μητροπόλεως τῆς ἄνω Θεσσαλίας¹.

Ἄριθ. 274 (εἰκ. 4 καὶ 4 α. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὐρετ. 75). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα οὐχὶ ἐπὶ πολὺ· ἄνω λήγει εἰς πλατύ, ὀριζόντιον γεῖσον,

Εἰκ. 4. (ἐπιγρ. ἀριθ. 274)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ Μητροπολιτῶν δικαιοῶν, εὑρεθὲν ἐν Μητροπόλει τῆς ἄνω Θεσσαλίας (κατὰ φωτογραφίαν τοῦ λίθου).

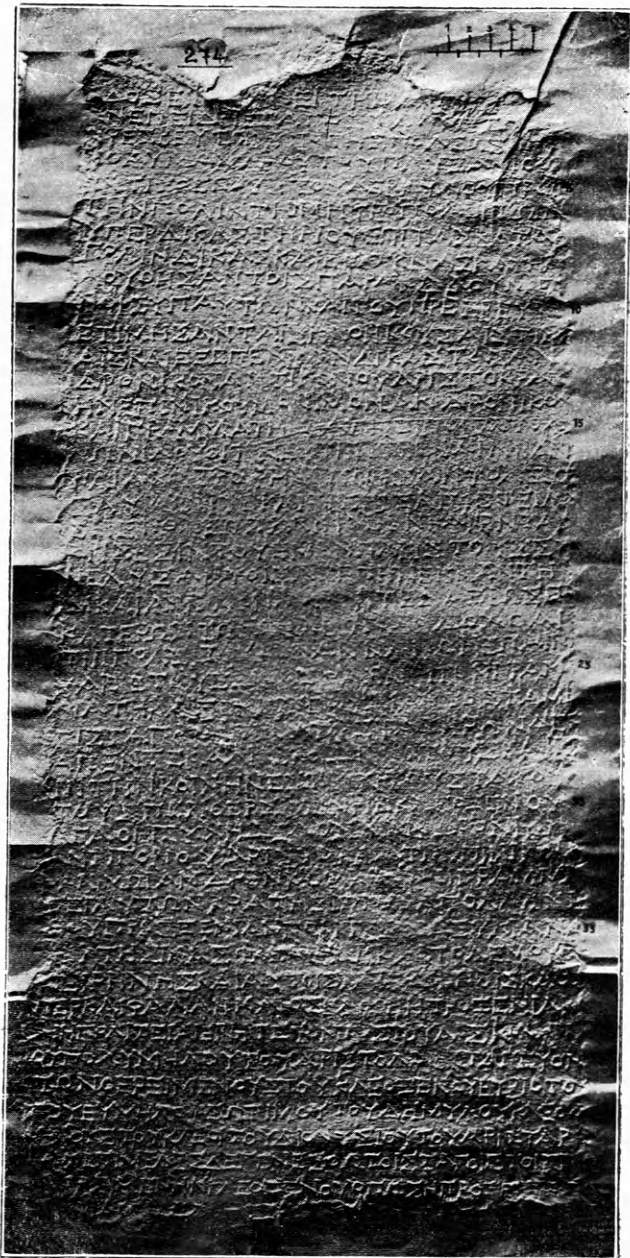
προεξέχον καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ἐδρῶν, ἀλλ' ἀποσχισθέν· ὅτι εἶχε ποτε ἐντειχισθῇ πρὸς τῶν νεω-

¹ Ὅτι ἡ ὑπὲρ τὸ νῦν Δαμάτι ὄχυρὸν καὶ καλῶς διατηρουμένον τειχὸν πόλις εἶναι οὐχὶ αἱ *Μύλαι*, ὡς ἔχει τοῦδε ἔθελοντο, ἀλλ' ἡ *Μητροπόλις* τῆς ἄνω Θεσσαλίας, ἑτέρα τῆς παρὰ τὸ Κιέριον ὁμωνύμου, βλ. *Πρακτικά* 1912 σελ. 235 σημ. 1 καὶ 1914 σελ. 177-179.

τέρων, δεικνύουσιν ἵχνη ἀσθέστου, πολλὰ περιλειφθέντα, ὧν ἱκανὰ προχείρως ἀπεκολλήσαμεν. Ὑψ. 0·63, πλ. ἄνω 0·23, κάτω 0·275, πᾶχ. 0·155.

Εὐρέθη ἐν τῇ ἐν τῷ νῦν χωρίῳ Δαμασοῦλι οἰκίᾳ τοῦ παρέδρου (πρβ. *Πρακτικά* 1912 σελ. 235 καὶ 1914 σελ. 177-178) καὶ κατὰ παραγγελίαν μου ἐκομίσθη προθύμως ὑπὸ τοῦ δημάρχου Τυρνάβου κ. Δημητριάδου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1913 εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης. κειμένων ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ.

Ἡ ἐπιγραφή, λίαν μικρῶν γραμμάτων οὖσα, ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς ἐπὶ ὀριζοντίων λίαν λεπτῶν χαραγῶν, ἡγμένων διὰ τοῦ κανόνος ἀμελῶς, καὶ μόλις περὶ τὰ κάτω διακρινομένων, ἀπετρίβη ὅμως ἐνιαχοῦ ἱκανῶς, μάλιστα κατὰ τὸ μέσον καθέτως· ὕψ. γρ. 0·004-0·008, διάστ. 0·004. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ A.M. Woodward ἐν *Journal of Hellen. Stud.* XXXIII 1913 σελ. 332-337· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ εἰχον ἐπεξεργασθῇ αὐτήν, ὁ δὲ ἐκδότης ἀπέδωκε πανομοιοτύπως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων μόνον τῶν στ. 1-14, ἐκρίναμεν ὁρθὸν νὰ παράσχωμεν εἰκόνα ἔκ τε φωτογραφίας τοῦ λίθου (εἰκ. 4) καὶ ἔξ ἐκτύπου (εἰκ. 4α) ὅλου τοῦ ψήφισματος· ἀνέγνωμεν δὲ καὶ διαφόρως τοῦ Woodward τοὺς στίχ. 12· 15· 22· 27· 31· 33· 36-37· 39-40· 40-41· 42· 43· 44-45· 46· διαφορὰς σημαντικὰς ἀναγνώσεων ἔχομεν ἐν στίχ. 27· 42· 43, τῶν λοιπῶν ἀναφερομένων εἰς τινὰ γράμματα μόνον· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐρμηνευτικοῖς ὑπομνήμασιν ἐκφράζομεν τινὰς γνώμας διαφόρους αὐτῷ, ὅστις ἄλλως λίαν ἀκριβῶς ἀνέγνω καὶ ὑπερνημάτισε τὸ ψήφισμα· καθίσταται δ' ἐμφανὲς ἐκ τῆς παραθέσεως ἀμφοτέρων τῶν μεταγραφῶν ὅτι ὁ Woodward εὔρεν ἐν βελτίονι καταστάσει τὸν λίθον καὶ μήπω ἀποτετριμμένα τοσοῦτον τὰ γράμματα, ὅσον εἶδομεν αὐτὰ ἡμεῖς. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ Μάιον τοῦ ἔτους 1913 εἶχομεν ἀποστείλει τὸ ψήφισμα τοῦτο τῷ A. Reinach πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ *Revue Épigraphique*· κατόπιν, μελετήσαντες ἐκ νέου τὸν λίθον, καὶ ὁδηγηθέντες ἐνιαχοῦ ἐκ τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Woodward, διωρθώσαμεν τινὰ καὶ κατεστήσαμεν βελτίονα τήνδε τὴν ἔκδοσιν τῆς μήπω δημοσιευθείσης ἐκείνης·

Εἰκ. 4α. (ἐπιγρ. ἀριθ. 274)· ψήφισμα τῶν Φαλανναίων ὑπὲρ Μητροπολιτῶν δικαστῶν, εὑρεθὲν ἐν Μητροπόλει (κατὰ φωτογραφίαν ἐκτύπου).

Ἐδοξε [τῇ πόλ]ει τῇ [Φ]αλανναί-
ω]ν· ἐπειδ[ή], ἐ[ξ]απο[σ]τα[λέν]τω[ν]
πρεσβευντῶ[ν ὑ]π[ὸ τ]ῆς πόλε[ω]ς ἡ[μῶ]-
ν] Θ[α]υμ[ά]ν[δο]ου τοῦ Πανσανίου,
5 Ἀντισ[θ]έν[ο]υ[ς] τοῦ Δερκέλου πρὸς
τὴν πόλιν τὴν Μητροπολ[ε]ιτῶν
ὑπὲρ δικαστηρίου ἐπὶ τὰς κατὰ
πόλιν δίκας καὶ ε[ὑ]θύνας, κατη[χο]-
λού[θ]ησαν τοῖς παρα[κ]αλουμέ-

- 10 νοῖς ὑπ' αὐτῶν, καὶ (τ)οῦ[ς] τ[ε] πρεσβευ[τάς]
ἐτίμησαν ταῖς κ[α]θηκούσαις τιμ-
αῖς, καὶ ἐξέπεν[ψα]ν δικαστὰς 'Αν-
δρόνικον 'Αντι[γ]όνου, 'Αριστοκρά[τ]-
ην 'Επινίκου, Μόνιμον 'Ανδρονίκο[υ],
15 καὶ γραμματῇ [Κρ]ατήσι[πον] 'Απολ-
λωνίδου, οὔτ[ι]νε[ς] τήν τε [ἐ]νδημίαν
καὶ ἀν[ασ]τροφ[ή]ν [ἐ]πο[ι]ήσαντο ἀξίω-
ς αὐ[τῶ]ν τε καὶ [τῆς ἐ]ξαπ[ο]στειλ[ά]-
ση[ς] π[ό]λε[ω]ς καὶ ἡμῶν, [κ]α[ι] ἐν ταῖς
20 κ[ρ]ίσεσιν τοῦ[ς] μ[ε]ν [πλεί]στον οὐ-
νέλυσαν, τοῖς [δὲ] [ἐ]π[ι]ήνεκ[α]ν τήν
δικαίαν [ψῆφ]ον, π[ο]ιοῦ[ν]τες ἀξίως ἐ-
κατέρων τῶν πόλε[ω]ν· δε[δο]χ[θ]αι
τῇ πόλει τ[ῇ] Φαλ[αν]ν[α]ίων ἐπαινε-
25 σαι τε τοὺς [δικαστὰς] κα[ι] τ[ὸ]ν γραμ-
ματῇ κ[α]ι [ἐ]νία π[ε]ν[ψ]αι αὐτοῖς τὰ μ[ε]-
γιστα π[ά]ντων ἀπ[ὸ] στα[τ]ήρων δε[κ]-
απέντε· κα[λέ]σ[α]ι [δὲ] αὐ[τ]οὺς καὶ [ἐ]-
πὶ τὴν κοινὴν [ἐ]στ[ι]α[ν] τοὺς τα[γ]οὺς
30 τοὺς περὶ Θεορ[ι]μ[έ]νην Κ[λε]οξένου.
'Αγαθῇ τύχῃ· δε[δ]όσ[θ]αι 'Ανδρονίκοι
'Αντιγόνου, 'Αριστοκρά[τ]η 'Επι[ν]ί[κ]ου,
Μονίμου 'Ανδρον[ί]κο[υ] καὶ τῶν γραμμα[τ]-
εὶ αὐτῶν Κρατήσι[π]ωι 'Απολλωνί-
35 δ[ου] προ[ξ]ενίαν, πολ[ι]τεῖαν, ἀσπ[ι]λ[ί]αν,
ἐν[κ]ησιν, ἀσφ[ά]λειαν καὶ π[ο]λέμου κ-
αὶ εἰρήνης καὶ αὐτοῖς καὶ ἐκγόνοις, καθ[ά]-
περ καὶ Φαλαν[ν]αίων· [ἐ]δόθη ἡ [π]ροξενία κ-
αὶ ἡ πολιτεία ἱερητεύον[το]ς τοῦ 'Ασκληπ[ι]-
40 οῦ Πολυμήλου τοῦ 'Αριστολ[ά]ο[υ], ταγεύον-
των Θεοσιμένους τοῦ Κλεοξένου, Εὐβιότου
τοῦ Εὐμήλου, Σωτίμου τοῦ Δημόλου, Κλεοφ-
άνους τοῦ Κλεοίτου, Διονυσίου τοῦ 'Αριστάρ-
χου· ἐπιμελὲς δὲ γενέσθω τοῖς ταγοῖς τοῖς πε-
45 ρὶ Θεοσιμένην Κλεοξένου, ὅπως ἡ προ[ξ]ενία
ἦδε ἀν[α]γρ[α]φῇ εἰς κίονα λιθίνην καὶ τεθῇ
[ἐν τῷ ἱερῷ τῆς 'Αθηνᾶς τῆς Πολιάδος κτλ.]

Σφάλματα τοῦ χαρακτοῦ ὑπάρχουσι τινὰ οὐχὶ
σπουδαῖα· ἐν στίχ. 6 φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἔγραψεν
ἐν συμπλήματι τὸ NM τοῦ τὴν Μητροπολιτῶν,
τὸ δὲ P τῆς λέξεως ταύτης εἶχε χαραῖε ὡς E καὶ
διώρθωσεν· ἐν στ. 7 τὸ A τοῦ δικαστηρίου ἐγράφη
Λ, τὸ δὲ δεύτερον I ἐκ τῆς τριβῆς φαίνεται ἀπατη-
λῶς ὡς Y· ἐν στίχ. 9 δὲν ἀπεδόθη ἡ στιγμή τοῦ O·
ἐν στίχ. 10 τοῦ τοὺς τὸ μὲν T ἔγραψεν ὡς Γ, τὸ
δὲ Σ παρέλιπε· τὸ μετ' αὐτὸ TC ἐχάραξεν ἐκ δευ-

τέρας φροντίδος ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήχου ὑπὲρ τὸ
ΠΡΕ· ἐν στίχ. 12 τὸ Ψ τοῦ ἐξέπενψαν ἢ ἐγράφη ὡς
Υ, ὡς λέγει ὁ Woodward, ἢ μᾶλλον ἐγράφη καλῶς,
ἀλλ' ἢ ἄνω κάθετος κεραία ἀπετρίβη· ἐν στίχ. 15
διεκρίναμεν ἐν μόνον Π τοῦ Κρατήσιππον καὶ μὴ
ἐπαρκῇ χώρον δι' ἕτερον· ἐν στίχ. 17, ἐνθα ὁ
Woodward σημειοῖ παράλειψιν τοῦ δευτέρου A
τοῦ ἀναστροφῆν, ἡμεῖς διεκρίναμεν ἵχνη συγκε-
χυμένα αὐτοῦ· ἴσως τὸ Σ, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ,
συνεσφηνώθη παρ' αὐτὸ ἢ ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστή-
χου· ὁμοίως τὸ I τοῦ ἐποιήσαντο ἐγράφη ἐκ δευτέρως
φροντίδος παρὰ τὸ O· ἐν στίχ. 22 τὸ N τοῦ ποιοῦν-
τες, παραλειφθὲν, φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ
τοῦ διαστήχου καὶ ἀπετρίβη· ἐν στίχ. 24 τὸ I τοῦ
Φαλανναίων ἔγραψεν ὡς N καὶ διώρθωσεν ὡς I· ἐν
στίχ. 31 τὸ δεύτερον Δ τοῦ δεδοσθαι φαίνεται ὅτι
ἐγράφη ὡς Λ, τὸ δὲ O, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ, ἐχα-
ράχθη μετὰ ξὺ Σ καὶ A καὶ ἀπετρίβη, σωθέντων μό-
λις ἱχνῶν τινων· ὁ Woodward σημειοῖ παράλειψιν
τοῦ O· ἐν στίχ. 32 εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ἐχάραχθη
τελικὸν I τοῦ 'Αριστοκράτη· ἐν στίχ. 33 παρέλιπεν
ὁ χαρακτὴς τὸ I τοῦ 'Ανδρονίκου, ἢ ἴσως προσέθη-
κεν ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήχου, ἐνθα ὅμως δὲν δια-
κρίνεται· ἐν στίχ. 35 ἔγραψε δις τὸ Ξ καὶ ἐν μέρει
ἀπέξεσε τὸ πρῶτον· ἐν στίχ. 38 παρέλιπε τὸ δεύ-
τερον I τοῦ Φαλανναίους, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν πρῶ-
την κάθετον κεραίαν τοῦ Γ τῆς λέξεως προξενία·
ἐν στίχ. 45 τὸ Ξ τοῦ Κλεοξένου ἔγραψεν ὡς Γ ἢ
Π ἢ C καὶ κατόπιν συνήνωσε πάντα εἰς □.

Στίχ. 1-5. Τὸ ἀγαθῇ τύχῃ (πρὸ στίχ. 31),
ἢ ὁμοίον τι πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ψηφίσματος, οἷον
ὑπάρχει ἐν ἑτέρῳ τῆς αὐτῆς πόλεως ἐν IG IX²
1228 στίχ. 1-2, δὲν βεβαιοῦται, ἂν ἦτο κεχαρ-
γμένον ὑπὲρ τὸν στίχ. 1 ἐπὶ τῆς κορωνίδος ἢ ἐπὶ
τοῦ γέισου· κατὰ τὸ σύστημα ἐνίων τῶν ψηφισμά-
των τῶν Γοννέων (πρὸς 'Αρχ. Εφημ. 1911 σ. 129
ἀριθ. 64 στίχ. A1 καὶ B1 καὶ 1914 σελ. 172
ἀριθ. 233) ἡδύνατο νὰ κεῖται ἐκεῖ Μητροπολιτῶν
δικαστῶν. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν Φαλανναίων τελοῦσιν
ἔργον δικασταγωγῶν, ὡς καλεῖται ὁ ἀπεσταλμένος
τῶν Δημητρίων καὶ Μαγνήτων πρὸς τὴν 'Αρκα-
δικὴν πόλιν Κλείτορα καὶ τὰς 'Αχαϊκὰς Πάτρας ἐν
IG V² 367 II στίχ. 2 (πρὸς καὶ IV στίχ. 31-32).
Τὸν πρῶτον πρεσβευτὴν Θάουμανδρον Πανσανίου
θεωρεῖ ὁ Woodward ἑ. ἀ. σελ. 333 ὅτι might be

a descendant of the Pausanias either of IX² 1228 l. 7 or of IX² 1233 l. 7· οὐδέτερον τούτων εἶναι πιθανόν· διότι τὸ ὄνομα Πανσανίας εἶναι κοινόν, δὲν ἀρκεῖ δὲ μόνον αὐτὸ πρὸς εὐρεσιν συγγενείας.

Στίχ. 5-6. Τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι δεύτερον ἀντίτυπον· τὸ πρῶτον ἀνετέθη ἐν Φαλάννῃ βεβαίως (πρὸς τὰ εἰς στίχ. 45 κέ. ὑπομνήματ' μου), τοῦτο δ' ἐν τινι ἱερῷ τῆς πατρίδος τῶν τιμηθέντων· ἐπειδὴ δ' εὐρέθη παρὰ τὰ ἐρείπια ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ προκύψῃ ὅτι ἡ ὑπὲρ τὸ νῦν χωρίον «Δαμάσι» καὶ «Δαμασοῦλι» σημαντικὴ ἀρχαία πόλις εἶναι ἢ ἀναφερομένη ἐν στίχ. 6 Μητρόπολις· οὕτως αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ Woodward ἔ.ξ. σελ. 336-337 ὅτι as to Metropolis it is *less easy* to give *any definite information*¹ κτλ., εἶναι ἀστήρικτοι· διότι δὲν ἀπαίτονται μεῖζονες ἐνδείξεις τῶν σημειωθείσων ἐν ταῖς ἐν τῇ προηγουμένῃ σελ. 21 σημ. 1 παρατεθείσαις ἡμετέραις παραπομπαῖς, δι' ὧν θὰ ἐβεβαιώσῃτο ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη δευτέρα Μητρόπολις τῆς ἄνω Θεσσαλίας, ἀναφερομένη τοπογραφικῶς ἢ αὕτη ἐνταῦθα που καὶ ὑπὸ τοῦ Λιβίου, ἀλλὰ λαμβάνουσα ἐν χάσματι ἢ ἄλλως ἐν τέλει τοῦ κεφ. 53^{ου} ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 54^{ου} τοῦ βιβλίου 42^{ου} αὐτοῦ.

Στίχ. 7-8. Οἱ Φαλανναῖοι ἐζήτησαν παρὰ τῶν Μητροπολιτῶν δικαστὰς ὑπὲρ δικαστηρίου, ἤτοι πρὸς συγκρότησιν ἐν Φαλάννῃ ἐκτάκτου δικαστηρίου ξένων δικαστῶν, ἵνα δικάσῃ τὰς κατὰ πόλιν δίκας καὶ εὐθύνας· τοῦτο ἀρίνει ἀνερμήνευτον ὁ Woodward ἔ.ξ. σελ. 333· σημαίνει πιθανώτατα ὅτι τὸ δικαστήριον τοῦτο εἶχε περιορισμένον διττὸν σκοπὸν· α') νὰ δικάσῃ ὑποθέσεις ἀποκλειστικῶς πολιτῶν Φαλανναίων, ἥτοι οὐχὶ καὶ Φαλανναίων πρὸς πολίτας ἐτέρας πόλεως· αὗται εἶναι αἱ κατὰ πόλιν δίκαι, ἰδιωτικαὶ δηλὰ δὴ· β') νὰ δικάσῃ εὐθύνas ἀρχόντων Φαλανναίων, ἥτοι τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν ἐν σχέσει μόνον πρὸς πολίτας Φαλαν-

ναίους, οὓς τυχὸν ἠδίκησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐαυτῶν ἀρχῆς, ἢ ὑφ' ὧν κατηγγέλθησαν ὁπωσδήποτε· αὗται εἶναι αἱ κατὰ πόλιν εὐθύναι, κυριολεκτουμένης τῆς λέξεως, καθ' ἣ ἐν ἰδίῳ ἡμῶν συγγράμματι ἐξηρευνήσαμεν περὶ τῶν ἀναλόγως συμβαινόντων ἐν Ἀθήναις «περὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀρχόντων κτλ.» 1900 σελ. 23 κέ..

Στίχ. 9-16. Ἀναφέρεται ἡ διήγησις, καθ' ἣν οἱ Μητροπολιταὶ προθύμως ἐνέκριναν τὴν αἴτησιν τῶν Φαλανναίων καὶ ἐτίμησαν τοὺς πρεσβευτὰς αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν τὸ ἐκ τῶν δικαστικῶν ψηφισμάτων τῶν Γοννέων μάλιστα γνωστὸν σῶμα τριῶν δικαστῶν καὶ ἐνὸς γραμματέως· ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τοῦτου Ἀνδρόνικος Ἀντιγόγου θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ.ξ. σελ. 333 ὡς ὧν πιθανῶς πατήρ τοῦ ἐν Μοψίῳ ἀρχιπροϋρῶ Ἀντιγόγου τοῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ ἐν IG IX² 1064 ἀναγραφομένου· τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον· διότι πολίτης τῆς Περραιβικῆς Μητροπόλεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ υἱὸν προύραρχον ἐτέρας πόλεως, καὶ δὴ Θεσσαλικῆς· πρόκειται ἄρα περὶ τυχαίας ὁμωνυμίας, οὐχὶ ἀσυνήθους ἐπὶ κοινοτέρων τοιοῦτων ὀνομάτων· οὕτω καὶ τὰ στηριχθέντα ὑπὸ τοῦ Woodward χρονολογικὰ συμπεράσματα περὶ τοῦδε τοῦ ψηφίσματος ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης, αἰρονται· βλ. περὶ τούτων τὰ εἰς στίχ. 38-46 ἐμὰ ὑπομνήματα.

Στίχ. 16-23. Οἱ Μητροπολιταὶ δικασταὶ διεξήγαγον ἐν Φαλάννῃ ἄριστα τὸ ἔργον αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν πλείστους τῶν διαδίκων συνεβίβασαν διὰ διαιτησίας καὶ οὕτω κατέστησαν περιττὴν τὴν διὰ δικασίαν· παραπλησίως καὶ ὁρθῶς βεβαίως ἐρμηνεύει ταῦτα ὁ Woodward ἔ.ξ. σελ. 333· in some of the cases (τὰς πλείονας ὅμως) they effected a reconciliation without having to pass judgment· αἱ κρίσεις ἄρα δηλοῦσιν ἐνταῦθα ἀπλῶς τὰς ὑπὸ κρίσιν δικαστικὰς ὑποθέσεις, ὡς καλοῦμεν σήμερον αὐτάς, ἢ εἰδικώτερον τὰς δικογραφίας πρὸ τῆς ἐν τῷ δικαστηρίῳ συζητήσεως· ὁμοίως σήμερον σῶφρονες εἰρηνοδίκαι, ὀρίζοντες ἡμέρας δικασίμους ἐκτὸς τῆς ἐαυτῶν ἑδρας ἐν τοῖς χωρίοις πρὸς ἐκδίκασιν μάλιστα «προσωρινῶν μέτρων», κατορθοῦσι νὰ συμβιβάζωσι τοὺς διαδίκους, εἰδομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τῷ 1913 τὸν εἰρηνοδίκην Περραιβίαν Ν. Γρανίτσαν, ἐξερχόμενον μετὰ τοῦ γραμματέως

¹ Ἐν σελ. 337 ὁρθῶς λέγει ὁ Woodward, καίπερ ἔτι ἀμφιβολίαν, ὅτι the latter (ἐνν. ἡ κειμένη Μητρόπολις a short distance west of Phalanna κτλ.) is *more likely* to be the city in question here. Τούαντιον ἢ ἐν IG IX² 1231 ἀναφερομένη Μητρόπολις εἶναι ἡ ἐτέρα, ἡ μεγάλη ἀρχαία πόλις ἐν τῷ νῦν Παλαιοκάστρῳ τῆς Καρδίτσας, διότι ἐν στίχ. 24 ἀναφέρεται ἱερὸν Ἀφροδίτης, οἷον ὑπῆρχεν ἐκεῖ περίφημον τῆς Κασσινίας, οὗ καὶ ἀνεύρομεν τὴν θέσιν (βλ. Πρακτικὰ 1911 σελ. 342-343 καὶ 1914 σελ. 178 σημ. 1).

αὐτοῦ Γ. Βελισσαρίου ἐξ Ἐλασσόνης ἀνὰ τὰ χωρία, καὶ ἐκ τῶν 100 π.χ. ὑποθέσεων τὰς μὲν 90-95 συμβιβάζοντα καὶ οὕτω μὴ ἐκδικάζοντα, μόνον δὲ τὰς ὑπολοίπους εἰσάγοντα εἰς δικαδικασίαν καὶ κατὰ τὸ δίκαιον κρίνοντα αὐτὰς ὑπὲρ τούτου ἡ κατ' ἐκείνου. Τὸ οὕτω *συλλυτικῶς* δικάζειν, ὅπερ εἶναι σήμερον σπάνιον, διότι στερεῖ τοὺς εἰρηνοδίκας, ὡς λέγεται, ὠφελιμμάτων νομίμων, παρεχομένων ἐν περιπτώσει ἐνεργείας διαδικασίας, θεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀρθῶς ἄριστον· βλ. περὶ τούτου IG IX² 507 στ. 18 κέ., ἔνθα ἡ συμπλήρωσις [σπεύδοντες] δὲν φαίνεται ἐπιτυχής, καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1910 σελ. 334 στίχ. 16-17 «ἀναστρέφεται ἐπιεικῶς καὶ συ[γλυ]τικῶς ἐν τοῖς κριτηρίοις». Κατὰ ταῦτα ἡ φράσις τοῖς δὲ ἐπήνεγκαν τὴν δικαίαν ψῆφον δηλοῖ τὰς δικασθείσας ὑποθέσεις, καθ' ἃς οἱ δικασταὶ κατεδίκασαν δικαίως τοὺς ἐνόχους, ἠθώσαν δὲ φυσικῶ τῷ λόγῳ τοὺς ἀθώους· τὸ ἐπιφέρειν ψῆφον δηλοῖ μάλιστα τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐνεκα τῆς προθέσεως· σαφέστερον διατυπώνεται ταῦτα ἐν τῷ ἐκ Γόννων ψηφίσματι ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1911 σελ. 134 ἀριθ. 70 στ. 15-20 «καὶ τῶν κατὰ τὰς δίκας τοὺς ἔχοντας τὰ πράγματα, τοὺς μὲν πλείστους εἰς σύλλυσιν ἡγάγροσαν διὰ τῆς αὐτῶν φιλοτιμίας, ὅσοις δὲ ἐδίκασαν, ἀπέδωκαν τὸ δίκαιον κατὰ τοὺς νόμους», ἔνθα διὰ τοῦ ἐδίκασαν δηλοῦνται γενικῶς αἱ ἀποφάσεις, εἴτε καταδικαστικά, εἴτε ἀθωωτικά.

Στίχ. 23-30. Ἀναγράφεται ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας τῶν Φαλανναίων περὶ ἀπονομῆς ἐπαίνου τοῖς δικασταῖς καὶ ἀποστολῆς ξενίων αὐτοῖς· τὰ ξένια ταῦτα ἐρμηνεύει ὁ Woodward ἔ. ἄ. σ. 334 ὅτι are voted by the city of Phalanna a sum of money, ὅπερ θεωρῶ ἀπίθانون· διότι τὸ ξένια πέμψαι δηλοῖ ἐνταῦθα ἀποστολὴν οὐχὶ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἄλλως μάλιστα μὲν δίδεται καὶ ἐγχειρίζεται, ἥκιστα δὲ πέμπεται¹, ἀλλὰ πράγματός

τινος, οὕτινος ὀρίζεται μέγεθος ἐν στίχ. 26-27 καὶ ἀξία ἐν στίχ. 27-28· ταῦτα ἄρα θὰ ᾔσαν πιθανώτατα βραχέματα, ἤτοι πρόβατα, αἶγες, μόσχοι κττ., τέσσαρα ἐν ὄλῳ, μέγιστα πάντων, ὅηλα δὲ τὰ ἄριστα εἰς εἶδος καὶ μέγεθος τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ἀκμαζόντων, ὧν ἡ ἀξία ὁμοῦ ὀρίζεται εἰς δεκαπέντε στατήρας, ἤτοι ἀρχαίας ἀργυρᾶς δραχμὰς τριάκοντα, δι' ὧν τότε θὰ ἡγόραζέ τις, ὅσα σήμερον ἀγοράζει διὰ τριακοσίων σχεδὸν δραχμῶν· ἠδύναντο ἄρα νὰ εἶναι τέσσαρες μόσχοι ἐξαίρετοι καὶ χρησιμώτατοι τοῖς δικασταῖς, ἢ ἵνα φάγωσιν αὐτούς, ἢ ἵνα ἐκθρέψωσιν εἰς ἀροτῆρας, ἢ ἄλλως ἵνα πωλήσωσι· καὶ σήμερον παρ' ἡμῶν ἐν παρομοίαις περιπτώσει θεωρεῖται φιλοτιμοσύνη καὶ τὰ μάλιστα εὐπρόσδεκτος ἡ ἀποστολὴ δώρου εἰς εἶδος, ἔστω καὶ μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀντιπροσωπεύοντος, οἷα καὶ σήμερον δέχονται καὶ οἱ ἀδέκαστοι ἐπὶ δικασταῖς, ὡς διαδηλοῦντα τὴν ἀπονομὴν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τοῖς ἐκ Γόννων ὁμοίοις δικαστικαῖς ψηφίσμασιν οὐδαμοῦ μνημονεύεται ἀπονομὴ εἰς χρήμα ἀμοιβῆς τοῖς ξένοις δικασταῖς, ὑπονοουμένη δὲ παραλείπεται ἡ ἀποστολὴ ἢ ὁσὶς ξενίων εἰς εἶδος· ἐν ἄλλαις ὅμως περιπτώσεσιν ἐμισθοδοτοῦντο ἄλλου τε εἶδους καὶ ξένοι ὁμοίως δικασταί, οὐδὲ εἶναι ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 335 λεγόμενον ὅτι moreover in no case is there mention of a sum of money paid to the dicasts, as here καὶ τὸ ἐν σελ. 336 the award of a sum of money to dicasts is unusual, and, at least in Thessaly unknown· διότι ἐν ψηφίσματι ἐπὶ τῶν Φαλανναίων IG IX² 1230 στ. 13 κέ. λέγεται ὅτι δικαστῆς τις, ἐν ᾧ ἡ πόλις ἐψήφισεν αὐτῷ χρυσοῦν τῆς ἡμέρας, δὲν ἐδέχθη τὸν μισθόν, «ἀλλ' ὑπέμεινεν δωρεάν τὸν προστινόμενον χρόνον»· ἐπίσης ὁ ἐν ταῖς ἀπὸ συμβόλων δίκαις δικαστῆς ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1910 σελ. 338 ἐξετέλεσε τὴν δικαστείαν δωρεάν, καίτοι ἐδικαιοῦτο βεβαίως νὰ λάβῃ μισθόν καὶ ἐφόδια· ὁμοίως οἱ Κλειτόριοι καὶ Πατρεῖς δικασταί, οἱ μετακληθέντες ὑπὸ τῶν Δημοτηριέων καὶ Μαγνήτων, ἔλαβον καὶ εἰς εἶδος ξένια¹ καὶ χρηματικὴν ἀμοιβήν (βλ. τὴν παραπλευρῶς σημ. 4).

¹ Πρὸ IG V² 367 IV στίχ. 42-44 «[δοθῆναι] δὲ καὶ ξένια ἐκάστῳ αὐτῶν δραχμῶν πενήκοντα» καλέσαι δὲ [αὐτοὺς] καὶ ἐπὶ τὴν κοινὴν ἐστίν τὴν ἐν Δημῇ [τοῖς] ἄλλοις· τὸ τέρμα τοῦ στίχ. 43 συνεπληρώθη ὑπ' ἐμοῦ· καὶ αὐτ. II στίχ. 17 [δοθῆναι] δὲ καὶ ξένια ἐκάστῳ αὐτῶν τὰ μέγιστα ἐκ τῶν χρυσῶν προσόδων· ταῦτα θὰ ᾔσαν εἰς εἶδος μᾶλλον ἢ εἰς χρῆμα. Ἐν ὁμοίῳ δικαστικῷ ψηφίσματι τῆς Λαρίσης IG IX² 508, ἔνθα τιμῶνται δικασταὶ Μιλήσιοι, ἀναφέρεται «πέμψαι δ' αὐτοῖς τα - - - κα - - - ἐκάστῳ αὐτῶν καὶ ξένια τὰ ἐκ τοῦ νόμου μέγιστα»· κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ Kern, μὴ ἀπίχουσαν τῆς ἀληθείας· ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ὠρίσθη καὶ χρηματικὸν ποσὸν τοῖς οὕτω μακρόθεν ἐλθοῦσι καὶ δῶρα εἰς εἶδος.

¹ Ἐν IG IX² 1111 στίχ. 35 νοοῦνται ξένια ἢ ἐστίασις· οὐκαὶ ὅταν παραγένηται εἰς Σπάλα[ν] | θρα, καλέσαι αὐτὸν ἐπὶ ξένια· ἐν-

Στίχ. 31-38. Ἐνταῦθα ἀναγράφεται ἡ ἐπίσημος πρᾶξις περὶ ἀπονομῆς τῆς προξενίας καὶ τῶν ἄλλων τιμῶν, πλὴν τῆς ἐπιγαμίας, ὅπερ παρετήρησεν ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 335, καὶ τῆς ἐπινομίας, ἅτινα ἴσως θὰ ἦσαν ἀσύμφορα τοῖς Φαλανναίοις πρὸς ἀπονομὴν εἰς γείτονας¹ καὶ τελείαν πρὸς ἑαυτοὺς πολιτικὴν ἀρμοίωσιν.

Στίχ. 38-46. Ἐπεταὶ ἐνταῦθα ἡ χρονολόγησις τοῦ ψηφίσματος διὰ τε τοῦ ἐπωνύμου ὄντος ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν πράγματι συνεπώνυμων ἐνιαυσίων ταγῶν· ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις Περραιβικαῖς πόλεσιν εἶναι ἐπώνυμος ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τούτου, εἴπομεν ἄνω ἐν ἀριθ. 272. Ἐκ τῶν ταγῶν ἀνεγνώρισεν ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 333 καὶ 335 ὅτι ὁ *Εὐβίωτος Εὐμήλου* εἶναι ὁ αὐτὸς τῶ ἐν IG IX² 1231 στίχ. 9-10, καὶ ὅτι καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι βεβαίως δικαστικὸν τοῦ αὐτοῦ τύπου τῶ περὶ οὗ ὁ λόγος, ὅπερ καὶ συμπληροῖ ἐν τέλει· ἀλλ' ὁ ὑπ' αὐτοῦ συσχετισμὸς τοῦ Νικίου υἱοῦ τοῦ Θεοσιμέωνος πρὸς τὸν Θεοσιμένην Κλεοξένου εἶναι ἀπίθανος· τούναντίον ὁ πρῶτος εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῶ κατ' ἀμφοτέρω ὁμωνύμῳ, ὃν ἐτίμησαν οἱ Γονεῖς ἐν *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1912 σελ. 60 ἀριθ. 89. Οὕτως ἔχομεν τρία ψηφίσματα, ὀλίγα ἔτη ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων αὐτῶν. Ἐν ταῖς δυοῖς τούτων, ταῖς τῶν Φαλανναίων, ἀναγράφονται πέντε ταγοί, ἐν ᾧ ἐν τῶ ἐν IG IX² 1228 καὶ τῶ προτεθέντι ἐνθάδε ἐν ταῖς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 272 ἀναγράφονται ἑπτὰ· περὶ τῆς διαφορᾶς εἴπομεν ἐκεῖ τὰ δέοντα. Τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 336 ὅτι τὸ 1228 belongs to a date *subsequent to* 196 B. C., and not, as Kern suggests, in view of the letter-forms, to the third century, θεωρῶ

ἀστήρικτον· ὁ Kern δικαίως χρονολογεῖ τὸ 1228 ὡς ἀνήκον τῇ Γ' π.Χ. ἑκατονταετηρίδι, οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως τὸ 1231 ὡς ἀνήκον τῷ τέλει τῆς Β' π.Χ.· διότι τοῦτό τε καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ τὸ ἐκ Γόννων φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ἐξεδόθησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Β' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ὀλίγον ἢ πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν κοινῶν ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ τοῦ Τίτου Φλαμινίου, ἢ μετ' αὐτόν, ἤτοι μετὰ 200-185 π.Χ.. Πόθεν ἐξάγει ὁ Woodward, ἔστω μετὰ τοῦ Niese καὶ Kip, ὅτι ἡ Φάλαννα καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς περιοχῆς ταύτης διωκοῦντο ὑπὸ ταγῶν, *τοῦλάχιστον μετὰ τὸ ἔτος 196 π.Χ.*, καὶ πόθεν συμπεραίνει ὅτι *still under Macedonian control* the chief officials of the city seem to have been the board of magistrates called *τοποῖαρχοι*, under an ἀρχιτοποῖαρχος (= IG IX² 1233, οὐχὶ 1228, ὡς παραπέμπει ὁ Woodward), μοὶ εἶναι ἄγνωστον· διότι ἡ ὑπὸ ταγῶν διοίκησις τῶν πόλεων τούτων εἶναι ἀσφαλῶς λίαν ἀρχαιοτέρα τοῦ 196 π.Χ., ἢ δ' ἐν Φαλάννῃ καθαρῶς στρατιωτικὴ ἀρχὴ τῶν τοποῖαρχων οὐδεμίαν σχέσιν φαίνεται ἔχουσα πρὸς τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν ταῖς ἄνω σελ. 24.

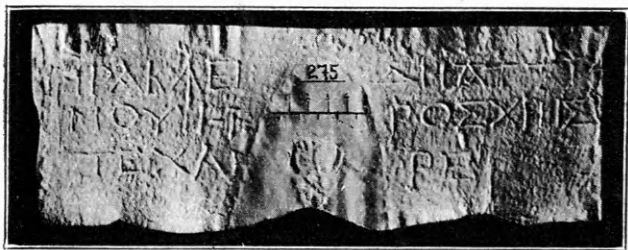
Ἀριθ. 275 (εἰκ. 5. Μουσ. Τυρν. ἀριθ. Εὐρετ. 74). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· διετηρήθη ἀνωτάτω τοῦ σωθέντος προτομῇ ἀνδρός, ἀβαθῶς καὶ ἀτέχνως ἀναγεγλυμμένη, ἀπὸ τοῦ λαίμου τὰ κάτω σωθεῖσα, περιβεβλημένη χλαμύδα μᾶλλον ἢ χιτῶνα· τὰ πολλὰ τοῦ ὑπολειφθέντος ἔχνη ἀσθέστου δηλοῦσιν ὅτι ἦτο ποῦ ἐντετελιγμένη. Ὑψ. 0·45, πλ. 0·295, πᾶχ. 0·09.

Εὐρέθη ἐν Δαμασίῳ ὑπὸ τοῦ λοχίου Ἡλιπούλλου καὶ ἐκομίσθη μετὰ τῆς προηγουμένης ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ μνημονευθέντος εἰς τὸ Μουσεῖον Τυρνάβου.

Ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς περίξ ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένου ἔρμου Ἑρμοῦ Χθονίου, ὑψηλοῦ, κατενώπιον παρασταθέντος ἐπὶ διπλοῦ βάθρου· ἀριστερὰ ὑπ' αὐτὰ ὑπάρχει ἐγγράρατος ῥόδαξ· Ὑψ. γρ. 0·01-0·015, διάστ. 0·007.

ταῦθα στίχ. 37 ἀφείθη ἀσυμπλήρωτον τὸ «τοὺς ... ΓΝΗ... μένους»· δύναται ὅμως νὰ συμπληρωθῇ «τοὺς [ἐξε]νη[με]μένους», δηλοῦν τοὺς προμνημονευθέντας ἄρχοντας, ἤτοι τὸν ὑποστράτηγον καὶ τοὺς δημάρχους, ὀνομαστὶ ἀναγραφέντας ἐν στίχ. 6-8.

¹ Ἐν τῶ νῦν Δομενίῳ (=ἀρχαίαις Χυρετίαις) ἠγόρασεν τις ἐκ Γρεκεῶν τῶ 1913 οἰκίαν καὶ ἀγρούς καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ· ἀλλ' οἱ λοιποὶ κάτοικοι δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ οὐδὲ οὕτω νὰ βόσκη τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα εἰς τοὺς κοινούς λειμῶνας τοῦ χωρίου, ἀλλ' ὑπεχρέωσαν αὐτόν νὰ πληρώσῃ τῇ κοινότητι ταύτῃ «λειθαδιάτικο», ἤτοι φόρον νομῆς· ἐστέρησαν ἄρα αὐτόν τῆς ἐπινομίας· παρατυχὼν δὲ καὶ κληθεὶς καὶ ἐγὼ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς, ἔκρινα ὅτι ὀφείλει ὁ εἰρημένος νὰ μεταγάγῃ εἰς Δομενικὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τότε νὰ λάβῃ δωρεὰν νομὴν· τοῦτο δὲ πάντες ἐθεώρησαν εὐλογον καὶ ἀπεδέξαντο.

Εἰκ. 5. (ἐπιγρ. ἀριθ. 275) ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή τοῦ Ἡρακλείδου ἐν Μητροπόλει τῆς ἁνω Θεσσαλίας.

Ἡρακλεί — δης Ἀττί-
νου — ἥρωος χρησ-
τέ χαῖ — ρε.

Ἀξιόλογος εἶναι ἡ καθαρὰ ἐμφάνισις τοῦ ὀνό-
ματος Ἀτίνης, ὅπερ ἀλλαγῶς εἶχον ὑποπεύσει
ὡς ὀρθὸν καὶ κείμενον ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Ε'). Ὀλοοσσόνος¹.

Ἀριθ. 276· 277· 278 (εἰκ. 6. Μουσείου
Ἐλασσόνης ἀριθ. 1 τὸ α' β' γ').² Ὁρθοστάτης μαρ-
μαρεὺς λευκοκραίου συμπαγοῦς, ἀκέραιος· ἄνω λή-
γει καθ' ἀπάσας τὰς ἐδράς εἰς ἰσχυρῶς προεξέχον
λεῖον μέτωπον μετὰ κυματίου, οὗ μόνον ἡ ἔμπροσ-
θεν ἐπιφάνεια φέρει ἐπιγραφὴν ἀναθηματικοῦ τύ-
που, ἀναφερομένην εἰς ἀπολεσθὲν μαρμαρίνον πι-
θανῶς ἄγαλμα, ὅπερ ἐγομφοῦτο διὰ συμφοῦς πλίν-
θου ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὀρθοστάτου
ἐσκαμμένῳ μεγάλῳ κυκλικῷ τὸρμῳ, ὅστις ἔχει
διάμετρον 0·34 καὶ βάθος 0·21· τὸ ἄγαλμα ἄρα,
ἂν ἦτο ἀνδρίας, θὰ ἐξισοῦτο ἱκανῶς ἐλάττονι με-

¹ Περὶ τῆς ἀρχαίας Ὀλοοσσόνος καὶ τῶν ἐρείπειων αὐτῆς βλ.
Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας 1914 σελ. 150-153

² Αἱ ἀριθμοὶ καταλόγου ἐντεῦθεν καὶ ἐφεξῆς νοοῦνται οἱ τοῦ Εὐρε-
τηρίου τοῦ Μουσείου Ἐλασσόνης, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1913 σελ. 143 καὶ
Πρακτικά 1914 σελ. 153-160, ἐπιγεγραμμένοι ἐπὶ τοῦ λίθου ἐκάστου·
τὸ α' β' γ' δ' τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ τοῦ καταλόγου δηλοῖ ἐπιγραφάς, ἐπὶ
δύο ἢ πλείονων ἐδρῶν τοῦ αὐτοῦ λίθου γεγραμμέναι· αἱ τοιαῦται ἐπι-
γραφαὶ νομιζόμεναι ὅτι ὀρθὸν εἶναι νὰ καταριθμῶνται δι' ἰδίων ἀριθμῶν
κατὰ πλευρὰν ἐκάστην, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποτελοῦσιν ἐμφανῆ συνέχειαν.
Τινὲς τῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 276-299 ἐπιγραφῶν ἔχουσιν ἤδη ἐκδοθῆ
ὑπὸ τοῦ Kern IG IX², ὑπὸ τοῦ Hatzfeld, ὑπὸ τοῦ Woodward καὶ
ὑπ' ἐμοῦ, ὡς ἀναγράφω ἐκασταχοῦ διαρρήδην, αἱ δὲ λοιπαὶ νῦν τὸ πρῶ-
τον δημιοσιεύονται· ἀλλὰ καὶ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν πολλὰ ἐλλειπῇ
συμπληροῦνται· ἐνταῦθα καὶ πολλὰ, ἐσφαλμένως ἔχοντα, ἐπανορθοῦνται·
καὶ τὸ πρῶτον ἐρμηνεύονται, περιγράφεται δὲ καὶ τὸ μνημεῖον πληρέ-
στερον. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, οὗ ἕνεκα συνεκδίδονται ἐνθάδε πάντα ἐν
ἀκριβοτητῇ ἀκολουθεῖ· δὲν περιέλαβον ὅμους· ἐνταῦθα ἐκείναι, περὶ ὧν
οὐδὲν ἔχω νὰ προσθήσω.

γέθει τελείου ἀνδρός· ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἀνάθεσιν
ταύτην τῆς πλευρᾶς α' στίχ. 1-2, ὑπάρχουσιν ἀπε-
λευθερώσεις ἐν στίχ. 3-5, ἰσχυρῶς ἀποτετριμμέ-
νων τῶν γραμμάτων· ἀπελευθερώσεις ἐπίσης ἀνα-
γράφονται καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἐδρῶν τῆς ἀκτηρίδος,
τῆς τετάρτης οὔσης ἀνεπιγράφου. Ὑψ. 1·26, πλ.
0·495, πᾶχ. 0·475.

Εὗρον αὐτὸν ἐμπεπηγμένον ἐν σκοτεινῇ γωνίᾳ
τοῦ σηκοῦ τοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς νῦν
Ἐλασσόνης ἐκκλησιδίου τῆς Ἀγίας Τριάδος· ἵνα
μὴ δ' ἐκεῖ προεξέχη, φαίνεται ὅτι οἱ νεώτεροι ἀπέ-
σχισαν διὰ τῆς σφύρας τὸ ὑπὲρ τὴν ἑδραν β' μέτω-
πον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς λοιπὰς· ἂν ἔφερε
ποτε καὶ ἡ τετάρτη ἑδρα ἐπιγραφὴν, ἣν κατόπιν
ἀπέξεσαν διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός, δὲν
βεβαιουῦται.

Αἱ ἐπιγραφαὶ ἐχαράχθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ
πολλῶν τεχνιτῶν· τοῦ ἀριθ. 276 ὑφ' ἐνός οἱ στίχ.
1-2 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·019-0·03,
διάστιχ. 0·003· ὑφ' ἑτέρου οἱ στίχ. 3-6 ἀβαθῶς καὶ
σχεδὸν καλῶς, ἀπετρίβησαν δὲ ἰσχυρῶς, ὕψ. γρ.
0·011-0·015, διάστιχ. 0·007· ὑπὸ τρίτου οἱ στ.
6-21 μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, ὕψ.
γραμμ. 0·012-0·017, διάστιχ. 0·01· ὑπὸ τετάρ-
του οἱ στ. 22-31 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπε-
τρίβησαν δὲ ἱκανῶς, ὕψ. γραμμ. 0·012-0·027,
διάστιχ. 0·009· ὑπὸ πέμπτου οἱ στίχ. 32-[36]
μετρίως βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·007-
0·016, διάστιχ. 0·006. Τοῦ ἀριθ. 277 ὑφ' ἐνός οἱ
στίχ. 1-7 σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γρ.
0·007-0·016, διάστιχ. 0·004· ὑφ' ἑτέρου οἱ στίχ.
8-13 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ καλῶς· ὕψ. γρ. 0·006-0·018,
διάστ. 0·005· ὑπὸ τρίτου οἱ στίχ. 14-15 μετρίως
βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ὕψ. γρ. 0·01-0·013,
διάστ. 0·004· ὑπὸ τετάρτου οἱ στίχ. 16-20 ἀβα-
θῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γρ. 0·008-0·036,
διάστ. 0·005· ὑπὸ πέμπτου οἱ στίχ. 21-30 ἀβα-
θῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπετρίβησαν δὲ ἱκανῶς, ὕψ. γρ.
0·007-0·012, διάστ. 0·003. Τοῦ ἀριθ. 278 ὑφ'
ἐνός οἱ στίχ. 1-20 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γρ.
0·012-0·016, διάστιχ. 0·007· ὑφ' ἑτέρου οἱ στ.
21-26 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμμ.
0·008-0·017, διάστ. 0·009· ὑπὸ τρίτου οἱ στίχ.
27-31 λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελέστατα, ὕψ. γραμμ.
0·009-0·02, διάστ. 0·003· ὑπὸ τετάρτου οἱ στ.

32-36 ἀδαθῶς καὶ ἀμελῶς, ὡς. γραμμ. 0·014-0·045, διάστιχ. 0·007. Πολλαχρὸς τὰ γράμματα εἶναι πεπληρωμένα κηρώδους ὕλης σκληροτάτης, λίαν δυσεξαλείπτου.

Ἐξεδόθησαν δὲ ὑπὸ μὲν τοῦ Kern ἐν IG IX² 1295 a.b οἱ τοῦ ἑμοῦ ἀριθ. 276 στίχοι 1-2, 6-21 καὶ τοῦ ἀριθ. 277 οἱ στίχοι 1-24, περὶ ὧν βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 σελ. 265 καὶ 1913 σελ. 169-172, ὑπὸ δὲ τοῦ Woodward ἐν Journal of Hell. Stud. XXXIII 1913 σελ. 320-325 οἱ τοῦ ἑμοῦ ἀριθ. 276 στίχοι 22-29, τοῦ ἀριθ. 277 οἱ στίχοι 16-30 καὶ τοῦ ἀριθ. 278 οἱ στίχοι 1-36. Ἀνέγνων δὲ διαφόρως τοῦ μὲν Kern τοὺς παρ' αὐτῷ στίχ. 1· 3-4· 9· 17· 20· 23· 27-29· 31-33· 35-41, ἀντιστοιχοῦντας τοῖς τοῦ ἑμοῦ ἀριθ. 276 στίχ. 1· 6-7· 12-20 καὶ τοῦ ἀριθ. 277 στίχ. 2· 5· 9-11· 13-15· 17-24, διαφόρως δὲ τοῦ Woodward τοὺς παρ' αὐτῷ ἐν σελ. 320-321 στίχ. 20-21· 25· 41· 44· 46 καὶ ἐν σελ. 323 στ. 24-25· 30· 33-35, ἀντιστοιχοῦντας τοῖς τοῦ ἑμοῦ ἀριθ. 276 στ. 23-24· 28, τοῦ ἀριθ. 277 στίχ. 24· 27· 29 καὶ τοῦ ἀριθ. 278 στίχ. 24-25· 30· 33-35. Ἐδημοσιεύθη δὲ ὁ ἑμὸς ἀριθ. 278 ἐν τῇ Revue Épigraph. 1914 σελ. 20-23 ὑπ' ἀριθ. 266· ἀλλ', ἀναθεωρηθείσης τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ τῶν ἐτέρων, καὶ διαφορῶν τινῶν ἐπὶ τὰ βελτίω προκυψασῶν, καὶ τῆς ἐρμηνείας πολλὰχρὸς γενομένης κρείσσονος, ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ καὶ τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν συνέκδοσις καὶ ὁ ὑπομνηματισμὸς ἐνθάδε.

α (276)

Ἐπιμε]λησαμένου Σε[π]τιμίου
Νικάνδρου.

- A (Παι)ά]ν, ὁ ἀ[π]ελεύθερος Δαφναίου, ἔδω[κ]ε[ν] τῇ πόλει δι(νάρια) KB<' καὶ Σ[ω]κ[λ]ῆς; ὁ ἀ[π]ε-
[λ]εύθε[ρος] Δη-
5 μοκρά]το[υ]ς, ἔδω[κ]εν τῇ πόλει δι(νάρια) [K]B<'.
B Ταμιεύοντος Λυσιμάχου τοῦ
Γαζαίου τὸν ἐνιαυτὸν, στρατη-
γούντος Κεφάλου, μηνὸς Ἀφροῦ το[ῦ]-
τη· οἱ ἀπελευθερωθέντες ἐπ' αὐ-

Εἰκ. 6. (ἐπιγρ. ἀριθ. 278)· Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Σωσάνδρου, Ἀλεξίππου, Ἀκύλα, Κεφάλου τὸ τρίτον.

- 10 τοῦ· Φαίδιμα ὑπὸ Ἀλκίππου καὶ Ἀν[τι-
γ]όνας καὶ Ἀρχεπόλεως· — καὶ [Ε]ὐφραν-
τα ὑπὸ [Ε]ὐρυτίωνος καὶ Νει[κ]αίας· — καὶ
Δόξα ὑπὸ Ἀλκίππου καὶ Ἀντιγόνας
καὶ Ἀρχεπόλεως· καὶ Κλεοπάτρα ὑπ[ὸ]
15 Ἀλκίππου καὶ Ἀντιγόνας καὶ Ἀρχεπό-
λεως· ἔδωκαν τῇ πόλει ἕκαστος αὐ-
τῶν τὰ γεινόμενα] δεινάρια εἴκοσι δύο
ὀβολοὺς τέσσαρες· — καὶ [Ἀ]σκληῶς ὑ-
π[ὸ] Θίβρωνος· ἔδωκεν δὲ καὶ τῇ πόλει
20 τὰ γεινόμενα δειν[ά]ρι[α] εἴκοσι δύο ὀβ[ο]-

λ)οὺς· τέσσαρες. <α>

Γ Ταμειύοντος Μενελάου· Νε[ι]κόπο-
λ)ις, ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ὑπὸ Θ[ί-
β]ρων[ος] καὶ Φιλίνης καὶ Ἀλκίπο[υ],
25 ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ' (ὀβολοὺς τέσσαρας).

Δ Ταμει[ύ]οντος Ἀρχων[ος]
Ἀ[ή]τη, ἡ ἀπ[ο]λυθ[ῆ]σα τῆς πα-
ρ)αμονῆς [ύ]πὸ Ἐρ[...].ας, ἔδω[κ]εν τῇ [π]όλ[ει]
δι(νάρια) ΚΒ' (ὀβολοὺς τέσσαρας). [ἦ]
ἀπελ[ευ]-

30 θερ[ωθ]εῖ[σ]α ὑπὸ τῶν περὶ Λυ[σί]-
-πατρον, ἔδωκεν δι(νάρια) ΚΒ' (ὀβολοὺς τέσσαρας).

Ε Ταμειύον[τος] τῆς πόλεως Διο[νυ]σίου
τοῦ Φ[ι]λοξέ[νου], ἐν στρατηγῷ [Π]ει[σ]οδ[ώ]-
ρ)ω· Π[ο]ρ[φ]ύ[ρ]α, ἡ ἀπελευ[θ]ερωθεῖσ[α] ὑπ[ὸ]
35 τῶ[ν] [π]ερὶ Ἀν[τί]γο[ν]ον, ἔδω[κ]ε τῇ πόλει δι(νά-
ρια) [Κ]Β'

[36] [(ὀβολοὺς τέσσαρας)].

β (277)

Α Ταμειύοντος τῆς πόλεως
Ἀδαίου τοῦ Εὐηθίδου, στρατ[η]-
γούντος Λύκου· Κοσμία, ἡ ἀπε<λ>-
λευθερω(θ)εῖσα ὑπὸ Φιλοξένο[υ]
5 τοῦ Ἀριστοκρά[του], ἔδωκε[ν]
τῇ πόλει δεινάρια εἴκοσι [δύ-
ο ἦμισιν].
Β Ταμειύοντος τῆς πόλεως Διονυσί-
ου τοῦ Σωσιβίου τὸν ἐνιαυτόν,
10 τὸν ἐπὶ στρατηγῷ Ε[ϋ]ρ[υ]δάμα· [ἦ]-
ρος· Ρούφιλλ[α], ἡ ἀπελευθερω-
θεῖσα ὑπὸ Κλέωνος, ἔδωκεν τῇ [πό-
λι [τ]ὰ ἔ[κ] τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<'.
— Εὐτύχα, ἡ [ἀ]πελευθερά [Ν]ικαγόρο[υ],

15 ἔδωκεν τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ<'.
Γ Ταμειύοντος τῆς πόλεως Παρμε-
νίωνος τοῦ Φιλοξέ[νου]· Ε[ϋ]-
πραξις, ἡ ἀπελευθερά
Φίλωνος τοῦ Φίλωνος,

20 ἔδωκεν τῇ πόλ[ει] δι(νάρια) ΚΒ<'.
Δ Ταμειύοντος τῆς πόλεως Εὐ-
βιότου τὸν ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρα-
τηγῷ Ἀκύλα· Εὐ<υ>φροσύνη, [ἡ] ἀπελ[ε]υ-
θερωθεῖσα ὑπὸ Φιλ[ί]ππου, <τ[ο]ῦ> Ἀντιφί-
25 λου, Στρά[τ]ωνος, ἔδωκεν τῇ πόλ[ει]
δι(νάρια) ΚΒ<'.
Ε Ταμειύοντος [τῆς] πόλεως Δι[κ]εοβούλου, ἐν
στρατηγῷ Ἀλεξ[ά]νδ[ρ]ω· Ἀπολ[λ]ω[ν]ία, ἡ ἀπ[ε]-
λευθερωθεῖσα ὑπὸ Στράτωνος καὶ Μελ[ί]σση[ς],

30 ἔδωκεν [τῇ] πόλ[ει] δι(νάρια) [Κ]Β<'.
γ (278· εἰκὼν 6)

Α Ταμειούντων τῆς πόλεως
Αὔλου Ἀββίου, Σωσιβίου τοῦ
Μεθύστου τὸν ἐνιαυτόν, τὸν

ἐπὶ στρατηγῷ Σωσάνδρου κα-

5 τὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα· μηνὸς
Λεσχανορίου νομηνία· οἱ
γεννηθέντες ἀπελεύθεροι:

Συρίχα, Ἀπολλωνία, Θεοδώρα,
Ἀ[λε]ξ[α]ς, Παρμᾶς, Ἀπολλωνία,

10 οἱ ἀπηλευθερωμένοι ὑπὸ Φιλ[ε]-
ταίρου τοῦ Ἑλλανοκράτους, [ἔ-
δ]ω[κ]αν τῇ πόλει τὰ γεινόμενα [ἔ-
κ] τοῦ νόμου ἕκαστος δινάρ[ι]-
α εἴκοσι δύο [ὀ]βολοὺς (τ)έσ-

15 σαρας· — μηνὸς Θύου· Ἀπάτη, [ἡ]
ἀπηλευθερωμένη ὑπὸ Γαζ[αί]-
ου κα[ὶ] Λ[υ]σ[ι]μάχου καὶ Φίλας ξε[νι]-
κῇ, ἔδωκε τῇ πόλει τὰ γεινόμε-
να ἐκ τοῦ νόμου δινάρια εἴκοσι δ[ύ]-

20 ο, ὀβολοὺς τέσσαρες.

Β Ταμειύον[τος] τῆς πόλεως Ἀσάνδρου
τοῦ Ἑλλανοκράτους τὸν ἐνιαυτόν, τὸν
ἐπὶ στ[ρα]τηγῷ Ἀλεξίππου· Δαμᾶς, ὁ [ἀ-
πελευθερωθεῖς] [ύ]πὸ Φίλωνος κα[ὶ] Ἀν-
25 τιπάτ[ρο]ς, ἔδωκεν τῇ πόλει τὰ γ[ι]-
νόμενα δι(νάρια) ΚΒ', (ὀβολοὺς τέσσαρας).

Γ Ταμειύοντος τῆς πόλεως Εὐ[βι]-
ότου τ[οῦ] Ἰπποκράτους τὸν ἐνιαυτόν, τὸν
ἐπὶ στ[ρα]τηγῷ Ἀκύλα· Λαῖς, ἡ ἀπελευθερωθ[εῖ]-
30 σ[α] ὑπ[ὸ] Φίλωνος κα[ὶ] Ἀντιπάτ[ρο]ς, [Φ]ιλοξέ[νου]
[κ(α)] Ἀ[ρ]χεπό[λε]-
ως], ἔδω[κ]εν [τῇ] πόλει τὰ γεινόμενα δι(νάρια)
ΚΒ<'.
Δ Ταμειύον[τος] τῆς πόλεως Ἀσάνδρου τοῦ Ἑ[λλα]-
νοκράτους, ἐν στ[ρα]τηγῷ Κεφ[ά]λῳ τὸ τρίτον.

Z[ω]τ[ι]-

διον, [ἡ] ἀπηλευθε[ρ]ωμένη ὑπὸ Ἀθη[να]γό[ρου]
τοῦ Μεν[έ]-

35 τ[ο]υ Χ[ρ]ετιέως ξενικῇ, ἔδωκε τῇ πόλει ἐν
[μ]ηνὶ Ἰπ[ο]-
ποδρομῷ τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάρια) ΚΒ<'.
276· στίχ. 1-2. Τίνος ἐπεμελήσατο ὁ Σεπτί-
μιος, ὃν καταφαίνεται· ἴσως τῆς ἀναθέσεως ἢ καὶ
κατασκευῆς ἀνδριάντος αὐτοκράτορος τίνος Ῥω-
μαίου· ὁμοίως ἐν IG IX² 34 ἐπεμελήθη τις ἱερεὺς

τῶν Σεβαστῶν ὁμοίου ἔργου, καὶ ὁ ταμίαις ἐπίσης αὐτ. 44· δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Σεπτίμιος ὑπῆρξεν ἐπιμελητὴς τῶν ἀπελευθερικῶν χρημάτων, ὧν ποσοστὸν ἀνῆκε τῷ αὐτοκράτορι· ἐκ τούτου δὲ δυνατόν νὰ κατεβλήθησαν καὶ αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος· διότι, ἂν ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου, ἢ τῆς πόλεως, ἢ ἄλλου τινὸς κατεβῆλλοντο, θὰ ἐμνημονεύετο ὁ δαπανήσας ὡς ἀναθεῖς, οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἐπόπτης. Ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σευήρου· ἀλλ' αἱ ἀπελευθερώσεις εἶναι λίαν ἀρχαιότεραι αὐτοῦ· εὔρεν ἄρα ὁ Σεπτίμιος οὗτος, ὦν πιθανῶς Σεβάστης, ἤτοι αὐτοκρατορικὸς ἀπελεύθερος, τὸν ὀρθοστάτην μετὰ τῶν ἀναγεγραμμένων ἤδη ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν, καὶ μετεχειρίσθη αὐτὸν ὡς βῆθρον τοῦ ἀνδριάντος· οἱ μνημονευόμενοι λοιπὸν στρατηγοὶ εἶναι λίαν προγενέστεροι τοῦ Σευήρου, ὅπερ καὶ ἄλλοθεν πιστοποιεῖται.

276· στίχ. 3-5. Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον Α ἀπελευθερώσεις αὗται εἶναι καθυστερήσασαι· ἀνεγράφησαν δὴλον ὅτι πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κυρωτικοῦ τύπου τῆς ἀπελευθερώσεως, χρόνον ἱκανὸν μετ' αὐτὴν· διὸ οὔτε ὁ στρατηγός, οὔτε ὁ ταμίαις ἀναγράφεται, ἀλλ' ἡ οὐσιαστικὴ μόνον καταβολὴ τοῦ νομίσμου τιμῆματος τῇ πόλει· ὁ πρῶτος ἀπελεύθερος ἐκλεῖτο ἴσως Παιάν· ἀλλὰ καὶ Τιάν ἢ τι ἕτερον δύναται τις νὰ θέσῃ· τὸ ἐν στίχ. 4 πρῶτον Β εἶναι περισσόν, προληπτικῶς γραφέν πρὸ τοῦ Κ (= δύο καὶ εἴκοσι). Αἱ δὲ περαιτέρω συμπληρώσεις τοῦ στίχ. 4 καὶ 5 δύνανται νὰ θεωρηθῶσι πιθαναί, ὡς στηριζόμεναι ἐπὶ τινων σκιωδῶν ἰχνῶν τῶν λίαν ἀποτετριμμένων γραμμάτων.

276· στίχ. 6-21. Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον Β ἀπελευθερώσεις ἐτελέσθησαν ἐπὶ ταμίου Λυσιμάχου, μόνου ταμιεύοντος καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἐξαιρετικῶς· διότι συνήθως ἦσαν δύο οἱ ταμίαι τῆς πόλεως, εἷς καθ' ἐξάμηνον. Αἱ ἐν στίχ. 11· 12· 18 παῦλαι δηλοῦσι κενὸν ἀρεθὲν διάστημα· τὸ Ε τοῦ Εὐρυτίωνος ἐν στίχ. 12 ἀπεδόθη ὡς Ξ σχεδόν· ἐν στίχ. 20 δὲν ἀπεδόθη τὸ τελικόν Α τοῦ δεινάριου, ἀλλὰ προσετέθη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, ἔνθα διακρίνεται τι ἰχνος ἀποτετριμμένου Α· τὸ δ' ἐν στίχ. 21 μονῆρες α εἶναι δοκιμαστικὸν τῆς λιθογλυφικῆς βε-

λώνης, ἢ ἄλλως ἐγράφη πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὑπερκειμένου τελικοῦ α τοῦ δεινάριου, ὅπερ εἶχε παρὰ λειψὴν ἐν καιρῷ. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Κεφάλου βλ. κάτω ἀριθ. 278 εἰς στίχ. 32-36.

276· στίχ. 22-31. Δὲν ἀναγράφεται στρατηγὸς ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι Γ καὶ Δ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐν στ. 24 Θίβρων, οὐχὶ Θέρων, ὡς ἀνέγνω ὁ Woodward ἔ.ξ., ἐμφανίζεται ἤδη ἐπὶ στρατηγοῦ Κεφάλου ἐν στίχ. 19, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀλκιππος ἐν τε Β καὶ ἐν Γ, ὄντες βεβαίως στενοὶ συγγενεῖς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ἀναγραφόμενων ἐλευθερωτῶν, δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ στρατηγίᾳ τοῦ αὐτοῦ Κεφάλου (πρὸς τὰ εἰς ἀριθ. 278 στίχ. 32 κέ. ὑπομνήματα), μὴ ἀπεχούση πολὺν χρόνον τῆς πρώτης, καθ' ἣν ἐταμίευσεν ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ἀρχων ἐν ἐκαστέρᾳ ἐξάμηνῳ, ἐτελέσθησαν αἱ ἀπελευθερώσεις αὗται, ἢ ὅτι ἐγένοντο ἐπὶ στρατηγοῦ Κλεομαχίδου, ὡς ἐνδείκνυται ὑπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 296 στίχ. 6 δημοσιευθευσομένης ἐπιγραφῆς· εἶναι ἀπίθανον τὸ ὅτι ἕνεκα τῆς ἤδη προηγουμένως ἀναγραφῆς τοῦ στρατηγοῦ, ἐθεωρήθη περιττὴ ἡ ἐκ νέου ἀναφορὰ αὐτοῦ· ἡ ἐν ΑΕ 1913 σ. 171-172 γραφεῖσα ὑποψία μου περὶ παραδοχῆς τριῶν ταμιῶν εἶναι ἐσφαλμένη, διότι διαρρήδη ἀναγράφεται ὁ Λυσιμάχος ὡς ταμιεύσας τὸν ἐνιαυτὸν ὅλον. Ἐν στίχ. 25, 30 καὶ 31 οἱ ὀβολοὶ ἐγράφησαν συνθηματικῶς ὡς =, καθ' ἃ πολλὰκις συμβαίνει ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἡ ἐν στίχ. 27 Ἀήτη εἶναι πιθανωτέρα τῆς Αητῆς (πρὸς Δευτὴ IG IX² 855)· ἐν τῷ αὐτῷ στίχ. φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ θεῖ τοῦ ἀπολυθεῖσα ἔγραψεν ὁ χαράκτης διὰ τοῦ Η. Ἐν στίχ. 28 τὸ [ὅ]πὸ Ἐρ[....] ας ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου καὶ ἀποτριβέν, δὲν διακρίνεται σαφῶς· θεώρησον πιθανὸν Ἐρ[...εῖ] ας ἢ Ἐρ[...θί] ας· τὰ τρία ἕτερα ἠλλείποντα γράμματα δύνανται νὰ ἐγκρίνωσι καὶ ἄλλας ἀναγνώσεις· ἐν τῷ αὐτῷ στ. τὸ Γ τοῦ πόλει ἐγράφη μᾶλλον ὡς Γ. Αἱ ἐν στίχ. 29 καὶ 31 παῦλαι δηλοῦσιν ἀρεθὲν κενὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

276· στίχ. 32-36. Ὁ στρατηγὸς Πεισόδωρος νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἀνήκει δὲ πιθανώτατα τῷ α' ἡμίσει τῆς Α' μΧ. ἐκατονταετηρίδος, ὦν τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 30 πΧ. περιλαβόντος καὶ τὸ τῶν Περραιβῶν· ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ εἶναι ἀσφαλής· μόνον τὸ

Ρ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἥττον πιθανῶς ὡς Τ. Τὰ τρία πρῶτα γράμματα τοῦ στίχ. 33 καὶ τὰ πέντε τοῦ στίχ. 35 ἐγράφησαν ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήχου, τὰ μὲν ἐκ δευτέρας φροντίδος, τὰ δ' ἐνεκά τινος ἀνωμαλίας τοῦ λίθου. Ὁ ταμίης Διονύσιος, ἴσως ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ταμιεύσας, φαίνεται ὡν ἀδελφὸς τοῦ ἐν ἀρ. 277 στίχ. 16-17 ταμίου ἐπίσης Παρμενίωνος.

277· στίχ. 1-7. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Λύκου βλ. κάτω ἀρ. 284 στίχ. 1-7. Ἐν τέλει τοῦ στ. 3 τὸ Λ, καὶ ἴσως ἑτερόν τι γράμμα, ἐξηλείφθησαν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ὡς διττογραφηθέντα· ἐν δὲ στίχ. 4 δὲν ἀπεδόθη ἡ στιγμὴ τοῦ δευτέρου Θ. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ στίχ. 1 ἐξέχει ἀριστερὰ τῶν λοιπῶν.

277· στίχ. 8-15. Ἐν στ. 10 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ πρῶτον Υ τοῦ στρατηγοῦ· εἶναι δὲ οὗτος ὁ Εὐρυδάμας, ὡν βεβαίως τῆς μεγάλης ἐκ Γόμφων οἰκογενείας (πρβ. IG IX² 287), ἥτις ἀπέδωκε στρατηγοὺς Εὐρυδάμαντας Ἀγαθάνορος καὶ Ἀγαθάνορας Εὐρυδάμαντος, ἡ ἄνευ πατρικῶν ἐκφερομένους· ἐν ΑΕ 1913 172, εἰκάσας ὅτι παρέλιπεν ὁ χαράκτης πλεῖστα, ἀνέγων Εὐρυδάμα[ντος τοῦ Ἀγαθάνο]ρος· πρὸς ἀποφυγὴν παραδοχῆς τοσαύτης συγχύσεως, θεωρῶ πιθανώτερον τὸ ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις ἐτελέσθη τὸ ἔαρ καὶ ὅτι ἄρα ἐγράφη [ἡ]ρος· ὧν τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ στίχ. 10 ἦτο ἡ Ν κεκλιμένον, ἡ μᾶλλον Η· κατὰ τὴν πρώτῃν περίπτωσιν ἡδύνατό τις νὰ ἀναγνῶ Εὐρυδάμα[ν]τος¹. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 14 κατὰ τὴν παῦλαν ἀφείθη κενὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

277· στίχ. 16-20. Ἐπὶ τίνος στρατηγοῦ ἐγένετο ἡ ἀπελευθέρωσις Γ, δὲν ἀναγράφεται· τὸ νὰ υπολάβωμεν ὅτι ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ προλεχθέντος Εὐρυδάμα (πρβ. ΑΕ 1913 σελ. 172), κωλύει ὁ ταμιεύσας τότε καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν Διονύσιος ὁ Σωσιδίου, ἀποκλείων οὕτω τὸν ἐνθάδε ἐν στίχ. 16-17 ταμίαν Παρμενίωνα τὸν Φιλοξένου· ἐπὶ ἄλλου ἄρα στρατηγοῦ συνέβη, ἡ ἐπὶ ἐτέρᾳ στρατηγίᾳ τοῦ αὐτοῦ Εὐρυδάμα.

277· στίχ. 21-26. Ὁ ταμίης ἀναγράφεται καὶ

ἐν ἀριθ. 278 στίχ. 27-28 πληρέστερον, ὡς υἱὸς τοῦ Ἰπποκράτους· ὁ δὲ στρατηγὸς Ἀκύλας νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός. Οἱ ἐλευθερώσαντες τὴν Εὐφροσύνην ἦσαν τρεῖς, στενοὶ βεβαίως συγγενεῖς, ὧν ὁ Στράτων φαίνεται ὡν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 277 στίχ. 29, ἔχων σύζυγον τὴν Μέλισσαν. Ἐν στίχ. 23 ἐδιττογραφήθη τὸ πρῶτον Υ τῆς ἀπελευθέρως καὶ ἀπεξέσθη· ἐν στίχ. 24 διακρίνονται τινὰ ἔχνη τοῦ ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήχου, ὅπερ ὅμως φαίνεται ἀτόπως τεθέν· διὸ ἴσως ἐπίτηδες ἀπεξέσθη· ἐν στίχ. 25 τὸ Λ τοῦ πόλει ἐγράφη μᾶλλον ὡς Δ.

277· στίχ. 27-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἐγένετο ἐπὶ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐπίσης ἐμπανιζομένου στρατηγοῦ Ἀλεξάνδρου· τοῦ ταμίου Δικαιοβούλου τὸ ΑΙ ἐγράφη δι' Ε, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ νῦν παρ' ἡμῖν προφορὰ τῆς διφθόγγου αἰ ὡς ε δύναται νὰ ἀναχθῇ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς ὀλίγους μ.Χ. χρόνους.

278· στίχ. 1-20. Αἱ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α ἀπελευθερώσεις αὗται ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἡδῇ ἐν IG IX² 1042 στρατηγοῦ Σωσάνδρου¹, καὶ ἐκεῖ ὁμοίως συνεφερομένου μετὰ τῆς φράσεως κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα, ἥτις ἐν τῷ ἀριθ. 277 στίχ. 10-11 φαίνεται ὅτι ἐλέγετο καὶ κρῖσι Καίσαρος, ὡς συμπεραίνομεν καὶ ἐκ τῶν κάτω μετ' οὗ πολὺ ἐνθάδε δημοσιευθησομένων ἐπιγραφῶν· δηλοῦται δὲ δι' αὐτῶν ὅτι ἡ ἐν Λαρίσῃ ἐκλογὴ τοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ τῶν συνέδρων (βλ. ΑΕ 1910 σελ. 337), ἀμφισβήτηθεῖσα διὰ τινὰ λόγον, π.χ. ἐνεκα ἰσοψηρίας, ἐνεκρίθη ὑπὲρ ἐνὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Περὶ δὲ τῶν ταμιῶν ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 323 ἀμφισβάλλει, ἂν εἶναι δύο, ἢ εἰς μόνον, ἥτοι ὁ Αὐλὸς Ἀββίος Σωσίβιος ὁ Μεθύσιου, ὑπὲρ οὗ φαίνεται ἀποκλίνων· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐξέφερον, κατὰ τὴν κοινὴν καὶ παρὰ τῷ Ρωμαϊκῷ λαῷ προσφώνησιν τῶν ἀνδρῶν, διὰ δύο μόνον ὀνομάτων αὐτοὺς, π.χ. Marcus Tullius, Titus Quinctius (Τίτος Κοῦνκιος IG IX² 338 κλδ.)· οὕτως ἄρα Αὐλὸς Ἀββίος εἶναι ὁ πρῶτος ταμίης, ἄνευ πατρικοῦ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν συνήθειαν ἐκφερόμενος, δεύτερος δὲ

¹ Ἐάν τις ἐκλάβῃ τὰ τελευταῖα ἔχνη τοῦ στίχ. 10 ὡς ὑπόλοιπα ΑΓ, θὰ ἀναγνῶ Εὐρυδάμα [Ἀγαθάνο]ρος· πασῶν τῶν εἰκασιῶν προτιμῶ τὴν ἀποδίδουσαν [ἡ]ρος, ὅπερ εἶναι μὲν πρωτοφανές, ἀλλὰ σύμφωνον τοῖς ἐπὶ τοῦ λίθου.

¹ Πρβ. καὶ IG IX² 287b· 1040d· 1297 VIII· εἶναι πανταχοῦ ὁ αὐτός, υἱὸς τοῦ Ἀριστοπόου, τιθέμενος ὑπὸ τῶν Jardé-Laurent εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἐν γένει· φαίνεται ὅντως ὡν τῶν ὀλίγων μ.Χ. χρόνων· ἐκ τοῦ 287b συνεπλήρωσεν εὐφρῶς ὁ Kroog τὸ 1297 VIII.

ὁ Σωσίβιος ὁ Μεθύστου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνήθειαν ἀναγραφόμενος· τὸ ἐν στίχ. 1 λοιπὸν *ταμειούτων* ἔχει καλῶς, οὐδὲ seems to be a mistake of the engraver's, ὡς διατείνεται ὁ Woodward ἔ. ἀ.· τὰ τῆς γενεαλογίας τοῦ Σωσιβίου καὶ Εὐδιότου ἔχουσιν ἄριστα παρὰ Woodward. Ἐν στίχ. 4 τὸ Ο τοῦ Σωσάνδρου παρενεβλήθη ἐκ δευτέρας φροντίδος μικρότερον μεταξὺ Ρ καὶ Υ· ἐν στίχ. 14 τὸ Τ τοῦ τέσσαρος ἔγραψεν ὁ χαράκτης ὡς Ι τὸ κατ' ἀρχάς· ἐν στίχ. 15 ἀρείθη κενὸν κατὰ τὴν παῦλιν. Οἱ ἐν στίχ. 16-17 Γαζαῖος καὶ Λυσίμαχος εἶναι πιθανώτατα πατήρ καὶ υἱός· ὁ ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 6-7 ἄρα ταμίας Λυσίμαχος ὁ Γαζαίου εἶναι ὁ ἐνταῦθα υἱός, καὶ Φίλων ἢ σύζυγος αὐτοῦ· οὕτω λοιπὸν ἡ ξενικὴ λύσις ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τοὺς ἐλευθερωτάς, ὄντας ἕνεκα τῆς ταμείας Ὀλοσσονίους, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπελευθερωμένην Ἀπάτην. Ἡ ἐν στίχ. 20 γραφὴ τέσσαρες ὡς αἰτιατικὴ, δὲν εἶναι σφάλμα τοῦ χαράκτου, ὡς νομίζει ὁ Woodward, ἀλλὰ κοινοτέρα ἐκφορὰ τῶν τριτοκλίτων, ἥτις ἔκτοτε ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ.

278· στίχ. 21-26. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐγένετο ἐπὶ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένου στρατηγοῦ Ἀλεξίππου· διότι ὁ ἐν IG IX² 11· 218·323 Ἀλεξίππος Ἱππολόχου Λαοισαῖος ἀνήκει τῷ ἔτει 182/1 π.Χ.. Ὁ δὲ ταμίας ἐμφανίζεται καὶ ἐν στ. 32-33, ἐπὶ ἐτέρου στρατηγοῦ ταμειύσας, ὅπερ δεικνύει ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ ἡδυνάτο τις νὰ ταμειύσῃ, ὡς καὶ νὰ στρατηγήσῃ. Ἐν στίχ. 24-25 φαίνεται σχεδὸν εὐλογον νὰ πιστεύωμεν ὅτι πρόκειται περὶ κράσεως, ὡς προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ στίχ. 30, ὅπερ λέγει, ἀλλὰ δὲν προτιμᾷ ὁ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 324-325, καὶ ὅπερ ἤκασεν ὁ A. Reinach¹, ὃ εἶχον ἀποστείλει τήνδε καὶ ἐτέρας ἐπιγραφὰς πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Revue Epigraphique². προτιμᾷ δὲ ὁ Woodward τὴν ἀνάγνωσιν Φίλωνος (τοῦ Φίλωνος), τοῦ πατρικοῦ κατ' αὐτὸν δηλωθέντος συμβολικῶς διὰ τοῦ Κ, ὅπερ θὰ ἦτο πρωτοφανὲς ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτός· ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον κώλυμα εἶναι τὸ

ἀπομένον ἀσύνδετον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν θὰ ἐδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Woodward, πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Φίλωνος Ἀντιπάτρου· διὸ δύναται τις νὰ θεωρήσῃ πιθανώτερον τὸ ὅτι τὸ Κ δηλοῖ ἀκριβῶς βραχυγραφίαν τοῦ καί, συνηθεστάτην ἀπὸ παλαιῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἐν τῇ χειρογράφῃ γραφῇ, ἣν ὁ ἀντιγράφων χαράκτης θὰ ἐμιμήθη ἐνταῦθα· ἕτεροι δὲ πολλοὶ βραχυγραφίαι εἶναι συνηθέσταται ἐν ταῖς τοιαύταις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Οὕτω πασῶν τῶν εἰκασιῶν προτιμητέον τὴν σύμφωνον πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ὑπολειφθέντα γράμματα καὶ τὸν χῶρον ἀνάγνωσιν καί (αἱ) Ἀντιπάτρου ἐν στίχ. 24 καὶ 30, τὴν παρὰλειψιν δὲ τοῦ Κ (=καί) ἐν στίχ. 30.

278· στίχ. 27-31. Ὡς πρὸς τὸν ταμίαν καὶ τὸν στρατηγὸν βλ. τὰ προειρημένα εἰς ἀριθ. 277 στ. 21-26. Ἐν στίχ. 30 μετὰ τὸ Φιλοξένου ἐσημειώσαμεν παρὰλειψιν τοῦ Κ, ἥτοι τῆς βραχυγραφίας καί, ὑπὸ τοῦ χαράκτου, θεωρήσαντες τὴν Ἀρχέπολιν σύζυγον αὐτοῦ, ἴσως δὲ ἀδελφὴν τοῦ Ἀλκίππου καὶ τῆς Ἀντιγόνας, τῶν ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 10-16 ἐλευθερωτῶν· ὁ δὲ Φίλων καὶ ὁ Φιλόξενος θὰ εἶναι πιθανώτατα πατήρ καὶ υἱός· ἡ Ἀντιπάτρα ἄρα εἶναι μήτηρ τοῦ Φιλοξένου· ὁ Φίλων οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀρ. 277 στ. 19 ἐλευθερωτῇ.

278· στίχ. 32-36. Περὶ τοῦ ταμίου βλ. τὰ εἰς στίχ. 21-26. Τὸν δὲ στρατηγὸν ἀνέγνω Πέταλον ὁ Woodward ἄνευ μάχιστα οὐδεμιᾶς ἀμφισβήτησεως ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν γραμμάτων, ἅτινα πάντα ἀποδίδει εὐδιάκριτα· ἐν τούτοις ἡμεῖς ἔχνη μόνον τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων αὐτοῦ διεκρίναμεν, καὶ ταῦτα ἐθεωρήσαμεν τὸ μὲν τρίτον γράμμα ὡς Τ, διορθωθὲν εἰς Φ, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἀσφαλῶς ἐκ ΚΕ προερχόμενα· τὴν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐξακρίβωσιν ὁμῶς δὲν ἐξετελέσαμεν ἐκ νέου λεπτομερέστερον, διότι τὰ ἐν τῷ Μουσεῖῳ Ἑλασσόνος ἄριστα ὑφ' ἡμῶν καταταχθέντα ἐν ἔτει 1913 πρὸς μελέτην ἀρχαῖα, εὗρομεν, τῷ 1915 διελθόντες ἐκεῖθεν, μετατοπισθέντα κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πλείστων ἐπιγραφῶν· διότι τὸ Μουσεῖον ἡμῶν μετετράπη ἐν ἀγνοίᾳ μου εἰς Καπνεργιστάσιον· ἀλλὰ συμφώνως τῷ ἐκτύπῳ καὶ τῇ πρώτῃ ἀντιγραφῇ ἡμῶν ἐμμένομεν ἐν τῇ ἀναγνώσει Κεφάλω· ἐμφανίζεται δὲ οὗτος μόνον ἐν ἀριθ. 276

¹ Καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐν ἀριθ. 276 στίχ. 7 καὶ ἀριθ. 278 στίχ. 16-17 ὄνομα Γαζαῖος παραβάλλει ὁ A. Reinach τὴν Γαζωρίαν Ἀρτεμιν τῶν Σκυθραίων καὶ τὴν Γάζωρον τῶν Ἡδωνῶν.

² Αἱ μέλλουσαι νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐπιγραφῇ, ἀναθεωρηθεῖσαι ὑπ' ἐμοῦ, διορθώθησαν ἐν πολλοῖς καὶ οὕτως ἐκδίδονται ἐνταῦθα.

στίχ. 8, τὸ πρῶτον στρατηγήσας. Τὸ ἐν στίχ. 33 ὄνομα εἶναι πιθανώτατα Ζώδιον ὑποκοριστικὸν τοῦ Ζωή, ὅπερ καὶ νῦν παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ εἶναι ὄνομα συγχρότατον, ὡς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ· ὁ Woodward ἀνέγνω Ζωσίον, ἀμφιβάλλων δικαίως. Ἐν στίχ. 34-35 τὰ ὑπολειφθέντα ἴχνη τῶν γραμμάτων δὲν εὐνοοῦσι τὴν ὑπὸ τοῦ Woodward προταθεῖσαν ἀνάγνωσιν *Μενίππου* οὐδὲ *Μενε[λ]άου*, καίτοι εἶναι κοινότατα τὰ ὀνόματα ταῦτα· ἡμεῖς διεκρίναμεν

Μενέτιον ὄντως δὲ κατόπιν εὑρομεν ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν συγχρὸν τὸ ὄνομα τοῦτο· βλ. κάτω τοὺς ἡμετέρους ἀριθ. 301· 311· 314. Τὸ δὲ ὄνομα *Χυρεΐαι* - *Χυρετιεύς* εἶναι τὸ μόνον ὀρθόν· διότι τὸ *Κυρετιεύς* ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν ΑΕ 1913 σελ. 145.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 19ῃ Ἀπριλίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος.

Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως

Ἀρχαιοτάτη Χριστιανικὴ Βασιλική

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Α'.

Κάτοπις τοῦ ναοῦ

(Πλ. 1)

Κατὰ τοὺς μῆνας Αὐγούστου καὶ Σεπτέμβριον παρελθόντος ἔτους (1915), συνεχίζων τὰς δαπάνης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τριετίας ἐν Νικοπόλει τῆς Ἡπείρου ἐνεργουμένης ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἀνασκαφάς, εἰργάσθη καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὑπὲρ τὴν Δεξαμενὴν (κ. «Βαγένια») τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως χώρου, ὅπου πέρυσιν, ἐν θέσει «Βασιλόσπιτο», ἀπεκάλυψα μέγα τετραγωνικὸν περιστύλιον μετὰ πολλῶν πέριξ δωματίων καὶ ἄλλων κατασκευασμάτων, ὅπερ τότε προχέειρος εἶχον ἐκλάβει ὡς Ἀγοράν, ἥδη ὅμως ἐκ τῆς ἐφεινῆς ἀνασκαφῆς ἀποδεικνύεται ὅτι πρὸς ὅλως διάφορον χρῆσιν ἦν ἰδρυμένον.

Πρὸς Α. λοιπὸν καὶ λίαν πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, οὗ σώζονται μόνον τὰ θεμελία, ἀπεκάλυψα κατ' Αὐγούστου τοῦ παρελθόντος θέρους τὰ ἐρείπια παμμεγίστου κτιρίου, ὅπερ ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σχήματος καὶ τῆς μεγάλης πρὸς Α. ἀψίδος ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀρχαιοτάτη χριστιανικὴ Βασιλική.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦν τέλειον κατεστραμμένος καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τεθαμμένος ὑπὸ σωροῦς χωμάτων

καὶ πετρῶν, ἐφ' ὧν ἤδη ἀπὸ αἰώνων ἐφύετο ἡ ἐπιχωριάζουσα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἡπείρῳ πτέρις, ἀπὸ μακροτάτου δὲ χρόνου ὁ χώρος οὗτος ἐξεμισθοῦτο ὑπὸ τῆς Κοινότητος Πρεβέζης πρὸς σποράν δημητριακῶν, ἰδίως ἀραβοσίτου. Τὸ μόνον ὁρατὸν ἴχνος ἐκ τοῦ τεθαμμένου τούτου ἐρείπιου ἦν ἡ μεγάλη τοῦ ναοῦ πρὸς Α. ἀψίς, ἥς διεκρίνετο διὰ μέσου τῶν χόρτων καὶ ἀκανθῶν ὁ ἡμικυκλικὸς εἰς ὕψος μέτρου περίπου τοῖχος μετὰ μιᾶς παραστάδος αὐτῆς εἰς ἱκανῶν μέτρων ὕψος. (εἰκ. I. Ζ.)

Ταύτης ἡ θέα πέρυσι προσείλκυσε τὴν προσοχὴν μου, οὕτω δὲ ἀμέσως ἐπελήφθη ἐφέτος τῆς ἀνασκαφῆς ἀρξάμενος ἀπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀψίδος.

Ἡ μεγάλη ἀψίς.

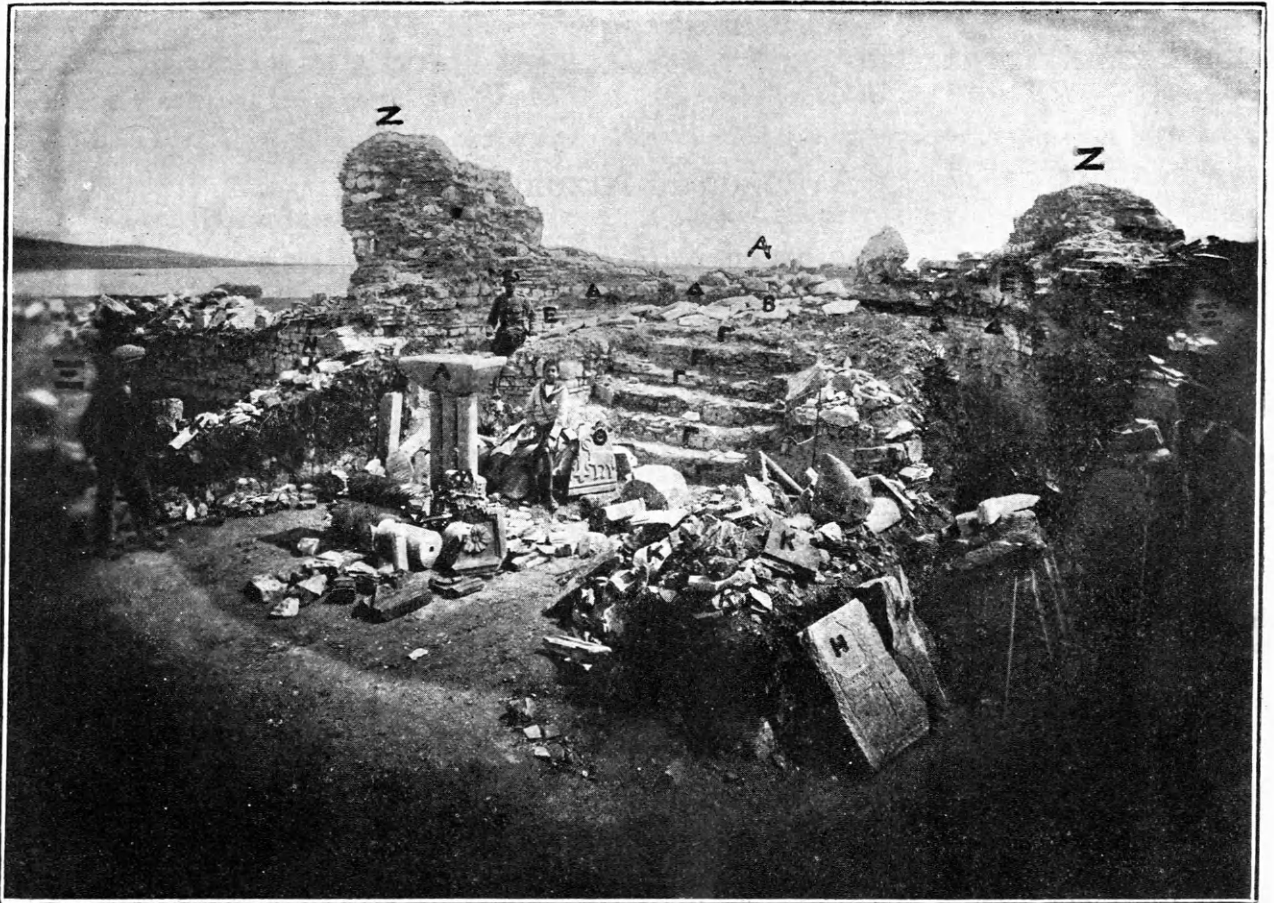
Εἰκ. 1, πίν. 1, Α.

Ὡς βλέπει πᾶς τις ἐπὶ τοῦ πίν. 1, ὃν ἐφιλοτέχνησεν ὁ εἰδικὸς παρὰ τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀρχιτέκτων κ. Γ. Εὐγένιος, ἡ ἀψίς, ἡ ἄλλως «Ἱερὰ κόγχη», ἔχει τέλειον σχῆμα ἡμικυκλικόν. Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν ὁ περιφερικὸς τοῖχος αὐτῆς σχηματίζει ὀκτώ ἀντηρίδας ἢ ἀψιδώσεις (ZZZZZZZ), αἵτινες ὡς ὀδόντες συμμετρικῶς περιβάλλουσιν ἐξωθεν τὴν ἀψίδα καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα διεσώθησαν ἴχνη, μόνον δὲ κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐκ

λόγων συμμετρίας συνεπλήρωσα τὰς πλείστας. Μεταξὺ τούτων, ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν, σχηματίζονται ὀρθογώνιοι *κόγχαι*, ἐν ἐκάστη τῶν ὁποίων θὰ ὑπῆρχε καὶ ἀνὰ μία *θυρίς* (παράθυρον), στενὸν καὶ ἐπίμηκες, κατὰ τὸ ἐν χρήσει παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Βασιλικαῖς σχῆμα.

Ἐσώθεν δὲ ἡ Ἀψὶς αὕτη παρουσιάζει λίαν περίεργον μορφήν, τὰ μάλιστα ἀρισταμένην τῆς συ-

νήθους ἐν τοῖς χριστιαν. ναοῖς. Ἀντὶ δηλ. αὕτη, ὡς πάντες οἱ χριστιαν. ὀρθόδοξοι ναοί, νὰ ἔχη ἔσωθεν δάπεδον ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τοῦ λοιποῦ ναοῦ ἀνυψούμενον, σχηματιζομένου οὕτω τοῦ ἡμικυκλικοῦ *ιεροῦ βήματος*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ *βῆμα* (tribuna) τῶν ἐθνικῶν Βασιλικῶν (δικαστ. μεγάρων), ἐξ ὧν ἐξειλήχθη καὶ ὁ ἀρχαιότατος οὗτος τύπος τῶν χριστιαν. ναῶν, ἐν τῷ ἡμετέρῳ ναῷ

Εἰκ. 1. Ἡ μεγάλη ἀψὶς τῆς χριστιαν. Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

βλέπομεν τὸν ἀντικείμενον ὅτι τὸ δάπεδον τοῦτο ἦν ὑπερβαλλόντως ὑψηλόν, πλέον τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου (εἰκ. 1), ἀποτελούμενον ἐξ ἐνὸς λιθοκτίστου πυρῆνος (Α), μὴ ἐφαπτομένου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀψίδος τοίχου, ἀλλ' ἀρισταμένου κατὰ 0.60 περίπου, σχηματιζομένου οὕτω μεταξὺ τούτων βαθέος, ἀλλὰ στενοῦ *διαδρόμου* (ΔΔ), περιθέοντος ὀλόκληρον περίξ τὸν ἡμικυκλικὸν κεντρικὸν πυρῆνα (εἰκ. 1, ΕΕ). Ὁ διάδρομος δ' οὗτος δὲν ἦτο ἀνοικτὸς ἄνωθεν, ἀλλ' ὑπόγειος οἶονεὶ σήραγγα, διότι ἄνωθεν ὀλόκληρος ὁ ἡμικυκλικὸς πυρῆν ἦν κεκαλυμμένος ὑπὸ μαρμαρίνων πλακῶν, αἵτινες ἐξετείνοντο καθ' ὅλον

πéριξ τὸ ἡμικύκλιον, καλύπτουσαι καὶ γεφυροῦσαι ἄνωθεν τὸν διάδρομον, ἐνσφηνούμεναι δὲ ἐντὸς τοῦ περιφερικοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀψίδος τοίχου, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ σωζόμεναι ἐν αὐτῷ *αὐλάκες* (εἰκ. 1, ΔΔΔΔ)¹. Ὅτι δ' ἦν ποτε τὸ ἱερὸν τοῦτο Βῆμα ἐπεστρωμένον ἄνωθεν διὰ μαρμαρίνων πλακῶν,

¹ Ὁ ἔφορος χριστιαν. ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου, δημοσιεύσας ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ» Ἀθηνῶν περιληπτικὴν περιγραφὴν περὶ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως, ἣν ἐπισκέφθη, καθ' ὃν χρόνον ἔτι ἀνέσκαπτον αὐτήν, γράφει περὶ τοῦ διαδρόμου τούτου, ὅτι ὑπέθεσεν ἀκάλυπτον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅτι μόνον ἐνεκα λόγων ἀκουστικῆς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὑπαρξίς του. Περισσότερον νὰ προσθέσωμεν πόσον ἐσπευσμένη ἦν ἡ κρίσις αὕτη.

τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τῆς πληθύος τῶν τεμαχίων τούτων, ἅτινα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου τούτου ἤλθον εἰς φῶς καὶ ὧν πλεῖστα ὅσα καλύπτουσι νῦν τὴν ἐπιφάνειαν ἄνωθεν (εἰκ. 1, Β).

Ἐπὶ ταύτης ἀνήρχετο τις διὰ πενταβαθμίου κλίμακος (πίν. 1, εἰκ. 1 ΓΓΓΓ) πρὸς Δ τοῦ ἡμικυκλίου, ἥτις ἦγεν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ κλίτους τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ Ἱερόν ἄνω Βῆμα. Τὸ ὕψος τῆς κλίμακος ταύτης εἶνε 1·50, τὸ δὲ πλάτ. 2·51. Ἐκάστης βαθμίδος πλ. καὶ ὕψ. 0·26. Ἦσαν δὲ πᾶσαι ἐπένδεδυμένοι ὑπὸ μαρμαρίνων πλακῶν. Ἐκατέρωθεν τῆς κλίμακος ἡ κάθετος πρόσοψις τοῦ ἡμικυκλικοῦ βήματος ἀπετέλει ἐπιφανείας, ὧν ἑκάτερα, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, εἶχε πλ. 1·77.

Καὶ ὠνομάσαμεν μὲν προχείρως «ἱερόν βῆμα» τὸν χώρον τοῦτον τὸν ἔσωθεν τῆς Ἀψίδος, ἀλλ' ἡ σημασία αὕτη δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι καὶ τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἔλλη κατασκευὴ αὐτοῦ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοῦτο ἦτο *Σύνθρονον*, ἡ ἐν ταῖς ἀρχαίαις δηλ. Βασιλικαῖς ὑψηλὴ καὶ πλουσίως διακεκοσμημένη *ἐξέδρα*, ἐφ' ἧς ἦσαν ἀνιδρυμένοι οἱ θρόνοι τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν Πρεσβυτέρων.

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους κατεσκευάζοντο ἐντὸς τῆς Ἀψίδος τοιαῦτα *Σύνθρονα* ἢ *Πρεσβυτήρια* (Presbyteria), ὡς ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ Κωνσταντινουπόλεως (πρβ. Εὐγ. Μ. Ἀντωνιάδου, Ἐκφρασις τῆς Ἀγίας Σοφίας, τόμ. I, πίν. IZ'), ἐν Ἀγίῳ Γεωργίῳ Ἐζρα Συρίας, ἐν Παρεντίῳ (Parenzo) καὶ Γράδῳ Ἰταλίας, ἐν ναῶ Κοιμήσεως Νικαίας κλπ., ἐνθα ἐτίθετο εἰκονικῶς ὁ «θρόνος, ἐν ᾧ περ ὁ παμβασίλειος Χριστὸς προκάθεται μετὰ τῶν αὐτοῦ Ἀποστόλων». Ἐκεῖ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος κάθηται «τῷ συνθρόνῳ τὸν Χριστὸν ἐκμιμούμενος, συγκαθέδρους ἔχων καὶ τοὺς συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς, μιμούμενος τοὺς ἀποστόλους».

Τὸ Σύνθρονον ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο καὶ «*Κυκλεῖον*». Βραδύτερον ὁ ἱερός ἐκεῖνος χώρος ἀφιερώθη τελείως τῇ Θεῇ Μυσταγωγίᾳ, ὁ δ' ἐπισκοπικὸς μετὰ τῶν λοιπῶν θρόνων μετήνέχθη πρὸς τὸν ἐκτὸς τῆς Ἀψίδος χώρον, ὅπου ἰδρύθη βῆμα ἐπίπεδον καὶ εὐμέγεθες «*Σωλέα*» ἐπικληθέν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο συνήθως περιεφράσσεται περίξ διὰ *κυγκλίδων* ἢ διὰ *στηθαίου* (θωρακίου), ὅπερ οἱ χριστιανοὶ ὠνόμαζον *Διάστυλα* καὶ *Κοσμήτια*,

ἀνήρχετο δ' ὁ κλῆρος ἐπ' αὐτοῦ διὰ μικρᾶς κλίμακος ἐν τῷ μέσῳ τῆς προσόψεως αὐτοῦ καιμένης, εἰς τὸ ἄνω τῆς ὁποίας ὑπῆρχον τὰ «ἅγια θυρία» ἢ «ἱερὰ πύλη». Τὸ ἐξέχον τοῦτο βῆμα, ἐν μεγάλαις Βασιλικαῖς ὑψούνετο λίαν πολλάκις ὅπως περιλαμβάνη καὶ τὸν *Ἀμβωνα*, τὸ *Βῆμα τῶν Ἀναγνωστικῶν* (locus legendi lectionis), ἔτι δὲ καὶ τὰ ναλόγια (pulpita) τῶν ψαλτῶν (schola cantorum). Τοιαύτας διαφόρους Σωλέας δύναται τις καὶ νῦν ἔτι νὰ ἴδῃ ἐν ἀρχαιοτάταις Βασιλικαῖς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, ἰδίως ἐν τῇ τελευταίᾳ, ὅπου καὶ μέχρι σήμερον διετηρήθη ἡ ἐν τοῖς μεγάλοις ναοῖς ἐσωτερικὴ αὕτη διασκευὴ πρβ. ἀρχαιοτάτην Βασιλικὴν Ἀρχαδίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ ἐν Αἰγύπτῳ (Kaufmann, Handb. d. christl. archäol. σελ. 196 εἰκ. 56), Ἀγίου Λαυρεντίου (S. Lorenzo) 6^{ου} αἰῶνος, Ἀγ. Κλήμεντος 6^{ου} καὶ 12^{ου} αἰῶνος ἐν Ῥώμῃ, κλπ. κλπ. πρβ. καὶ Frothingham, The monuments of Christian Rome, σελ. 70, 104, 123, 169, 170 κλπ. καὶ Lübecke, Kunstgeschichte σελ. 246.

Ἁγία Τραπεζα.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀψίδος προέβην εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πρὸ αὐτῆς χώρου, ὅστις δ' ὅμως δὲν παρουσίαζε μεγάλην ἐπίχωσιν. Εὐθὺς πρὸ τῆς κλίμακος ἀπεκαλύφθη εἰς μικρὰν ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν βαθὺ *κοίλωμα* (πίν. 1, Α) εἰς σχῆμα Ω, ὅπερ ἔχει βάθος 0·60, μῆκος 0·80 καὶ πλάτος 0·25 ἐν τῷ ἄνω μέρει καὶ 0·55 πρὸς τὰ κάτω. Τοῦτο εἶνε ἐκτισμένον ἐπιμελῶς λίαν διὰ πλίνθων, τὸ δὲ δάπεδον ἐν τῷ βάθει ἀποτελεῖται ὑπὸ μεγάλης καὶ παχείας μαρμαρίνης πλακός. Ἐπὶ ταύτης ἀνεύρομεν ἀποκείμενα ὅσατινα *ἀνθρώπινα* καὶ ψηφίδας πολυχρώμους ἐκ λίθου. Βεβαίως τὰ ὅσα ἐτέθησαν δι' ἱερόν τινα σκοπὸν ἐντὸς οὕτω ἀσφαλοῦς κρύπτης, δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ταυτὰ εἰσιν *ιερὰ λείψανα*. Ἐξ οὗ εἰκάζω ὅτι τὸ κοίλωμα ἐκεῖνο δὲν εἶνέ τι ἄλλο ἢ αὐτὸ τὸ *ἐγκαίνιον* τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ, ἐπ' αὐτοῦ δὲ θὰ ἦτο ἀνιδρυμένη καὶ ἡ «Ἀγία τράπεζα». Ταύτης λείψανα πιθανὸν νὰ εἶνε παχύταται τινες μαρμάριναι πλάκες ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρεθεῖσαι, ἀλλ' αἰτινές εἰσιν οὕτω οἰκτρῶς ἠκρωτη-

ριασμέναι, ὥστε οὐδὲν βέβαιον δύναται τις νὰ συμπεράνη.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ χώρῳ ἐκατέρωθεν τοῦ ἐγκαινίου ἀπεκαλύφθησαν δύο ἐπιμήκη λίαν ὀρθογωνικά τετράπλευρα κτίσματα ἐκ πλίνθων κατεσκευασμένα καὶ διήκοντα ἀπὸ Α πρὸς Δ (πίν. 1, II καὶ εἰκ. 1, ΚΚΚΚ). Τούτων τὸ μὲν μῆκος εἶναι 3·75, τὸ πλάτ. 1·18, τὸ δὲ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ ἡμίσεος μέχρι 0·60, διότι ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε λίαν κατεστραμμένη. Ἀπέχουσι δὲ ταῦτα ἀπὸ μὲν τῆς προσόψεως τοῦ «Συνθρόνου» περὶ τὸ 1 μ., ἀπὸ δὲ τοῦ Ἐγκαινίου περίπου 1·50. Ἀμφότερα περὶ τὴν βάσιν σχηματίζουν πρὸς Β. καὶ Δ. μικρὰν ἐξοχήν, ὡσεὶ βαθμίδα (ὑψ. 0,23), πᾶσα δ' ἡ ἐπιφάνεια τούτων μετὰ τῆς βαθμίδος ἐκαλύπτετο ποτε ὑπὸ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐλάχιστοι ἀκόμη διασωζόμεναι καὶ προσκεκολλημέναι ἐπὶ τῆς καθέτου τῶν βάθρων τούτων ἐπιφανείας.

Ἄλλ' ἦσαν βάθρα ταῦτα ἢ θεμέλια πεσσῶν, μεγάλων δηλ. τετραγωνικῶν στύλων, οἳ ἀπαντῶσιν ἐν πλείσταις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις; Κλίνω νὰ παραδεχθῶ μᾶλλον τὸ πρῶτον, διότι ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, τὸ λίαν ἐπιμήκης σχῆμα καὶ ἡ ἔλλειψις τρούλλου ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς Νικοπόλεως ἀποκλείουσι τὴν ὑπαρξίν τοιούτων τεραστίων στηριγμάτων, ἅτινα ἀλλαχοῦ, ἰδίως ἐν τοῖς ὑστέροις βυζαντ. ναοῖς, ὅπου ὑπῆρχε μέγας κεντρικὸς τρούλλος, ἦσαν ἀπαραίτητα, ὡς βλέπει τις εὐκόλως εἰς ἅπαντας τοὺς ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς πλείστους τῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ἐὰν ἦσαν βάθρα εἰς τί ἐχρησίμευον; Ἰδοὺ πρόβλημα, ὅπερ μάτην προσεπάθησα νὰ λύσω. Ἐν μόνον δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι ὁλόκληρος ὁ κεντρικὸς οὗτος πρὸ τῆς Ἱερᾶς Κόγχης χώρος ἦτο πάλαι ποτὲ πεφραγμένος διὰ δρυφάκτων ἢ διαστύλων, οὕτω δὲ δὲν θὰ ἦτο λίαν παρακεκινδυνευμένον ἐὰν ὠνομάζομεν τοῦτον «Σωλέαν», οἷαν ἄνωτέρω περιεγράψαμεν καὶ ὡς βλέπει τις ἐν τῇ κατόψει (προσγείῳ διαγράμματι) τῆς Ἀγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ πίν. ΙΖ' τοῦ Α' τόμ. τοῦ περὶ ἐκφράσεως τῆς Ἀγίας Σοφίας πολυτίμου καὶ σπουδαιοτάτου συγγράμματος τοῦ κ. Εὐγενίου Μ. Ἀντωνιάδου. Ὡς δ' ἡ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ὁμοίως καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν Νικοπόλει δὲν ὑπερεῖχε τοῦ ἐδάφους, ὡς δ' ἐν ἐκείνῃ ὑπῆρχε τὸ «Βῆμα τῶν Ἀνα-

γνωστῶν», ὁ θῶκος τῶν ψαλτῶν, τὰ μεγάλα *Μανουάλια*, ὁ *Θρόνος Αὐτοκράτορος*, τὸ «Ἅγιον Βῆμα», τὸ ἄλλως «Θυσιαστήριον», ἢ *Ἀγία τράπεζα*, τὸ ἄνωθεν αὐτῆς «*Κιβώριον*» κτλ. κτλ., οὕτω καὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ Νικοπόλεως θὰ ὑπῆρχον πάντα ταῦτα μεθ' ἡσόντος πάντοτε λαμπρότητος καὶ πλούτου, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀξίν καὶ σχῆμα, διὸ δὲν εἶνε ἀπίθανον αἱ δύο ἐπιμήκεις βάσεις (εἰκ. 1, ΚΚΚΚ) νὰ ἦσαν βάθρα ἢ τι τοιοῦτον, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο *μανουάλια*.

Ὅτι δὲ ὁλόκληρος ὁ χώρος οὗτος, ὅστις ἀπετέλει οἶονε τὴν καρδίαν τοῦ ναοῦ, περιεφράσσετο ὑπὸ δρυφάκτων, κιγκλίδων ἢ διαστύλων, ὡς ἄνωτέρω ἐρρέθη, περὶ τούτου μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ χώραν ἀποκαλυφθεῖσαι ἐκατέρωθεν τοῦ χώρου τούτου καὶ ὀπισθεν τῶν βάθρων ΚΚΚΚ δύο ἀνάγλυπτοι τετραγωνικαὶ μαρμαρίναι πλάκες (πίν. 1, NN, εἰκ. 1, NN καὶ εἰκ. 2 EE), ἐφ' ὧν ἐστὶν ἀναγεγλυμμένος μέγας *Σταυρός*. Ὅμοιαι πλάκες ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλαι ὡς βλέπει τις ἐν εἰκ. 1, HH, ἐξ οὗ πιστοποιεῖται ὅτι ὄντως ὁ χώρος ἦτο περίφρακτος, ὡς ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τὸ πάλαι καὶ ὡς ἐν πλείσταις ἀρχαίαις Βασιλικαῖς.

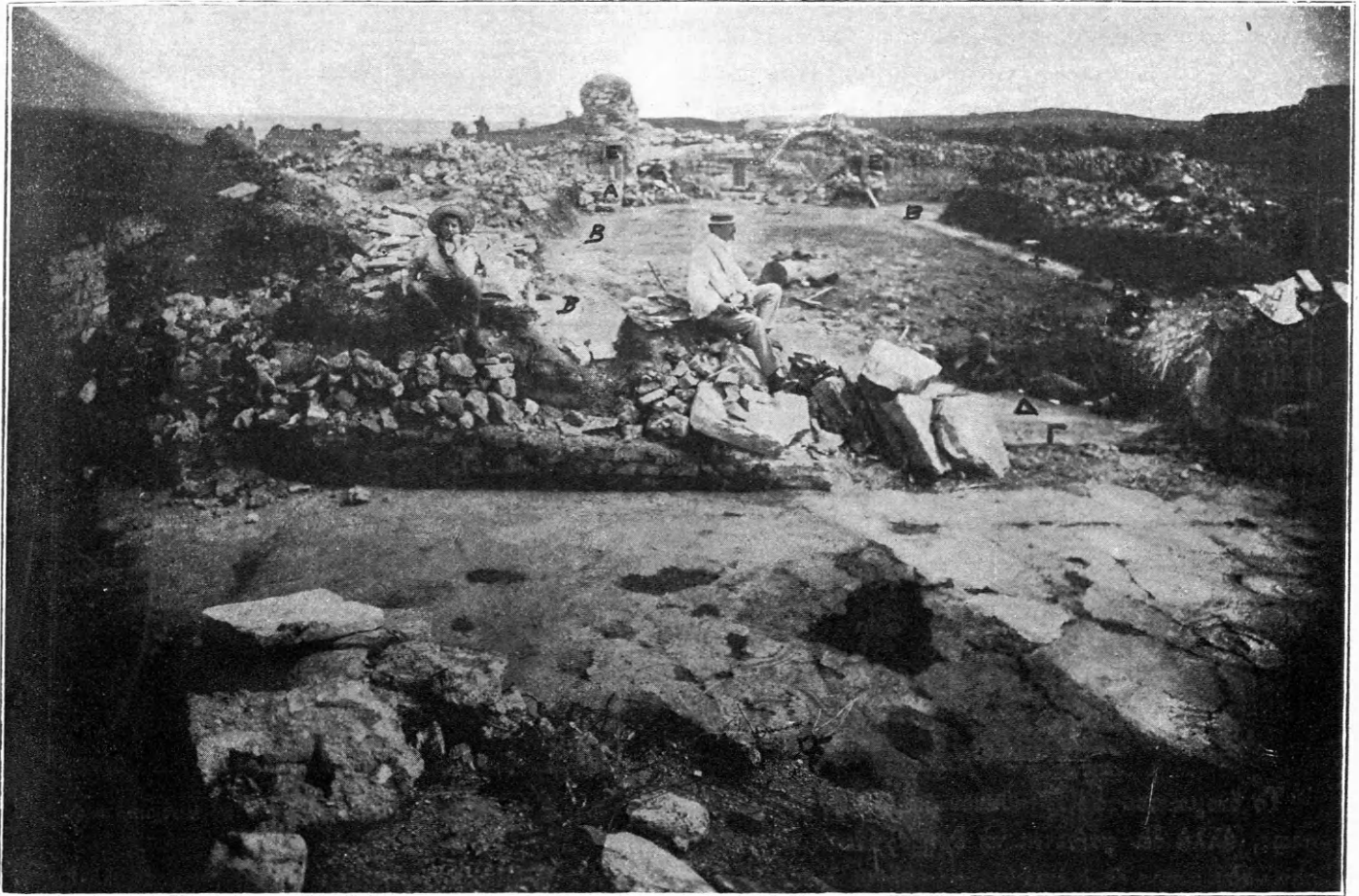
Αἱ πλάκες αὗται ἔχουσιν ὑψ. 0·94, μῆκ. 0·68 καὶ πᾶχ. 0·088, ἦσαν δ' ἀληθῆ «*διάστυλα*», διότι ὄντως εὗρηται μετὰ τῶν κιόνων τῶν ἐσωτερικῶν στοῶν, περὶ ὧν κατιόντες θὰ ὁμιλήσωμεν τὰ δρύφακτα ταῦτα εἶχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ὁμοίων ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς καὶ ῥωμαϊκαῖς Βασιλικαῖς, δι' ὧν ἐχωρίζετο ὁ χώρος τῶν Δικαστῶν ἀπὸ τοῦ ἀκροατηρίου, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἐν ταῖς κατακόμβαις (*transenna*). Πλεῖστα τεμάχια μεγάλα διαστύλων ἢ κοσμητῶν μαρμαρίνων μετὰ διαφόρων ἀναγλύπτων κοσμημάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ κατωτέρω, ὑπὲρ τὰ εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, εὗρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ναοῦ, ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἀναμφισβητήτως μαρτυρεῖται ἡ τοιαύτη περίφραξις τῆς Σωλέας. Πιθανὸν ἐν τούτοις πολλὰ τούτων νὰ ἀπετέλουν τὸν διάκοσμον τοῦ Ἀμβωνος.

Ἡ δ' εἰσόδος εἰς ταύτην συνετελεῖτο κατὰ τὴν πρόσοψιν πρὸς Δ. διὰ τριῶν πυλίδων, τῶν «*Ἀρίων Θυρίων*» καλουμένων, ἅτινα καὶ «*Καγκελλοθυρίδες*» καὶ «*Βηλόθυρα*» ὠνομάζοντο, ἐκ τῶν βήλων (*velum* = παραπετασμάτων), ἅτινα ἀνήρ-

τηντο ἐπ' αὐτῶν. Τοιοῦτου δρυφάκτου τὴν ἀναπαράστασιν ἀπεπειράθη ὁ ἄνω μνημονευθεὶς συγγραφεὺς τῆς «Ἐκφράσεως τῆς Ἀγίας Σοφίας» κ. Εὐγ. Ἀντωνιάδης ἐν σελ. 87 τοῦ II τόμου, σχ. 256. Τοιαύτη τις διάταξις θὰ ἦτο, ἥσσαν πάντως μεγαλοπρεπής, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βασιλικῇ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ προσόψει τῆς Σολέας τριῶν «Ἀγίων Θυρίων» ὑπῆρχον καὶ πλάγιοι θύραι, ὧν τὰ ἴχνη ἀνεκάλυψα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν

τοῦ πρὸ τῆς Ἱερᾶς Κόγχης χώρου. Μεταξὺ δηλ. τῆς εἰσόδου ἐκατέρωθεν τῆς ὑπὸ τὸ «Σύνθρονον» ὑπογείου σήραγγος καὶ τῶν δύο ἐπιμήκων ὀρθογωνίων βάθρων ΚΚΚΚ ἐν τοῖς σημείοις ΜΜ ἀνεκαλύφθησαν πλάκες πῆλιναι τετράγωνοι, φέρουσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἐγχράκτους διαγωνίως κυματοειδεῖς γραμμάς. Αἱ πλάκες αὗται ἐσώθησαν κατὰ χώραν, ἔχουσι δὲ διάμ. 1.00×0.56 , πρὸ αὐτῶν δὲ ἀνευρέθησαν ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ ἔδαφος

Εἰκ. 2. Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος αὐτῆς. ✓

οὐδοὶ ἢ κατώφλια μαρμάρινα, φέροντα ἴχνη γόμφων θυρῶν.

Αἱ ἐσωτερικαὶ στοαί.

Μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ σπουδαιστάτου τούτου χώρου προέβην εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ λοιποῦ ἐμβαδοῦ τοῦ ναοῦ, ὅπερ κατὰ τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς ἐσχημάτιζεν ἐκατέρωθεν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. διήκοντα δύο ἐπιμήκη ἐξογκώματα, ὥσει λοφοσει-

ράς. Ἦτο φανερόν ὅτι κάτωθεν τούτων θὰ ὑπῆρχε τι, πράγματι δὲ ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε τοὺς δύο ἐκατέρωθεν πλευρικοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ παρ' αὐτοὺς ἔσωθεν καὶ παραλλήλως τοὺς στυλοβάτας τῶν δύο μακροτάτων κιονοστοιχιῶν, αἵτινες πάλαι ποτὲ ἐσχημάτιζον τὰς δύο πλευρικὰς ἐσωτερικὰς στοὰς τοῦ ναοῦ καὶ διήρουν τοῦτον εἰς *τρία κλίτη*.

Οἱ στυλοβάται οὗτοι (πίν. 1, PPPP καὶ εἰκ. 2, BBBB) διήκουσι κατ' ὀρθὴν γωνίαν κατακορύφως

πρὸς τὴν πρόσοψιν τῆς Μ. Ἀψίδος, ἔχουσι δὲ μῆκος μὲν 25·40 τὸ δὲ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 0·80-1·00, διότι ἔσω αἱ ἀποτελοῦσαι τούτους λίθινοι παχύτατοι πλάκες κατὰ μῆκος εἰσὶ λίαν ἐπιμελῶς προσηρμοσμέναι κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀρμογὰς, κατὰ πλάτος τὸυναντίον, πρὸς τὴν ἐξωθεν πλευράν, τὴν πρὸς Β. καὶ Ν. εἰσὶν ἀκατέργαστοι καὶ μὲ ἀνώμαλον περίγραμμα, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πλευρὰ αὕτη ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ τοιγῶν ἢ ὑπὸ τῶν δορυράκτων, οἷα εἶδομεν ἀνωτέρω. Τὸ μῆκος τῶν πλακῶν τούτων εἶνε διάφορον ὡς τὸ πλάτος, δηλ. κυμαίνεται μεταξὺ 0·80 καὶ 1·50. Ἐπ' αὐτῶν δὲ ἀνὰ διαστήματα ἰσομήκη διακρίνονται ἔχνη ἀσθέστου, ἐξ οὗ φανερόν καθίσταται ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἠρεῖδοντο κίονες. Τούτων σώζονται ἱκανῶς εὐμεγέθη τεμάχια, ἐξαχθέντα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ναοῦ. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ κίονες ἦσαν μονόλιθοι καὶ λεῖοι, ἄνευ ῥαβδώσεων, ἐκ κυανολεύκου μαρμάρου, ἔχουσι δὲ τὰς ἐξῆς διαστάσεις: μῆκος 0·80, 1·35 καὶ 1·75· διάμετρος 0·48, 0·44, 0·42.

Ἐπὶ δὲ μιᾷς τῶν πλακῶν τοῦ στυλοβάτου τοῦ μεσημβρ. κλίτους κειμένης εἰς ἀπόστασιν 15·50 ἀπὸ τῆς προσόψεως τῆς ἀψίδος (πίν. 1, Σ, εἰκ. 2 +) ἀναγινώσκεται λίαν εὐκρινῶς δι' ὠραίων, λίαν ἐπιμελελημένων χαρακτήρων τῶν ῥωμαϊκῶν γράφων ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

Σ. ΣΕΙΜΑΚΟΣ

Ν

Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε πιθανὸν ῥωμαϊκῆς προελεύσεως, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ναόν, ἴσως δὲ ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἐλήφθη οὕτω ἐκ προγενεστέρου ῥωμαϊκοῦ κτιρίου, οἷα ὑπάρχον πλεῖστα ἐν Νικοπόλει. Τοῦτο προσεπιβεβαιοῖ καὶ αὕτη ἡ ἐπιγραφή, διότι πρὸ τοῦ πρώτου ψηφίου Σ καὶ τοῦ κάτωθεν Ν ἡ πλάξ εἶνε ἀνωθεν ἐλαφρῶς ἀποκεκρουσμένη, ὥστε δὲν ἀποκλείεται ὅτι ὑπάρχον ἐπ' αὐτῆς καὶ ἄλλα ψηφία καὶ ὅτι ταῦτα ἦσαν συνέχεια ἐξ ἄλλης ἐνεπιγράφου ὁμοίας πλακός. Ὑπολείπεται ἐν τούτοις πάντοτε ἡ ἀπορία πῶς ἐν ναῷ οὕτω μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐν θέσει οὕτω περιβλεπτῶ διετηρεῖτο ἐπιγραφή ἐθνικὴ καὶ ἀλλοτρία πρὸς τὸν ἱερόν τοῦτον χώρον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ περιέρ-

γον παρατηρήθη. Καθαρίζοντες δηλ. τὸ ἔδαφος τοῦ βορεινοῦ πλαγίου κλίτους ἀπεκαλύφθη στρωσίς ἐκ μικρῶν μαρμαρίνων πλακῶν ἀκανονίστου σχήματος, αἵτινες ἐν εἵδει προχείρου μωσαϊκοῦ καλύπτουσι τὸ δάπεδον. (Εἰκ. 3, Πιν. 1.). Τὸ κακότεχνον τοῦτο κατασκευάσμα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπῆρχεν ἀρχικῶς ἐν τῷ ναῷ, θὰ εἶνε δὲ πάντως μεταγενεστέρα ἐπισκευὴ καταστράφεντος πιθανῶς προϋπάρχοντος ψηφιδωτοῦ, οἷον ἐκκλύπτεν ὁλόκληρον τὸν ναόν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς.

Εἰκ. 3. Ἀκανόνιστον πλακόστρωτον ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ. ✓

Ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῆς κιονοστοιχίας, οὗτος θὰ ἦτο ὁ συνήθης τοῖς Βυζαντινοῖς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας «Κορινθιακός», καθ' ὃν τρόπον οὗτοι διέπλασαν τὴν ἄκωναν καὶ τοὺς ἑλικας. Τοιοῦτον κιονόκρανον εὐρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ναοῦ, ἐν τῷ νόρθηκι (εἰκ. I, IM), ἀλλ' αἱ διαστάσεις αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅπως θεωρήσωμεν τοῦτο ἀνήκον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διπλὴν τοῦ ναοῦ Στοάν. Πολλῶ μᾶλλον ἐκ ταύτης ἐσυλήθησαν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Βασιλικῆς τὸ ἐν τῷ περιστυλίῳ ἢ ὑποστέγῳ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ ὀθωμανικοῦ τεμένους κορινθιακὸν κιονόκρανον, ὅπερ σχεδιάσας προχείρως κατεχώρισα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἐται-

ρείας τοῦ 1914 ἐν τῇ περὶ «χριστιαν. μνημείων Πρεβέζης» μελέτῃ μου.

Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἡ κιονοστοιχία αὕτη, κατὰ τὸν συνήθη τύπον τῶν ἀρχαιοτάτων Βασιλικῶν, θὰ ἦτο διώροφος, ἡ δ' ἄνω σειρὰ θ' ἀπετελεῖτο ἐκ λεπτοτέρων κιόνων μετὰ μικροτέρων κιονοκρανῶν, ἐξ ὧν σώζονται εἴτε τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν κορινθιακόν, τὸ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Νάρθηκος προελθόν, εἴτε τινὰ τῶν ἐν τῷ περιστυλίῳ τοῦ

ἐν Πρεβέζῃ ὀθωμανικοῦ τεμένους, ὧν ἰδὲ τὰ σχήματα ἐν τῇ ἄνω μνησθείσῃ διατριβῇ.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης τοῦ ἐμβαδοῦ εἰσι τὰ ψηφιδωτά, ἅτινα ἐκάλυπτον ποτε ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ ὧν σήμερον ἐλάχιστον μέρος διεσώθη, καὶ τοῦτο δ' ὅμως ἰκανὸν ὅπως μαρτυρήσῃ περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ ἐξόχου καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης

Εἰκ. 4. Ἀποψὲς Νάρθηκος Βασιλικῆς Νικοπόλεως μετὰ τῶν τριῶν πρὸς τὸν κυρίως ναὸν πυλῶν.

Βασιλικῆς. Ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ περιλάβωμεν ἐν εἰδικῷ Κεφαλαίῳ, διότι ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιφανεστάτων μνημείων τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς τέχνης.

Αἱ τρεῖς πύλαι τοῦ ναοῦ.

Εἰκ. 4, ΑΕΕ, πίν. 1, Β, Υ. Υ.

Καθαρίσαντες ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν ἐμβαδὸν τῆς Βασιλικῆς ἀπεκαλύψαμεν πρὸς Δ. αὐτοῦ τὸν δυσμικὸν τοῖχον ταύτης, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι τρεῖς πύ-

λαι, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰ τρία τοῦ ναοῦ κλίτη. Διὰ τῶν τριῶν τούτων πυλῶν εἰσέρχοντο οἱ προσκυνηταὶ ἐκ τοῦ Νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν. Καὶ τῆς μὲν κεντρικῆς, τῆς μεγίστης ἀπασῶν, τὸ εὖρος εἶναι 2·98, τῶν δὲ πλευρικῶν ἐκατέρωθεν 1·60. Τὸ δὲ πᾶχος τοῦ τοίχου εἶνε περὶ τὰ 0·80. Ἡ μεσαία μεγάλη πύλη ἐκαλεῖτο «Βασιλική», διότι δι' αὐτῆς εἰσέρχετο εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὰς ἐπιφανεῖς ἐορτὰς ὁ Βασιλεὺς, συμβολίζῃ δ' αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰπόντα τὸ περίφημον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀναγράφεται ἐφ' ἀπασῶν τῶν εἰκόνων Αὐτοῦ τῶν Βυ-

ζαντινῶν: «'Αμὴν, ἀμὴν, λέγω ὑμῖν ὅτι 'Εγώ εἰμι ἡ πύλη τῶν προβάτων...» (Ἰωάν. Κεφ. Ι'). Ἀκριβῶς δὲ καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πύλης ταύτης κεῖται καὶ ἡ πρὸ τοῦ οὐδοῦ αὐτῆς ἐν θέσει γ (πίν. 1) σπουδαία ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή, περὶ ἧς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὁ Νάρθηξ.

Εἰκ. 4, πίν. 1. Ψ. Ω.

Ὡς πᾶσα ἀρχαία χριστιανικὴ Βασιλικὴ καὶ πᾶς ἐν γένει βυζαντ. ναὸς, καὶ ὁ ἡμέτερος ὁμοίως ἐν Νικοπόλει εἶχε τὸν μέγαν αὐτοῦ *δρομικὸν Νάρθηκα*, οὕτως ὀνομασθέντα ἕνεκα τοῦ ἐπιμήκους σχήματος αὐτοῦ. Ὁ Νάρθηξ οὗτος διήκει ἀπὸ Β πρὸς Ν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ κεντρικὸν μέγιστον. Ἀλλ' ἡ ἐκσκαφὴ τοῦτου ἀπήτησεν ὑπερανθρώπους κόπους ἐκ μέρους τῶν ἐργατῶν, διότι οὗτος ἐσχισμάτιζε συμπαγῆ, σκληρὸν, ἐπιμήκη ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ χωμάτων λόφον δυσχερέστατα ἀνασκαπτόμενον. Ὁ Νάρθηξ οὗτος ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ, ὥς ἐν πλείστοις χριστιαν. ναοῖς, τὸ εὖρος τοῦ κυρίως ναοῦ, ὑπερεκτεινόμενος ἔνθεν ἀκείθεν ὥσπερ ἐπιμήκης κυλινδρική ράβδος ἢ κάλαμος, ἐξ οὗ πιθανῶς καὶ ἡ πρὸς τὸν φυτικὸν «νάρθηκα» ἐξομοίωσίς του. Κατὰ ταῦτα τὸ ὀλικὸν αὐτοῦ ἔσθθεν μῆκος ἀνῆρχετο εἰς 33 μ., τὸ δὲ πλάτος εἰς 4·50 περίπου, δηλ. τὸ ἡμισυ τοῦ τῆς «Ἀγίας Σοφίας» Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκ τῆς μεγάλης δ' ἐκ λίθων καὶ πλίνθων ἐπιχώσεως, ὕψους πολλάκις μέχρι 3 μ., συμπεραίνω ὅτι καθ' ἃ οἱ πλείστοι τῶν χριστιαν. Νάρθηκων καὶ ὁ ἡμέτερος ἦν ἐστεγασμένος ἄνωθεν ὑπὸ ἡμικυλινδρικοῦ ἐκ πλίνθων θόλου ἢ καὶ ὑπὸ σταυροθολίων. Καὶ τὸ μὲν κεντρικὸν τμήμα ἀποτελεῖ αἰθούσαν μεγαλοπρεπῆ λίαν ἐπιμήκη, ἔχουσιν μῆκος μὲν 17·90, πλάτος δὲ 4·50.

Ἡ μεγάλη αὕτη αἰθούσα συγκοινωνεῖ πανταχόθεν καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῆς πλευρῶν μετὰ πάντων τῶν διαμερισμάτων τῆς Βασιλικῆς, διὸ καὶ φέρει ἐπὶ πασῶν τῶν πλευρῶν θύρας. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, δι' οὗ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ, ὑπάρχουσιν αἱ τρεῖς κύριαι πύλαι ΒΥΤ περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἄνωτέρω, ἐκατέρωθεν δὲ πρὸς Β καὶ Ν ὑπάρχει ἀνὰ μία θύρα, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἔνθεν μὲν πρὸς τὸ μεσημβ. δῶμα, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς

τὸ βορεινὸν (ζπ). Τέλος ἐν τῷ δυσμικῷ τοίχῳ παραδόξως ἀντὶ τριῶν, ὡς ἀνεμένετο, ὑπάρχουσι δύο *μόνον θύραι* (θ. ι, εἰκ. 4, Δ Η), συγκοινωνοῦσαι μετὰ τοῦ *Αἰθρίου* ἢ *Ἐξωνάρθηκος*, μέσης τοιαύτης μὴ ὑπαρχούσης, ἀντιστοιχούσης πρὸς τὴν μεγάλην *Βασιλικὴν* τοῦ ναοῦ πύλην. Τὸ δ' εὖρος τῶν θυρῶν ἔχει ὥδε: τῶν δύο πλευρικῶν Ν. 1·38. Β. 1·27, τῶν δυσμικῶν 2·23. Τὸ δὲ πᾶχος τῶν τοίχων ποικίλλει μεταξὺ 0·67 καὶ 0·78.

Κατὰ δὲ τὸ βόρειον μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ τοίχου ὑπάρχει βᾶθρον ἐπίμηκες (κ. πεζοῦλι), ὕψ. 0·40 καὶ πλάτ. 0·55, πλινθόκτιστον, ὅπερ ἐκτίσθη ἐν ὑστέροις χρόνοις, ἴσως πρὸς στερέωσιν τῶν τοίχων ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρῆσιν.

Τὸ δὲ μεσημβρινὸν δωμάτιον ἢ τμήμα τοῦ Νάρθηκος εἶνε καὶ τοῦτο ἐπίμηκες 11·93 μ., πλάτους δὲ τοῦ αὐτοῦ, καταλήγει δὲ πρὸς μεσημβρίαν εἰς ἡμικυκλικὴν *ἀψίδα* ἢ *κόγχην* βᾶθους 2·10. Ἐν δὲ τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον αὐτοῦ ὑπάρχει θύρα μικρά πλ. 1·00.

Τέλος τὸ πρὸς Ἄρκτον δωμάτιον ἦτο σχεδὸν τετραγωνικόν, διότι ἔχει μῆκος (ἐσωτερικὸν πάντοτε) 7,60 πρὸς 6,40 πλ., ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀλλ' ὥς ἐν τῷ κεντρικῷ ναῷ ὅ,τι πρὸ παντὸς περιφανέστατον καὶ θαυμαστὸν ἀπεκάλυψεν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Νάρθηκος εἶνε τὸ *ψηφιδωτὸν δάπεδον*, ὅπερ διατηρεῖται σχεδὸν εἰπεῖν ἄκέραιον, καλύπτον ὡς πολυχρῶμος καὶ ποικιλόσχημος τάπης ὁλόκληρον τὸ ἐμβαδόν. Ἐπίσης δὲ παρὰ τὴν θύραν τοῦ μεσημβρινοῦ δωματίου τοῦ Νάρθηκος τὴν συγκοινωνοῦσαν πρὸς τὴν μεγάλην τοῦτου κεντρικὴν αἰθούσαν ἀπεκαλύφθη ἐτέρα σπουδαιστάτη *ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή*, πολλὰ ἡμᾶς περὶ τοῦ ναοῦ τοῦτου διδάσκουσα. Ἀλλὰ περὶ ταύτης ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Νάρθηκος ψηφιδωτῶν ἐκτενὴς γενήσεται λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ὁ Νάρθηξ ἐχρησίμευεν, ὡς γνωστὸν, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ ὡς τόπος τῶν *Κατηχομένων*, ἤτοι τῶν διὰ τῆς Κατηχήσεως εἰς τὸ Βάπτισμα παρασκευαζομένων, κατὰ δὲ τὸν Ἀλεξανδρείας Διονύσιον «ὁ πρόναος οὗτος (ὁ Νάρθηξ δηλ.) δευτέρως ἐστὶ μετανόας, ὁ τῶν ἀκροωμένων λεγόμενος». Ἄλλος δὲ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Βαλσαμών, γράφει ὅτι «οἱ ἀμαρτάνοντες ἐπὶ ἓνα ἐνιαυτὸν

ἀκροάσονται τῶν θείων Γραφῶν ἐν τῷ Νάρθηκι». Ἐν αὐτῷ ἴσταντο καὶ οἱ ἀκροώμενοι, ὡς καὶ οἱ φωτιζόμενοι, οἵτινες πάντες ἦσαν διάφοροι διαβαθμίσεις τῶν Κατηχουμένων (πρβ. Ἀντωνιάδου Ἐκφρασ. Ἀγ. Σοφ. τόμ. I σελ. 171-3).

Ἐξωνάρθηξ ἢ Αἵθριον.

Πίν. 1. κλμξ.

Εἶδομεν ἄνωτέρω ὅτι ὁ Νάρθηξ εἶχε δύο θύρας ἐν τῷ δυτικῷ τοίχῳ (Πίν. I. θ. ι, εἰκ. 3, ΔΗ), διὰ τούτων δὲ ἐξήρχετο τις οὐχὶ εἰς τὴν ὁδόν, ἀλλ' εἰς ἄλλο τι διαμέρισμα τοῦ ναοῦ στενωῶς μετὰ τοῦ Νάρθηκος συνεχόμενον, ὅπερ κοινῶς Ἐξωνάρθηξ καλεῖται. Ἐὰν τοῦτο ἦτο κεκαλυμμένον ἢ ἦτο αὐλὴ τις, Αἵθριον καλουμένη, καὶ ὑπὸ στοῶν πέριξ περιβαλλομένη, περὶ τούτου δὲν δύναμαι οὐδὲν βέβαιον νὰ εἶπω ἐνταῦθα, διότι ἐλλείπει χρόνου δὲν ἡδυνήθην νὰ νασκάψω ὁλόκληρον τὸν εὐρύτατον τοῦτον χώρον, ὅστις ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου μῆκος πρὸς τὴν κεντρικὴν αἵθουσαν τοῦ Νάρθηκος, πλάτ. δὲ 14 μ. ὥστε πρόκειται περὶ μεγίστου τετραπλεύρου ὀρθογωνικοῦ χώρου, ὅστις δ' ὅμως ἦτο διηρημένος διὰ τοιγίων, ὧν σώζονται τὰ ἔγνη. Ἀλλὰ περὶ τούτων πάντων θὰ διαφωτισθῶμεν διὰ μελλούσης σκαφῆς, ἥτις θέλει φέρει εἰς φῶς ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τοῦ χώρου τούτου μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐξωτερικῆς προσόψεως.

Τὸ σπουδαῖον εἶνε ὅτι καὶ ὁ ἐξωνάρθηξ οὗτος εἶχε τὸ δάπεδον ἐστρωμένον ὁμοίως διὰ ψηφιδωτοῦ, οὗ ἀπεκάλυψα μεγάλην ἔκτασιν, δηλ. ὁλόκληρον τὸ πρὸ τῆς πύλης Θ τμήμα μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου, μήκους μὲν 14 μ. πλάτους δὲ 4·50 μ., τὸ περιέργον δ' εἶνε ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο εὗρητο ὑπὸ ἐπίχωσιν πολλάκις μόλις 0·30 καὶ εἶνε ἀπορίκας ἄξιον πῶς ἐπὶ χίλια τετρακόσια περίπου ἔτη διετηρήθη τοῦτο σχεδὸν ἀκέραιον!

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ «Ἐξωνάρθηκος», ὀνόματος μὴ ἀπαντῶντος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, οἵτινες καλοῦσι τοῦτον «ἐξώτατον Νάρθηκα» καὶ «Παρανάρθηκα», παρατηροῦμεν ὅτι ἐν αὐτῷ διέτριβον, ἢ ἴσταντο μᾶλλον, οἱ «Προσκλαίοντες», ἥτοι ἐκεῖνοι οἱ μετανοοῦντες, οἵτινες ὑφίσταντο τὴν πρώτην καὶ βαρυτάτην αὐτῶν ποινὴν ἐπὶ διαπραχθέντι ἐγκλήματι. Οὕτω π.χ. οἱ ἐπὶ συζυγικῇ ἀπιστίᾳ καταδεδικασμένοι ἔδει «ἐνιαυτὸν προσκλαίειν,

διετίαν ἐπακροῦσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν καὶ τῷ ἐβδόμῳ συνάπτεσθαι τοῖς πιστοῖς καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιῶσθαι, ἐὰν μετὰ θακρῶν μετανοήσωσι» Κανόνες παρὰ Migne P. G. τ. 137 σ. 808. Τί σωτήριον θὰ ἦτο ἐὰν καὶ σήμερον ἐφηρμόζετο ὁ κανὼν οὗτος! Τοιοῦτοτρόπως δέ, γράφει ὁ κ. Ἀντωνιάδης (ἐν Ε. Ἀ. Σ. τόμ. I σελ. 139), «οἱ μὲν προσκλαίοντες ἴσταντο ἔξωθεν καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ ἀκροώμενοι ἐν τῷ Νάρθηκι, οἱ ὑποπίπτοντες ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ ἄχρι τῆς ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐκφωνήσεως: «Ὅσοι κατηχούμενοι!» ὁπότε καὶ ἐξωθοῦντο σὺν τοῖς κατηχουμένοις εἰς τὸν πρόναον, οἱ δὲ συνιστάμενοι καὶ μετέχοντες ἐν αὐτῷ τῷ ἐσωτερικῷ σὺν τοῖς πιστοῖς, ἄχρι τέλους τῆς λειτουργίας».

Βασίλειος δ' ὁ Μέγας καταδικάζει εἰς ἰσόβιον πρόσκλανσιν τοὺς ἀρνησιθρήσκους (Ἐπιστολαὶ παρὰ Migne P. G. τ. 32 σελ. 797).

Ἐμὰ κρηγόρησα ὀλίγον τι περὶ τὸ θέμα τῆς χρήσεως τοῦ Ἐξωνάρθηκος, διότι διὰ τῶν μνημονευθέντων χωρίων τῶν Ἀγίων Πατέρων λαμβάνουσι ζωὴν τὰ τοσοῦτον ὀργανικὰ ταῦτα μέλη τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς, ἅτινα σήμερον, ἀπονεκρωθέντων τῶν τύπων καὶ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκείνων ἀγνῶν χριστιανικῶν ἡθῶν, ἀπώλεσαν πᾶσαν σημασίαν, οὐδεμίαν δ' ἐμποιοῦσι πλέον εἰς ἡμᾶς νῦν ἐντύπωσιν, οὐδὲ συγκίνησιν, ὡς ὄφειλον.

Πρόθεσις. Διακονικόν.

Εἰκ. 1, Ε, Ε. Πίν. 1, Η, Θ.

Συγχρόνως πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ κάτω, πρὸς Δ., τμήματος τῆς Βασιλικῆς, εἰργαζόμεν καὶ ἐν ταῖς ἀμφὶ τὴν Ἱερὰν Κόγχην πτέρυξιν αὐτῆς, διότι καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἐφαίνοντο ἤδη καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ μέσου τῶν θάμνων καὶ τῶν πετρῶν ἔγνη τῶν ἐκατέρωθεν τῆς Μ. Ἀψίδος κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ διηκόντων τοίχων. Παρ' αὐτοὺς ἐσχηματίζοντο δύο ἀληθεῖς λόφοι ἐκ χωμάτων, κεράμων καὶ λίθων, ἡ δ' ἐπίχωσις ἐφθανε σχεδὸν τὰ 3 μέτρα, διὸ καὶ ἡ ἐκσκαφὴ αὐτῶν διήρκεσε περὶ τὰς δέκα καὶ πέντε ἡμέρας, κατεβλήθη δὲ τεράστιος κόπος πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν δύο τετραγώνων, οἷα, μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐμβαδῶν, ἀπεδείχθη ὅτι σχηματίζουσιν αἱ δύο αὐταὶ πτέρυγες. Ἐκάτερον δὲ τῶν τετραγώνων τούτων

ἔχει ἴσον μῆκος πρὸς πλάτος, 7×7 , εἰσὶ δὲ πανταχόθεν ἐξωτερικῶς κεκλεισμένα, μόνον δὲ πρὸς τὰ ἑσωθεν ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τῆς κεντρικῆς καὶ τῶν πλάγιων στοῶν, μετὰ μὲν τῆς κεντρικῆς διὰ τῶν μεταξὺ τῶν κίωνων κενῶν, τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους κιονοστοιχιῶν, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἦσαν, ὡς ἄνω ἐρρήθη, τέλεον ὑπὸ διαστύλων πεφραγμένα, μετὰ δὲ τῶν πλευρικῶν στοῶν διὰ τῶν θυρῶν Π καὶ Ο, ὧν ἀνευρέθησαν αἱ παραστάδες καὶ τὰ μαρμάρια κατώφλια.

Τὰ δύο μεγάλα ταῦτα τετράγωνα δώματα ἐπεΐχον, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς χριστιαν. ναοῖς, θέσιν τὸ μὲν ἐκ δεξιῶν τῆς Μ. Ἀψίδος, τὸ βορεινόν, Προθέσεως, τὸ δ' ἀντίστοιχον, ἐξ εὐωνύμων αὐτῆς, τὸ μεσημβρινόν, Διακονικοῦ, ὠνομάζοντο δὲ ὡς ἐκ τῆς παρὰ τὸ Ἱερὸν Βῆμα θέσεως αὐτῶν καὶ «Παραβήματα».

Καὶ ἡ μὲν Πρόθεσις εἶνε οἷον τὸ Θυσιαστήριον, συμβολίζει δὲ τὴν φάτνην καὶ τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, ἀπετέλει δὲ πάλαι ποτὲ μέρος τοῦ «Σκευοφυλακείου», οὗ τὰ διάφορα ἱερὰ σκεύη, ὁ δίσκος, ὁ ἀστερίσκος, τὰ καλύμματα κλπ. ἀποτυποῦσι τὴν θείαν ἐνσάρκωσιν καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς δῶρα. Τὸ δὲ διακονικὸν ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαιότερον ἐν χρήσει ὄνομα «Μητατώριον». Τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Εὐχολογίου: «Μετὰ τὸ ψάλλειν τὴν τριτέκτην κατέρχεται ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης ἐν τῷ μεσαιωρίῳ ἥγρον τῷ διακονικῷ, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ Ἅγιον Θυσιαστήριον ἐκ τοῦ μέρους δεξιῶν» (Δουκαγγίου S. S. παραγρ. 86). Τὸ δὲ ὄνομα «Μητατώριον» προέρχεται ἐκ τοῦ λατίν. *mutatorium* = ἀλλαξιμάριον, διότι ἐν αὐτῷ ἀπέκειντο τὰ τοῦ ναοῦ ἱερὰ ἄμφια, σκεύη καὶ κειμήλια, ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς καὶ τὰ τῶν πατρικίων στασίδια, ἐν αὐτῷ δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἤλλασσον κατὰ τὴν θείαν μυσταγωγίαν τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια. Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ναοῦ ἦν πολλάκις εὐρυχωρότατον, τὸ δὲ τῆς Ἀγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ἦν τοσοῦτον εὐρύ, ὥστε καὶ σύνοδοι ἐν αὐτῷ συνεκροτήθησαν καὶ δικαστήρια ἐκκλησιαστικά (ἴδε Βυζαντίου ΚΠ. τ. α' σ. 494). Ἐκ τούτου κατὰ συνήγησιν καὶ σύγχυσιν τῶν λέξεων ἐκαλεῖτο καὶ Διακονικόν, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν «Sacristie» τῶν καθολικῶν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐν ἅπασιν σχεδὸν σήμερον τοῖς ὀρθόδοξοις χριστιαν. ναοῖς ἐκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς Κόγ-

χης σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου δύο ἔτι κόγχαι πρὸς δῆλωσιν τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ, τοιαῦται δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βασιλικῇ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριδῶς μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα αὐτῆς, καθὰ δὲ πρῶτος παρετήρησε καὶ ἀπέδειξεν ὁ διάσημος Βυζαντινολόγος Edwin Fresfield, εἴτα δὲ μετ' αὐτὸν ὁ οὐχ ἥττον δεινὸς ἡμέτερος Σ. Ἀντωνιάδης, φαίνεται ὅτι ἐν οὐδεμῇ σχεδὸν Βασιλικῇ ἢ χοριστιαν. ναῷ ἐν γένει μέχρι Ἰουστίνου Β' (565-578) ὑπάρχουσι τοιαῦτα «κογχοειδῆ παραβήματα» ἢ καὶ ὅπου ὑπάρχουσιν, εἰσὶ ταῦτα μεταγενέστερα προσοδηκαί.

Ὁ Fresfield μάλιστα ἀποδίδει τὴν μετασκευὴν ταύτην εἰς βαθύτερον αἷτιον, εἰς αὐτὴν τὴν μεταβολὴν ἐν τισι τοῦ Λειτουργικοῦ, ὅποτε ὁ Ἰουστίνος «προσέθηκε καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν τὰς δύο ἀψίδας». Πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν δὲ ταύτην παράδοσιν συμφωνεῖ πληρέστατα σχεδὸν ἡ διασκευὴ τῶν σωζομένων ἀρχαιοτάτων ναῶν, οἷον τῆς ἐν ΚΠ μονῆς τοῦ Στουδίου, τῶν αὐτόθι ναῶν τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάκχου καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀγίου Γεωργίου, Ἀγίου Δημητρίου καὶ Ἀγίας Παρασκευῆς (Ἑσκή Τζουμά), τῶν ἐν Ἐφέσῳ, Σάρδεσι, Φιλαδελφείᾳ, Συρίᾳ, Ὄρει Σινῆ κλπ. κλπ.

Ὁ κ. Εὐγ. Ἀντωνιάδης μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ μοναδικῆς ἀκριβολογίας ἐν σελ. 134 τοῦ Β' τόμ. τῆς ΕΑΣ. παραθέτει πλήρη ἀναγραφὴν ἀπάντων τῶν μέχρι Ἰουστίνου ἀπὸ τοῦ Δ'-Γ' αἰῶνος καὶ εἴτα ἀπὸ τούτου μέχρι τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ναῶν, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι «α' οἱ ἀρχαιότατοι ναοὶ ἐστεροῦντο παραβημάτων, β') ὅτι περὶ τὰ 515 ἀναφαίνονται θάλαμοι ὀρθογώνιοι παρὰ τὸ βῆμα, γ') ὅτι ἐσωτερικαί ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν ἀδύτων κόγχαι, μὴ προβάλλουσιν ἐξωθεν, ἤρξαντο ὑπάρχουσαι τὴν πρῶτον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ δ') ὅτι τὰ συνήθη παραβήματα ἀποβαίνουσι γενικὰ σχεδὸν κατὰ τὴν ζ' ἐκατονταετηρίδα».

Ἐνδιετρίψαμεν μακρότερον περὶ τὸ ζήτημα τοῦ σχήματος τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ, διότι, ὡς βλέπει πᾶς τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω, δύναται τοῦτο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σοβαρὰ βάσις χρονολογίας τῶν χριστιανικῶν καὶ βυζαντινῶν ναῶν. Προκαταβολικῶς δὲ καὶ ἐκ μόνου τοῦ τεκμηρίου τού-

του δυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε νὰ αναγάγωμεν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν Νικοπόλει Βασιλικὴν εἰς τὰ μέσα τοῦ ἔκτου αἰῶνος, ὀλίγα δηλ. ἔσως ἔτη πρὸ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ Β'. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἐκτενῶς ἐν τοῖς ἐξῆς, ὅταν θάσχολληθῶμεν περὶ τῆς χρονολογήσεως τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

B'.

Ἡ τοιχοδομία τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

Μετὰ τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς κατόψεως καὶ τοῦ ἐν γένει σχήματος τῆς εἰρημένης μεγάλης ἐν Νικοπόλει χριστιαν. Βασιλικῆς ἐξετάσωμεν ἡδὴ διὰ βραχέων τὸν τρόπον καὶ τὴν ὕλην τῆς τοιχοδομίας ἐν αὐτῇ, διότι, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης πολυτιμότερα προκύπτουσι συμπεράσματα, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν ἀρχαίων, ἐθνικῶν τε καὶ χριστιαν. μνημείων.

Ἡ τοιχοδομία λοιπὸν τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀποτελεῖται ἀφ' ἐνὸς μὲν καὶ κυρίως ἐκ *λιθοδομίας*, ἐκ λίθων δηλ. ἀκατεργάστων, «ἀργῶν», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' οὐχὶ μεγάλου σχήματος, μικρῶν δι' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετ' ἀσθέστου «ὕδραυλικῆς» ἢ «ἐφ' ὕδρου» συνεχομένων. Ἡ ἀσθεστος αὕτη περιέχει, κατὰ τὴν τότε πρὸς Ῥωμαίους καὶ Βυζαντινοὺς συνήθειαν, συντρίμματα κεράμων, πετρῶν ἢ χαλικίων, ἥτοι δηλ. εἰδός τι *σκυροκονιάματος* (béton), ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐξ *ὀριζοντίων σειρῶν ἢ ζωνῶν ἐκ πλίνθων*, αἵτινες περιθέουσι καὶ περιζωνοῦσιν ὁλόκληρον τὸν ναὸν καὶ συνέχουσι τούτον, ἀντικαθιστῶσαι τὴν ἀρχαιοτέραν *ξύλοδεσίαν* ἢ τὴν σήμερον ἐν μεγίστῃ χρήσει *σιδηροδεσίαν*. Αἱ ζῶναι αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε συνήθως ἐπαλλήλων σειρῶν πλίνθων, ἐπαναλαμβανόμεναι δὲ συμμετρικῶς ἀνὰ ἡμισυ καὶ πλέον μέτρον, διακόπτουσαι οὕτω τὴν μονοτονίαν τῆς λιθοδομίας. Αἱ πλίνθοι εἰσὶ τετράγωνοι καὶ παχέαι (μῆκ. πλευρᾶς 0,27-29 καὶ πάχος 0,07-00,8) ἐκ λίαν καθαροῦ, ἐρυθροτάτου πηλοῦ.

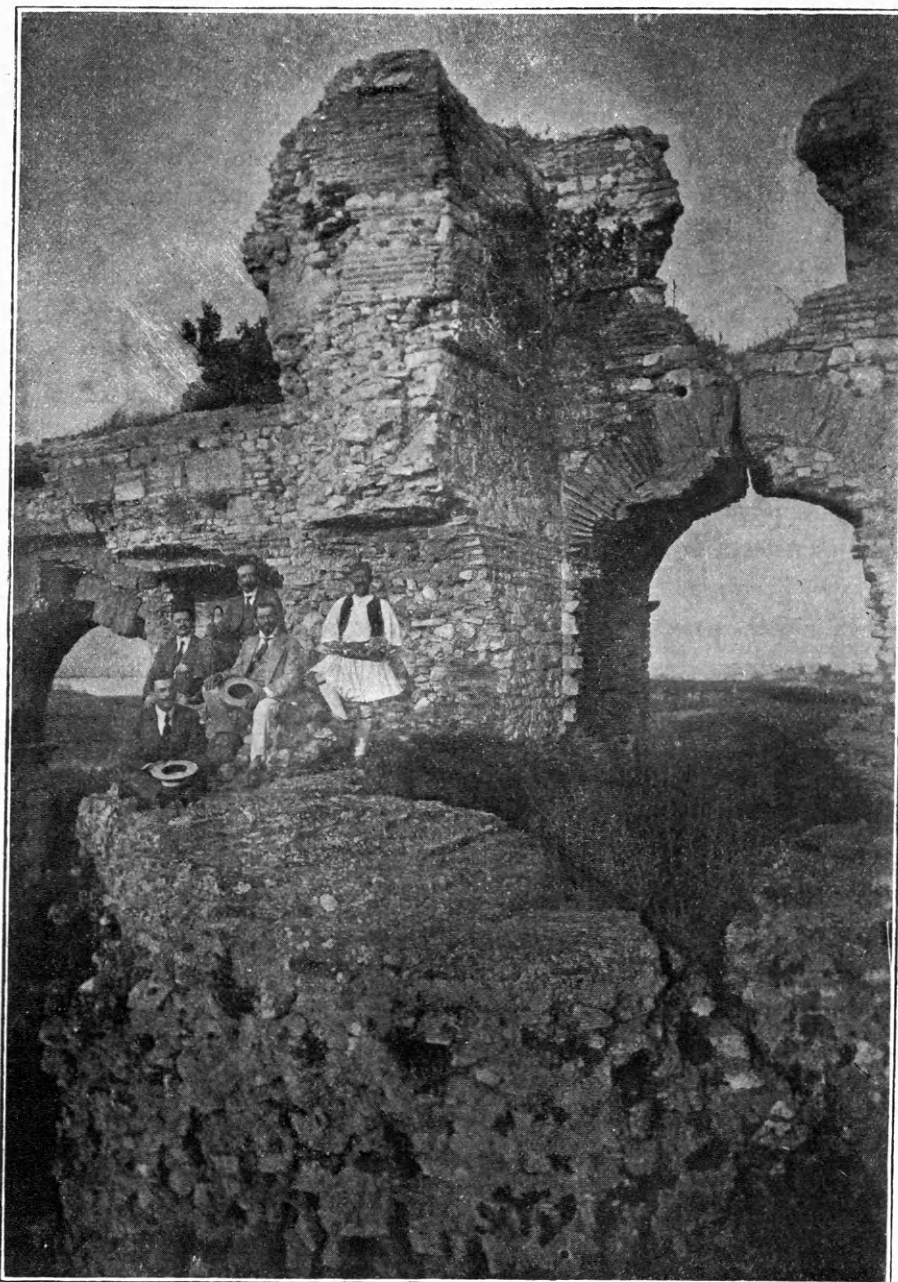
Ὁ μικτὸς οὗτος τρόπος τοιχοδομίας καὶ ἰδίως ἡ κατὰ ζῶνας διάθεσις τῶν πλίνθων καθ' ὥρισμένα διαστήματα εἶνε λίαν χαρακτηριστικὸν τῶν Βυζαντινῶν μνημείων. Ὁ διάσημος γάλλος ἀρχιτέκτων

Aug. Choisy, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐξηκρίβωσε δι' ἐπιτοπίου μελέτης πάντων τῶν βυζαντινῶν μνημείων τὴν τεκτονικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν τούτων, συγγράψας τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα «*l'art de bâtir chez les Byzantins*» (Paris, 1883) διὰ μακρῶν περιγράφει τὸ τεκτονικὸν τοῦτο σύστημα, διὰ δὲ τὰς ἐκ πλίνθων ζῶνας ρητῶς λέγει ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ σχεδὸν ποτὲ δὲν ἔκτιζον χωρὶς νὰ παρενθέτωσι τοῦλάχιστον ἐκ *τριῶν ἐπαλλήλων σειρῶν πλίνθων* ζῶνας.

Τὸ μικτὸν τοῦτο σύστημα ἐγνώριζον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, εἴπερ τις δὲ καὶ ἄλλη, ἡ Νικόπολις παρέχεται ἡμῖν πληθὺν ὑποδειγμάτων τῆς Ῥωμαϊκῆς διὰ λίθων καὶ πλίνθων τεκτονικῆς. Ἀλλὰ παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ σύστημα τοῦτο κατέστι οἰονεὶ ἐθνικόν, ἐκ παραδόσεως δὲ ἐμονιμοποιήθη καὶ διηγωνίσθη καὶ μέχρι σήμερον ἔτι ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ. Ἐπίσης δὲ χαρακτηριστικὸν τῶν Βυζαντινῶν τεκτόνων εἶνε τὸ πάχος τοῦ ἀσβεστοκονιάματος, οὗ ποιοῦνται χρῆσιν, διότι τοῦτο φθάνει καὶ ὑπερβάλλει πολλᾶκις καὶ αὐτὸ τὸ τῶν πλίνθων.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ ἰδιαζόντως προσεῖλκυσε τὴν ἡμετέραν προσοχὴν καὶ ὅπερ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως εἶνε ἡ μεγάλη ὁμοιότης, ἣν ἔχει ἡ τοιχοδομία ταύτης πρὸς τὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ τεραστίου τείχους τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, οὗ σώζεται μέγιστον μέρος, προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐκπληξιν πάντων τῶν διερχομένων διὰ Νικοπόλεως, διέρχονται δέ, ὡς γνωστόν, δι' αὐτῆς πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ μεταβαίνοντες ἐκ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα, διότι ἡ ἀμαξίτη τούτων ὁδὸς διασχίζει διαγωνίως ὁλόκληρον τὴν πεφημισμένην ταύτην ἐλληνορωμαϊκὴν τοῦ Αὐγούστου κοσμόπολιν (*εἰκ. 5*).

Τὰ τεῖχη λοιπὸν ταῦτά εἰσιν ὠκοδομημένα ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τεκτονικὸν μικτὸν τρόπον, παρουσιάζουσι δὲ οὐ μόνον τὰς αὐτὰς ἐκ πέντε *σειρῶν πλίνθων ὀριζοντίας ἐπαλλήλους ζῶνας*, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος καὶ πάχος τῶν πλίνθων, ὥστε συγχρόνως νὰ ὠκοδομήθησαν ἀμφοτέρω τὰ ἀριπρεπῆ ταῦτα μνημεῖα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἐργαστηρίου νὰ ἐξῆλθον ἀμφοτέρων αἱ πλίνθοι. Τὰ δὲ τεῖχη ταῦτα οὐδαμῶς εἰσι Ῥωμαϊκά, διότι τούναντιόν φέρουσιν ἐντετειχισμένους ἰδίως ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ περὶ τὰς γωνίας τῶν τειχῶν, τοὺς πύργους καὶ τὰς

Εἰκ. 5. Τμήμα τοῦ τείχους Νικοπόλεως μετὰ τῆς πρὸς Δ. μεγάλης πύλης καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν πύργου.

παραστάδας τῶν πυλῶν πλείστους ἀρχαίους ἐπι-
τυμβίους ἐνεπιγράφους καὶ ἐξ ἄλλων ἐθνικῶν μνη-
μείων λίθους, ἐξ οὗ δῆλον καθίσταται ὅτι ἐποιήθη-
σαν κατὰ τοὺς ὑστέρους μετὰ τὸν Αὐγούστου χρό-
νους, καὶ δὴ πιθανώτατα περὶ τὸν Ε' αἰῶνα μετὰ
τὴν εἰσβολὴν τῶν Γόθων, περὶ ἧς γνωρίζομεν ὅτι
ὑπῆρξεν ὀλεθριωτάτη διὰ τὴν Νικόπολιν. Εἶνε λοι-
πὸν λίαν ρυσικὸν μετὰ τὴν τοιαύτην καταστροφὴν
τότε τὸ πρῶτον οἱ Νικοπολίται νὰ ἐσκέφθησαν περὶ

σοβαρᾶς ὀχυρώσεως τῆς πό-
λεως τῶν καὶ νὰ ἀνήγειρον τὰ
τείχη, ἅτινα καὶ αὕτῃ ἡ παρά-
δοσις μέχρι σήμερον ἀποδίδει
εἰς τὸν μέγαν διακοσμητὴν καὶ
τειχιστὴν τοῦ ἀνατολικοῦ ῥω-
μαϊκοῦ Κράτους, τὸν Ἰουστι-
νιανόν.

Οὕτω ἡ μεγάλη ὁμοιότης
τῆς τοιχοδομίας ἀμφοτέρων
τῶν μνημείων τούτων ἐνισχύει
τὴν χρονολογίαν αὐτῶν ἀνα-
γομένην, ὡς εἵπομεν, ὡς ἐκ
τῆς τεκτονικῆς μεθόδου, εἰς
τοὺς καθαρῶς Βυζαντινοὺς
χρόνους. Ποῖον δ' ὅμως τῶν
μνημείων τούτων ἐκτίσθη πρό-
τερον, ἐὰν δὴλ. προηγήθη ἡ
Βασιλικὴ ἢ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς
πόλεως τεῖχος, τοῦτο δὲν εἶνε
εὐκόλον νὰ βεβαιώσῃ τις ἐκ
τοῦ προχείρου, οὐχ ἥττον ἐκ
τῆς βραχείας μελέτης, ἣν
ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῶν τειχῶν,
εἰκάζω ὅτι ταῦτά εἰσι προγε-
νέστερα, πολὺ δ' ἀμφιβάλλω
ἐὰν ἀνιδρυτὴς τούτων τυγ-
χάνῃ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ οὐχὶ
ὁ Ἰουλιανὸς¹⁾ ἢ τις ἕτερος πρὸ
τοῦ Ἰουλιανοῦ Αυτοκράτορος
οἷος ὁ Ζήνων καὶ Ἀναστάσιος
Α' ὁ Δίκυρος, τοῦ Βυζαντίου,
διότι λογικώτατον εἶνε ἡ ἀνέ-
γερσις τῶν τειχῶν νὰ ἐγένετο
εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσβολὴν καὶ
οὐχὶ μετὰ μακρότατον χρόνον,

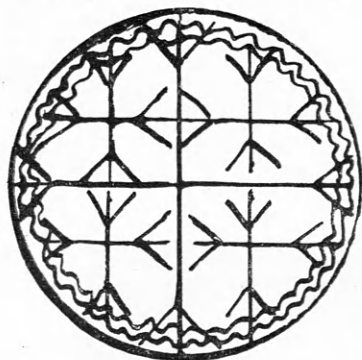
ὅποτε θὰ εἶχε λησμονηθῇ ἡ καταστροφὴ καὶ οὐδα-

¹⁾ Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ Δ' αἰῶνος Ἰουλιανὸς ὁ Παρ-
δάτης διερχόμενος διὰ τοῦ Ἰλλυρικοῦ θέματος διέταξεν, ἕνεκα τῶν
ἐπανελημμένων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-
νους, νὰ ὀχυρωθῶσι καὶ ἐπισκευάσωσι τὰ τείχη τῶν πᾶσαι αἱ πόλεις
τῆς Μακεδονίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ. «Seire sa-
tis est, cunctas Macedoniae, Illyrici, Peloponnesi civita-
tes unis aut binis epistolis maximi imperatoris in dis-
novatis moenibus juventutem. Mamertini, In gratiarum
actione Juliano Augusto, Κεφ. 9». Πρβ. καὶ O. Tafrali, To-
pographie de Thessalonique σελ. 30 κ. ἐξ.

μῶς θὰ ἐσκέπτοντο περίεργων ἀμύνης καὶ σωτηρίας¹⁾.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλο τι σπουδαῖο-
τατον τεκμήριον ἔχομεν περὶ τῶν χρόνων τῆς ἰδρύ-
σεως τῆς χριστιαν. ταύτης Βασιλικῆς, εἶνε δὲ τοῦτο
αἱ πολυπληθεῖς κέραμοι καὶ πλίνθοι ἅς ἀνεῦρον ἐν
τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ καὶ ἐφ' ὧν σώζονται ἐπὶ τινων
μὲν αὐτῶν σφραγίδες ἢ σήματα, ἐπὶ ἄλλων δὲ καὶ
ἐπιγραφαί, ὧν παραθέτω ὡς σχεδιάσματα, ἅτινα

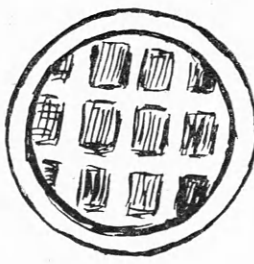
προχείρως ἐποίησα μὴ δυνηθεὶς νὰ φωτογραφήσω
ταύτας (ἰδὲ σχ. 1-8). Καὶ βλέμμα τις ἀπλοῦν ἐάν
ρίψῃ ἐπ' αὐτῶν πείθεται περὶ τοῦ τελείως βυζαν-
τιακοῦ τούτων χαρακτήρος, ἀποδείκνυται μάλιστα
καὶ τι σημαντικώτερον: ὅτι δηλ. ἰδίᾳ ὅλως κατε-
βλήθη μέριμνα περὶ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ ναοῦ καὶ
κέραμοι ἐπὶ τοῦτο κατεσκευάσθησαν ἔχουσαι τὸ
τῆς χριστιαν. πίστεως ἀριπρεπὲς σύμβολον, διότι,

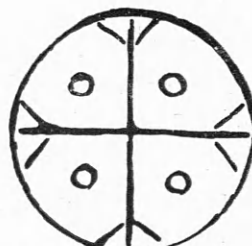
σχ. 1.

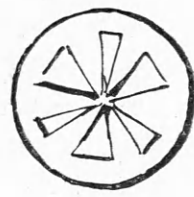
σχ. 2.

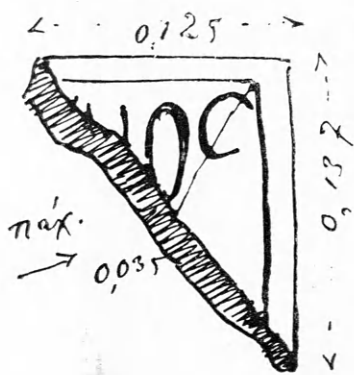
σχ. 3.

σχ. 4.

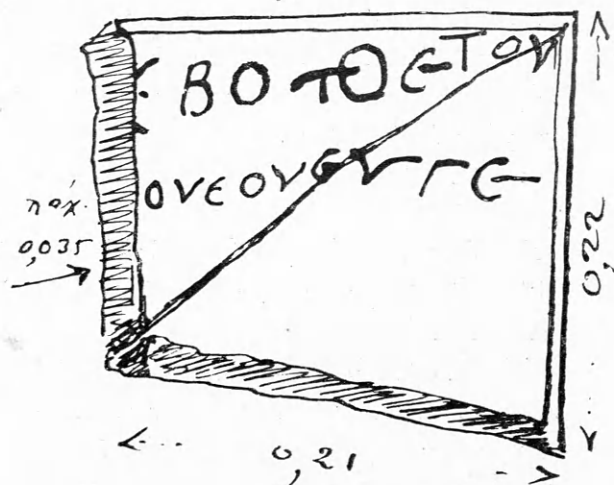
σχ. 5.

σχ. 6.

σχ. 7.

σχ. 8.

ὡς παρατηρεῖ τις, ἐπὶ τῶν πλείστων ὑπάρχει κατὰ
διαφόρους παραλλαγὰς τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ.

¹⁾ Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος ὅπως διεθοδικῶς περιλάβομεν τὰ περὶ
τῆς τοιχοδομίας τῶν αὐτοκρατ. βυζαντ. χρόνων, οὐχ
ἥττον σύντομος ἐπισκόπησις παραπλησίον μνημείων τὰ μέγιστα θὰ
διεφώτιζον ἡμᾶς περὶ τὴν χρονολογίαν. Οὕτω ἔχομεν γνήσια βυ-
μαϊκὰ κτίρια ἐν Ἀφρικῇ, Γαλατίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ ἄλλα κατὰ τὸ
μικτόν τοῦτο τεκτονικόν σύστημα ἐκδομημένα οἷον τὰς Θέρμας τοῦ
Σαρσέλ (ἀρχαίας Καισαρείας) καὶ Τίπαζα (Μαυριτανίας) ἐν Βορείῳ
Ἀφρικῇ. αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα μ.Χ. ὡς καὶ τὰς
τοῦ Κλουνὶ ἐν Παρίσις, ὅπου, ὡς γνωστόν, διέμενεν ὁ Αὐτοκράτωρ
Ἰουλιανός. Ἰδιαιτέρως δὲ τὰ τεῖχη τῆς Νικοπόλεως παρουσιάζουσι
μεγάλαν ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Κωνσταντινου-
πόλεως, ὧν ἡ ἐπισκευὴ ἐγένετο ὁμοίως μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν
Γότθων περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.

Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων
πλίνθων νὰ πιστοποιήσωμεν λεπτομερέστερον τὴν
χρονολογίαν, διότι πολλαὶ τούτων πιθανὸν νὰ νή-
κωσιν εἰς μεταγενεστέρους ἐπισκευάς, ὡς συμβαίνει
εἰς πάντα τὰρχαῖα μνημεῖα καὶ ὧν δὲν θὰ εἶνε
ἀμέτοχος ὁ ἡμέτερος ἐν Νικοπόλει χριστιανικὸς ναός,
ὅταν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπανειλημμένας
ἐπιδρομὰς βαρβάρων λαῶν, ὧν ἐγένετο θῦμα κατὰ
διαφόρους αἰῶνας ἡ μεγάλη καὶ ὠραία αὕτη ἐπὶ τοῦ
Ἰονίου καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μεγαλόπολις.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

Νέα ἀλεξανδρινὰ ὀστέϊνα ἀνάγλυφα

ὑπὸ

Ἀνδρέου Ξυγγοπούλου.

Μετὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην δημοσίευσιν τῶν πέντε ἐξ Ἀλεξανδρείας προερχομένων ἐπὶ ὀστοῦ ἀναγλύφων καὶ ἀποκειμένων εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἑθν. ἀρχαιολ. Μουσεῖον¹, ὁ φίλος κ. Χρ. Ἡλιόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοι ἀνακοινώσῃ, ὅτι ἐν τῇ ιδιωτικῇ αὐτοῦ συλλογῇ² εὐρίσκονται τοιαῦτα ὀστέϊνα ἀνάγλυφα. Ταῦτα δὲ τῇ ἀδείᾳ τοῦ κτήτορος, λίαν εὐγενῶς παραχωρηθείσῃ μοι, δημοσιεύω κατωτέρω.

Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα εἶναι τρία τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν τεχνικὴν οἰκογένειαν εἰς ἣν καὶ τὰ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων μουσείων περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ προηγουμένῳ ἡμῶν ἄρθρῳ.

Εἶναι δὲ τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα κατὰ σειρὰν τὰ ἐξῆς:

I (εἰκ. 1). Ὅστος ἐκ κυρτὸν ὕψους 0·44 καὶ πλάτους 0·05. Παριστᾷ ἄνδρα γυμνὸν ὄρθιον κατ' ἐνώπιον ἰστάμενον καὶ στρέφοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ. Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ κάμπτεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ κατὰ τὸ ἄκρον εἶναι τεθραυσμένη. Δι' αὐτῆς δὲ φαίνεται, ὅτι ἐκράτει πιθανῶς δόρυ ἢ τι ἀνάλογον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ πίπτει πρὸς τὰ κάτω. Παρὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα ὑπάρχει ἀντικείμενον τι ἀπολῆγον πρὸς τὰ ἄνω εἰς ὀξύ. Τί ἀκριβῶς παριστᾷ

τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω καθ' ὅσον τὸ ὀστοῦν εἶναι τεθραυσμένον πρὸς τὰ κάτω, εἰκάζω ὅμως, ὅτι παριστᾷ πιθανῶς τὴν οὐρὰν δελφίνος ἢ καὶ κορμὸν δένδρου.

Εἰκ. 1.

Ἐπίσης δὲν εἶναι διόλου εὐκόλον νὰ εἴπῃ τις τί ἀκριβῶς παριστᾷ ἡ γυμνὴ αὕτη ἀνδρική μορφή. Ἡ ὑπαρξίς ἐν τούτοις τοῦ δελφίνος, ἂν, ἐννοεῖται, τὸ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρὸς ἀντικείμενον παριστᾷπραγματικῶς τὴν οὐρὰν τοιοῦτου ζώου, ἄγει

¹ ΑΕ 1915 σ 138 κέ. ὅπου αἱ εἰκόνες κατὰ λάθος ἐτοποθετήθησαν κακῶς. Ἡ ὀρθὴ σειρὰ τῶν εἰκόνων εἶναι ἡ ἐξῆς:

Ἡ εἰκὼν 3 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 1
 » » 2 ἔχει καλῶς
 » » 1 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 3
 » » 4 ἔχει καλῶς
 » » 5 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 6
 » » 6 » » » » 7
 » » 7 » » » » 8
 » » 8 » » » » 10
 » » 9 ἔχει καλῶς
 » » 10 πρέπει νὰ τεθῇ ὡς εἰκὼν 5.

² Ἡ ὥραία αὕτη συλλογὴ εἶναι, ἐννοεῖται, δεδηλωμένη πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον, προσωρισμένη ἄλλως διὰ τὸ Ἑθνικὸν Μουσεῖον.

ἡμᾶς νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ μορφή αὕτη παριστᾷ πιθανῶς θαλασσίαν τινὰ θεότητα.

Ἡ τεχνολογία τοῦ ἀναγλύφου εἶναι ξηρά καὶ ἐν πολλοῖς, ἰδίως εἰς τὸ πρόσωπον, λίαν βάρβαρος. Τεχνικῶς δὲ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο συγγενεῖται ἀρκετὰ πρὸς τὴν μίαν τῶν ὀρχηστρίδων τοῦ ἡμετέρου Μουσείου (ΑΕ ἐνθ. ἀν. σ. 142 Ν° IV).

Ὁ τύπος, ὃν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐκ τῶν σπανιωτάτων.

Ἐν μόνον τοιοῦτον ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τοῦ Καίρου¹ παρέχει ἀρκετὰς ἀναλογίας χωρὶς ἐν τούτοις νὰ εἶναι καὶ ἐντελῶς ὅμοιον. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου δὲ τούτου τοῦ Καίρου λείπει καὶ ἡ ὑποτιθεμένη οὐρὰ τοῦ δελφίνος ἢ εὐρισκομένη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου.

II (εἰκ. 2). Ὅστον ἐπίπεδον μήκους 0·07 καὶ μεγαλυτέρου πλάτους 0·04. Ἐπ' αὐτοῦ παρί-

Εἰκ. 2.

σταται ὀρχηστρίς διευθυνομένη πρὸς ἀριστερά καὶ στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ κύμβαλον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ἣτις τείνεται πρὸς τὰ κάτω, λαμβάνει μίαν ἄκραν τοῦ πέπλου αὐτῆς.

¹ Strzygowski. Koptische Kunst. Catalogue general des antiquités égyptiennes du musée du Caire. Vienne 1909 N° 7090.

Ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα τοῦ προηγουμένως περιγραφέντος. Ἡ ὅλη δὲ παράστασις καὶ ἰδίως ἡ κίνησις τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς εἶναι ἀρίστη.

Ὁ δὲ τύπος ὃν παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, καίτοι ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς ἀνάγεται εἰς τὰς γνωστὰς παραστάσεις τῆς ομάδος τῶν ὀρχηστρίδων, ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις ὅμως παρουσιάζει μίαν παραλλαγὴν ἐκ τῶν σπανιωτάτων.

Καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω τῆς παραλλαγῆς ταύτης παράδειγμα ἄλλο οὐδαμοῦ ὑπάρχει καθ' ὅλα ὅμοιον. Καὶ εἰς ἐν μὲν ἀνάγλυφον τοιοῦτον τοῦ μουσείου Καίρου¹ ἡ ὀρχηστρίς ἔχει τὴν ἰδίαν περίπου στάσιν καὶ φέρει ἐπίσης κύμβαλον, ἀλλὰ δὲν κρατεῖ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς τὸν πέπλον. Ἐξ ἄλλου ἐν ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας² παριστᾷ ὀρχηστρίδα κρατοῦσαν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν πέπλον, ἀλλὰ μὴ φέρουσιν κύμβαλον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σημασία τοῦ ἀναγλύφου τούτου τὸ ὅποῖον εἶναι ἴσως μοναδικὸν παράδειγμα τῆς σπανιωτάτης ταύτης παραλλαγῆς τοῦ τύπου τῶν ὀρχηστρίδων.

III (εἰκ. 3). Ὅστον ἐπίπεδον μήκους 0·06 καὶ πλάτους 0·04. Τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια

Εἰκ. 3.

καὶ λίαν ἐφθαρμένον. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀπετέλει, ὡς φαίνεται, μέρος μεγαλυτέρως συνθέσεως. Τὸ περισωθὲν ὑπ' ὄψιν τεμάχιον παριστᾷ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον νηρηίδα σχεδὸν κατ' ἐνώπιον καὶ

¹ Strzygowski, l.c. N° 7106

² Strzygowski. Hellenistische und koptische Kunst in Alexandria (Bulletin de la Société archéolog. d'Alexandrie V 1902) πιν. I-II N° 2058.

στρέφουσιν τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ. Διὰ τῆς δεξιᾶς σφῆζομένης χειρὸς κρατεῖ τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου ὁ ὁποῖος κολποῦται τοξοειδῶς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ ὅστις ἔχει μορφήν ἐντελῶς ἐσχηματοποιημένην καταστάς σχεδὸν ἀγνώριστος.

Παρὰ τὴν νηρηίδα ταύτην εὐρίσκεται ὀρχηστρὶς ἔχουσα ἐπίσης τὸ σῶμα σχεδὸν κατ' ἐνώπιον καὶ βλέπουσα πρὸς ἀριστερά. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πλήσσει κύμβαλον τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Δεξιὰ δὲ τῆς ὀρχηστρίδος ταύτης διασφύζεται εἰς τὸ ἄκρον μικρὸν μέρος τοῦ ἐξέχοντος πλαισίου τὸ ὁποῖον περιέβαλε τὴν ὅλην σύνθεσιν.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον παρουσιάζει ἀρκετὰ καλὴν ἐργασίαν καὶ τοῦ ὁποίου ὅμοιον οὐδαμοῦ, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὑπάρχει¹. εἶναι, ἀπὸ τινων ἀπόψεων ἐξεταζόμενον, λίαν σπουδαῖον.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀναγλύφου τούτου σύγκειται ἐκ μορφῶν ἃς συγχρότατα εὐρίσκομεν μεμονομένως παριστωμένας. Οὕτω ὅμοια πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εὐρίσκομένην νηρηίδα εἶναι ἡ ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀναγλύφων τοῦ ἡμετέρου μουσείου τὰ ὁποῖα ἐν τῇ προηγουμένη ἡμῶν διατριβῇ περιεγράψαμεν (ΑΕ ἔ.ξ. σ. 139 κέ. Ν° II). Ἐπίσης ἡ ὀρχηστρὶς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συμπλέγματος παρέχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς μίαν τῶν ὀρχηστρίδων τοῦ ἡμετέρου μουσείου (ΑΕ ἔ.ξ. σ. 142 κέ. Ν° III).

Ἡ ὅλη σύνθεσις λοιπὸν ἀπετελέσθη ἐκ στοιχείων τὰ ὁποῖα ἀντεγράφησαν αὐτούσις ἐξ ἄλλων μεμονομένων παραστάσεων καὶ παρετέθησαν τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο, χωρὶς μεταξὺ αὐτῶν νὰ ὑπάρχῃ καταφανὴς καὶ ἰσχυρὸς σύνδεσμος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἶναι λίαν σύνηθες, παρουσιάζεται ἤδη μὲ τὴν κατὰπτωσιν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ πρῶτα ἴσως δείγματα τούτου εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν δοσιεῖνων τούτων ἀναγλύφων παραστάσεις αἱ ὁποῖαι ἴστανται οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης.

Ὅτι δὲ εἰς τὴν τέχνην τῶν μέσων αἰώνων εἶναι

τὸ φαινόμενον τοῦτο σύνηθες δύνανται ν' ἀποδείξωσι δύο προχείρως ληφθέντα παραδείγματα.

Εἰς μίαν μικρογραφίαν τοῦ ἐν Βατικανῷ κώδικος τοῦ Κοσμᾶ Ἰνδικοπλείστου, ἣτις παριστᾷ τὸ δράμα τοῦ Ἡσαίου καὶ ἣτις ἔχει ἐμπνευσθῇ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου τούτου (Ἡσαίου Κεφ. Γ', 1 κέ.)¹ βλέπομεν ἐν τῇ ὅλῃ συνθέσει νὰ δεσπόζῃ ἡ μορφή τοῦ μεταξὺ τῶν ἐξαπτερύγων καθημένου Ἰησοῦ, ὅστις παρίσταται ἐντελῶς ἀπαθὴς καὶ ἀπομακρυσμένος τῆς ἄλλης σκηνῆς τῆς παριστάσεως τὸν ἄγγελον προσάγοντα τὸν ἄνθρακα εἰς τὸν Ἡσαίαν καὶ ἣτις εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ θέμα τῆς μικρογραφίας. Ἡ ὅλη παράστασις φαίνεται διηρημένη εἰς δύο συμπλέγματα οὐδόπως σχετιζόμενα πρὸς ἄλληλα· ἄφ' ἐνὸς ἔχομεν τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀγγέλου μετὰ τοῦ Ἡσαίου περιωρισμένον εἰς μίαν γωνίαν τῆς ὅλης εἰκόνας, ἄφ' ἐτέρου δὲ τὸν καθημένον Ἰησοῦν δεσπόζοντα τῆς εἰκόνας, ἐν ᾧ πράγματι εἶναι δευτερεῦον οὕτως εἰπεῖν πρόσωπον τῆς συνθέσεως. Τὴν δυσαναλογίαν καὶ τὴν διαίρεσιν ταύτην τῆς ὅλης εἰκόνας δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἂν ἀνατρεξώμεν εἰς τὴν παρατήρησιν ἣν ἐκάμομεν σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἀνάγλυφον. Πρέπει δηλαδὴ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἡσαίου ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τοῦ Ζ' ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Θ' αἰῶνος², ἡ παράστασις τοῦ Ἰησοῦ ὅμως ἀντεγράφη ὠρισμένως ἐκ μωσαϊκοῦ τινος, ὡς τοῦτο ἄλλως τε παρετηρήθη καὶ δι' ἄλλας μικρογραφίας τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου³. Ὁ λόγος δὲ τῆς ἐκ διαφόρων προτύπων ἀποτελέσεως τοῦ συνόλου τῆς παραστάσεως ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ὥστε νὰ παρουσιάξῃ αὕτη τὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Καὶ τὸ ἀνωτέρω μὲν παρατεθὲν παράδειγμα ἀνάγεται εἰς τὴν παλαιοβυζαντινὴν περίοδον· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν ἔχομεν τοιαῦτα παραδείγματα. Οὕτω ἂν ἐν τῇ μονῇ Δαφνίου παρατηρήσωμεν τὸ μωσαϊκὸν τὸ παριστῶν τὴν «Εἰς

¹ Εἰκὼν παρὰ *Diehl*, Manuel d'art byzantin. Paris 1910 εἰκ. 110.

² *Diehl*, ἔ.ξ. σελ. 224. Εἰς τὸν Θ' αἰῶνα καταδίδεται τοῦτο ὁ *Wulff*: *Altchristliche und byzantinische Kunst*. Berlin-Neubabelsberg (Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion) σ. 268.

³ *Diehl* ἔ.ξ. σ. 227.

¹ Ἀνάλογα συμπλέγματα ὑπάρχουσι πολλὰ, οὐδὲν ὅμως ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἡμέτερον. Πρβ. *Strzygowski*, ἐνθ' ἂν. πίν. I-II Ν° 2039, 2040, 2050. *Wulff*, *Beschreibung der Bildwerke der Christlichen Epochen I (Altchristliche Bildw.)* Ν° 385, 386 πίν. XVIII.

Ἰδου χάθοδον»¹ θὰ ἰδωμεν ὅτι ἐν αὐτῷ δύο μορφαὶ ἦτοι ὁ Πρόδρομος ὀπισθεν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς Εὐσας καὶ τοῦ νεαροῦ προφήτου Σολομώντος παρίστανται ἐν τῇ ὅλῃ συνθέσει ὡς ξένοι ἐν στάσει ἱεραρχικῇ οὐδόλως λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ὅλην παράστασιν, ἐνῶ πραγματικῶς εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων προσώπων τῆς συνθέσεως, ὡς διεμορφώθη αὕτη συμφώνως πρὸς τὰ ἀπόκρυφα εὐαγγελία. Καὶ ἐνταῦθα διὰ τὴν ἐξηγήσωμεν τὸ τοιοῦτον ἀνάγκη ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν. Ὁ τεχνίτης δηλαδὴ τοῦ Δαφνίου ἀντέγραψε τὰς δύο ταύτας μορφὰς ἐξ εἰκόνων αἱ ὁποῖαι παρίστων μεμονωμένα τὰ πρόσωπα ταῦτα. Πράγματι δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἐξ οὗ ἐλήφθη ὁ Δαυὶδ εὐρίσκομεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ καὶ δὴ μεταξὺ τῶν προφητῶν οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου κάτωθεν τοῦ Παντοκράτορος.² Μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραστάσεων τοῦ αὐτοῦ προφήτου ὑπάρχει, ἐν τῇ στάσει ἰδίως, μεγάλη ὁμοιότης. Ἐξ ἄλλου

τὸ πρόσωπον τοῦ Προδρόμου πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν εἰς φορητὴν τινα εἰκόνα καταγομένην ἐκ τοῦ τύπου τοῦ δημιουργηθέντος κατὰ τὴν παλαιοβυζαντινὴν περίοδον καὶ τοῦ ὁποῖου παράδειγμα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ εἰς τὸν Ε' ἢ Γ' αἰῶνα ἀναγομένη δι' ἐγκαυστικῆς εἰκῶν ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Κιέβου¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων καταφαίνεται πόσον τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ἀντιγραφῆς μεμονωμένων μορφῶν πρὸς ἀποτελέσιν συνθέσεως ἀρξάμενον εὐθὺς μὲ τὴν παρακμὴν τῆς ἀρχαίας τέχνης διετηρήθη καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα.

Ταῦτα εἶναι ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ λεχθῶσι σχετικῶς πρὸς τὰ τρία νέα ταῦτα ἀνάγλυφα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν χρονολογίαν τῶν μιχρῶν τούτων τεχνουργημάτων παραπέμπω εἰς ὅσα ἔγραψα ἐν τῷ προηγουμένῳ μου ἄρθρῳ (ΑΕ ἔ. ἀν. σελ. 138, 145).

Ἀνδρέας Εὐγγόπουλος.

¹ Millet, Le monastère de Daphni. Paris 1899 πίν. XVII.

² Millet, Daphni πίν. IX 6.

¹ Εἰκὼν παρὰ Wulff. Althchr. und byzant. Kunst εἰκ. 289.

Οἱ ἐν τῇ Ἑρετρικῇ γνωστοὶ δῆμοι οἵδε εἰσίν.

ὑπὸ

Ἀθανασίου Σ. Γεωργιάδου

Μηχανικοῦ

Κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς.

Κατὰ συμπλήρωσιν

A

α Α.

β Α'ΓΑ,

1 Αἶγα, Αἶγαλ[η;

2 Αἶγ.

3 ἐξ Α, ἐξ Αι, ἐξ Αἶγλεφείρας.

4 α. η.

5 ΑἶσιΛ.

6 Ἀλιφῆθεν;

7 Ἀμ, Ἀμα, Ἀμαρ, Ἀμαρυνθοῖ Ἀμαρύσιος Ἀμαρυσία.

8 ἐξ Ἀσ.

9 Ἀ, Ἀφα, Ἀφαρ, Ἀφαρεο, Ἀφαρεν, Ἀφαρεῦθε, Ἀφαρεῦθεν.

Αἶγάληθεν.

Αἶγίλια ἔθν. Αἶγίλιεύς.

Ἀγλέφειρα, ἔθν. Αἶγλεφειρεῖς.

Ἀμαρυνθόνθεν, κωμ. Ἀμαρυνθος, ἔθν. Ἀμαρύνθιος.
(καὶ νῦν δῆμος Ἀμαρυνθίων. Βάθεια).

- B**
- 10 Βου, Βουδ. Βουδι, Βουδιο, Βουδιοθε, Βουδιόθεν, Βουθειεῖς, Βουδειεῖς. Βουδόχη ἢ Βωδόχη (ὄρ. Ἑρετρ.)
- 11 ἐκ Βω. ἐκ Βώλακος(;)
- Γ**
- 12 Γρυ. Γρυγ. Γρυγχ, Γρυγχη, Γρυγχεῖς, Γρυνχεῖς, Ῥυνχεῖς, Γρύγχηθεν. Βρυγγειεῖς, ἔθν. Ῥυγγαῖος, κόμ. Φρύγγαι.
- Δ**
- 13 Δισ, Δισμ, Δισμα, Δισμαρόθεν. Δυστόθεν, κόμ. Δύστον, λιμν. Δύστος, ἔθν. Δύστιος
- 14 Δυ, Δυσ, Δυστ, Δυστο. ἢ λιμν. Πτέχη, (ὄρ. συνθ. Χαιρεφάνους).
- E**
- γ EI(;)
- 15 Ἑγε Ἑγεστα(;) (=Αἵγεστα) ἔθν. Ἑγεσταῖος.
- 16 ἐξ Ἑν, ἐξ Ἑνι. Ἑσχάτης(;) - ατιᾶς.
- 17 ἐξ Ἑσ, ἐξ Ἑσχ.
- Z**
- 18 Ζα, Ζαρ, Ζαρη, Ζαρήκιοι. Ζαρηκόθεν, κόμ. Ζάραξ, Ζάρηξ, Ζάρα, Ζάρηκα. ἔθν. Ζαρήκιος, ἐκ Ζαρήστρων, Ζαρηκιάδης. (Ζάρηξ Λακων. πόλ. τὸ πάλαι καὶ νῦν δῆμος Ζάρακος.
- H**
- (Οὔδεις Δῆμος)
- Θ**
- (Οὔδεις Δῆμος)
- I**
- 19 ΙΑΣ(;) I, Ιστ, Ιστι, Ιστια, Ιστιαι, Ἰστιαίη, Ἰστιαιεῖς, Ἰστιάηθεν. (νῦν δῆμος Ἰστιαίων πρωτ. Ἰστιαία, Ξηροχωρ.).
- K**
- 20 Καρχινούσιοι.
- 21 Κοτυλαιεῖς, ἐκ Κοτυλαίου. ὄρ. Κοτύλαιον. (καὶ νῦν Δῆμος Κοτυλαίων (περιοχ. Ἑρετρ.).
- 22 ἀπὸ K, ἀπὸ Κυ, ἀπὸ Κυλ. πόλ. Κύμη, ἔθν. Κυμαῖος καὶ δῆμος Κυμαίων
- 23 ἐκ K, ἐκ Kω, ἐκ Kωμ, ἐκ Kωμαιῶν, Kωμαιεῖς.
- Λ**
- 24 Λακ, Λακε, Λάκεθεν.
- M**
- 25 M, M. . Μιν, Μινθ, Μινθο, Μινθουντοθε, Μινθουτόθεν. Μινθοῦς, Μίνθης.
- δ ἀπὸ Mu, (ὄρ. ἀπὸ Κυ).
- 26 ἐγ M, ἐγ Mu, ἐκ M.
- N**
- 27 ἐγ N. ἐκ N. . . Νέδων(;) (-οντος) καὶ χεῖμ. ἐν Καλάμαις.
- ε Ni(;) (ὄνομα καὶ οὐχὶ δῆμος).

28	Ξενιαδῶν	Ξ	
29	Οιν, Οινο.	Ο	Οἰνόθεν -υντοθεν, κωμ. Οἰνόη(;)
30	Οιχ, Οίχα.		Οἰχαλίθεν, κώμ. Οἰχαλία. (καὶ νῦν δῆμος Οἰχαλίας ἐν Μεσσηνίᾳ).
31	ζ Π.	Π	
32	Παν, Πανα.		Παρθενιόθεν, κώμ. Παρθένιον. περιοχ. Ἑρετρίας.
33	Παρθεν.		
34	Πεν.		
35	Πεο.		
36	Περ, Περα, Περαιο, Περαιόθεν Περαιεῖς.		Πέτρηθεν(;)
37	Πετ, Πετρ, Πετρη.		Δύστος λιμν. (ὄρ. ὅσα ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνου συνθήκῃ).
38	Πτεχ, Πτέχη, Πτέχαις, Πτέχηθεν.		
39	Ραννεῦθεν.	Ρ	
40	Ραφ, Ραφι.	Σ	
41	Σπλ, Σπλη.		κώμ. Στύρα, ἔθν. Στυρεῖς.
42	η Σπρ.	Τ	
43	Στ, Στυ, Στυρ, Στυρο, Στυρόθεν.		κώμ. Τάμυνα, ἔθν. Ταμνεύς, Ταμνηῖς καὶ Ταμναῖος. (καὶ νῦν δῆμος Ταμνίων Ἀλιβέριον).
44	Τα, Ταμ, Ταμυν, Ταμύνηθε, Ταμύνηθεν, Ταμναῖεῖς.		Τέμενος
45	Τε[μ];		
46	ἐκ Τ, ἐκ Τη.		
47	Τηλειδῶν.		
48	θ Τ. Υ.	Υ	(Οὔδεις Δῆμος)
49	Φα, Φαλ, Φαλλ, Φαλλάριοι.	Φ	
50	Φη, Φηγ, Φηγο.		Φάλλ[ηθεν] Φύλλα κώμ. περιοχ. Ἑρετρίας, (καὶ νῦν δῆμος Φαλάρων ἐν Φθιώτιδι).
51	ἐκ Φη, ἐκ Φηραι, ἐ[χ] Φηραι;		Φηγ[όθεν] Φηγουντόνθεν(;)
52	Φλι, Φλιε, Φλιεν, Φλιεῦθεν.		ἐκ Φηραιῶν.
53			Φλιεύς.
54	ι ἀπὸ Χ,	Χ	
55	ἐκ Χα(;)		Χοιρεάτης Χοιρέας.
56	Χοιρ.		
57	ἐκ Χ, ἐκ Χυ, ἐκ Χυτ.	Ψ	
			(Οὔδεις Δῆμος)

Ω

53 ἐγ Ω, ἐξ Ω, ἐξ Ωου.

54 Ὡ, Ὠρω, Ὠρωπ, Ὠρωπόθε, Ὠρωπόθεν.

Ὠρωπὸς κώμ. καὶ λιμὴν Ὠρωποῦ. ἔναντι Ἑρετρίας
7200 μέτρ. ἀπέχοντος τοῦ λιμ. Ἑρετρίας. (καὶ
νῦν δῆμος Ὠρωπίων).

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης,

Μηχανικὸς

Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

Α.

α. Α. ὅρ. ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3. Α. στ. 1. σελ. 17.
ἢ τοῦ χαράκτου παράλειψις ἢ τοῦ χρόνου φθορά·
οὐδαμοῦ ἄλλοθι οὕτως γέγραπται.

β. ΑΓΑ. ὅρ. ΑΕ. ἐπίγρ. 3. Β. στ. 43. σελ. 20·
πιθανὸν ἕτερόν τι μᾶλλον ἢ δῆμον ἐμφαίνει· (ὅρ.
Αἰγίλια ἢ Αἰγάλη;) Αἰγάληθεν.

1. Αἰγάληθεν. Αἰγάλη, εὔρηται ἐν ΑΕ. 1895.
IV· στ. 3. 8. σελ. 145· ἦν ὁ Σταυρόπουλος ὁρ-
θῶς συνεπλήρωσεν (ΑΕ. 1895. σελ. 147)· τρεῖς
μόνον δημόται. Εἰς μόνον ἐνεγράφη ἐν ΑΕ. 1911.
ἐπιγρ. 3. στ. 66. σελ. 18· ὁ δῆμος ἄρα μικρὸς
φαίνεται μοι καὶ ἄσχημος.

Ὁ Αἰγάλεως ἐν Ἀττικῇ πρὸς τὴν Σαλαμῖνα,
ἐφ' οὗ ὁ Ξέρξης ἐώρα κατανουμαχούμενος· (ἔχει
τινα σχέσιν πρὸς τὰ ἀνωτέρω;). Πάντως ἐν αἰγιαλῷ
τινὶ τῆς Ἑρετρικῆς ἔκειτο.

2. Αἰγίλια. Αἰγ. Ἀπαξ εὔρηται ἐν τῇ τοῦ Χαι-
ρεφάνους συνθήκῃ ἐν στ. 41. Ὁ Σταυρόπουλος οὐχὶ
πάνυ ὀρθῶς συμπληροῖ· τὸ Αἰγ[άληθεν], ἐνῶ τοῦτο
ἐν τῇ αὐτῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους κεχάρακται
Αἰγαλ, καὶ Αἰγάλη· ὁ χαράκτης ἄρα ἐχάραξεν τὸ
μὲν Αἰγίλια=Αἰγ. τὸ δὲ Αἰγάληθεν=Αἰγάλη· ἐν
τισι ἐπιγραφαῖς γέγραπται, ἀπ' Αἰγιλίας (ὅρ. ΑΕ.
1897 ἀριθ. 7. στ. 6. σελ. 153).

Τὸν δῆμον τοῦτον εὐρίσκομεν ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ.
3. Α. στ. 66. σελ. 18. καὶ εἰς Β. στ. 46. σελ.
20· δύο δημόται Αἰγά[ληθεν] ἀντὶ τῶν εἴκοσι καὶ
ἐνὸς τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ, ἐν πλευρᾷ Α. καὶ
τεσσάρων ἐν τῇ πλευρᾷ Β. Αἰγίλια.

Αἰγίλια, τὸ γνωστὸν χωρίον, ὅπερ οἱ Πέρσαι κατέ-
σχον ἐν ἔτει 490 π. Χ. (Ἡροδ. 6. 101. . . . «καὶ ἵπ-
πους τε ἐξεβάλλοντο καὶ παρεσκευάζοντο ὡς προσοι-
σόμενοι τοῖς ἐχθροῖς (Ἑρετριεῦσι)»· τὸ χωρίον ἄρα

ἔκειτο οὐ μακρὰν τῆς Ἑρετρίας πόλεως, καὶ ἐπὶ
ὁμαλοῦ, ὡς δοκεῖ μοι, ἐδάφους, διὰ τε τὴν πορείαν
καὶ τροφήν τοῦ Περσικοῦ ἱππικοῦ. Ἐπὶ τοῦ 26
στ. 620 μέτρ. τῆς Ἑθν. ὁδοῦ Ἑρετρίας Κύμης,
δεξιὰ τῷ εἰς Βάθειαν ὁδεύοντι, σφίζονται καὶ νῦν ἔτι
ἐν τῷ αἰγιαλῷ ἀρχαῖα κρηπιδώματα, τάφοι, σκω-
ρίαι ἐκκαμινεύσεως σιδήρου, κατ' ἀκολουθίαν καὶ
κάμιννοι ὑπῆρχον ἐκεῖ· ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι ἐκεῖ
ὑπῆρξεν ἀρχαία κώμη, πολὺ πιθανὸν τὰ Αἰγίλια.

Αἰγίλια δὲ μικρὰ νῆσος πρὸ τῶν Στυρέων (νῦν
καλ. Στοῦρα), ἐν ἣ τὰ ἀνδράποδα (Ἑρετριεῖς ἄν-
δρας τε γυναικας παιδία)· «τὰ ἐξ Ἑρετρίας ἀπέ-
βησε εἰς τὴν νῆσον τὴν Στυρέων, καλεσμένην δὲ
Αἰγίλειαν. (Ἡρ. 6, 107).

3. Α. Αι. Αἰγλεφείρας (ἐξ) εὔρηται ἐν τῇ τοῦ
Χαιρεφάνους συνθήκῃ· ἐν στ. 3, 4, 6· καὶ Αἰγλ.
ἐν ΑΕ 1895 II. στ. 88, σελ. 136. τρεῖς δημόται·
πρὸς δὲ ἐξ Αι, εἰς I. Β. στ. 3. ἐξ Α, στ. 4. ἐξ Αι
στ. 5. τρεῖς δημόται.

Ἐξ Αἰγλεφείρας ἐν Γ· στ. 218 σελ. 141-42
δύο δημόται, καὶ ἐξ Αἰγλεφείρας ἐν Δ, στ. 334,
σελ. 143· δύο δημόται. Ἐν ἑλῳ δέκα Αἰγλεφει-
ρεῖς μέχρι τοῦδε γνωστοί.

Ὁ Σταυρόπουλος (ΑΕ. 1895· σελ. 147) καὶ ὁ
Wilhelm (Arch. σελ. 117) πάνυ ὀρθῶς εὔρον, ὅτι
ἔκειτο ΒΑ. τῆς Βάθειας οὐ μακρὰν τῆς Μονῆς Ἀγ.
Νικολάου ἐπὶ τοῦ Κοτυλαίου ὄρους· καὶ νῦν ἔτι ἡ
θέσις αὕτη οὕτως Ἀγλέφειρα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων
καλεῖται.

4. α. η. ὅρ. ΑΔ. 1915 ἐπιγρ. 27. Α. στ. 5. σελ.
171· ὄνομα δήμου ἐφθαρμένον (κατὰ Παπαδάκην)
οἱ ἐγγεγραμμένοι δημόται εἰσὶ 15.

5. ΑἰσιΑ. (ὅρ. ΑΔ 1915 ἐπιγρ. 27· Β. στ. 5·
σελ. 171) δημόται 14· οἱ πρῶτοι 4. (6-10) φαί-
νεται μοι στενοὶ συγγενεῖς.

6. Ἀλίφνηθεν ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ εὔρηται

ΑΠΟΛΗΕΙΣ
ΦΑΝΙΟΥ
ΑΛΙΦΗΘΕΝ·

(ΑΕ. 1892. ἀριθ. 14. σελ. 143)· ἐν Μεσσηνίᾳ νῦν ἐστὶ δῆμος Ἀλιφείρας.

7. Τοὺς Ἀμαρυνθόνθεν, εὐρίσκωμεν ἓνα μὲν ἐν τῇ ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 30. σελ. 13· ἄκτῳ δὲ ἐν τῇ 4. στ. 5, 7, 8, 10-14 καὶ 18· σελ. 21 ἐν στ. 7, καὶ 8 γέγραπται Ἀμαρ[υνθόνθεν] ὑπὸ Κουρουνιώτου συμπληρωθεὶς σελ. 25.

Ἀμαρυνθοῖ. (παρεμπερὲς τῷ ἄττ. Ἀθμονοῖ, Θορικοῖ. κ.τ.λ.) τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς συμμάχιας. Ἑρετριέων τε καὶ Ἰστιαίων, (ΑΕ. 1812. ἀριθ. 417. στ. 15-20. σελ. 381)· «ἀναγράψαι δὲ τὰς συνθήκας ἐν στήλῃ Ἑρετριᾶς καὶ Ἀμαρυνθοῖ Ἰστιαίᾳς δὲ ἐπὶ Κηναίῳ ἐν τοῖς Ἱεροῖς»... τὴν δὲ δύναμιν τὴν Ἑρετριέων ἣν ἔσχον ποτὲ μαρτυρεῖ ἡ στήλη, ἣν ἀνέθεσάν ποτε ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος. (Στρ. 10, 448).

Ἀμάρινθος. περιώνυμος κώμη, ἐν ἣ καὶ ὁ μέγας τῆς Ἀρτέμιδος ναός, ἀπέχουσα ἐπτά στάδια ($7 \times 184.70 = 1292.90$ μέτρ.) τοῦ Ἀν. τείχους τῆς πόλεως· τὴν θέσιν ταύτην ὠρίσαμεν ἐν τῇ τοπογραφίᾳ Ἑρετριάς. (ὅρ. Les ports de la Grèce dans l'antiquité pag. 6. pl. III. par Ath, Georgiades)· ἐμμένονεν δὲ ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν ὀρισθείσῃ θέσει ὅρ. καὶ τοπογρ. χάρτην Ἑρετρ. ἐν ἣ εὔρηται ὁ ναός, καίπερ μὴ γενομένων εἰσέτι ἀνασκαφῶν.

Περὶ τῆς Ἀμαρυνθοῦ ὅρ. προσέτι ΑΕ. 1869. σελ. 324 καὶ 1895. σελ. 157-68.

Παρὰ Στράβωνι (10, 448) ἀπαντᾷ, κώμη Ἀμάρινθος καὶ ἱερὸν Ἀμαρυνθίας Ἀρτέμιδος.

Παρὰ Παυσανίᾳ (1, 31, 5.). Ἀμάρινθος καὶ Ἀμαρυσία Ἀρτεμις.

Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ, (σελ. 3. 7.) Ἀμαρύνθιος καὶ Ἀμαρύσιος.

Πτολ. 3. 14. 22.

Αἰλ. περὶ ζώων. 12. 34.

Μέγ. Ἐτυμολ. ὅρ. Ἀμάρινθος.

Ἀριστοφ. ὅρν. στ. 813.

8. Ἐξ Ασ. Ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ἀπαξ εὔρηται, ΑΕ 1895. I. Α. στ. 41, σελ. 125-

26, καὶ III στ. 28, σελ. 144. ὁμοίως εὔρηται ἐν ΑΕ, 1897 ἐπιγρ. Α. στ. 18, 26, 27, 28 κ.τ.λ. σελ. 145. ἐννεάκις.

Ὅμοίως ἐν ΑΕ. 1911 ἐπιγρ. 3, 40, 41 καὶ 46 σελ. 18.

9. Α. Ἀφαρεῦθεν. ἐν τῷ ψηφίσματι ὅρ. ΑΕ. 1892, ἀρ. 1 σελ. 121 ἀναφέρεται Δαμασίας Φανοκλείου Ἀφαρεῦθεν.

Ἀφαρεῦθεν τέσσαρες εἰσὶν ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους I. Α. 42 καὶ Γ. στ. 18, 19, 23, 28, 29, 36, 47 σελ. 127-130 καὶ III, στ. 30(;) σελ. 144. ὁμοίως ἐν IV στ. 2, 7, 10, 15, 20. καὶ Ἀφαρεῦθε ἐν στ. 21. σελ. 145. ἐν δὲ ΑΕ. 1911 Α. στ. 4-95. σελ. 17-18 Ἀφαρεῦθεν, εἰσὶν ὀγδοήκοντα καὶ δύο· ἐπὶ τῆς πλευρᾶς Β. στ. 12-55, σελ. 19-20 τεσσαράκοντα καὶ εἰς.

Πολυπληθὴς ὁ δῆμος οὗτος καὶ εὐπορος φαίνεται μοι, ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι ἔκειτο περίξ τῆς Λίμνης Πέχταις, δι' ὅπερ καὶ δώδεκα δημόται εἰσὶ γεγραμμένοι, ὡς διαφερόμενοι.

Ὁ Σταυρόπουλος γράφει ὅτι ἄξιος σημειώσεως εἶνε ὁ τύπος τοῦ ἐπιρρήματος «Ἀφαρεῦθεν» ὡς καὶ τοῦ Ἀλάκεθεν ὅρ. ΑΕ. 1895, σελ. 147. σημ. καὶ ΑΕ 1892 σελ. 119-25.

Ὁ Εὐστρατιάδης, δὲ ἔγραψε τάδε: ΑΕ 1869 σελ. 321. ὅτι τὸ ἐθν. Ἀφάρ, οὐχὶ πᾶν εὐχερῶς δύναται ἐρμηνευθῆναι διὰ τῆς ἐν Ἡλίδι πόλεως Ἀρήνης, ἥτις καὶ κατοικία τοῦ Ἀφαρέως καὶ τῶν Ἀφαρητιάδων τὸ πάλαι ἦτο.

Ὁ Παυσανίας (4, 2, 2.) γράφει: Περιήρει δὲ ἐργόνεσαν ἐκ Γοργοφόνης τῆς Περσέως Ἀφαρεὺς καὶ Δεύκιππος, καὶ ὡς ἀπέθανε Περιήρης, ἔσχον οὗτοι τὴν Μεσσηνίων ἀρχὴν· κυριώτερός δὲ ἔτι Ἀφαρεὺς ἦν. οὗτος βασιλεύσας πόλιν ὥκισεν Ἀρήνην ἀπὸ τῆς Οἰβάλου θυγατρὸς κ. λ. π. ὁ δ' οὖν Ἀφαρεὺς πόλιν τε ἔκτισεν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τὴν Ἀρήνην καὶ Νηλέα τὸν Κορηθῆος τοῦ Αἰόλου...

B.

10. Βον... Βουδιώθεν. ΑΕ. 1887. 83, 1895. Α. στ. 1-25 σελ. 131-132. ἐν ἑλῳ ἐβδομήκοντα δύο δημόται· ἐν πλευρᾷ Β. στ. 101 σελ. 135-36 ἐν στ. 141-163. σελ. 138-40. εἰς Δ. στ. 287-291, 300 καὶ 338. σελ. 143-44.

Βουδιόθεν εὐρίσκομεν ἔτι ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 5. Β. στ. 4 σελ. 22· καὶ εἰς ἐπιγρ. 6. Α. στ. 3, 4, 9, 11, 27 σελ. 23. ὡς καὶ ἐν Β. στ. 11. 13. Ἀμφότεραι αἱ ἀνωτέρω ἐπιγραφαὶ 5, καὶ 6 εὐρέθησαν παρὰ τῷ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος Ναῶ· πολυπληθεῖς δ' εἰσὶν οἱ Βουδιόθεν. Ὁ Παπαδάσι-
λείου καθώρισε καὶ συνεπλήρωσε τὸν δῆμον τοῦ-
τον, ἔκλειτο δὲ ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν Ἑρέτριαν ὅρους
τοῦ νῦν Βωδόχης ἢ Βουδόχης, ὅπερ εἶνε συνεχὲς
τοῦ Ἑρετρικοῦ Ὀλύμπου.

Βουθειεῖς ἢ *Βουδειεῖς*, τὸ δεύτερον ὀρθότερον
φαίνεται μοι. Εἰσὶ καὶ Ἑρετρίων ἀποικοὶ ἐν
Θράκη. ΑΕ. 1853. ἐπιγρ. 1156. στ. 15 σελ. 705
καὶ ἐπιγρ. 1170 στ. 5 σελ. 117 καὶ εἰς ἐπιγρ.
1173 στ. 7 σελ. 117 καὶ εἰς ἐπιγρ. 1192 στ. 2
σελ. 731.

11. ἐκ Βω. εἰς καὶ μόνος δημότης ΑΕ 1911
ἐπιγρ. 6. Β. στ. 8 σελ. 24. Δίαν περιωρισμένος ὁ
δῆμος οὗτος καὶ μακρὰν τῆς Ἑρετρίας κείμενος· ἐκ
Βώ[λαχος (;) Κουρουνιώτης ΑΕ. 1911. σελ. 25.

Γ.

12 *Γρυγγεῖς*. . . . κ.τ.λ. Ὁ Εὐστρατιάδης ἐν
τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους (ΑΕ. 1869. γ. στ.
3 σελ. 328) ἀνέγνω Γρη, ὅπερ οὐχὶ ὀρθόν. Ὁ
Σταυρόπουλος καλῶς διορθοῖ. . . . ογρήδη ἐν (ΑΕ.
1895. Γ. 2τ. 4. σελ. 129). Οὐδαμοῦ ἄλλοθι γέ-
γραπται Γρη, ἐνὸς καὶ μόνου δημότου μὴ ὄντος
δυνατοῦ.

Γρύγ[χη]θεν γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαι-
ρεφάνους, ΑΕ. 1895, Γ. Β. στ. 6, 10, 12, 40.
σελ. 128. τέσσαρες δημόται· καὶ ἐν Β. στ. 100
σελ. 135-36, καὶ εἰς Γ. στ. 246. σελ. 142· καὶ
εἰς Δ. στ. 293, 332. σελ. 143 ἐπίσης εἰς IV. στ.
4. 14, σελ. 145-46.

Ἐκ τούτων δυνάμεθα εἰκάσαι πάνυ ὀρθῶς, ὅτι
ἐγγὺς τῆς λίμνης *Πέχταις* ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο·
τὰ μάλ' διαφερόμενος περὶ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς
λίμνης.

Τὸ μὲν Γρυν, ἄπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ.
2. Α. στ. 20. σελ. 10· τὸ δὲ Γρύγ, ἐπίσης ἀπαντᾷ
ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. Β. στ. 46. σελ. 14· δοκεῖμοι

δ' ὅτι Γρυν = Γρυγ. ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἐν
Θράκῃ Ἑρετρικῶν ἀποικίων γέγραπται.

Γρυγ. μὲν εὐρηται ἐν ΑΕ. 1911 ἐπιγρ. 3. Α.
στ. 17, 20, 30, 50, 72, σελ. 17-19.

Γρυγγ. δὲ κατ' ἐξακολούθησιν ἐν στ. 91, 92,
94, 95, 96, σελ. 19· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ
3. Β. στ. 39-53 εὐρηται τριακοντατετράκις· ἐπο-
μένως οἱ δημόται οὗτοι ἐν ταῖς ἐπιγρ. 2 καὶ 3. εἰσὶ
πολλοί· ὡσαύτως ἐν τῇ ἐπιγραφῇ 4. στ. 9. ἄπαξ
ἀπαντᾷ.

Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Ῥυγγαί, χωρίον
Εὐβοίας τὸ ἐθν. Ρυγγαῖος.

Αἱ Ῥυγγαί αὗται ἦσαν ἔτι κατὰ τὸν δεύτερον
ἡμισυ αἰῶνα π. Χ. πόλις αὐτοτελής· δὲν ἦτο δὲ
μακρὰν τῆς Ἑρετρίας καὶ τῶν Στύρων· δὲν εἶνε
ἀπίθανον λέγει ὁ Εὐστρατιάδης, ὅτι τὸ χωρίον
Κριεῖζα ὅπερ ἐν τῇ τῶν ἐγγχωρίων προφορᾷ Γκρι-
σιὰ (grischia) προσφέρεται, κατέχει τὴν θέσιν ἐνθα
οἱ Γρυγγεῖς κατῴκουν.

(Εὐστρ. ΑΕ. 1869. σελ. 331).

Οἱ Γρυγγεῖς (Βρυγγεῖς) πολλάκις ἀπαντῶσι ἐν
ταῖς καταλόγοις τῶν φόρων τῆς Ἀττικῆς συμμα-
χίας. ΑΕ. 1895. σελ. 148.

Πολυπληθεῖς οἱ Ἑρετρίαις ἐκ τῆς στενοχώρου
Ἑρετρίας ἀπεδήμησαν ὡς εἰκός· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς
Γρυγγεῖς ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς τῶν Ἑρετρίων ἀποι-
κίαις· ὁ Στράβων (10, 447) γράφει « ἡ Ἑρέτρια
μὲν συνώκισε τὰς περὶ Παλλήνη καὶ τὸν Ἀθω.
πόλεις, ἡ δὲ Χαλκὶς τὰς ὑπὸ Ὀλύμπῳ.

Ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς ἐν ἔτει 1835 εὐρεθεί-
σαις ὑπὸ Πιττάκῃ ἐν ταῖς προφυλακίαις τῆς Ἀκρο-
πόλεως δημοσιευθείσαις δὲ ἐν ΑΕ. 1853. σελ.
696-712. ἐν αἷς κανονίζονται οἱ φόροι τῶν συμ-
μάχων τῶν Ἀθηναίων πόλεων, ἀναφέρονται καὶ
οἱ Ἑρετρίων ἀποικοὶ οἱ Ῥυγγεῖς, Γρυγγεῖς, Γρυγ-
χεῖς, Γρυνεῖς.

Ὅρ. ΑΕ. 1853. ἀριθ. ἐπιγρ. 1856, 1158, 1159,
1164, 1199, 1206, 1212, 1229, 1245, σελ.
705-761.

Δ.

13. Δισμ: Δισμαρθέην πολλοὶ ἀπαντῶσι μόνον
ἐν ταῖς δημοσιευθείσαις ἐπιγρ. ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ.

2 Α. ἐν στ. 20^α-146. σελ. 10-13. δημόται... 50
προσέτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. 2. Β. ἀπὸ στ. 20^β-
158. σελ. 13-16. 30
προσέτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ. 3. Α. στ. 15^β, 32^β.
σελ. 17-18. 2
Δισμαρόθεν. ΑΔ. 1915 ἐπιγρ. 27. Α. στ. 36. 6
σελ. 172· ἐξ δημόται ἀπὸ στ. 37-44 ἐν ὅλῳ 88

Οἱ δημόται οὗτοι καὶ οἱ Ζαρηκόθεν εἰσὶν ἐν ταύ-
ταις ταῖς ἐπιγρ. συνεχῶς ἐγγεγραμμένοι καὶ πλειο-
ψηφούντες, ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι ἀμφοτέροι
εἰσὶν οἱ μᾶλλον διαφερόμενοι ἐν τῷ κοινῷ συμφέ-
ροντι ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐνεγράφησαν· εἰ-
σὶν ἄρα καὶ γείτονες· οἱ Ζαρηκόθεν εἰσὶ γνωστοὶ
(Σταυρόπουλος). Ἐτοποθετήσαμεν τοὺς Ζαρηκόθεν
παρὰ τοὺς Δισμαρόθεν.

14. Δυστόθεν. ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ
ἐνεγράφησαν (πλ. Β) πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ δημό-
ται, καὶ οὗτοι εἰσὶν ἐκ τῶν μᾶλλον διαφερομένων εἰς
τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης. Προσέτι οἱ Δυστόθεν
εὑρήνται ἐν ΑΕ. 1895 III. στ. 4, 17, 18. 25 (;)
σελ. 144· ἐπίσης εὑρήνται ἐν ΑΕ. 1897. ἐπιγρ.
1. στ. 19, 15 (;). σελ. 145-46· ἐπίσης ἐν ΑΕ.
1892. κατάλογον τῶν ἐξ Ἑρετρίας ἐφ' ἑβδων, στ.
5, 17, 18. σελ. 137· ἐπίσης ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ.
2. Β. στ. 161. σελ. 16. γέγραπται Δυσ (;) εἰ μὴ
ἐπιγραφικὸν λάθος, βεβαίως ὁ χαρακτὴς ἡμαρτημέ-
νως ἐχάραξεν· διότι μεταξὺ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ
Α πεντήκοντα ἐγγεγραμμένων Δισμ. καὶ τριάκοντα
ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ πλ. Β. οὐδεὶς δημότης γέγρα-
πται Δυσ. εἰς δὲ καὶ μόνος φαίνεται μοι ἄτοπον.

Προσέτι ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 3 Α. στ. 15^β.
σελ. 17· καὶ 31^β. σελ. 18 δις.

Δύστος ἢ Δύστον· ὁ Σταυρόπουλος ἐξηγεῖ ὡς ἐξ ἧς·
Τὸ Δύστον ἔκειτο περίξ τῆς ὁμωνύμου λίμνης,
καὶ ἔτι σήμερον οὕτως καλεῖται· τοῦτο τεκμαίρε-
ται καὶ ἐκ τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς Ῥωμ. χρό-
νων (ΑΕ. 1892. §. 66 στ. 3. σελ. 167) ἐν ἣ γέ-
γραπται ΔΥΣΤΟΝ· οὐδὲν τὸ ἀμφίβολον· ἐκεῖ ἐτο-
ποθετήσαμεν τὸν δῆμον τοῦτον.

Περὶ τούτου ἔρ. προσέτι Στεφ. Βυζάντιον, Θεό-
πομ. Φίλ. ηδ.

Ε.

γ. ΕΙ (;) ἀπαντᾷ μόνον ἐν ΑΕ 1897. ἐπιγρ. 1.
στ. 35, 37, 38 σελ. 145-46· εἰς ἄλλην στήλῃν

Ε, οὕτω ἀπαντᾷ ἄνευ τῆς ἐγ, ἐν, ἐξ. ἐν ΑΕ. 1911.
ἐπιγρ. 2. Α. στ. 145, δοκεῖ μοι ὅτι ἕτερον τι ἢ
δημότης γέγραπται, δι' ὃ δὲν καταλογίζομεν ἐν τοῖς
Δήμοις.

15. Εγε. Ἀπαξ μόνον ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαι-
ρεφάνους. ΑΕ 1895. Γ στ. 26 σελ. 129-30. οὐ-
δαμοῦ ἄλλοθι γέγραπται.

Εγε ἐκ τοῦ Ἑγεστα. Εὐστρατιάδης ΑΕ 1869.
σελ. 329. Ἑγεσταίους καὶ Λεοντίνους, φυγάδας
εὐρίσκομεν ἐν Σικελίᾳ. (Θουκ. 6. 19, 21...).

16. ἐξ Εν, Ενι. εὑρηται ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2.
Α. στ. 41^β, 47^β, 101^α, 132^β, σελ. 11-12 καὶ Β.
1^γ, 22, 28, σελ. 13. 64^β, 67^β, 78^γ. σελ. 14.
86^α, 87^β, 126^γ 127^γ. σελ. 15 καὶ 143, σελ. 16.

17. ἐξ Εσ, ἐξ Εσχ. εὑρηται ἐν ΑΕ 1897 ἐπιγρ.
1 στ. 36 σελ. 145-46. καὶ ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2.
Α. στ. 49^γ, 50^γ, 51^γ, 66^γ. σελ. 11. 101^γ. σελ.
12. ὁ Κουρουνιώτης (ΑΕ. 1911 σελ. 24) γράφει
ὅτι ἴσως εἶνε ἀρχὴ τῆς αὐτῆς λέξεως ἥς καὶ τὸ
ἡδὴ γνωστὸν ἐξ Εσ, ὑποθέτει δὲ ὅτι καὶ τὸ δῆμ.
Ἑγε (Geyer. 78) εἶνε ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως, καὶ
δέον ν' ἀναγνωσθῇ Εγ Ε(σχ), ὅπως Ἑγ Ὡ(ου ἢ ἐξ
Ὡ(ου)) (Geyer).

Ζ.

18. Ζαρήκιοι. . . . κλπ. Τριάκοντα ἐξ δημόται
ἀναγράφονται ἐν τῇ τοῦ Χαιρεφάνους συνθήκῃ.
ὁῖλαδὴ 34. ἐν τῇ πλ. Β. καὶ δύο ἐν τῇ πλ. Γ.
Οἱ μὲν δῆμοι ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους εἰσὶν
23 οἱ δὲ ἐγγραφέντες δημόται καὶ νῦν διασωθέντες
(ὀλίγιστοι, εἶνε οἱ ἐλλείποντες) ἀνέρχονται εἰς 275
μεταξὺ τούτων οἱ Ζαρηκόθεν εἰσὶ. 36

Ζάρη. ἐν ΑΕ 1897, ἀριθ. 1. στ. 12, 13, 22,
σελ. 145-46 ἐπίσης εὑρηται ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ.
2. Α. στ. 4-146. σελ. 10-14. ἥτοι δημόται. . 122
καὶ ἐν Β. στ. 20-158 σελ. 13-17 » . . 103
ἐν ὅλῳ 225

μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς πλευρᾷς Α 409

» » Β 447

Ζαρηκόθεν ἐν ὅλῳ 856

(ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐλλειπόντων).

Ἐκ τούτου δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι τὰ μάλα δια-
φέροντο δι' ἣν ὑπόθεσιν ἐνεγράφησαν, ἥτις πιθανὸν
ἀρεώρα εἰς τὴν λίμνην Πέχταις, περὶ ἣν οὗτοι

ῥκουν. Τὸ νῦν χωρίον Ζάρακα ἔχει 451 κατ. καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 5 χιλ. τῆς λίμνης

Ὁ Εὐστρατιάδης ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ Ζάρητρα καὶ ἡ Δύστος, εἰς ἃ ἄγουσι τὰ ἐν τῷ λίθῳ πολλαῖς κείμενα, Ζάρη καὶ Δύστ. μεταξὺ Στύρων καὶ Ἑρετρίας ἔκειντο. ὅρ. AE 1869 σελ. 331. Ὁ Σταυρόπουλος θετικώτερον συμπέρασμα ἐξάγει περὶ τῶν Ζαρήτρων, λέγων ὅτι Ζάρηξ ὁμώνυμος. . . τῷ ὅρει καὶ τῷ ἥρῳ ἐκαλεῖτο τὸ φρούριον καὶ ὁ δῆμος καὶ Ζαρήκιοι οἱ ἐνοικοῦντες. Παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ γραπτέον ἀντὶ ΖάρηΤΡα, ΖάρηΚα, εἰμὴ τις προτιμᾷ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐσφαλμένως ὁ βιογράφος τὸ ὄνομα ἀνέγραψε AE. 1895. σελ. 149. Περὶ τούτων ὅρα Ἰωαν. Τζέτζην.

Μέγ. ἐτυμολ. ὅρ. Ζάραξ.

Λυκόφρων στ. 373-6.

Πλουτ. β. Φωκ. 13.

Ζαρηκόθεν. AD. 1915. ἐπιγρ. 27 B. στ. 36. σελ. 172. ἐννέα δημότας καὶ ὧν τὰ ὀνόματα ἐν πολλοῖς συμπίπτουσι μετὰ τῶν Ζαρηκίων ἐν AE 1911. ὡς Εὐδουλίδης, Βίотτος, Φιλιστίδης, Φιλόστρατος, Φιλέας, Κτηρικράτης.

I.

19. Ἰστιάθηεν. Ἰστιαιῆς, ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους B. στ. 13-55, σελ. 126-30 δώδεκα δημόται.

ὁμοίως ἐν AE 1895, II. A. στ. 41, σελ. 133-34 καὶ ἐν πλ. B. στ. 100, σελ. 135 καὶ στ. 161. σελ. 139 καὶ στ. 194, σελ. 141-42 καὶ Γ. στ. 202, σελ. 141, καὶ Δ. στ. 281, 309, 317. σελ. 143.

ὅρ. AE. 1897. ἐπιγρ. 1. στ. 11-24 σελ. 145-46.

ὅρ. AE, 1911. ἐπιγρ. 3. A. στ. 57^β, σελ. 18 εἰς καὶ μόνος δημότης.

πιθανὸν πρόκειται περὶ ἀντικειμένου μὴ ἀφορῶντος αὐτοῦς. Ἰστιαίη δέ, ἐν ἐπιγρ. 6^α A, στ. 7, 12, 29, 33, σελ. 23. καὶ B. στ. 1, 2, 12, 16, καὶ 86^β, 11^β, σελ. 24.

Οὐδὲν τὸ ἀμφίβολον ὅτι ὁ δῆμος οὗτος ἐν τῇ Ἑρετρικῇ ὑπῆρξε.

K.

20. Καρχινούσιοι. AD. 1915. ἐπιγρ. 27. B. στ. 46. σελ. 172. τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ὁ δῆμος οὗτος 2 δημότας.

21. Κοτυλαεῖς. ἐν AE 1895. 11. B. στ. 128^α-141. σελ. 137. δέκα τρεῖς δημόται· καὶ εἰς Γ, στ. 253^α σελ. 143 καὶ στ. 267^γ σελ. 144. οὐδαμοῦ ἄλλοθι οἱ Κοτυλαεῖς ἀπαντῶσιν.

Ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς AM. πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους Κοτυλαίου ἀπὸ Κοτύλου τοῦ κατασχόντος αὐτό. Ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος λέγει. . . . «εἴοικε τὸ ὄρος τῆς Εὐβοίας εἶναι». (ὅρ. σημ. Σταυροπούλου AE 1895 σελ. 150).

22. ἀπὸ K. Κυλ. Ἀπαντᾷ ἐν AE. 1911. ἐπιγρ. 3. A. στ. 3-87. σελ. 17-19=32 δημόται καὶ ἐν πλ. B. στ. 17-39^γ. σελ. 20-21=20 δημόται.

Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ στ. 38^γ σελ. 18 ἀπαντῶν ἀπὸ Μυ. ἄπαξ μόνον, δοκεῖ μοι ὅτι λάθος τοῦ χαράκτου ἐγένετο ἀντὶ ἀπὸ Κν διότι δημότης οὐτωσί, ἀπὸ Μν, οὐδαμοῦ ἄλλοθι γέγραπται.

23. Κωμαιεῖς, δημόται εἰσὶν οἷδε:

1) ἐν AE. 1895 II. A. στ. 72-87 σελ. 135-136 = 48

2) ἐκ Κωμαιῶν. ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Γ. στ. 216^α, σελ. 141 = 1

3) ἐκ Κωμαιῶν ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Δ. στ. 320, σελ. 143 = 1

4) ἐκ K ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ. Δ. στ. 305. σελ. 143 = 1

5) ἐκ Κωμαιῶν II. ἐν στήλῃ B. στ. 95. σελ. 136 — 1

Ἐν δὲ AE. 1911. ἐπιγρ. 6. A. στ. 28. σελ. 23. ἐκ Κω. 1

Κυμαῖοι ἀποικήσαντες ἐκ τῆς Ἑρετρικῆς μετὰ τῶν ἄλλων, Καρυστίων, Στυρίων κλπ. εἰς Θράκην ἀναφέρονται ἐν AE 1853 ἐπιγρ. 1164. στ. 21. σελ. 714, καὶ εἰς Καρικὸν φόρον ἐπιγρ. 1179. στ. 15. σελ. 719. ἐπιγρ. 1206, στ. (;) σελ. 744, ἐπιγρ. 1286 στ. (;) σελ. 771. Ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιγραφαῖς 1287. σελ. 772 φέρονται ἐν στ. 10. *Μυριναῖοι παρὰ Κύμην*, ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰχάσαι ὅτι, ὁ ἐγ Μυ, ἐκ Μυ. δῆμος συμπληροῦται ἐκ Μυρίνης (ὅρ. περὶ τούτου εἰς σχετικόν).

Κώμη ἢ Κύμη. Σκύλαξ ὁ Καρυανδεύσης γράφει τάδε.

Τὰ Στύρα, αἱ Τάμυναι, Δύστον κλπ. ἦσαν δῆμος Ἑρετρικός, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ Κύμη, οὐ μακρὰν

τούτων κειμένη καὶ ὁ μᾶλλον εὐφορος τῶν Ἑρετρ.
δῆμων.

24. *Λακ... Λάκεθεν*. εὑρηται ἐν ΑΕ. 1895. II.
B. στ. 97^ν. σελ. 136. δημόται 4
καὶ στ. 105-127. σελ. 137-38= 60
καὶ στ. 164^β-180. σελ. 139-40. 16
καὶ ἐπὶ πλ. Γ. στ. 224^β. καὶ 234^ν. σελ. 141-42. 23
καὶ ἐπὶ πλ. Δ. στ. 283, 285, 297, καὶ 328-331 6

Ἐν ὄλῳ ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ . . . 106

Προσέτι εἰς III. στ. 19, 24 (;) σελ. 144.

ἐν ΑΕ. 1892. στ. 19-29. σελ. 138. καταλόγῳ
τῶν ἐξ Ἑρετρίας Ἑφῆδων.

25. *M... Μινθοντιόθεν* κλπ. Φέρονται ἐν τῇ
συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895 B. στ. 6,
13, 38. δις 42, 45, 46, 52, 54. σελ. 126-127,
καὶ ἐν στ. 95^α, σελ. 135. καὶ ἐν στ. 164^α, σελ.
139. καὶ ἐπὶ πλ. Γ. στ. 258, 270, 310. σελ.
143-44. Ἐπίσης *M...* ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911.
ἐπιγ. 3. B. στ. 32. σελ. 20. καὶ *M* ἐπιγ. 6. A. στ.
2. σελ. 23. καὶ *Μιν* εἰς B. στ. 5, καὶ *M* εἰς στ.
9, σελ. 24. Στράβων (H. 344) λέγει, «πρὸς ἔω
δ' ἐστὶν ὄρος τοῦ Πύλου πλησίον... ἐπωνυμιον *Μίν-*
θης, ἣν μυθεύουσι παλλακὴν τοῦ Αἰδου γενομένην
πατηθεῖσαν ὑπὸ τῆς κόρης εἰς τὴν κηπαίαν μίνθην
μεταβάλλειν, ἥντινες ἡδύοσμον καλοῦσι».

Ὁ Σταυρόπουλος (ΑΕ. 1895. σελ. 150) λέγει
ὅτι, ὁ Μινθοῦς οὗτος, ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὠνόμα-
σται ἀπὸ τῆς ἐκεῖ πλεοναζούσης Μίνθης. Ὅμοια
εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν Ἀττικῶν Δῆμων, Ἀγνοῦντος,
Ἀλιμοῦντος, Ἀναγοροῦντος, Μυρινοῦντος, Ραμ-
νοῦντος καὶ Φηγροῦντος καὶ ἄλλα πολλὰ τόπων,
κωμῶν καὶ πόλεων ὀνόματα.

26. Ἐγ. *Μυ.* ἐκ *Μ.* κ.λ.π. εὑρηται ἐν ΑΕ.
1911. ἐπιγ. 3. A. στ. 40^β. σελ. 18. καὶ 74^β, 84^α,
σελ. 19.

Εἰς τὴν ἐν Παλλήνῃ ἀποικίαν τῶν Ἑρετριέων
(Στρ. 10. 447) ἀναγράφονται, οἱ Γρυγχεῖς, Ἡ-
φαιστιεῖς, Μυριναῖοι κτλ. ὅρ. ΑΕ. 1853 ἐπιγρ.
1159. σελ. 709. στ. 9. Ἐπίσης ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγρ.
ἐν στ. 27. ἀναγράφονται Στυρεῖς, Ἑρετριεῖς, Χαλ-
κιδεῖς, Μυρηνάιοι ἐν δὲ τῇ ἐπιγ. 1287 στ. 10.
σελ. 772. ἀναφέρονται Μυριναῖοι παρὰ Κύμην...
ὥσπερ εἴρηται ἐν σημειώσει.

Ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο παρὰ τὴν Κύμην.

δ. ἀπὸ *Μυ.* (ὅρ. ἐν σημ. ἀπὸ *Κυ*).

N:

27. ἐγ, N ἐκ N...., ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ
Χαιρεφάνους, ἀλλ' ἄπαξ. ὅρ. ΑΕ. σελ. 129. καὶ
III. στ. 22, 1895 Γ. στ. 4. σελ. 144. προσέτι
εὑρηται ἐν

ΑΕ. 1911, ἐπιγρ. 2. A. ἀπὸ στ. 9-145. σελ.
10-13. δημ. 20

ΑΕ. 1911, ἐπιγρ. 2. A. ἀπὸ στ. 23-158

σελ. 13-16 46

ἐν ὄλῳ ἐν τῇδε τῇ στήλῃ 66

προσέτι ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3. A. στ. 25, 38,
σελ. 18.

Ὁ Σταυρόπουλος λέγει ὅτι, ὁ τραχὺς Νέδων
τοῦ Λυκόφρονος ἔδωκε τὸ ὄνομα τῷ προκειμένῳ
δῆμῳ,

Ὅφελτα καὶ μύχουρε χοιράδων Ζάραξ
σπίλοι τε καὶ Τρύχατα καὶ τραχὺς Νέδων
καὶ πάντα Διρφωσσοῖο καὶ Διακρίων
γῶλειά καὶ Φόρκυνος οἰκητήριον.
(Στ. 373-376).

Οὐδὲν τὸ σχετικὸν εὑρομεν πρὸς τὸν διὰ τῶν Κα-
λαμῶν βέροντα Νέδοντα.

ε. (*Νι;*) ἄπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 5
B. στ. 19. σελ. 22. ὄνομα δημότου καὶ οὐχὶ δῆ-
μου ἐμυαίνει.

Ξ.

28. Ξενιαδῶν. ΑΔ. 1915. ἐπιγ. 27. A. στ. 21.
σελ. 171. δύο δημόται.

Ο.

29. Οἰνό[ηθεν (;) ιντόθεν] (;) Κουρουνιώτης ΑΕ.
1911. σελ. 24.

ὁ δῆμος οὗτος ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἐξῆς ἐπιγραφαῖς,
ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2, A. στ. 25-119^ν. σελ. 10-
13 δημόται 18

2, B. στ. 35-155^ν. σελ. 13-17. δημόται 36

ἐν ὄλῳ δημόται 54

ἐξ οὗ, ὅτι οἱ δημόται πολυπληθεῖς ἦσαν.

Οἰνέος. Οἰνόη (παρ. οἶνος) κ.τ.λ. χώρα. δῆμος
ἐναντι τῆς οἰνοφόρου Ἑρετρικῆς καὶ ἐπὶ τῶν συνό-
ρων τῆς Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς καίμενος, παρὰ ταῖς

Ἐλευθεραῖς, πόλιν ἐν Ἀργεὶ καὶ Κορινθίᾳ, καὶ δῆμος ἐν Μαραθῶνι τῆς Αἰαντίδος φυλῆς· καὶ ἀλλαχοῦ.

Τῆς δὲ Ἑρετρικῆς οἰνοφόρου οὔσης οὐδὲν τὸ παράδοξον ἂν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπῆρξε κώμη Οἰνὸν καλουμένη. Ὁ Οἰνεὺς ἦν υἱὸς Πορθέως καὶ Εὐρύτης.

30. *Οἰχαλίην*. συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Κουρουνιώτου, ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ· 1897· ἐπιγρ. 1· στ. 33^ν σελ. 146.

καὶ ἐν ΑΕ· 1911· ἐπιγρ. 2· Α· στ. 53· σελ. 11· εἰς καὶ μόνος δημότης.

Περὶ τῆς Ἑρετρικῆς Οἰχαλίας σχετικὰ τινὰ γνωρίζομεν.

Παρά Στράβωνι (8, 448).

ἔστι δὲ καὶ Οἰχαλία κώμη τῆς Ἑρετρικῆς, λείψανον τῆς ἀναιρεθείσης πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Π.

ζ. Π.

31. Παν, Πανα. γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ. 1895. I. Β. στ. 12. σελ. 127-28. καὶ πλ. Γ. στ. 16. 30, ... 38. σελ. 130. καὶ εἰς III. στ. 20. σελ. 144. ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 4. στ. 3, 16. σελ. 21.

32. *Παρθεν*... *Παρθενιόθεν*. ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895. II. Β. στ. 103. σελ. 136.

ὀλίγιστοι εἰσὶν οἱ ἐγγραφεῖς δημόται. Παρθένιον καὶ νῦν ἐτι καλεῖται. Πετρώδες τὸ χωρίον καὶ ἐλάχιστοι οἱ ἐν αὐτῷ παλαιοὶ οἰκισταί· καὶ νῦν οἰκοῦσι διακόσιοι τεσσαράκοντα ἐπτά. (Ἀπογρ. 1896).

33. *Πεν*. γέγραπται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. στ. 27. σελ. 130 εἰς καὶ μόνος δημότης· οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ.

34. *Πέο*. γέγραπται ὡσαύτως ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους. ΑΕ. 1895. στ. 25. σελ. 130 εἰς καὶ μόνος δημότης· ὡς καὶ ὁ ἀνωτέρω οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ.

35. *Περ*... *Περαόθεν* *Περαεῖς*· ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1895. ἐπιγρ. II. Α. στ. 128^β-140 σελ. 137-138 καὶ εἰς Δ. στ. 330^β-336. σελ. 143-44· καὶ ἐν ἐπιγρ. III. IV. στ. 1^β· σελ. 145-46 ἐπίσης ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 11. 22. 36. 41. 56. 66, 79, 124, 127, 137. σελ. 10-13

δημόται 10

ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ.

10, 52, 63, 109, 117, 120, 132, 136, 157

σελ. 13-17 9

ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ· 1911. ἐπιγρ. 3. Α. στ.

6, 20, 28, 50, 58, 60, 62· σελ. 17-19 7

ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 3. Β. στ.

9, 10, 11, 39, 41. σελ. 19-20 5

ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 4. στ. 2,

14, 15 σελ. 21. 3

ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγρ. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 6. Β. στ.

9, 10. σελ. 24. 2

δημόται. 36

36. *Πετ* *Πέτρηθεν*(;) ὡς ὁ Κουρουνιώτης συνεπλήρωσεν.

Εὑρεται ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 3. Α. στ. 19-91

σελ. 17-20. δημόται 33

καὶ εἰς Β. στ. 16-47. σελ. 19-21 δημόται . 15

ἐν ὅλῳ 48

ἐξ ὧν δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτι τὸ χωρίον ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους ἔκειτο, καὶ τοῦτο δῆλον ποιεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος.

37. *Πτέχηθεν* κτλ. Γνωστὸν ἐστὶν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1869. ἀριθ. 400 στ. 2. σελ. 317. γ. 14. 35 σελ. 321· καίτοι οἱ Πτέχηθεν εἰσὶν οἱ μᾶλλον διαφερόμενοι διὰ τὴν ἐγγὺς ὁμώνυμον λίμνην οἰκοῦντες· ἐν ταῦτοις ὀλίγιστοι εἰσὶν οἱ δημόται οὗτοι. ἐν τῇ προξενίᾳ Ἀριστόνου. ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 8 σελ. 26. γέγραπται· Ἀντίφιλος Ἰππάρχου Πτέχηθεν.

Πτέχη καὶ Πτέχαις, γέγραπται· λίμνη ἢ καὶ νῦν καλουμένη Δύστος, γνωστὴ ἐγένετο ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Χαιρεφάνους μετὰ τῶν Ἑρετρίων, ἥς τὴν ἐξαγωγήν τριάκοντα ταλάντοις ἐν δέκα ἔτεσι ἐμισθώσατο. ΑΕ. 1869 σελ. 321-32.

Ρ.

38. *Ραννεῦθεν* (ἔρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27. Β. στ. 30. σελ. 171). ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ὁ δῆμος οὗτος. Δύο μόνον δημόται.

39. *Ραρ*. εὑρεται ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 28^α-136^ν. σελ. 12-13 δημόται. 25

ἐπιγρ. 2. Β. στ. 33^β-149^ν σελ. 13-16 δημόται 42

ἐν ὅλῳ δημόται 67

ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι πολυπληθὴς ὁ δῆμος ἦτο.

Σ.

40. Σπλη. ἀπαντᾷ μόνον ἐν ΑΕ 1897. ἐπιγρ. I. στ. 28 καὶ 32-40. σελ. 145-46. ἐν ΑΕ 1898 στ. 156,

η. ΣΠΟ. Σπυ (ΣΠΙ). ΑΕ. 1869 καὶ 1895 I. Γ. στ. 22, σελ. 320 καὶ 130. διορθωθὲν ὑπὸ Κουρουνιώτου ἔρ. ΑΕ 1911, σελ. 25.

41. Στυ . . . Στυρόθεν. εὐρηται ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1895. I. Β. στ. 11-57. σελ. 127-361 δημόται ἐπτὰ ἐκτὸς τῶν ἀποκεκρουμένων.

Ἐπίσης ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. 36-143^γ. σελ. 10-13 δημόται 50

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 10^α-153^γ σελ. 13-16 δημόται 33

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3 Α. στ. 8^β-85^γ σελ. 17-19 δημόται 24

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 3. Β. στ. 46-61^β σελ. 19-20 δημόται 7

Ἐν ΑΕ 1911. ἐπιγρ. 4. στ. 17, 19, 10. σελ. 27.

Ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 6. Β. στ. 3. σελ. 24.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θράκῃ ἄποικοι Στυρεῖς εὐρηγται, ΑΕ, 1853. ἐπιγρ. 1158. σελ. 707. στ. 16. καὶ ἐπιγρ. 1159. σελ. 109. στ. 27. καὶ ἐπιγρ. 1162. στ. 8. σελ. 711. καὶ Ἑρετριέων ἄποικοι. ἐπιγρ. 1197. στ. 7. σελ. 733 ἐπιγρ. 1199. στ. 40. σελ. 738 καὶ εἰς Νησιωτικὸν φόρον, ἐπιγρ. 1252. στ. 16. 769.

Στύρα . . . ναιετάσκον. (Ἰλ. Β. 539) καὶ νῦν οὕτω καλεῖται, ἀπέχει τοῦ ἄρχ. λιμένος περὶ τὰ 5 χιλ. οὐτινος σώζονται ἔχνη τινα. Πετρώδης ὁ δῆμος, ἀλλὰ πολυπληθὴς ἦτο ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς ναυτηλίας.

Καίτοι μικρὰν ναυτικὴν δύναμιν εἶχον, οἱ Στυρεῖς ἔδρασαν κατὰ τῶν βαρβάρων, δι' ὃ καταλέγονται μετὰ τῶν εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντων ἐν Ἀρτεμισίῳ (Ηρ. 8. 1.) διὰ δύο νεῶν καὶ εἰς τὴν ἐν Σαλαμίνι ναυμαχίαν, τὰς αὐτὰς παρείχοντο νέας τὰς καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ (Ηρ. 8. 48) καὶ ἐν Σικελίᾳ συνεστράτευσαν μετὰ τῶν ὑπηκόων καὶ φόρου ὑποτελῶν τοῖς Ἀθηναίοις, Ἑρετριῆς, καὶ Χαλκιδῆς καὶ Στυρῆς καὶ Καρύ-

στοι ἀπ' Εὐβοίας ἦσαν, ὡς Θουκυδίδης (7. 57.) ιστορεῖ.

Τὰ Στύρα, πόλις αὐτόνομος, μετὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα κατεστράφη κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (323 π. Χ.) ὑπὸ Φαίδρου τοῦ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοῦ τὴν δὲ χώραν ἔχουσιν Ἑρετριεῖς (Στρ. I. 446).

Τ

42 Τα . . . Ταμυναιεῖς, Ταμύνηθεν ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1895.

ἐπιγρ. 11 Β. στ. 125^γ-158^γ στ. 138 40 ταμυναιεῖς 33

» 11 Β. στ. 98^β σελ. 135-36 ταμύνηθεν 1

» 11 Β. στ. 179^γ-194^γ στ. 139-42 » 75

» 11 Β. στ. 181^β-194^β στ. 140-42 » 13

» 11 Β. στ. 184^α-194^α στ. 141 » 9

» » Γ. » 255^α-257^α στ. 143 » 2

» » Γ. » 262^β-266^β στ. 143-44 4

Δ. » 303^α-304^α στ. 143 2

Δ. » 307^β-308^β στ. 143-44 2

Δ. » 312-327 στ. 143-44 5

Ἐπιγρ. III. 1, 332. 144 1

Τάμυναι. (νῦν Ἀλιβέριον ἀριθμεῖ 1469 κατοίκους) καὶ δῆμος Ταμυνέων ἀπέχουσι περὶ τὰ 22 χιλ. τῆς Ἑρετρίας. Πολυπληθὴς ὁ δῆμος ἦτο ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τεκμαίρεται, καὶ νῦν ἔτι ὁ δῆμος Ταμυνέων ἀριθμεῖ 9112 (ἀπογ. 1897) κατοίκους, τὸ εὖφορον τοῦ ἐδάφους, καὶ πλησίον τοῦ λιμένος κείμενος τοῦ προφυλάσσοντος τὰ πλοῖα ἐναντίον τῶν Β. βιαίων πνεόντων ἀνέμων¹. Ὁ δῆμος οὗτος ἀπέβη εἰς τῶν σπουδαιότερων ἐν τῇ Ἑρετρικῇ· «χώρα ἐν ἣ τὸ πρῶτον οἱ Πέρσαι πλέοντες κατέσχον τὰς νέας τῆς Ἑρετρικῆς χώρας κατὰ Ταμύνας· καὶ Χοιρέας καὶ Αἰγίλια. (Ἡροδ. 6. 101)». Ὁ Σπαυρόπουλος (ΑΕ. 1895. σελ. 152-53) λέγει ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδ. λέγει «κατὰ Τέμενος» καὶ οὐχὶ «κατὰ Ταμύνας». Ἡστερεότυπος ἔκδοσις ἐν Λειψία 1837. λέγει Ταμύνας. Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ Πέρσαι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο (Ταμύνας=Ἀλιβέριον) ἐν' ἀποβίβασθῶσιν, . . «αὐτίκα ἵππους τε ἐξεβάλλοντο καὶ παρεσκευάζοντο ὡς προσοισόμενοι τοῖσι ἐχθροῖσι». Ἡρ. αὐτόθι

¹ Πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῶν Νοτίων ἀνέμων τῶν ὁρμούντων σκαφῶν, κατεσκευάσθη χηλὴ ἐκ ῥιπτῶν κλπ. τεχν. λίθων ἐν ἔτει 1890.

διότι αἱ Ταμύναι ἀπέχουσι τῆς Ἑρετρίας περὶ τὰ 22 χιλιόμετρα, τοῦ δὲ ἐδάφους τῶν προποδῶν τοῦ Κοτυλαίου ὄρους δυσβάτου καὶ ἐπὶ ἀτραποῦ ἀνύδρου (νῦν κακὴ Σκάλα) μήκους 8 χιλιομ. ἦτο ἀδύνατον τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν ὅπως διέλθῃ διὰ τῆς ἀτραποῦ ταύτης καὶ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἑρετρίας. Στρατιωτικὴ πορεία γινομένη περὶ τὰ μέσα (15-20) Αὐγούστου, ὅτε τὰ ὕδατα εὐρίσκονται εἰς τὸ κατώτατον ἐπίπεδόν των εἶνε δυσχερεστάτη, ἄλλως μεταξὺ Βάθειας καὶ Ἑρετρίας ἐπὶ μήκους 8 χιλ. τὸ ἔδαφος ὑμάλινον εὐφορον καὶ γόνιμον τυγχάνει· μεταξὺ Βάθειας καὶ Ἑρετρίας ἐπεδιδάσθησαν οἱ Πέρσαι διὰ τὸν ἔτι σπουδαιότερον λόγον ὅτι τὸ ἱππικὸν ἔχει ἀνάγκην πρωτίστως ὕδατος, μόνον δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ Βάθειας ὑπάρχει ὑδροφόρον στρώμα δυνάμενον ἵνα παράσχω ὕδωρ, δι' ἀνορύξεως φρεάτων βάθους μέχρι 4.00 μέτρ. εἰς ἵππους καὶ στρατόν.

43. Τέμενος. Ἀπαξ μόνον ἀπαντᾷ Τεμ(;) ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ 1895. I. Γ. στ. 44 σελ. 130. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε τὸ Τέμενος εἰς ὃ πρῶτον οἱ Πέρσαι ἐπεδιδάσθησαν ἐν τῇ Ἑρετρικῇ κατὰ τὰς 15-20 Αὐγούστου 490 π. Χ. ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη.

44. Ἐκ Τ, ἐκ Τη, ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ 1911 ἐπιγρ. 2. Α. στ. 33^γ, σελ. 10. 46^α, 55^β, 56^β, 57^β, 72^β, 55^γ, 72^γ, 75^γ σελ. 11, 107^α, 108^α, 109^α, 134^α 92^γ, 94^γ, 110^γ, 116^γ, 120^γ, 121^γ, 123^γ. σελ. 12 140^γ, 141^γ. σελ. 13 καὶ εἰς πλ. Β. στ. 28^α, 14^β, 24^β, 6^γ, 29^γ, σελ. 13, 45^γ, 52^γ, 53^γ σελ. 14, 98^α, 96^β, 117^β, 107^γ, 110^γ, σελ. 15, 139^α, 143^α, 153^α σελ. 16. ἦτοι δημόται ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ 38· ἐπειδὴ οἱ ἐγγεγραμμένοι δημόται ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ εἰσὶν οἱ Δυστόθεν, Ζαρηκόθεν, Στυρόθεν κτλ. ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ κείμενοι, εὐκόλως δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι καὶ οἱ ἐκ Τη, γείτονες τῶν ἀνωτέρω ἦσαν.

45. Τηλειδῶν (ἔρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27. Α. 21 σελ. 171) εἷς καὶ μόνος δημότης γέγραπται, μικρὸς ὁ δῆμος οὗτος φαίνεται μοι καὶ μακρὰν τῆς Ἑρετρίας κείμενος.

ΤΥ. ἀπαξ ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911 ἐπιγρ. 4. στ. 21. σελ. 21 οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ, ἴσως ἄλλο τι ἐμφαίνει ἢ δῆμον, ἄλλως εἷς καὶ μόνος δημότης φέρεται, ὅπερ ἄτοπον.

Φ.

46. Φαλλάριοι. Φάλληθεν. κλπ. ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Α. στ. 28^β, 34^β, 30^γ, 35^γ. σελ. 10, καὶ στ. 43^α, 51^α, 53^α, 65^α, 63^β, 83^β, 79^γ, 81^γ. σελ. 11. καὶ στ. 118, 91, σελ. 12. καὶ στ. 144, 137, 138-140, 142 σελ. 13=21 δημόται. εἰς πλ. Β. 17, 26, 27, 38, 15, 16, 23, 35, 2, 4, 5, 17, 20, 35 σελ. 13, 14. = δημόται. εἰς στ. 36, 50, 64, 69, 79, 80, 82, 41, 43, 44, 50, 66, 67, 70, 41, 61, 62, 63, 64, 65, 77, σελ. 14=21 δημ. καὶ στ. 91, 119, 120, 89, 106, 110, 111, 115, 119, 124, 129, 131, 93, 95, 96, 99, 103, 105, 106, 111, 121, 124, 125, 128. σελ. 15 = 24 δημ. καὶ στ. 132, 133, 156, 160, 138, 140, 144, 149, 150, 155, 139, 140, 142, 151, σελ. 16 = 14 δημ. ἐν ὧν 21+14+21+24+14=94 δημόται· ἐξ οὗ δυνάμεθα εἰκάσαι ὅτι πολυπληθὴς ἦτο ὁ δῆμος οὗτος.

Φύλλα. χωρίον κείμενον μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἑρετρίας, ἐπὶ τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου, ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Χαλκιδέων· καὶ ἔχον 613 κατοίκους· ἀλλ' ἔχομεν καὶ Φάλλα· ἄκρα Εὐβοίας (Ἡσύχ.)· τὸ πρῶτον (Φύλλα) προτιμητέον ὡς Ἑρετρ. δῆμος ἅτε ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς Ἑρετρικῆς κείμενον, ἐν τῷ Ἀηλαντίῳ πεδίῳ.

47. Φηγ. Φηγόθεν εὐρῆται ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. I. Γ. στ. 17, 20, 43, 45, 46, σελ. 129-130. ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. Β. στ. 145, 146, σελ. 16. καὶ Φηγο, εἰς ἐπιγρ. 4. στ. 4. 6. σελ. 21. ὁ Κουρουνιώτης συμπληροῦ Φηγό[θεν(;) οὐντόθεν(;) σελ. 24 ΑΕ. 1911.

48. ἐκ Φη... Φηραῖ. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους ΑΕ. 1895. I. Γ. στ. 10, σελ. 129 ἐπιγρ. 111. στ. 31. σελ. 144· καὶ ΑΕ. 1911· ἐπιγρ. 3. Β. στ. 14. σελ. 19 ὁ Σταυρόπουλος δὲν συμπληροῖ, ὁ Κουρουνιώτης δὲ λέγει ὅτι, ἡδύνατο νὰ ᾖ ἐκ Φηρ[αιῶν].

49. Φμ... Φμιν[ς;] Φμινθεν εὐρῆται ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 2. εἰς Α. πλευρὰν δημ. . . . 21 ἐν δὲ τῇ Β. δημόται. . . . 39 ἐν ὧν 60

πολυπληθὴς ὁ δῆμος οὗτος.

Φμινθεν, (ἔρ. ΑΔ. 1915. ἐπιγρ. 27. Β. στ. 20. σελ. 171 καὶ στ. 43. σελ. 172)· γνωστὸς ὁ δῆμος

οὗτος· ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντᾷ Φλι. κλπ.
δημόται 9. στ. 11-28.

X.

ἀπὸ X. ἀπαντᾷ ἅπαξ ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 3.
Β. στ. 13. σελ. 19, εἷς καὶ μόνος δημότης, ὅπερ
ἀμφίβολον. Πιθανὸν ὁ χαράκτης ἐχάραξεν ἡμαρ-
τημένως.

50. ἐκ Xα (;) ἀπαντᾷ ἅπαξ καὶ τοῦτο ἐν ΑΕ.
1911. ἐπιγ. 3. Β. στ. 51. σελ. 20 μόνον εἷς δη-
μότης.

51. Χοιρέας. ἀπαντᾷ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρε-
φάνους. ΑΕ. 1895. I. Β. στ. 5. σελ. 126 γνω-
στὸν τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου κατ' ὃ οἱ Πέρσαι κα-
τέσχον τὰς νέας τῆς Ἑρετρικῆς χώρας κατὰ Τέμε-
νος, καὶ Χοιρέας καὶ Αἰγίλια· ἄρα ὁ δῆμος οὗτος
ἔκειτο μεταξὺ Τεμένους καὶ Αἰγίλια.

52. ἐκ X, Xu, Xyt, (ἔρ. 1897) εὕρηται ἐν ΑΕ
1897. στ. 22.

Ψ.

(Οὐδὲν)

Ω.

53. ἐγ. Ω. κ.λ.λ. ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895 IV. στ.
10. σελ. 145. καὶ ΑΕ. 1911. ἐπιγ. 2. Β. στ. 50.
σελ. 14. καὶ ἐπιγρ. 3. Α. πλ. στ. 22-76. σελ.
17-19· 25 δημόται· καὶ Β. πλ. στ. 19-32. σελ.
19-32· 15 δημ.

54. Ὠρωπόθεν ἀπαντᾷ ἐν ΑΕ. 1895 11. Α.
στ. 25-40. σελ. 131-134 = 42 ὠρώπιοι.
1895 11. Β. στ. 93-95. σελ. 135 = 2 ὠρωπόθεν.
1895 11. Β. στ. 159-180 σ. 140 = 19 »
Γ. στ. 208-216 σελ. 140 . . = 7 »
Δ. στ. 289, 295, 299 καὶ 313-

317. σελ. 143 = 6 »
ἐν ΑΕ. 1911. ἐπιγρ. 5. Β. στ.

11-16 σελ. 22 = 4 »
6. Α. στ. 23-33 σελ. 23. . . = 8 »

ἐν ὧλῳ 88

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης.

Μηχανικός.

Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

Ἐπιγραφὴ ἐκ Θεσσαλίας

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Πύρασος. — Ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ μηνὶ Ἰανουα-
ρίῳ 1916, ἀνασκάπτοντος Εὐλογημένου τινὸς ἐν
τῷ οἰκοπέδῳ αὐτοῦ, ἀνευρέθη πλάξ λίθου γρανίτου
ἐρυθροῦ, τετραυσιμένη εἰς δύο ἄνισα τεμάχια ἐφαρ-
μόζοντα, ὧν τὸ ἑλάσσον εἶναι ἐπίσης ὀριζοντίως
εἰς δύο ἴσα τεμάχια. Ἡ πλάξ ἀπετέλει μέρος πλευ-
ρᾶς λάρνακος ὀρθογωνίου σχήματος τῶν Ρωμαϊ-
κῶν χρόνων. Μετρεῖ δὲ μῆκος μὲν 1·45 περίπου,
πλάτος δὲ 0·60 καὶ πᾶχος 0·10. Φέρει δὲ ἔνθεν
καὶ ἔνθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταινιοειδῆ ἐξογκώματα,
ἄνωθεν ἀριστερὰ ῥόδακα καὶ κάτωθεν ἀκραίμιόν τι.
Ἐν δὲ τῷ μέσῳ φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν (ὑψ.
γρ. 0·05):

ΚΑΣΤΑΛΙΟΣ ΡΟΥ
ΦΟΥΘΗΒΑΙΟΣ ΕΑΥ
ΤΩ ΖΩΝ ΚΑΤΕΣΚΕΥ
ΑΣΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΥΝΑΙ
ΚΙΜΟΥ ΧΡΥΣΙΔΙΚΑΙ ΤΟΥ
ΤΕΚΝΟΥ ΜΟΥ ΕΤΕΡΩ ΔΕ
ΟΥΔΕΝΙΘΙΔΕ ΤΙΣ ΤΟΛΜΗΣ Η
ΤΕΡΟΝ ΤΙΝΑ ΘΕΙΝΑΙΔΩΣ ΕΙΤΩ ΤΑ ΜΕΙΩ
*ΥΣΙΔΑ

Καστάλιος Ρού-
φου, Θηβαῖος, ἑαυ-
τῷ ζῶν κατεσκεύ-
ασα καὶ τῇ γυναι-

ὃ κί μου Χρυσίδι καὶ τοῦ
τέκνου μου, ἐτέρῳ δὲ
οὐδενί· εἰ δέ τις τολμήσει ἔ-
τερὸν τινα θεῖναι δώσει τῷ ταμείῳ
✱ (δηνάρια) χεῖλια.

Ἡ ἐπιγραφή εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.
Τὸ ὄνομα *Καστάλιος* τὸ πρῶτον γνωρίζεται ἐν
ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Τὸ ὄνομα *Ροῦφος* εἶναι γνωστὸν ἐν ταῖς Θεσ-
σαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, *Λαρίσης* (*Ροῦφος Θεαγέρονος*,
IG IX² 954. — 541, 1? — *Δημητριάδος* (*Ροῦφος*
Μοσ - -) 1117, 7. — *Δωπίου* 1076. — *Ροῦφα* δὲ
γυνή εἶναι γνωστὴ ἐν IG IX², Ἀτραγος 474,
21. — Γόννου 1042, 8. — *Λαμίας* 72, 13. — *Λα-*
ρίσης 550, 13. — 562, 2.

Στίχ. 5. Τὸ ὄνομα *Χρυσίς* εἶναι γνωστὸν ἐν
θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς IG IX², *Δημητριάδος*
(*Χρυσίς Ἀπολλωνίου*) 1156.

Στίχ. 7. Ὁ χαράκτης ἔλαθε γράψας Ὁ ἀντὶ Ε·
μεταγνοὺς ὕστερον διώρθωσεν αὐτὸ εἰς Ε, οὕτω Θ.

Στίχ. 9. Ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐμφαινὼν τὰ δηνάρια
εἶναι ἀποκεκρουμένος πρὸς τὰ κάτω· οὕτω διακρί-
νομεν μετὰ τὸ ✱ ὙΓΙΑ, ὅπερ συμπληρωμένον
ΧΕΙΑ[Ι]Α.

Ἀλμυρός 1916

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Διορθώσεις.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Β. Λεονάρδος
εὐμενῶς μοι ἐγνώρισεν ὅτι ἐν ΑΕ 1915, 76, 2 2
τὸ ὄνομα *Βυλλίας* ἴσως διορθωτέον εἰς *Κυλλίας*.
πρὸβλ. συναφὲς ὄνομα *Κυλλός* ἐν IG IX² σ. 297.
Πρὸβλ. ἀλλαχοῦ (ἐν Ἀργεῖ) ὄνομα *Κυλλίας* ἐν IG
IV 618, 2, 9. Ἐν ταῖς θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς
νῦν τὸ πρῶτον γνωρίζεται.

Ἐπίσης ἐν ΑΕ 1915, 108, 21, ὁ δακτυλῖος δὲν
φέρει σταυρὸν ἐντὸς μεταξὺ τῶν Λ καὶ Λ, ἀλλὰ
μόνον στιγμὴν· οὐδ' εἶναι ἠνωμένα ἀμφοτέρω τὰ
γράμματα κάτωθι, ὡς παρίστανται ἐν εἰκ. 21. Ἐν
δὲ πίνακι Β' οὐδαμῶς ἀπεδόθη διὰ τῆς ἀποτυπώ-
σεως ἡ παράστασις ἐπὶ τῆς σφενδόνης τοῦ αὐτοῦ
δακτυλίου ὑπ' ἀριθ. 21. Ἐπομένως μετὰ μεταγε-
νεστέραν ἐξέτασιν τοῦ δακτυλίου ἐξαλειπτέα τυγ-
χάνουσιν ἔκ τε τῆς εἰκ. 21, καὶ τοῦ πίνακος Δ'
17 ὅ τε σταυρὸς ἐκ τοῦ μέσου καὶ ἡ λοξὴ γραμμὴ
δεξιὰ, προελθόντα τὸ μὲν πρῶτον σημεῖον ἐκ φθο-
ρᾶς τοῦ δακτυλίου, ἡ δὲ λοξὴ γραμμὴ ἐξ ὑπολείμ-
ματος κύκλου περὶ τὴν σφενδόνην. Οὕτω δέον νὰ ᾖ:

N V

Λ.Λ

N. I. G.

Διορθώσεις εἰς Α.Ε. 1915 σ. 114-127

Σελ. 116 δεξιὰ.	στοιχ. 5	ἀντὶ σελ. 31	γραπτέον σελ. 117
» » »	» 11	» » 33	» » 117
» 124 ὑποσ. 3, 4, 5, 7	» »	» 116	» » 124
» 125 ἀριστερὰ	στοιχ. 10, 14	» » »	» » »
» 124 ὑποσ. 6	» »	» 32	» » »

Percy N. Ure.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

Μετὰ βαθυτάτου ἄλγους ἔμαθον οἱ ἅπαντα τοῦ τῆς γῆς Ἑλλήνες τὸν θάνατον τοῦ γεραροῦ καὶ σοφοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, **Γεωργίου Μιστριώτου**. Ἰδιαίτατα δ' ἠλγησαν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐθλίβησαν οἱ ἑταῖροι τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἧς ὁ μεταστὰς ἐτύγγανεν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἑταῖρος, εἶτα δὲ σύμβουλος, τέλος δ' ἀπὸ ἐπταετίας ἀντιπρόεδρος.

Ὁ Γεώργιος Μιστριώτης γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν Τριπόλει τῆς Ἀρκαδίας ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ἑθνικῷ ἡμῶν Πανεπιστημίῳ, ἐν ᾧ πλειστάκις βραβευθεὶς ἐν διαγωνισμοῖς, ἀπεστάλη εἶτα εἰς Γερμανίαν, ὅπου διήκουσε τῶν μαθημάτων τῶν κρατίστων τότε Ἑλληνιστῶν, τοῦ Βοικχίου ἐν Βερολίῳ καὶ Ἑρμάννου ἐν Λειψία ὡς καὶ πολλῶν ἔτι ἄλλων περιφανῶν διδασκάλων. Καὶ ἐκεῖ δὲ βραβευθεὶς διὰ τὸ σπουδαιότατον αὐτοῦ περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος σύγγραμμα ἐτιμήθη μέγας, κατελθὼν δ' εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη ἐν τῷ ἀνωτάτῳ ἡμῶν ἐθν. Παιδευτηρίῳ Καθηγητῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπὶ ἡμῖν αἰῶνα ὡς ζωογόνος ἐστία φωτὸς καὶ ὡς ἄσβεστος δᾶς ἐνθουσιασμοῦ ἐφώτιζε καὶ ἐθέρμαινε γενεὰς ὅλας ἑλληνοπαίδων.

Διότι ὁ Γεώργιος Μιστριώτης, μακρὰν πάσης σχολαστικότητος καὶ ξηρᾶς περὶ τὸ γράμμα ἐρεῦνης, ἦν βαθὺς καὶ εὐρὺς ἐρμηνευτὴς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ κάλλους τῶν ἀρχαίων Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων, οἱ δὲ ὥραιο αὐτοῦ καὶ γλαφυροὶ **Πρόλογοι** μαρτυροῦσι περὶ τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ εὐγενοῦς διανοίας, ἣτις αἶρεται διηνεκῶς πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλά.

Θαυμαστὴς μέγας τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Θουκυδίδου δι' ὅλου τοῦ βίου καὶ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀνύμνει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ἄφθιτον ἐκείνων

πνευματικὸν κάλλος, παρορμῶν τὴν ἑλληνικὴν νεότητα εἰς μίμησιν πρὸς τὰ αἶδια καὶ ἀνυπέβλητα ἐκεῖνα πρότυπα. Ὡς δ' ὁ ἀθάνατος Κοραῆς, ὁμοίως καὶ ὁ μεταστὰς πολὺκλαυστος καὶ ὀτρυνὸς ἡμῶν διδάσκαλος κατενόησε τὴν ὑπερφυᾶ ἡθοποιὸν δύναμιν τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, οὕτω δὲ δὲν περιώριζε τὴν διδασκαλίαν εἰς ἀπλὴν θεωρίαν, ἀλλ' ἐμπράκτως καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τοῦ ἥθους καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ὁλοκλήρου παρέσχε ζῶν παράδειγμα, ὅπως τὸ δαιμόνιον ἀρχαῖον ἑλλήν. πνεῦμα δύναται νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ ἐξυψώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων.

Οὐδὲν ἐθνικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτικόν ἐν Ἑλλάδι ζήτημα εὐρὲ ποτε τὸν σοφὸν καὶ σφενδάμνινον πρεσβύτην ξένον καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ παντοιοτρόπως πάντοτε συνέξει καὶ συνέδρα, ὡς ἀληθὴς ἀρχαῖος πολίτης, μετὰ τῆς συγχρόνου γενεᾶς, μετὰ νεανικῆς δὲ τόλμης καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἀπεδύετο εἰς τὴν πολιτικὴν παλαίστραν καὶ ἀνεμιγνύετο εἰς πᾶν ζωτικὸν ἐθνικὸν ζήτημα, θεωρῶν, ὡς ὁ Σόλων, ἄτιμον τὸ ζῆν ἀπραγμόνως καὶ μὴ συναγωνίζεσθαι τοὺς κοινούς καὶ εὐγενεῖς ἀγῶνας.

Οὕτω βλέπομεν τὸν γηραιὸν Καθηγητὴν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἑλλήν. νεολαίας κατὰ τοὺς δεινοὺς περὶ γλώσσης ἀγῶνας, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ ἑλλήν. λαοῦ κατὰ τὴν ἀξιωματικόν ἐκείνην ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀρεως ἐπαναστάτιδα τοῦ Αὐγούστου πρὸ ἐπταετίας ἡμέραν, ὅποτε ὁ Ἑλλήν. λαὸς ἔδιδε τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ἐκείνον ὄρκον τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ δὲ πάλῃ αὕτη ἡ ἀρχέμαχος καὶ σῶμα πρὸς σῶμα ὡς παλαιστοῦ ἐν κονίστρῳ παθῶν καὶ συμφερόντων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν, ἐν ἧ αὐτὸς ἠγωνίζετο τὸν καλλίνικον τῆς ἀρετῆς ἀγῶνα, προσεῖλκυε μὲν πρὸς αὐτὸν πληθὺν θαυμαστῶν καὶ συναγωνιστῶν, ἀλλὰ συγ-

χρόνος ἐδημιούργει καὶ λεγεῶνα ὅλην ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων, οἵτινες μὴ ἀντιλαμβανόμενοι τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ εὐγενὲς τοῦ ἀνδρὸς ἦθος, κατεσβόλουν καὶ ἐπροπηλάκιζον, διὰ δηλητηριωδῶν δὲ τῆς σατύρας βελῶν ἐπειρῶντο νὰ καταρρίψωσιν εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ προσωπικότητα.

Ἄλλ' ἤδη, ὅτε ὁ τάφος χαίνει, ὁ δὲ ἀτεγκτος καὶ παγερὸς θάνατος διαχέει τὴν γαλήνην καὶ σιγὴν τῶν παθῶν, ἤδη πρὸ τοῦ σιγῶντος τούτου μεγαλείου τῆς ἀνυπαρξίας, πάντες καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Γεωργίου Μιστριώτου θάνομολογήσωσι τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ὑψιπετὲς τῆς διανοίας του. Ἐὰν ὑπῆρξε τραχύς, ὀρμητικὸς καὶ ἀδυσώπητος διὰ τὴν ὥραϊαν καὶ προαιωνίαν ἡμῶν γλῶσσαν, τοῦτο ἐποίησεν ἐξ ὑπερβάλλοντος καὶ εἰλικρινοῦς ἔρωτος πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἣν ὠμίλουν ἐπὶ χιλιετηρίδας οἱ Θεοὶ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἣν μετεχειρίσθη καὶ ὁ καταρρίψας αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐξ Ἰουδαίας Θεάνθρωπος. Μόνον οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ὑπέροχον τῆς νεωτέρας ἑλλην. γλώσσης πλαστικότητα καὶ ἀρμονίαν καὶ οἱ μὴ μελετήσαντες τὴν ἱστορικὴν ταύτης ἐξέλιξιν δύνανται νὰ θεωρῶσι *νεκρὰν* τὴν γλῶσσαν, ἣτις ἀπὸ πέντε ἤδη αἰῶνων προσέλαβε πάντας τοὺς ἀναλυτικούς τύπους καὶ διεπλάσθη καθ' οἷον τρόπον σήμερον χειρίζονται ταύτην θαυμασίως ἀπειροπληθεῖς συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, πολιτευταί, νομικοί, δικασταί, ἐπιστήμονες καὶ λογογράφοι.

Τιμὴ καὶ δόξα λοιπὸν τῷ ἐμπνευσμένῳ ἀγωνιστῇ, ὅστις ὑπερήσπισε τὸ κάλλος κατὰ τῆς δυσμορφίας καὶ τὴν περίτεχνον καὶ περικομπον, ὡς γλυφὰς τοῦ Ἑρεχθίδου, φράσιν κατὰ τοῦ κακοζήλου καὶ ἀπειροκάλου αὐτοσχεδίου κατασκευάσματος, ὅπερ πειρῶνται οἱ χυδαῖστοι

νὰ ἐπιβάλωσιν ἡμῖν ὡς *ἐθνικὴν γλῶσσαν*!

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχη τις ἰδανικὰ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ εὐγενεῖς ἐμπνεύσεις, ἐνόσω δὲν ἔχει τὸ σθένος καὶ τὴν τόλμην νὰ τας προασπίξῃ. Ἦδη ὁ μέγας Πλάτων διεκήρυξε διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι συλλήβδην πᾶσαι αἱ ἀρεταί, ἐὰν ἐλλείπῃ ἡ *ἀνδρεία*. Λοιπὸν τοιοῦτος *ἀνδρεῖος*, ἀληθὴς γόνος τῆς εὐάνδρου Ἀρκαδίας, ὑπῆρξε δι' ὅλου τοῦ βίου ὁ μεταστὰς πολὺκλαυστος ἡμῶν Διδάσκαλος. Καὶ ἤδη τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν ἡ μυριόστομος φωνὴ τοῦ ἑλλήν. τύπου θὰ φέρῃ καὶ εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς ἑλλήν. γῆς τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ σεβαστοῦ καὶ σοφοῦ Καθηγητοῦ, μυριάδες ὀφθαλμοὶ θὰ ὑγρανθῶσι καὶ θὰ θρηνήσωσιν ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ μετ' ἄλγους, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπώλετο μία ἰσχυρὰ καὶ εὐγενὴς προσωπικότης, μία ψυχὴ, ἣτις ἔχουσα τὸ «θεῖον πῦρ» ἐν ἑαυτῇ, ἀνῆπτεν ὡς δᾶς καὶ ἐθέρμαινεν, ἐφώτιζε καὶ κατηύγαζεν ὁλόκληρον τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν στερέωμα!

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγαθύμου ἀνδρὸς τό τε Ἑθν. Πανεπιστήμιον καὶ πλεῖστα περιφανῇ ἐθνικὰ ἰδρύματα ἐτίμησαν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἡ δ' Ἀρχαιολ. Ἐταιρεία ἀπένειμε πᾶσας τὰς ὀφειλομένας τῷ τετιμημένῳ αὐτῆς Ἀντιπροέδρῳ τιμὰς, ἐπήφισε δ' ἵνα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος τῆς Ἐταιρείας ἀνιδρυθῇ πλησίον τῶν προτομῶν τῶν προγενεστέρων αὐτῆς Προέδρων καὶ Ἀντιπροέδρων καὶ ἡ τοῦ μεταστάντος πολυκλαύστου Γεωργίου Μιστριώτου.

Τέλος ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας ἐξεφώνησε τὸν ἐπικήδειον ὁ ἐκ τῶν συμβούλων αὐτῆς καὶ ἑφορος ἀρχαιοτήτων κ. *Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς*.

Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως

Ἀρχαιοτάτη Χριστιανικὴ Βασιλική

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Γ'.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

(συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Α' καὶ Β' σελ. 33-45).

Ὡς ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς κατόψεως τῆς ἐν Νικοπόλει ἀρχαιοτάτης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Δουμετίου εἶδομεν, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ δάπεδον ταύτης ἦν ἐπεστρωμένον διὰ θαυμαστοῦ ψηφιδωτοῦ, οὗ μόνον ἐλάχιστα τμήματα κατεστράφησαν. Τὸ διασωθὲν διατηρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν καλῇ καταστάσει, εἰ καὶ φέρει πλείστας ῥωγμὰς καὶ χασματά, ἐνεκα δὲ τῆς φθορᾶς τοῦ ὑποστρώματος εἰς πολλὰ μέρη αἱ ψηφίδες παρέλυσαν καὶ οὕτω εὐκολώτατα ἐκπίπτουσιν αὐταὶ καὶ ἐξαφανίζονται. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου ἐπελήφθη τῆς στερεώσεως διὰ τσιμέντου καὶ τῆς διὰ παντὸς τρόπου (καλύψεως διὰ χρώματος, στεγᾶσεως κλπ.) διασώσεώς του. Ἡ καλὴ δὲ αὕτη διατήρησις τοῦ μοναδικοῦ τούτου μνημείου τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιαν. τέχνης ὀφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ὁλοσχερῇ τοῦ ναοῦ καταστροφῇ, διότι ὁλόκληρος ἡ στέγη καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι κατέπεσαν ἐντὸς τοῦ ἐμβάδου τοῦ ναοῦ καὶ κατέκλυσαν τοῦτο, ἐτάρη δὲ τελείως τὸ δάπεδον, διασωθὲν οὕτω ἐκ τῆς ἀγρίας συλήσεως, ἣν κατὰ καιροὺς ὑπέστη ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη Χριστιαν. Βασιλική.

Ἦδη προβαίνομεν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν ἐκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς Κόγχης δύο μεγάλων τετραγώνων, τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον βορειν. τετραγώνου (Προθέσεως).

(Εἰκ. 6, 7, 8, 9 καὶ 10).

Ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ τετραγώνου τούτου ἐκτάσεως 30 □ μ., εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, τοῦ μᾶλλον καλῶς διατηρηθέντος ἐκ τοῦ ὅλου ναοῦ, διότι ἐλάχιστα μόνον τμήματα τούτου ἔχρουσι καταστροφῇ, ἀσήμεντα διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὅλης παραστάσεως καὶ ἄτινα εὐχερῶς ἐν τῷ μέλλοντι δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι.

Καὶ ἐν πρώτοις εὐθὺς παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ περίξ τοῖχου καὶ τοῦ πρὸς Ν. στερεοβάτου τῆς κιονοστοιχίας, εἰς ἀπόστασιν μόλις 0,12 τοῦ μέτρου, παρίσταται **Μαίανδρος**, πλ. 0,46 μήκους δὲ 23 μ. θαυμαστῆς ποικιλίας, διότι εἶνε διπλοῦς σταυροειδῶς συμπεπλεγμένος, ἀνὰ ἕκαστον δὲ δεύτερον τετράγωνον διακοπτόμενος, διότι ἐντὸς τῶν ἐναλλάξ τούτων κενῶν τετραγώνων παρίσταται **τετράφυλλος ῥόδαξ ἢ θυρεός**, ὃν διασχίζουν διαγωνίως δύο κλαδίσκοι, χειραστὶ τεμνόμενοι, φέροντες εἰς τὰ τέσσαρα αὐτῶν ἄκρα ἀνὰ τρία φύλλα. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα τοῦ Μαίανδρου εἶνε βαθὺ κυανοῦν, τὸ τοῦ ῥόδακος ἐρυθρὸν μετὰ πολλῶν υποχρώσεων, τὸ δὲ τῶν κλαδίσκων πράσινον. Ἀλλὰ καὶ τὸ περίξ ἐμβάδον φέρει χρώματα ποικίλλοντα ἐξ ὑπαμοιβῆς, διότι ἄλλοτε τοῦτο εἶνε ἐρυθρὸν καὶ ἄλλοτε κυανοῦν (εἰκ. 20-24).

Μετὰ τὸν Μαίανδρον τοῦτον, ὅστις οἶονεὶ ἀποτελεῖ τὸ πλαίσιον ἢ τὴν ἀκροτάτην ὥαν τοῦ τετραγώνου ψηφιδωτοῦ τῆς Προθέσεως, ἔπεται πλατεῖα ζώνη, ἀληθὴς ὡς ἐκ τῆς παραστάσεως **Ζωοφόρος** πλ. 0,55-0,63, μήκους δὲ 21 μ. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ παρίσταται ὁ **Ὠκεανός**, διότι πολυ-

πληθεῖς ἰχθύς νήχονται ἐντὸς ὕδατος, ὅπερ παρίσταται διὰ μικρῶν ἀπειραριθμῶν ἡμικυκλικῶν γραμμῶν λευκοῦ καὶ βαθυπρασίνου χρώματος. Αἱ καμπύλαι αὗται ὑποδηλοῦσι τὰ κύματα τοῦ Ὤκεανοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἰχθύων παρίστανται ἐν αὐτῷ καὶ παντοῖα ἄλλα θαλάσσια ζῷα, οἷον σηπίαι, ἄστριοι, ὀκτάποδες, πτηνὰ ὑδροβία, τέλος δὲ καὶ ἄνθρωποι, ἄλιεῖς γυμνοὶ δηλ. πρὸς ἄγρην ἰχθύων. Ἰδοὺ δὲ ἀκριβῆς καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῆς εἰρημένης ζωοφόρου:

Δυτικὴ πλευρά: Ἰχθύς τὸ ὅλον εἴκοσι καὶ πέντε, ἐξ ὧν τρεῖς λίαν εὐμεγέθεις (μήκ. 0,55-0,60 καὶ πλ. 0,20 περιπ.). Πρὸς δὲ δύο πτηνὰ μὲ μακρὰ ῥάμφη καὶ ὑψηλοὺς πόδας (Ἰβίες ἢ ἐρωδιοί;) καὶ μία φωλεὰ πτηνοῦ ἐπὶ ὑδροβίου φυτοῦ (εἰκ. 6 καὶ 7).

Βορεία πλευρά: Ἰχθύς ἐπίσης εἴκοσι καὶ πέντε, ἐξ ὧν εἷς μέγας. Πρὸς δὲ φυτόν θαλάσσιον, τευθίς (καλαμάρι), *καραβίς*, πτηνὸν λευκὸν ὑδροβίον μὲ ὑψηλοὺς πόδας καὶ λόφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (εἰκ. 8 καὶ 9).

Ἀνατολικὴ πλευρά: Ἰχθύς εἴκοσι καὶ πέντε, ἐξ ὧν τινες εὐμεγέθεις, εἷς δὲ μέγιστος. Εἶτα νῆσσα, πτηνὸν ἐν φωλεᾷ, *ὀκτάπους*, ἄλιος γυμνὸς καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ ἄλιόν (εἰκ. 10· 11 καὶ 12).

Μεσημβρ. πλευρά: Ἰχθύς εἴκοσι καὶ εἷς, πτηνὸν μέγα ὑδροβίον, πτηνὰ ἐν φωλεᾷ ἐπὶ φυτῶν, ἄστριοι καὶ ἐν μέσῳ παῖς γυμνὸς καμακίζων ἰχθύς. Ὁ κάμαξ ἔχει σχῆμα τριακίνης (εἰκ. 13) τὰ φυτὰ μὲ φύλλα καρδιόσχημα ἐπὶ μακρῶν μίσχων ἐκφυόμενων ἐκ τοῦ βυθοῦ. Πιθανὸν ταῦτα νὰ εἴνε *νυμφαῖαι*, τὰ δὲ πτηνὰ ἴσως εἰσὶν *ἀλκυόνες*. Οἱ ἰχθύς φέρουσι ποικιλωτάτους χρωματισμούς, οἷον πράσινον, σμαράγδινον, ἐρυθρὸν, φαιόν, κυανοῦν, κεραμόχρουν κλπ. λευκὸν δὲ πρὸς ἐνδειξίν τῆς ἀργυροζούσης λάμψεως τῶν λεπίδων. Ὁμοίως τὰ λοιπὰ θαλάσσια ζῷα καὶ τὰ πτηνὰ, οὕτω δὲ μετὰ τῶν χρωμάτων τοῦ βυθοῦ καὶ τῶν κυμάτων ἀποτελεῖται ἁρμονικώτατον τι σύνολον, ὅπερ θαμβοὶ καὶ κατακτληεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ θεατοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην καὶ πολύχρωμον ζώνην τοῦ Ὤκεανοῦ ἀκολουθεῖ ἑτέρα ἥσσαν *πλατεῖα*, ἔχουσα περίπου τὸ πλάτος τοῦ Μαιάνδρου, μήκους δὲ κατὰ 5-6 μέτρα ἐλάσσονος ἐκείνου. Ἐν ταύτῃ παρίστανται ἐντὸς *πεντήκοντα κύκλων* (ἐξωτ. διαμ. 0,29), ἀποτελουμένων ἐκ δύο ἐξ ἀντιθέτου ἀλληλοσυμπλεκόμενων πλοχμῶν (πλ. 0,05), *μ-*

κρὰ ὠδικὰ πτηνὰ, ὧν τὸ πτέρωμα φέρει ζωηροτάτους καὶ ἁρμονικωτάτους χρωματισμούς, οἷον πράσινον, πορφυροῦν, κίτρινον κλπ. Πάντα τὰ πτηνὰ ταῦτά εἰσι φυσικοῦ μεγέθους, ἔχουσι δὲ πρὸς τὴν ἀντίθετον τοῦ σώματος αὐτῶν κατεύθυνσιν ἐστραμμένας τὰς κεφαλὰς, φέρουσι δὲ περὶ τὸν λαϊμὸν μικρὰν ῥοδόχρουν ταινίαν ἀνεμιζομένην ὀριζοντίως ἐν τῷ κενῷ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς κύκλους δύο πλοχοὶ ἢ ταινίαι εἰσὶ διαφόρου ἑκάτερα χρώματος, ἢ μία δηλ. κεραμόχρους, ἢ δ' ἑτέρα πρασίνη. Δύναται δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι κυρίως δὲν εἴνε ταινίαι οἱ πλοχοὶ οὗτοι, ἀλλὰ μᾶλλον σχηματοποιηθέντες κλάδοι ἢ κλώνες ἀνερπυστικοῦ φυτοῦ (κισσοῦ), διότι τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων ἐν τοῖς σχηματιζομένοις τριγώνοις ἐκφυόμενα φύλλα κισσοῦ (εἰκ. 13 καὶ 14).

Ἡ καλλίστη αὕτη τῶν ὠδικῶν πτηνῶν ζώνη πλαισιοῦται κάτωθεν ὑπὸ ταινίας βαθέως κεραμείου χρώματος, μετὰ ταύτην δὲ ἐξελίσσεται κατὰ μήκος *Σπειρομαϊάνδρος* (Laufender Hund), πλ. 0,24 μ. ἀκριβῶς τοῦ σχήματός τῶν μυκηναϊκῶν καὶ ἑλλην. μνημείων, χρώματος δὲ βαθέως κυανοῦ. Μετὰ τοῦτον τέλος ἔπεται ἐντὸς κανόνων ἑκατέρωθεν ὄρμος ἢ *ἀστράγαλος*, οἷος καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰωνικῷ ῥυθμῷ συνήθως ἀπαντᾷ. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσθαι ζῶναι ἀποτελοῦσι μεγαλοπρεπὲς καὶ πλουσιώτατον πλαίσιον διὰ τὸν *κεντρικὸν πίνακα*, ὅστις εἴνε σχήματος τετραγώνου, εὔρηται δ' ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἔχει ὕψος μὲν 2,35 πλ. δὲ 3,01. Ὁ τετραγωνικὸς οὗτος πίναξ περιβάλλεται ὑπὸ *ταινίας κυανῆς* (πλ. 0,15), παριστᾷ δὲ *τοπεῖον μετὰ δένδρων ὀπωροφόρων καὶ πτηνῶν* (εἰκ. 14).

Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο τοπεῖον εἴνε ἐν τῶν θαυμασιωτάτων ἐξ ὧν διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἢ δὲ ἀρίστη τούτου διατήρησις καθιστᾷ τελείαν τὴν ἐξ αὐτοῦ αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν. Παρίστανται δ' ἐν αὐτῷ ἐν πάσει ἀκριβεῖα τὰ ἐξῆς:

Ἐν πρώτοις *τρία μεγάλα καρποφόρα δένδρα*, κατ' ἴσας ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις καὶ σχεδὸν ἰσοϋψῆ, εἴνε δὲ τὸ μὲν πρὸς τὰριστερὰ *μηλέα*, τὸ μέσον *ῥοιά*, καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν *ἀπιδέα*. Οἱ δὲ καρποὶ τούτων εἰσὶ φυσικοῦ μεγέθους καὶ πολυπληθεῖς. Οὕτω ἢ μὲν *μηλέα* ἔχει 16 μῆλα (0,08 ἑκαστον) ἢ *ῥοιά* 12 (0,12-0,13 ἑκαστον), τέλος ἢ *ἀπιδέα* 16 (πρὸς 0,11 ἑκαστον). Μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ

ἐκατέρωθεν τούτων, ἀλλ' ὀλίγον τι ὀπίσθεν, φαίνονται ἕξ κυπάρισσοι ἰσοῦφεις περίπου πρὸς τὰ δένδρα. Ἐκ τῶν κυπαρίσσων τούτων ἀνὰ μία εὐρηται πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐκάστου τῶν τριῶν δένδρων, ὥστε ἡ ἐν τῷ κέντρῳ ροιὰ ἔχει ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν. Ἡ διάταξις αὕτη ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου εἶνε λίαν σοφὴ, διότι ἐκτὸς τῆς ἐξόχου συμμετρίας, διὰ ταύτης πληροῦται τὸ μεταξὺ τῶν δένδρων κενόν, πλαισιοῦται δὲ θαυμασίως ὁ ὅλος πίναξ. Ἀνωθεν τῶν ἀνωτέρω δένδρων καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν πλείστων τούτων καθίστανται *πιτηνά* ἐκ τοῦ γένους τῶν ψιδικῶν. Τέλος ἔμπροσθεν τούτων καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιπέδῳ τοῦ πίνακος (*premier plan*) παρίστανται *δύο μεγάλοι χῆνες* εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὁ εἰς δεξιόθεν καὶ ὁ ἕτερος ἀριστερόθεν πρὸς τὰ κρα τοῦ πίνακος, μεταξὺ δὲ τούτων *πέρδιξ*. Ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ, κάτωθεν τῶν κορυφῶν τῶν δένδρων καὶ παρὰ τοὺς πόδας τῶν ζώων φύονται *χόρτα* καὶ *θάμνοι*, οὕτω δὲ πληροῦται καὶ ὁ χώρος οὗτος μετὰ περισσῆς τέχνης. Καὶ

αὐτὸ τὸ ἔδαφος ὁ καλλιτέχνης ἐνεψύχωσε, καλύψας διὰ πόας. Οὕτω ἀποτελεῖται σύνολόν τι ὄντως ὑπέροχον καὶ θαυμαστόν, διότι πρὸς τῇ ἀρμονικῇ διατάξει καὶ ἐντέχνῳ συνθέσει καὶ ὁ ποικίλος χρωματισμὸς ἐξαίρει τὴν λαμπρότητα τοῦ πίνακος. Ἰδίως μετ' ἐξαισίων χρωμάτων εἰσι γεγραμμένοι οἱ καρποὶ τῶν ὑπωροφόρων δένδρων, οἵτινες διὰ ζωηροῦ ἐρυθροῦ, κιτρίνου καὶ ὑποχρώσεων αὐτῶν ἐξέχουσιν ἐν μέσῳ τοῦ πρασίνου φυλλώματος. Κάτωθεν τοῦ πίνακος τούτου ὑπάρχει *ἐπιγραφὴ ψηφιδωτῇ* ἐπίσης μήκ. 2,41, ὕψους δὲ 0,58· περιβάλλεται δ' αὕτη ὑπὸ πλαισίου, ὅπερ σχηματίζει ἐκατέρωθεν δύο ἐπιμήκη ὀρθογώνια τετράπλευρα ὕψ. 0,58 καὶ πλ. 0,30, διηρημένα ἐκάτερον εἰς τρία τρίγωνα, ἐντὸς τῶν ὁποῖον ὑπάρχουσι ῥομβοειδῇ καὶ ἀβακοειδῇ σχήματα καὶ τροχοειδῆς κύκλος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων στίχων, τὰ δὲ ψηφία (ὕψ. 0,11) εἰσὶν ἐκ λευκῶν ψηφιδῶν ἐπὶ σκιεροῦ (μολυβδόχρου) ἐδάφους, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς: (εἰκ. 14).

† ΩΚΕΑΝΟΝ ΠΕΡΙΦΑΝΤΟΝ ΑΠΙΡΙΤΟΝ ΕΝΘΑ ΔΕ ΔΟΡΚΑΣ
ΓΑΙΑΝ ΜΕΣΣΟΝ ΕΧΟΝΤΑΣ ΟΦΟΙΣΙΝ ΔΑΛΜΑCΙΤΕ ΧΝΗΣ
ΠΑΝΤΑ ΠΕΡΙΣΦΟΡΕΟΥCΑΝ ΟCΑ ΠΝΙΕΙΤΕ ΚΑΙ ΕΡΠΕΙ
ΔΩΜΕΤΙΟΥ ΚΤΕΑΝΟΝ ΜΕΓΑΘΥΜΟΥ ΑΡΧΙΕΡΗC

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐπιγραφῇ εἰσὶν ἐρθαυμένοι ἐν μέρει αἱ λέξεις «περίφαντον» ἐν τῷ 1^ῳ στιχ. ἡ λέξις «ἔσα» ἐν τῷ 3^ῳ καὶ «κτέανον» καὶ «μεγαθύμου» ἐν τῷ 4^ῳ ἄς συνεπλήρωσα. Τὰ ψηφία εἰσὶ τύπου καθαρῶς *βυζαντινοῦ*, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ὑστέρων χρόνων. Τοῦναντίον διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν καθαρότητα καὶ εὐρυθμίαν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (5^ῳ καὶ 6^ῳ αἰ.), ὡς πείθεται τις ἄλλως καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν χαρακτήρων τούτων πρὸς τοὺς τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶνε δὲ σπουδαιοτάτη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, διότι ἐξ αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι ἰδρυτὴς καὶ διακοσμητὴς τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Βασιλικῆς ἦν ὁ ἀρχιερεὺς *Δουμέτιος*, πρὸς δὲ ὅτι διὰ τῆς διακοσμῆσεως ταύτης τῆς ψηφιδωτῆς ἐσκοπεῖτο ἡ ἀπεικόνισις ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας, ὁ ἀπέραντος δηλ. ὠκεανός, εἴτα ἡ γῆ, ἡ «πάντα περίξ φορέουσα» καὶ

τέλος ὅσα «πνεῖ τε καὶ ἔρπει» ἐπ' αὐτῆς. Καὶ ὄντως καὶ ἐξ ὧν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν ψηφιδωτῶν καὶ ἐξ ὧν παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν, ὁ δόκιμος ψηφοθέτης μετ' ἀπαραιμίλλου τέχνης ἐξετέλεσε τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ θέμα.

Ψηφιδωτὸν δάπεδον μεσημβρινοῦ τετραγώνου (Διακονικοῦ).

(Πιν. 1 καὶ 2. Εἰκ. 15-29).

Καὶ τούτου ὁλοκλήρον τὸ δάπεδον, ἰσῆς ἐκτάσεως ἀκριβῶς πρὸς τὸ τοῦ ἀντιστοίχου ἑναντι προηγουμένου τετραγώνου, εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, εἰς οὗ τὴν λεπτομερεῆ περιγραφὴν εὐθὺς ἤδη προβαίνομεν:

Ὡς ἐν ἐκείνῳ καὶ ἐνταῦθα ὁ αὐτὸς *Μαίανδρος*, διπλοῦς καὶ ποικιλόχρους, περιθέει περίξ ὁλοκλήρον τὸ τετραγωνικὸν δάπεδον παρ' αὐτὰ τὰ κράσπεδα τοῦ τοίχου (εἰκ. 14). Μετὰ τοῦτον ἔπεται

καὶ ἐν τῷδε τῷ τετραγώνῳ ἡ κύτῃ θαυμαστῇ Ζωοφόρος τοῦ αὐτοῦ μήκους καὶ πλάτους, ἀλλ' ὡς ἐν ἐκείνῳ καὶ ἐνταῦθα λίαν ποικίλλουσιν, διότι οὐδαμῶς ἐν αὐτῇ δὲν ἐπαναλαμβάνονται στερεοτύπως καὶ κύτῃ παραστάταις. Ἰδοὺ δὲ ἐν πάσει λεπτομερεῖα ἡ ἀκριβὴς ταύτης περιγραφή:

Βορεινὴ πλευρά. Ἰχθὺς τὸ ὅλον εἴκοσι καὶ τρεῖς, ὧν εἰς παμμέγιστος. Πρὸς τὴν ΒΔ γωνίαν ἔφηβος γυμνὸς φέρων μόνον διάζωμα περὶ τὴν ὀσφύν καὶ κύπτων, ἐκτείνων δὲ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας ὅπως συλλάβῃ πτηνὸν ἐν τῷ ὕδατι εὐρισκόμενον, μακρόλαιμον καὶ ὑψίπουν, πιθανῶς *Ἰβιν*. Ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ φέρεται ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή, τὸ κύριον αὐτοῦ ὄνομα ἐξαγγέλλουσα: ΟΦΕΛΛΥΡΑΣ (εἰκ. 15 καὶ πίν. I)¹. Ὀλίγον τι πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν τῇ αὐτῇ ζωφόρῳ παρίσταται ἕτερος ἔφηβος ἢ ἀνὴρ, ἐπίσης γυμνός, ἀλλ' ἔχων καὶ αὐτὸς διάζωμα περὶ τὴν ὀσφύν. Κάζεται δ' ἐπὶ βράχου σφόδρα κεκυρῶς καὶ μὲ τὰς χεῖρας προτεταμένους κρατεῖ δίκτυον, δι' οὗ ἀγρεύει μέγαν ἰχθύν, ὃν σύρει πρὸς ἑαυτόν. Πέριξ νήχονται καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἰχθὺς διαφόρου μεγέθους. Ἀνωθεν δὲ καὶ τούτου φέρεται ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή ἐξαγγέλλουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀλιέως: ΕΡΜΗΣ (εἰκ. 22 καὶ 23).

Ὡς βλέπει τις ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐλήρθησαν ἐκ τῆς Ἑλλην. μυθολογίας τὸ δεύτερον, τὸ δὲ πρῶτον ἐκ συγχρόνου τινος ἐθνικοῦ διηγήματος ἢ μυθιστορίας. Ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ τῆς ζωφόρου ὑπάρχουσι προσέτι φυτὰ ὕδροχαρῆ, ἀστακός, κτεῖς θαλάσσιος καὶ ἕτερον πτηνὸν ἐνὺδριον, ὅμοιον πρὸς τὸ ἑναντι ἐν τῇ ΒΔ γωνίᾳ, ὅπερ πειρᾶται νὰ συλλάβῃ ὁ Ὀφελλύρας.

Ἀνατολικὴ πλευρά. Ἰχθὺς τὸ ὅλον δέκα καὶ ἐννέα. Ἐν τῷ μέσῳ ἀνὴρ γυμνὸς ἀλιεύων διὰ δικτύου μικροὺς ἰχθὺς. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἀπὸ τῆς μέγιστος τῶν ἰχθύων ἀπάσης τῆς ζωφόρου τοῦ Ὀκεανοῦ, διότι ἔχει οὗτος μῆκος 0,72. Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι εὐμεγέθεις ἰχθὺς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ, ἐπίσης δὲ πτηνὸν ὑψίπουν, φυτὰ ἐνὺδρια, πτηνὰ ἐντὸς φωλεᾶς, κτεῖς κλπ. (εἰκ. 16, 17, 18, 24 καὶ 25).

Μεσημβρ. πλευρά. Ἰχθὺς τὸ ὅλον εἴκοσι καὶ

τρεῖς, ἐξ ὧν πολλοὶ εὐμεγέθεις. Πρὸς Δ. παῖς γυμνὸς καὶ ὀρθὸς ἀλιεύει ἰχθὺς. Πρὸς τούτοις: φυτὰ ὕδροχαρῆ, κτεῖς κλπ. (εἰκ. 19, 26 καὶ 27).

Δυτικὴ πλευρά. Αὕτη περιέχει τοὺς πλείστους ἰχθὺς, διότι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ πλείονες τῶν τριῶν καὶ ἐπτά, τὸ μέγεθος δ' ὅμως τούτων εἶνε μέτριον, ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδὲν ἕτερον θαλάσσιον ζῶον ἢ ἄλλο τι περιέχει (εἰκ. 20 καὶ 21).

Μετὰ τὴν τοσοῦτον ποικίλην καὶ πολυχρωμον ζωφόρον ταύτην τοῦ Ὀκεανοῦ ἔπεται σειρὰ δέκα καὶ ἑξ μεγάλων κύκλων, οἵτινες ἀποτελούμενοι ἐκ δύο κλάδων πελωρίας ἀναδενδράδος (ἀμπέλου) ἐξ ἀντιθέτου συμπεπλεγμένων, περιβάλλουσιν, ἀνὰ πέντε ἐν ἐκάστη πλευρᾷ τοῦ τετραγώνου, τὸν ἐν τῷ κέντρῳ μέγαν τετραγωνικὸν πίνακα, ἀντίστοιχον τῷ ἐν τῷ ἑναντι δωματίῳ τῆς Προθέσεως. Οἱ κύκλοι οὗτοι ἔχουσι διάμ. ποικίλλουσιν μετὰ 0,80-0,90, τὸ δὲ πλάτος τῆς ταινίας (ἀναδενδράδος) εἶνε περίπου 0,10, ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀναδενδράδος ἀποσπῶνται ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν φύλλα καὶ ἀκρέμονες πράσινα, ὑποπράσινα, ἢ χαλκόχροα. Ἐντὸς δὲ τῶν κύκλων ἢ στεφάνων τούτων παρίστανται ἐνκαλλὰξ ἐν διπλῷ συμπλέγματι ἀνὴρ γυμνὸς θηρευτὴς ἢ ζῶον (ἡμερον ἢ ἄγριον), καθ' οὗ οὗτος ὁρμᾷ μὲ τὸ ἀκόντιον καὶ βάλλει θανασίμως. Ἰδοὺ δὲ ἤδη καὶ ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τῶν εἰρημένων κύκλων:

Κύκλος 1ος. (ΝΔ γωνία εἰκ. 20 καὶ πίν. 2). Ἐντὸς τούτου παρίσταται Ἀνὴρ γενειοφορῶν, σχεδὸν πολὺς καὶ μὲ κόμην βραχεῖαν, γυμνὸς δὲ τὸ σῶμα, ἐκτὸς χλαϊνιδίου ἢ λωρίδος, ἧτις περιβάλλει διαγωνίως τὸν κορμὸν αὐτοῦ καὶ εἶτα ἀνεμίζεται πρὸς τὸ ὀπισθεν ἐξ ἀριστερῶν. Περὶ τοὺς πόδας φέρει τὰς συνήεις τοῖς θηρευταῖς «ἐνδρομίδας», ὧν οἱ ἱμάντες περιελίσσονται περὶ τοὺς πόδας μέχρι τοῦ μέσου τῶν κνημῶν. Οἱ ἱμάντες οὗτοι εἰσι χρώματος κιτρινοφαιού. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔχει τὴν κεφαλὴν πλαγίως πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον κεκλιμένην, ὁρμᾷ δὲ πρὸς τὰ ἔμπροσ, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ κατ' ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένου ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ δι' ἑλῆς τῆς δυνάμεως αὐτοῦ βυθίζει μέγα ἀκόντιον, ὅπερ κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν στιβαρῶς, ἐντὸς τοῦ στήθους ἀγρίου θηρίου ὁρμῶντος ἐκ τοῦ ἀντιθέτου κύκλου ἑναντίον αὐτοῦ. τὸ ὕψος τοῦ θηρευτοῦ εἶνε 0,63, τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 0,14, τὸ μέγεθος τῶν

¹ Ὁ πίνας οὗτος, ὡς καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 2, ἀμφοτέρω πολυχρωμοί, ἐξετελέσθησαν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ζωγράφου κ. Σπ. Βασιλίου.

πέριξ φύλλων τῆς ἀμπέλου ποικίλλει ἀπὸ 0,12-0,13. Ἡ διατήρησις σχετικῶς καλλίστη. Ἐρθαρμένη εἶνε ἡ ἀριστ. χεὶρ ἀπὸ τοῦ καρποῦ, ὑπάρχουσι δὲ μικρὰ χάρματα ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ ἐπὶ τοῦ γόνατος. Ἐκ τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου δύο εἰσὶ τελείως κατεστραμμένα.

Κύκλος 2^{ος} (εἰκ. 20). Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀνωτέρω εὑρηται ὁ συνεχόμενος καὶ συμπεπλεγμένος μετ' ἐκείνου δεύτερος κύκλος (δμ. 0,82), ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρίσταται, ὡς εἴπομεν, ἄγριον θηρίον, ἄρκτος, ὁρμῶσα κατὰ τοῦ εἰρημένου θηρευτοῦ, ὅστις μετὰ τὸ ἀκόντιον ἢ δόρυ βάλλει ταύτην θανασίμως ἐν μέσῳ τοῦ στήθους, ἐξ οὗ ῥέει ἄφθονον αἷμα. Ἡ ἄρκτος παρίσταται εἰς φυσικὸν σχεδὸν μέγεθος (ὑψ. 0,44, μῆκος κεφαλῆς 0,22), ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος, διότι τὸ ἕτερον ἥμισυ μετὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἐλλείπει χώρου ἐπιδεξιῶς ὁ καλλιτέχνης παρέλειψε, συγκαλύψας τὸ ἀκρωτηριασθὲν μέρος διὰ φύλλων καὶ μίσχων ἀμπέλου. Τὸ χρῶμα αὐτῆς εἶνε κιτρινόφαιον καὶ μέλαν, ἔχει δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν κατατομῇ μετὰ τὸ ῥύγχος ἡνεωγμένον, ἐξ οὗ προβάλλουσι λευκοὶ καὶ αἰχμηροὶ ὀδόντες καὶ γλῶσσα μακρὰ κεραμόχρους. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἄρκτου εἰσὶ πεποιημένοι ἐκ τριῶν χρωμάτων: λευκοῦ, μέλανος καὶ ἐρυθροῦ. Ἡ λόγχη εἶνε βαθυτάτα ἐμπεπηγμένη ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ θηρίου, εἰς μῆκος 0,24.

Ἡ διατήρησις καλλίστη ἐκτὸς μεγάλου χάρματος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σώματος τῆς ἄρκτου. Ἐκ τῆς ἀμπέλου ἐν μόνον φύλλον εἶνε κατεστραμμένον.

Κύκλος 3^{ος} (εἰκ. 21) (πλευρὰ δυτικὴ ἐν τῷ μέσῳ) δμ. κύκλ. 0,85. Παρίσταται ἔφηβος ἢ ἀνὴρ ἀγένειος γυμνὸς τὸ σῶμα, φέρων μόνον ἐλαφρὸν χλανίδιον περὶ τὸ στήθος καὶ τοὺς ὤμους, ἐνδρομίδας περὶ τοὺς πόδας, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς κράνος· ὕψος τοῦ ἀνδρὸς 0,685, τῆς δὲ κεφαλῆς μετὰ τοῦ κράνου 0,22. Ὁ ἔφηβος οὗτος ἔχει καλλίστην μορφήν καὶ σῶμα λίαν εὐπλαστον, παρίσταται δὲ γονυπετὴς κατὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα, τὸν δεξιὸν ἔχει κατ' ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένον, βάλλει δὲ μετὰ πολλῆς δυνάμεως δι' ἀκοντίου ἢ δόρατος, ὅπερ κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἔλαφον, ἔναντι αὐτοῦ ὁρμαίως τρέχουσαν.

Τὸ περὶ τὸν κορμὸν ἐξωσμένον χλανίδιον ἢ λαῖφος ἔχει χρῶμα βαθύ κυανοῦν, τὸ δὲ κράνος εἶναι βε-

βαίως ἐκ μετάλλου, κυανοῦ ἀνοιχτοῦ χρώματος, φέρει δὲ ἄνωθεν καὶ λόφον. Τοῦτο εἶνε σχήματος ἡμισφαιρικοῦ ὡς τὰ ῥωμαϊκὰ καὶ ἔχει γεῖσον πέριξ τῆς στεφάνης.

Ἡ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ καλλίστη, ἐκτὸς μικρᾶς φθορᾶς τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος τοῦ θηρευτοῦ, ὡς καὶ τοῦ ποδὸς περὶ τὴν πτέρναν. Ἐκ τοῦ ἐξέργου εἰσὶ κατεστραμμένα τρία φύλλα ἀμπέλου.

Κύκλος 4^{ος} (εἰκ. 21) πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγούμενου· δμ. κύκλ. 0,80. Ἐντὸς τούτου παρίσταται ἔλαφος κερασφόρος, ὁρμῶσα ἐν καλπασμῷ ἵνα σωθῇ, καθ' ἣν στιγμὴν βάλλει ταύτην θανασίμως διὰ τοῦ δόρατος ὁ ἐν τῷ προηγούμενῳ καὶ συμπεπλεγμένῳ κύκλῳ νεαρὸς θηρευτής. Τὸ δόρυ εἰσχωρεῖ βαθέως ἐντὸς τοῦ στήθους, κατὰ τὴν σφαγὴν, διαπερὼν καὶ ἐξερχόμενον ὀπισθεν ἐκ τοῦ νώτου, ἄφθονον δὲ ῥέει ἀκτινοειδῶς τὸ αἷμα ἐκ τοῦ διανοιχθέντος τραύματος. Τὸ χρῶμα τῆς ἐλάφου εἶνε ποικίλον, διότι τὸ πλεῖστον εἶνε κυανοῦν βαθύ, παρ' αὐτὸ δὲ εὑρηται κεραμόχρους, μέλαν καὶ λευκόν. Τὸ ὑψ. αὐτῆς εἶνε 0,60, ἔχει τοὺς πόδας τοὺς ἐμπροσθίους λίαν ἀνυψωμένους, ἐλλείπει δὲ τὸ ὀπισθεν ἥμισυ τοῦ σώματος κατὰ τὸ προηγούμενον σχῆμα τῆς ἄρκτου. Τὰ κέρατά εἰσιν ὑψηλὰ μετὰ χάριτος πρὸς τᾶν ἀνακλαδούμενα, ἡ δὲ ἀνίσχουσα κεφαλὴ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκδηλοῦσι θαυμασίως τὸ βαθύ ἄλγος τοῦ ἀτυχοῦς ζώου.

Κύκλος 5^{ος}. (Γωνία ΒΔ) δμ. κύκλ. 0,80 (εἰκ. 22). Ἐντὸς τούτου παρίσταται ἀνὴρ ἀγένειος, ἀλλὰ μετὰ κόμην μακράν μέχρι τοῦ αὐχένος, γυμνὸς δὲ τὸ σῶμα, ὡς πάντες οἱ προηγούμενοι, ἐκτὸς τῆς στενῆς περὶ τὸ στήθος καὶ πρὸς τὰ ὀπισθεν ἀνεμιζομένης λωρίδος ὑφάσματος χρώματος κυανοπρασίνου καὶ τῶν περὶ τοὺς πόδας κυνηγετικῶν ἐνδρομίδων τοῦ αὐτοῦ κιτρινοφαίου χρώματος ὡς τῶν λοιπῶν θηρευτῶν. Καὶ οὗτος κύπτων καὶ κάμπτων ἰσχυρῶς τὰ γόνατα κρατεῖ μετὰ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μακρὸν δόρυ, διὰ τοῦ ὁποίου μετὰ δυνάμεως ὁρμῶν τραυματίζει κατὰ τὴν γαστέρα θήλειαν ἔλαφον μετ' ὁρμῆς καλπάζουσιν ὅπως σωθῇ.

Ὁ ἀνὴρ εἶνε ὥραϊος τὴν μορφήν καὶ τὸ σῶμα, (ὑψος 0,60, κεφαλῆς 0,135), ἡ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶνε ἀρίστη, διότι μόνον ὁ ἀριστερὸς ποὺς τοῦ θηρευτοῦ μετ' ὀλοκλήρου τοῦ ὑποδήματος ἐξηφανίσθη.

Κύνλος 6^{ος}. Δεξιόθεν τοῦ προηγούμενου δμ. κύκλ. 0,88 (εἰκ. 22). Παρίσταται ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἔλαφος ἄνευ κεράτων, φαίόχρους δὲ (πρὸς τὸ πρασινωπὸν) τὴν δορὰν μὲ κυανοῦν περιγραμμά. ὕψ. ζώου 0,55. Ἐλλείπει καὶ ταύτης ὡς τῶν προηγούμενων ζώων τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ σώματος, λίαν ἐντέχνως συγκεκαλυμμένον ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου διὰ κλωνὸς ἀμπέλου. Ἡ λόγχη εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἀλλ' οὐδαμοῦ φαίνεται τραυμά τι.

Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο διατηρεῖται ὡς ἄριστα, ἐκτὸς τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς ἐλάφου, ὅπερ εἶνε κατεστραμμένον, ὡς καὶ τέσσαρα φύλλα τῆς ἀμπέλου ἐν τῷ ἐξέργῳ.

Κύνλος 7^{ος}. Κατὰ τὴν βορεινὴν πλευρὰν τοῦ τετραγώνου δμ. 0,81 (εἰκ. 23). Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ εἰκονίζεται ἀνὴρ γενειῶν καὶ φέρων ἐπίσης μακρὰν κόμην, ἥτις μέλαινα οὖσα ἀνεμίζεται πρὸς τὰ ὀπισθεν. Καὶ οὗτος εἶνε γυμνός, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἄνω ἡμισυ τοῦ σώματος, διότι ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ μέχρις ὀλίγον τι ἄνωθεν τῶν γονάτων φορεῖ βραχεῖαν *περιοκελίδα*, φαίαν τὸ χρῶμα μετὰ βαθείως κυανοῦ περιγραμμάτος, οἷαν φέρουσι σήμερον συνήθως οἱ ἐν ὑπαίθρῳ λουόμενοι, περὶ δὲ τοὺς πόδας φέρει τὰς κοινὰς πᾶσι τοῖς λοιποῖς θηρευταῖς τοῦ ψηφιδωτοῦ ἐνδρομίδας. Ὁ ἀκμαῖος καὶ στιβαρὸς οὗτος ἀνὴρ ὁρμᾷ ὡς οἱ λοιποὶ μετὰ σφοδρότητος στηριζόμενος ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ καμπτομένου δεξιοῦ ποδὸς καὶ σχεδὸν εἰς εὐθείαν γραμμὴν ἐκτείνων πρὸς τὰ ὀπισθεν τὸ ἀριστερὸν σκέλος. Κρατεῖ δέ, ὡς πάντες οἱ λοιποί, δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μακρότατον δόρυ, δι' οὗ λογχίζει ἄγριον θηρίον ἐναντίον αὐτοῦ ἐφορμῶν τὸ ὕψος τοῦ θηρευτοῦ εἶνε 0,63, τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 0,14.

Διατηρεῖται καθ' ὅλα ἀκέραιον· μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ πέριξ κύκλου φύλλων εἰσὶ πέντε τέλειον ἐφθαρμένα.

Κύνλος 8^{ος}. Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγούμενου καὶ πρὸς ἐκεῖνον συνεχόμενος· δμ. κύκλ. 0,87. (εἰκ. 23).

Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται τὸ ἄγριον θηρίον, ὅπερ βάλλει θανασίμως ὁ προηγούμενος θηρευτής, διότι ἡ λόγχη αὐτοῦ εἰσελθοῦσα διὰ τοῦ ῥύγχους τοῦ ζώου, ἐξέρχεται ἄνωθεν τοῦ ὠτός, ἐνῶ ἄφθονον αἷμα ῥέει ἐκ τοῦ στόματος καὶ ἐκ τῆς ὀπισθεν

φοβερᾶς πληγῆς. Τὸ σῶμα τοῦ θηρίου εἶνε ποικίλον, διότι ἐνιαχοῦ εἶνε ἐρυθρὸν ἢ κεραμόχρουν, ἐνιαχοῦ δὲ κυανοῦν ἢ φαῖον. Ἀλλὰ τί θηρίον εἶνε τὸ ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ παριστάμενον; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φαίνεται ὅτι εἶνε ἄρκτος. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται ἡ ὑπόνοια μήτι εἶνε λύκος.

Τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ σώματος εἶνε καὶ τούτου, ὡς τῶν προηγούμενων ζώων, ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ἠκρωτηριασμένον κατὰ τὸ ἡμισυ· τὸ ὕψος τοῦ θηρίου εἶνε 0,60.

Ἡ διατήρησις δ' ἐν γένει ἄριστη ἐκτὸς τοῦ ὀπισθίου μέρους, ὅπερ εἶνε λίαν κατεστραμμένον μετὰ μεγάλου τμήματος τοῦ ἐξέργου. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κύκλου εἶνε κατεστραμμένον καὶ ἄλλο τι τμήμα ὀλίγον τι πρὸς τᾶνω.

Κύνλος 9^{ος}. Πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν προηγούμενων, ἀλλ' ἐν τῇ ΒΑ γωνίᾳ τοῦ τετραγώνου. Δμ. 0,82 (εἰκ. 24).

Καὶ ἐνταῦθα εἰκονίζεται ἀνὴρ ἢ ἔφηβος μᾶλλον, ἄβρὸς τὴν μορφήν καὶ τὸ σῶμα, γυμνὸς δέ, καθάπερ οἱ πλεῖστοι τῶν προμνημονευθέντων, ἐκτὸς τῆς στενῆς, ὡς ταινίας, διαγωνίως ἀπὸ τοῦ στήθους πρὸς τὰ ὀπισθεν ἀναρριπιζομένης πρασίνης ὀθόνης καὶ τῶν περὶ τοὺς πόδας ἐνδρομίδων. Ἐπὶ τῆς ὠραίας, ἀγενείου κεφαλῆς φορεῖ κρᾶνος ὑπομέλαν (μολυβδόχρουν) μετὰ λόφου ἐρυθροῦ ἄνωθεν. Καὶ τοῦ μὲν σώματος τὸ ὕψ. εἶνε 0,68, τῆς δὲ κεφαλῆς 0,165. Καὶ οὗτος ὁρμᾷ μετὰ σφοδρότητος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, στηριζόμενος ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἰσχυρῶς καμπτομένου δεξιοῦ ποδὸς καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατῶν μακρὸν δόρυ, δι' οὗ πειρᾶται νὰ φονεύσῃ τὸν ἐναντι αὐτοῦ ὁρμῶντα *ταῦρον*.

Διατήρησις κατὰ τὸ πλεῖστον καλλίστη. Οὐχ ἡττόν εἰσι κατεστραμμένον τὸ δεξιὸν γόνυ μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ καὶ μέρους τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, τούναντίον ἢ πέριξ ἐπιφάνεια τοῦ κύκλου ἐκτὸς ἐλαχίστων βλαβῶν παρέρμεινεν ἀλώβητος.

Κύνλος 10^{ος}. Πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ προηγούμενου δμ. 0,76. (εἰκ. 24). Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου.

Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ εἰκονίζεται ὁ προμνημονευθεὶς *ταῦρος*, ὅστις μέλας μετ' ἐρυθρῶν στιγματῶν ὁρμᾷ ἐν κηλπασι καὶ ἀκατάσχετος κατὰ τοῦ τοληροῦ θηρευτοῦ, οὗ τὸ προτεταμένον ἀκόντιον δὲν ἔχει ἀκόμη ποσῶς θίξει αὐτόν. Καὶ τούτου,

ὡς πάντων τῶν προηγουμένων ζώων, σκοπίμως ἀπετμήθη τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ σώματος· ὕψ. ταύρου 0,42.

Διατήρησις ψηφιδωτοῦ ἀρίστη ἐκτὸς μικρῶν βλαβῶν.

Κύκλος 11^{ος}. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνατολ. πλευρᾶς καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν προηγουμένων. Δμ. κύκλ. 0,82 (εἰκ. 25).

Ὡραῖος γυμνὸς ἔφηβος ἀγένειος, σχεδὸν παῖς μὲ τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς λοιποῖς θηρευταῖς στενὸν περὶ τὸ στῆθος ἀναρριπιζόμενον ὀπισθεν ὀθόνιον καὶ τὰς ἐνδρομίδας περὶ τοὺς πόδας ὁρμαῖ κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ σώματος καὶ τῶν χειρῶν, δι' ὧν κρατεῖ τὸ ἀκόντιον, κατ' ἀγρίου θηρὸς ἐξ ἀντιθέτου καθ' αὐτοῦ ἐξορμῶντος. Ὁ νεαρὸς θηρευτὴς φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμά τι, ὅπερ δυνατόν νὰ ᾖ καυσία τις ἢ ταπεινὸν λίκν κράνος χρώματος ὑποκίτρινου, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι τοῦτο ἦν δερμάτινον. Ἡ περὶ τὸ στῆθος ἄνω ταινία εἶνε μολυβδόχρους. Τὸ ὕψ. τοῦ ἐφήβου εἶνε 0,66, τῆς δὲ κεφαλῆς 0,14.

Διατήρησις ἀρίστη ἐκτὸς τοῦ ἄκρου δεξιοῦ ποδός, ὅστις εἶνε κατεστραμμένος ἀπὸ τοῦ μέσου σχεδὸν τῆς κνήμης. Ἐπίσης ἐν τῷ ἐξέργῳ ὑπάρχει μέγα κενὸν πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός.

Κύκλος 12^{ος}. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνωτέρω πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου θηρευτοῦ· δμ. κύκλ. 0,80 (εἰκ. 25).

Ἐν αὐτῷ παρίσταται τὸ ἄγριον θηρίον, καθ' οὗ βάλλει ὁ ὠραῖος ἔφηβος τοῦ συνημμένου πρὸς τὰριστερὰ κύκλου. Τὸ θηρίον τοῦτο εἶνε ἀναμυρισθητήτως θάνα, ὡς ἐμφαίνει τὸ σχῆμα, ἰδίως τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν καὶ εἶτα τὸ κιτρινόφαιον χρῶμα τῆς δорᾶς. Καὶ αὕτη εἰκονίζεται κατὰ τὸ ἥμισυ, ὁρμῶσα μετὰ λύσεως καὶ ἐν καλπασμῷ ὑφούσα τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἐτοίμη μὲ τὸ ἠνεωγμένον ῥύγχος καὶ τοὺς χαυλιόδοντας νὰ κατασπαράξῃ τὸν ἀποπειρώμενον τὸν θάνατον τῆς θηρευτῆς, οὗ ἡ λόγχη δὲν ἔχει ἔτι θίξει τὸ στῆθος τῆς. Τὸ ὕψος τοῦ σώματος τῆς θάινης εἶνε 0,46, ἡ δὲ διατήρησις καλλίστη, διότι ἐλάχιστα μόνον χάσματα εὗρηται ἐν τῷ ψηφιδωτῷ τῷδε.

Κύκλος 13^{ος}. Οὗτος εὔρηται ἐν τῇ ΝΑ γωνίᾳ τοῦ τετραγώνου, ἔχει δὲ δμ. 0,85 (εἰκ. 26). Καὶ ἐν αὐτῷ παρίσταται ἔφηβος κάλλιστος τὴν μορφήν καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ εἶνε ὁμοίως ὡς τῶν λοιπῶν γυ-

μὸν ἐκτὸς τῆς στερεοτύπου ταινίας, ἥτις κατέρχεται ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ περιβάλλουσα τὸν κορμὸν ἀναρριπίζεται εἶτα πρὸς τὰ ὀπισθεν, καὶ τῶν συνήθων πᾶσι τοῖς θηρευταῖς ἐνδρομίδων. Ἡ ταινία χρώματος ἐρυθροῦ πρὸς τὸ κεραμόχρουν, ἡ δὲ κόμη αὐτοῦ μέλαινα, βραχεῖα δὲ καὶ ἄσκεπής. Καὶ ὁ ἔφηβος οὗτος ἔχει τὴν αὐτὴν κίνησιν τῶν προηγουμένων, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ψηφιδωτοῦ, ὅτι κρατεῖ τὸ δόρυ οὐχὶ ὀριζοντίως, ἀλλὰ καθέτως, ὑψὼν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τὴν δεξιὰν χεῖρα· ὕψ. τοῦ θηρευτοῦ 0,71 τῆς κεφαλῆς μόνης 0,14.

Διατήρησις θαυμαστή, ἐκτὸς ῥωγμῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἥτις διήκει καὶ δι' ὅλου τοῦ κύκλου ἄνωθεν καὶ δεξιὰ τῆς μορφῆς.

Κύκλος 14^{ος}. Ἐπὶ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ προηγουμένου. Δμ. 0,84 (εἰκ. 26). Ἐν τῷδε τῷ κύκλῳ παρίσταται θηρίον ἄγριον, μετὰ λύσεως ὁρμῶν κατὰ τοῦ προμνημονευθέντος θηρευτοῦ, ὅστις κατορθοῖ νὰ ἐμπήξῃ ἐγκαίρως τὴν λόγχην ἐντὸς τοῦ διηνεωγμένου ῥύγχους, ἐξ οὗ ἄφθονον ῥέει ἤδη τὸ αἷμα ἀκτινοειδῶς. Τὸ θηρίον τοῦτο ἔχει δορὰν μέλαιναν μὲ ἐρυθρὰ στίγματα, εἶνε δὲ πιθανώτατα σάαγρος ἢ κάπρος, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ χηλωτοὶ πόδες. Καὶ τούτου ἐλλείπει καθάπερ πάντων τῶν λοιπῶν τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ σώματος· ὕψ. τούτου 0,44.

Τὸ ψηφιδωτὸν διατρεῖται σχεδὸν εἰπεῖν ἀκέραιον ἐκτὸς μικρᾶς βλάβης τοῦ ὠτός καὶ ἐνιαχοῦ τοῦ σώματος, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξέργῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχουσί τινα χάσματα.

Κύκλος 15^{ος}. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ προηγούμενον. Δμ. 0,90 (εἰκ. 27).

Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται ἀνὴρ στιβαρὸς καὶ γυμνὸς μὲ τὴν συνήθη ταινίαν καὶ τὰς ἐνδρομίδας. Ἡ ταινία εἶνε χρώματος βαθέως κυανοῦ, πρώτην φοράν δὲ φέρονται τᾶκτρα ταύτης οὐχί, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις, πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' ἐμπροσθεν πρὸ τοῦ στῆθους. Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ σώματος κίνησιν, διότι μετὰ σφοδρότητος ὁρμαῖ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλ' οὐχί, ὡς πάντες οἱ λοιποί, κρατῶν δόρυ, ἀλλὰ ξίφος, ὅπερ ἀνέχει διὰ τῆς δεξιᾶς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν, ἐτοιμὸς μετὰ δυνάμεως νὰ καταπέρῃ τοῦτο κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἔναντι αὐ-

τοῦ ὁρομαίως τρέχοντος ἀλέκτορος. Δυστυχῶς τοῦ ὠραίου τούτου ψηφιδωτοῦ ἐλλεῖπει ὁλόκληρος ἡ κεφαλὴ, τελείως καταστραφεῖσα, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ δεξιὸς ποὺς ἀπὸ τοῦ γόνατος, ὡς καὶ τὸ ἄκρον τῆς ἀριστ. χειρὸς ὕψ. 0,53.

Κύνλος 16^{ος}. Ἐπὶ τῆς μεσημβρ. πλευρᾶς καὶ παραπλεύρως συμπεπλεγμένος μετὰ τοῦ προηγουμένου. Δμ. 0,84 (εἰκ. 27). Ἐν τῷδε τῷ κύκλῳ παρίσταται ἀλέκτωρ εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὕψ. 0,41 μὲ πτέρωμα ἐναλλάξ ἐρυθρὸν καὶ μέλαν, ἐν ὀρμητικῇ κινήσει πρὸς τὰριστερά, ὅπου ἔναντι εἰκονίζεται ὁ προειρημένος γυμνὸς ἀνὴρ, ὁ διὰ τοῦ ξίρους ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτοῦ. Ἡ κίνησις τοῦ ζώου φυσικωτάτη καὶ λίαν ἐπιτυχής, ἡ δὲ διατήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ διὰ μὲν τὸν ἀλέκτορα ἀρίστη, διότι ἐλάχιστοι ὑπάρχουσι ῥωγμῆ, διὰ τὸ περίξ δ' ὅμως ἔξεργον κακίστη ἔνεκα μεγάλων ἐν αὐτῷ χασμάτων.

Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρινῷ τετραγώνῳ (Διακονικῷ).

(Εἰκ. 28 καὶ 29).

Ἐν μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ μεσημβρινοῦ τετραγώνου τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου, πλακισούμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων δέκα καὶ ἑξ κύκλων, εὑρεται μέγας τετραγωνικὸς πίναξ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βορεινοῦ τετραγώνου, τὸν παριστῶντα κῆπον μετὰ καρποφόρων δένδρων καὶ κυπαρίσσω, ὡς εἶδομεν προηγουμένως. Ὁ παρὼν πίναξ ἔχει μῆκος μὲν 2,40, πλ. δὲ 2,22 μετὰ τοῦ πλακισίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας πλ. 0,10, ἐντὸς τῆς ὁποίας παρίστανται τρίγωνα κατακορύφως ἐσχεδιασμένα καὶ ἐναλλάξ λευκὰ καὶ κεραμοχρῶα. Ἐπὶ δὲ τοῦ πίνακος παρίστανται δύο ἀνδρικοὶ μορφαὶ εἰς φυσικὸν μέγεθος ἔναντι ἀλλήλων ἰστάμεναι ἀλλὰ κατ' ἐνώπιον ἀπενίζουσαι. Τὸ ὕψος αὐτῶν εἶναι 1,73-5. Τῶν δὲ κεφαλῶν τὸ ὕψος 0,22-0,27. Ἀμρότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοι εἰσι πωγωνοφόροι, φέρουσι δὲ πανοπλίαν περὶ τὸ σῶμα, δηλ. θώρακα, κνημῖδας καὶ ὀδράτα εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν εἰσιν ἀσκεπεῖς. Ἐν μέσῳ τῶν δύο ἀνδρικῶν τούτων μορφῶν παρίσταται δένδρον, πιθανὸν ὄρυς ἢ ἐλαία, εἰς τὸ ὕψος τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, παρὰ τοὺς πόδας δ' ἄμφοτέρων, κύων ἢ θηρίον τι λίαν δυσδιάκριτον, διότι ὁλόκληρον τὸ κέντρον τοῦ πίνακος εἶναι τελείως ἐφθαρμένον. Ἐκ

τῆς μεγάλης ταύτης καταστροφῆς τοῦ ψηφιδωτοῦ πίνακος δὲν διεσώθη μεγάλη τις ἐπιγραφὴ, ἣτις ἐξετείνετο κατὰ μῆκος ὀριζοντίως εἰς τὸ ὕψος τοῦ στήθους τῶν δύο ἀνδρικῶν μορφῶν καὶ τῆς ὁποίας διεσώθησαν μόνον αἱ ἀκροτελεύτιοι συλλαβαὶ δύο στίχων πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ πίνακος. Τὸ διασωθὲν τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτω:

..... \MONAC
..... JΕONTAC

Ἐκ τοῦ διασωθέντος δὲ τμήματος τοῦ πλακισίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιεκλείετο ἡ εἰρημένη ἐπιγραφὴ, ἀποδείκνυται ὅτι αὕτη ἦν τετραστίχος. Τὸ δὲ πλακίσιον ἦν ἐπίμηκες, μῆκ. 1,15 καὶ πλ. 0,40, διεκοσμεῖτο δ' ἐκατέρωθεν κατὰ τὰκτα διὰ τριγωνικῶν σχημάτων ἐναλλάξ λευκῶν καὶ κεραμοχρῶων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταντο ζῶα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τί πότε δὲ ἐδῆλου ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι δυσχερέστεκτον νὰ μαντεύσωμεν, διότι οὐδεμία λέξις διεσώθη ἀκεραία, ἀλλὰ μόνον, ὡς εἴπομεν, αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ δύο λέξεων. Ἐπίσης εἶναι δύσκολον, ἐὰν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἐξηγήσῃ τις τίνες ἦσαν οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες καὶ τί ἐν γένει παρίστα ἡ ὅλη αὕτη θαυμαστὴ σύνθεσις, ἡ περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ὑπερόχων τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα δεκαῖς κύκλων καὶ τῆς ζωφόρου τοῦ Ὁκεανοῦ¹.

Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς.

¹ Ὁ Ἐφορος Χριστιανικῶν Ἀσκησιῶν κ. Σωτηρίου ἐν τοῖς ἡδὴ μνημονευθεῖσι δύο ἄρθροις αὐτοῦ περὶ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνέστη» (1ης καὶ 15 Δεκεμβρίου 1915) πειράται ὅπως ἐρμηνεύσῃ τὸν πίνακα τοῦτον, ἐκλαμβάνων τὰς δύο ἀνδρικοὺς μορφὰς ὡς «μεγάλαις στρατιωτικαῖς προσοπικότητις, ἀδελφοὺς Ἰωῶς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας — ὡς δεικνύει ἡ ὁμοιότης τῶν προσώπων — ἐκ Νικοπόλεως καταγομένους, καύχημα καὶ δόξαν τῆς πόλεως καὶ δωρητὰς τοῦ ναοῦ» κλπ. . . . Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ὑποθέσεως ταύτης προτείνει τὴν ἐξῆς συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς:

(ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν) . . . ΟΜΑΙΜΟΝΑΚ
ΜΕΓΑ ΚΛΕΟΣ ΟΛΗΣ ΠΑΤΡΗΣ ΕΟΝΤΑΚ.

Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι πάντα ταῦτα εἰσι λίαν παρακεινδυνουμένα καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς βέβαιης, διότι ἐν πρώτοις ἀντίκειται πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ψηφιδωτῆς ταύτης διακοσμήσεως ἡ παράστασις προσώπων ἱστορικῶν, προσωπογραφῶν δηλ. ὧν ἡ παρουσία θὰ ἡσυχάζει τὴν ὅλως ἰδεωδὴ καὶ ὑψηλὴν ταύτην τῆς Δημιουργίας ἀναπαράστασιν, εἴτα πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἦσαν ὡρηταὶ οὗτοι τοῦ ναοῦ, ἐνῷ ἰδρυτὴς καὶ διακοσμητὴς ταύτης ἐξαγγέλλεται καὶ δι' ὅλων τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ ναοῦ ἐξυμνεῖται ὁ περιφανὴς καὶ μεγάλθμος ἀρχιερεὺς Δουμέτιος;

Ἀλλὰ καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἐπίσης ἀτυχὴς καὶ αὐθαίρετος, διότι πρῶτον μὲν ὁ κ. Σωτηρίου ἐξέλαβε ταύτην ὡς διότιχον, ἐνῷ εἶναι τετραστίχος, δεῦτερον δὲ ἡ συμπλήρωσις τῆς λέξεως ΟΜΑΙΜΟΝΑΚ εἶναι ἀδύνατος, διότι πρὸ τοῦ Μ δὲν ὑπῆρχεν ἰ ἀλλὰ σφίζεται κεκλιμένη τις κεραία ι, οἷον Α ἢ Λ. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῷ 2ῳ στίχῳ πρὸ τοῦ Ε ὑπάρχει ἡμικυκλικὴ γραμμὴ Ϛ, ὅπερ θὰ ἦτο πιθανόν Ο ἢ Θ, οὐδέποτε ὅμως C, ὡς συμπληροῖ ὁ κ. Σωτηρίου.

Θεσσαλικά ἐπιγραφαί

ὑπὸ

Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλλου.

F') Ὀλοοσσόνος.

β (280· εἰκὼν 7).

(συνέχεια· ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. 1916 σελ. 27 κ. ἐ.)

Ἀριθ. 279· 280 (εἰκ. 7*. Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 24 τὸ α καὶ β). Τμήμα βάρου, μαρμάρου ὑπομέλανος, δεξιὰ μόνον ἀκέραιον, ὃ ἀπετείχισα ἔκ τινος οἰκίας τῆς συνοικίας Βαροῦσι τῆς Ἐλασσό-
νος. Ὑψ. 0·25, πλάτ. 0·15, πάχ. 0·275. Πρ6λ. *Revue Epigr.* 1914 σελ. 23-24 ἀριθ. 267, ἐνθα πολλὰ διαφοραὶ ὑπάρχουσι πρὸς τὰς ἐνθάδε βελ-
τίονας ἀναγνώσεις.

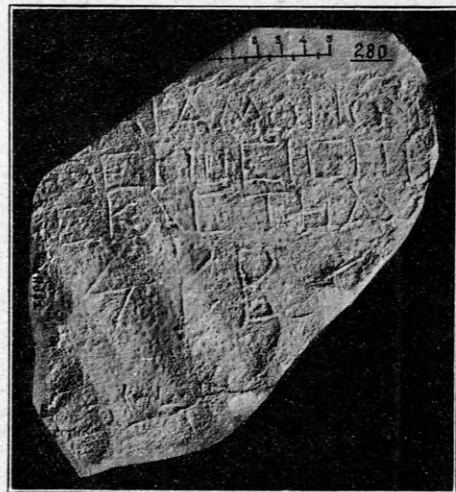
Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ μὲν 279 ἐχαράχθη ὑπὸ δύο τεχνιτῶν, τῶν μὲν στίχ. 1-6 ἀβαθῶς καὶ καλῶς, τῶν δὲ λοιπῶν βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ἕκαστος στίχος περιορίζεται μεταξὺ δύο λεπτῶν, ὀριζοντίων χαραγῶν, ἐνιαχοῦ διπλῶν, ἡγμένων διὰ τοῦ κα-
νόνο· Ὑψ. γραμμ. 0·012-0·024, διάστιχ. 0·005· τοῦ δὲ 280 ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· Ὑψ. γραμμ. 0·014-0·035, διάστιχ. 0·007.

α (279)

- A Ταμειύοντος τῆς πόλε]ως Εὐ[βιό-
του τοῦ Μεθύστου τὴν β' ἐ]ξάμην[ον,
ἐν στρ(ατηγῶι) Τιμασιθέ]ω· Ἐπα[---- δει-
νος, ὃ (ῆ) ἀπελευθερωθεὶς ὑπ]ὸ Καλλιστρ[ά-
5 του τοῦ ----], ἔδωκεν
τῇ πόλει δι(νάρια) ΚΒ', ὀβολοὺς τέσσαρ]ας.
B Ταμειύοντος τῆς πόλεως] Κρίτωνος
τοῦ δεινός τὴν -- ἐξάμηνον, ἐν
στρ(ατηγῶι) ----]ος, ὃ ἀπελευ-
10 θερωθεὶς ὑπὸ ----, ἔδ]ωκεν τ[ῇ
[πόλει δι(νάρια) ΚΒ', ὀβολοὺς τέσσαρας].

* Ἡ ἀριθμητικὴ ἀκολουθία τῶν εἰκόνων λογίζεται ἀπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 εἰκόνος, τῆς ἐν ΑΕ 1916 σελ. 28.

- A [1] [Ταμειύοντος τῆς πόλεως τὴν-ἐξάμηνον]
1 Π]αραμόνου [(τοῦ) (στρατηγοῦντος) - - - ἀπελευ-
θ]έρωσις Πη[- - - καὶ δεινός· ἔδωκαν
ἐκάστη αὐ[τῶν τὰ γινόμενα τῇ πόλει
δι(νάρια) ΚΒ[<'.
B 5 Τ]αμειύοντος τῆς πόλεως κτλ..

Εἰκ. 7 (ἐπιγραφῆς ἀριθ. 280) Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν - - -.

279· στίχ. 1-6. Τὸν ταμίαν δύναται τις εὐλό-
γως νὰ θεωρήσῃ ὡς ὄντα Εὐβίοτον τὸν Μεθύστου,
ὡς ἐν ἀριθ. 286 στίχ. 2 καὶ 9 καὶ IG IX² 1299,
καίτοι δὲν ἀποκλείονται ἄλλως ἑτέρα ὀνόματα· ἀλλ'
ἢ ἐκ τοῦ στίχ. 1 ἐνδεικνυμένη συμμετρία τῶν
γραμμῶν ἀπαιτεῖ νὰ ἀποδῶμεν τὸ -ω τοῦ στίχ. 3
τῷ στρατηγῷ, βεβαίως τῷ [Τιμασιθέ]ω ἐν τοιαύτῃ
περιπτώσει. Διὸ τὸ Ἐπα-- τοῦ στίχ. 3 ἀνήκει οὐχὶ
στρατηγοῦ ὀνόματι (ὃ ἐν IG IX² 1118 Ἐπαφρό-
διτος εἶναι τῶν Μαγνήτων), ἀλλ' ἀπελευθέρου. Τὰ
δ' ἐν στίχ. 6 ἀπιθάνως θὰ συνεπλήρου τις [τῇ πό-

λει τοὺς δεκαπέντε στήλῃ]ας, ὡς ἐν IG IX² 415 στίχ. 84, διότι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ εἶναι ἱκανῶς μεταγενεστέρα ἐκείνης.

Εἰκ. 8 (ἐπιγρ. ἀριθ. 281). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Γραικήϊου Πρόκλου, Πρόκλου, Καίσαρος, Πολλίου (:) Ἀγαθάνορος.

280^ο στίχ. 1-5. Ἐκ τῶν περιωθέντων ἐν στίχ. 2 ὑποχρεούμεθα νὰ συμπληρώσωμεν ἀπελευθερώσεις τῆς δεῖνος καὶ δεῖνος, ἥτοι δύο τοῦλάχιστον γυναικῶν, ὡς ἐμφαίνει ὁ στίχ. 3· ὁ ἐν στίχ. 1 ἄρχ. Παράμονος θὰ ἦτο ὁ ἐλευθερωτής· ἀλλ', ἐπειδὴ

ὅλως ἀόριστον καὶ γενικὸν τύπον ἀναγράφει ἡ λέξις ἀπελευθερώσεις, οἱ δ' ἐλευθερωταὶ κατὰ κανόνα ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἐπιφέρονται τῶν ἀπελευθερῶν διὰ τῆς ὑπὸ, θεωροῦμεν πιθανώτερον ὅτι οὗτος εἶναι ὁ ταμίης, ἄνευ πατρικοῦ, ἀλλὰ μετὰ στρατηγοῦ ἀναγραφείς, ἢ μετὰ πατρικοῦ καὶ ἄνευ στρατηγοῦ· ἡ δύναμις τῶν στίχων ἀποκλείει τὴν μετ' ἀμφοτέρων. Ὑπὸ τὴν στίχ. 4 μετὰ κενὸν διάστημα ὕψ. 0·025 ὑπάρχουσιν ἴχνη τινὰ οὐχὶ ὅλως ἀσφαλῆ, ἀλλὰ πιθανά, ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐτέρας ἀπελευθερώσεως.

Ἀριθ. 281· 282· 283 (εἰκ. 8· 9· 10. Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 7 τὸ α, β, γ). Βάσις παραστάδος, λευκοφαίου κρυσταλλώδους μαρμάρου, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένη· ἄνω φέρει ἀβαθῆ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πάχους αὐλακὰ πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἀρμογὴν ἐτέρου ὁμοίου λίθου· κάτω ἔληγεν εἰς προεξέχον γεῖσον, ἀποσχισθὲν ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὑψ. 0·72, πλάτ. 0·45, πάχ. 0·19.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος κρήνης, κειμένης ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἐν Ἐλασσόνι ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεῖν· ἦτο δὲ πλήρης ἀσθέστου, ἣν ἀπεκόλλησα· ἡ ἐπιφάνεια ἔχει πανταχοῦ ἀποτριβὴν λίαν ἰσχυρῶς καὶ τὰ γράμματα κατέστησαν πολλαχοῦ δυσδιάγνωστα.

Ἐπὶ τῆς πλατείας προσθίου ἐπιφανείας α ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 281 ὕψ' ἐνὸς μὲν τεχνίτου ἀπὸ στίχ. 1-8 βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ὕψ' ἐτέρου δὲ ἀπὸ στίχ. 9-15 μετρίως βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς, ὑπὸ

τρίτου δὲ ἀπὸ στίχ. 16-26 σχεδὸν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·014, διάστιχ. 0·012· ἢ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἐδρας β ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπετριβὴ δ' ἐνιαχοῦ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·017, διάστιχ. 0·008· ἢ δ' ἐπὶ

Εἰκ. 10 (ἐπιγρ. ἀριθ. 283). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ --- κράτου.

γ (283· εἰκὼν 10).

- A Τα[μ]ιεύ[οντος τῆς πόλε-
ος τ]ὴν δευτέραν ἐξά-
μ[η(ν)]ον Ἐπι[μ --- στρατηγοῦντος)
κ]ράτου· [μ]η[ι(νός) --- (Κα)-
5 λ]λώ, ἡ ἀ[πελευθερωθεῖσα ὑπὸ
Π]αλ[αί]στ[ιν]οῦ ἔδωκε τῇ πό-
λει — [δι(νάρια) ΚΒ<].

281· στίχ. 1-8. Ἡ διὰ περιφράσεως ἀναγραφὴ τῶν ταμιῶν ἐν στίχ. 1, κατονομαζομένου τοῦ ἐνός, εἶναι ὅλως ἀσυνήθης, ἀφ' οὗ μόλις δύο ἦσαν οἱ ταμίαι· ἐν τοῖς ψηφίσμασι τῶν Γοννέων ἀναγράφονται πολλάκις οἱ *ταγοί* διὰ τῆς *περί*, κατονομαζομένου σπανίως μὲν ἐνός, τοῦ προϊσταμένου τοῦ ὅλου σώματος, πολλάκις δὲ πάντων· βλ. περὶ τούτου ΑΕ 1914 σελ. 184· καὶ ἐν IG IX² 81· 256b· 544· 1229· 1231 ἀπαντᾷ περιφράσεις οἱ *περὶ τὸν δεῖνα ταγοί*· πάντως τὸ ὄφθην ὑπὸ τοῦ Woodward ἐν στίχ. 1 *Περραιβῶν*, ἐξ οὗ σπουδαιότατα θὰ προέκυπτον συμπεράσματα περὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, δὲν ὑπάρχει. Ὁ πατήρ τοῦ Κλέωνος συναρμολογεῖται μετὰ πιθανότητος ἐκ τῶν στίχ. 2· 9-10 καὶ 21· βλ. καὶ κάτω τὸν ἀριθ. 290. Ὁ στρατηγὸς φέρεται ἐν IG IX² 325 Ὀππιος Γραικῆιος, ἐν δὲ 1268 ἀπλῶς Γραικῆιος,

ἐνθάδε δ' ἐν στίχ. 10 *Πρόκλος* εἶναι ὁ αὐτὸς ἄρα τῷ ἐνταῦθα, ἐκφερομένῳ καὶ διὰ τοῦ τρίτου ὀνόματος κατὰ τὸν κανονικὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον, Ὀππιος Γραικῆιος Πρόκλος· περὶ ἐτέρου στρατηγοῦ Γραικῆίου ἐπίσης, θὰ εἰπωμεν ἐν περαιτέρῳ δημοσιευθησομέναις ἐπιγραφαῖς. Τὴν ἐν στίχ. 3 συμπλήρωσιν τοῦ μηνὸς καθιστῶσι πιθανωτάτην ἔχνη Γ· Γ σωθέντα, καὶ ὁ χῶρος· τὸ ὄνομα τοῦ ἀπελευθεροῦ κατὰ τὰ σωθέντα ἔχνη εἶναι βέβαιον. Ὁ ἐν στίχ. 4-5 ἐλευθερωτὴς διακρίνεται καὶ ἐν στίχ. 12-13. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ α ἐδιττογραφῆθη, ὡς ἐπαναληφθὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 4. Ἐν στίχ. 8 φαίνονται ἔχνη γραμμάτων, ἅτινα, ἀνήκοντα τῇ ἀρχῇ τῆς ἀπελευθερώσεως Β, ἐγκατελείφθησαν.

281· στίχ. 9-15. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἡ ἀπελευθερώσις Β ἐγένετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ ἄνω ἐλευθερωτοῦ· ὁ στρατηγὸς ἄρα Πρόκλος εἶναι ὁ Γραικῆιος· ὥστε καὶ ὁ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ὑπάτης ἐν IG IX² 21 ἀπλῶς ἐκφερόμενος Πρόκλος φαίνεται ὡς ὁ αὐτὸς τῷ μνημονευθέντι, ἦτοι ὁ Ὀππιος Γραικῆιος Πρόκλος, ἀνήκων τῇ Β' μ. Χρ. ἐκατονταετηρίδι¹· ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐπιγραφὴ τῆς Ὑπάτης φέρει στοιχεῖα τοῦ μεταγενεστέρου τούτου σχήματος, ἡ δὲ περὶ ἧς ὁ λόγος, προγενεστέρας περιόδου, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ὑποψίαν ὅτι ὑπὸ τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἐφέροντο δύο στρατηγοί, ὧν ὁ ἕτερος ἦτο ἀπόγονος τοῦ πρώτου. Τὸ Ω τοῦ μηνὸς φαίνεται ὅτι ἀπεδόθη διὰ τοῦ Ο. Ὁ ἐλευθερωτὴς ἀπαντᾷ καὶ ἐν στίχ. 4-5.

281· στίχ. 16-20. Τὸ ἐλλειπὸν τῆς πόλεως ἐν στίχ. 16 ἐγράφη ἴσως διὰ μικρῶν γραμμάτων ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου ἐκ δευτέρας φροντίδος, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς, μόλις ἀμφιβόλων τινῶν ἔχνη διακρινόμενων. Τὸν στίχ. 17 ἡδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ [κρίσει Κα]ίσα[ρ]ο[ς], ὡς ἄνω ἐν ἀριθ. 277 στίχ. 10-11· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἔχνης σαφὲς ὑπολειφθέντος Γ, τοῦ συνήθους συμπλήμματος, πείθουσιν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀναγορευθῆ στρατηγὸς τοῦ κοινοῦ αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὡς ἐν IG IX² 1342

¹ Ὁ Kroog ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ ἐκτόπῳ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τῆς Ὑπάτης ὅτι ὑπῆρχε συμπλήμα *στρατηγοῦντος* Γραικῆίου Πρόκλου· βλ. IG IX² σελ. IX.

κατ' ἐμὴν συμπλήρωσιν «στρατηγοῦντος» τοῦ Κυρίου [ἡμῶν Καίσαρος]»· πρβ. καὶ αὐτ. ἀριθ. 415 στίχ. 72-78, ἐνθα μνημονεύεται τὸ (πρῶτον) ἔτος ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεβαστοῦ, οὐδεὶς δὲ στρατηγός, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖται ὡς στρατηγός αὐτὸς ὁ Αὐγούστος· πάντως ἀνηγορεύετο ἐνίοτε στρατηγός τοῦ κοινοῦ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, οὐχὶ τοσοῦτον τιμῆς ἔνεκεν, ὅσον πρὸς ἀποφυγὴν ἀναρχίας ἐν τινι ἔτει, καθ' ὃ οἱ ἐν Λαρίσῃ σύνεδροι δὲν κατάρθουν νὰ ἐκλέξωσι νομίμως στρατηγὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὅτι ἐν ἰσοψηρίᾳ, ἢ δι' ἄλλον προσόμοιον λόγον, ἢ ἐκλογῇ, ἢ μᾶλλον ἢ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ στρατηγοῦ, ἐτελεῖτο *κρίσει Καίσαρος ἢ κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα*, εἵπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 31. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν ἐτέρᾳ ἐπιγραφῇ τῆς Ὀλοοσσόνος ἐπίσης ἐν IG IX² 1299 στίχ. 7 κ. ἐ. ὑπάρχει ταμίας Ἀντίγονος υἱὸς ΠΑ...ΩΝΟC ἐν στρατηγῷ ΚΑΙΑΝ... ἢ ὁμοίότης τούτων πρὸς τοὺς ἐνθάδε εἶναι ἰσχυρὰ καὶ φαίνεται ὅτι περὶ τῶν αὐτῶν πρόκειται· δυστυχῶς οὐτε ὁ Kern οὐτε ἐγὼ κατωρθώσαμεν νὰ μελετήσωμεν τὸν λίθον ἐκεῖνον, ὄντα ἔτι κεκαλυμμένον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ἐν στίχ. 19 ὄνομα, οὐχὶ ὅλως βέβαιον, τοῦ *Δάγου* ἐν Περραιβίᾳ.

281· στίχ. 21-26. Τὸ παραλειφθὲν ἐν στίχ. 21 *τῆς πόλεως* ἴσως ἐγράφη ἐπίσης, ὡς ἐν στίχ. 16, ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου, μετὰ τὸ *Κλέωνος* ὅμως· ὁ δὲ ταμίας οὗτος εἶναι ἐμφανῶς ὁ αὐτὸς τῷ ἐν στίχ. 1-2 καὶ 9-10, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου στρατηγοῦ· τὰ γράμματα ΙΓ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φαίνεται ὅτι παρελείφθησαν, ἢ ἐγράφησαν ἐν συμπίληματι. Ὁ δ' ἐνταῦθα στρατηγός εἶναι μὲν ἀσφαλῶς ὁ Ἀγαθάνωρ· ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ διεκρίναμεν συμπίλημά τι ἀμρῖβολον Π, ὅπερ συνήθως δηλοῖ *πό(λει)*· προηγείται δὲ αὐτοῦ [τ]ος· τοῦτο θὰ εἶναι ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ παραλειφθέντος, ἢ διὰ τοῦ συνήθους συμπίληματος δηλωθέντος, στρατηγοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν διακρίνεται· ἤθελεν ἄρα ὁ χαρακτής νὰ ἀποδώσῃ ὀλογράφως τὸ «στρατηγοῦντος»· στενοχωρηθεὶς ὅμως, καὶ θέλων νὰ ἀποφύγῃ τὰς διαγραφὰς καὶ ἀποξέσεις, ἔγραψέ τι μέρος τοῦ συμπίληματος, τὸ Τ καὶ τὸ τέρμα τῆς λέξεως *ος*· ὁ στρατηγός λοιπὸν θὰ ἦτο *Πό(πλιος) Ἀγαθάνωρ*, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενος· διότι ὁ Ἀγαθάνωρ *Εὐρυδάμαντος*, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν σελ. 31, εἶναι διάφορος τοῦδε, γνωστὸς δ' ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν

IG IX² 71 (τοῦ 178-146 π. Χρ.) καὶ 542 (τῶν ὀλίγων π. Χρ. χρόνων κατὰ Jardé-Laurent)· φαίνεται ὅμως ὡς τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ μεγάλῃς ἐν Γόμοις οἰκογενείας, οὗτός τε καὶ ὁ ἐν δημοσιευθησομέναις κάτω ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶν Ἀγαθάνωρ καὶ ἕτερος, ἐκφερόμενος πιθανῶς *Κοκκήμιος Ἀγαθάνωρ*. Ὁ ἐν στίχ. 22 *Πίστος* εἶναι βέβαιος· ὁ δ' ἐλευθερωτῆς καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐν στίχ. 23 δὲν δύνανται νὰ συμπληρωθῶσιν ἀσφαλῶς· ἀρμόττουσιν ὅμως τοῖς ἔχουσιν καὶ τῷ χώρῳ τὰ τεθέντα. Ἀπὸ τοῦ στίχ. 25 φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἄρχεται ἄλλη ἀπελευθέρωσις ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῇ ἄνω ἀρχόντων.

282· στίχ. 1-6. Τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου τὸ πρῶτον γράμμα εἶναι λίαν πιθανόν. Ὁ δεῦτερος στίχ. εἶναι ὅλως ἀποτετριμμένος καὶ μόνον σκιάδῃ ἔχνη γραμμάτων διακρίνονται. Ὁ ἐν στίχ. 3 στρατηγός δύναται νὰ συμπληρωθῇ ποικίλως, π. χ. Ἀρναγόρας, Νικαγόρας κττ.· ἐθέσαμεν ὡς πιθανὸν τὸν Ἰσαγόραν, λίαν γνωστὸν ἐν τοιοῦτοις χρόνοις, ἴσως τὸν τελευταῖον δημοσιευθέντα ἐν τῷ πίνακι ἡμῶν ἐν τῇ Revue de Philologie 1911 σελ. 288 τῶν χρόνων τοῦ *Κοκκηίου Δύκου*. Ἡ ἔλλειψις τῆς αὐξήσεως ἐν τῷ ἐλευθερώθησαν λόγον ἔχει τὴν κοινοτέραν τότε χρῆσιν, ἐξ ἧς προέκυψεν ἡ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ κατὰ κανόνα σχεδὸν ἀπαράβατον παράλειψις τῆς αὐξήσεως ταύτης. Τὸν στίχ. 4 διττῶς δύναται τις νὰ συμπληρώσῃ, ἢ ὡς ἄνω δῆλα δὴ, ἢ ὡς ἐξῆς:

3 - - - - - ἐλευθέ[ρω-
4 σε καὶ τῆς παραμονῆς ἀπέ](λ)υσε Νέ[α] Εὐπορί[α-
5 ν καὶ δεῖνα· ἔδωκεν ἐκάστη αὐ]τῶν κτλ.

Ὦντως δὲ τὸ ἔχνος Γ τοῦ Πανσᾶ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑπόλοιπον Ε, τὸ δὲ πρῶτον Α αὐτοῦ ὡς Λ, ἐσφαλμένως γραφὲν ὡς Α· τὸ τελευταῖον Α αὐτοῦ πράγματι ἐγράφη τὸ κατ' ἀρχὰς ὡς Ε καὶ διωρθώθη κατόπιν, ὡς φαίνεται, εἰς Α· ὡς Ε σαφὲς ἀποδίδει αὐτὸ ὁ Woodward. Ἡ ὡς ἄνω ἐκδοχὴ δηλοῖ τὸν καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν τύπον τῆς μὴ μόνον ἐλευθερώσεως ἀλλὰ καὶ ἀπολύσεως τῆς παραμονῆς, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1913 σελ. 168 καὶ 173.

283· στίχ. 1-7. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 3 ὑπάρχει πιθανῶς τὸ σύνθημα συμπίλημα Μ καὶ μετ' αὐτὸ τὸ ΟΝ. Ὁ ταμίας *Ἐπιμ* - - - δύναται πικίλως νὰ

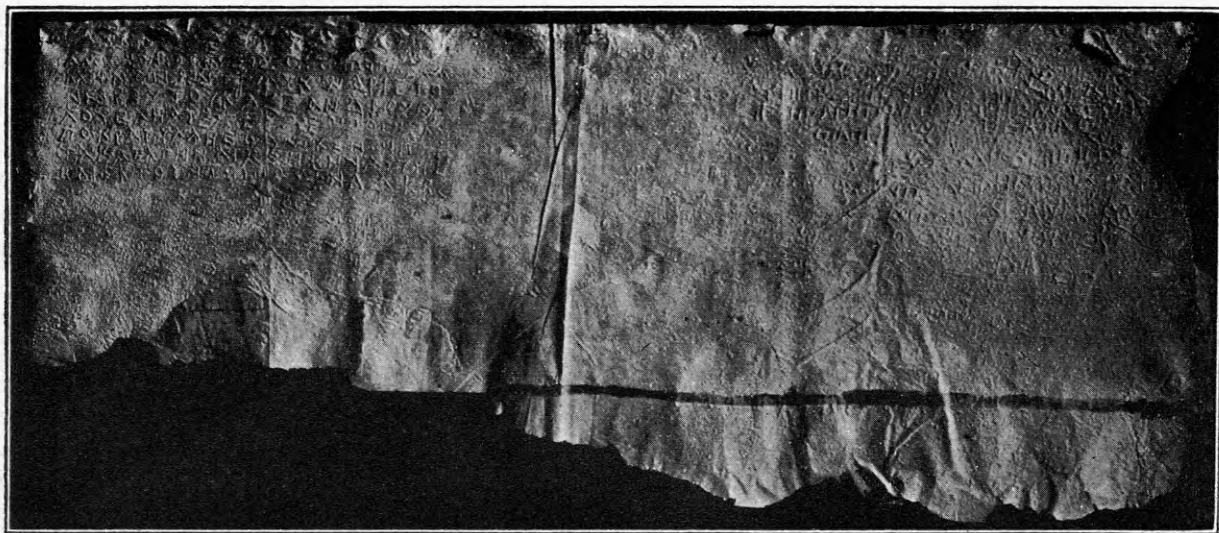
συμπληρωθῇ. Στρατηγὸς δ' ἐνταῦθα εἶναι ἢ ὁ *Ἐλ-
λανοκράτης* ἢ ὁ *Λεοντοκράτης*· ἤττον πιθανῶς ὁ
Μενεκράτης· διότι ἀμρότεροι ἀπαντῶσιν ἐν ἐπιγρα-
φαῖς τῶν χρόνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος, ἐν ᾧ ὁ *Φε-
ρεκράτης*, *Φιλοκράτης* κλ. εἶναι λίαν προγενέστε-
ροι· περὶ δὲ τοῦ πάντων πιθανωτάτου *Λεοντοκρά-
τους* βλ. κάτω ἀριθ. 285 στίχ. 4-13. Ἡ ἐν στίχ.
4-5 *Καλλὼ* θὰ ᾔτο εὐλόγος, συνήθους ὄντος τοῦ
ὀνόματος· ὁ δ' ἐλευθερωτὴς δὲν βεβαιοῦται ἂν ᾔτο
Παλαίστρατος ἢ *Παλαιστής*· τὸ δεύτερον εἶναι πι-
θανώτερον· τὸ *Καλλίστρατος* ἀποκλείει τὸ σαφές
ἶχνος Π ἐν ἀρχῇ. Κατὰ τὴν παῦλαν τοῦ στίχ. 7
ἀφείθη κενὸν διάστημα.

Ἀριθ. 284· 285 (εἰκ. 11. Μουσ. Ἐλασσ.
ἀριθ. 19 τὸ α καὶ β). Ἐξέδρα μαρμάρου λευκο-
φαίου ἀκέραιος, πλὴν τοῦ κάτω ἡμίσεος τῆς κυρ-
τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή ὑπ' ἀριθ. 284,
ὅπερ ἀπεςχίσθη· ἡ δὲ κοίλη ἐπιφάνεια ἐκοιλάνθη
ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ποτιστήριον
ζώων· ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τόρμοι
ἀρχαῖοι, ἵνα διὰ σιδήρων γομφουμένων συγκρατηθῇ
ἕτερος ὅμοιος λίθος ἐπικείμενος· ἡ ὑποκάτω καὶ ἡ
ἀριστερὰ ἑδρα εἶναι διὰ τῆς σφύρας λεῖραι ἐξεργα-
σμένοι, δεῖγμα τοῦ ὅτι δὲν παρετίθετο ἕτερος ὅμοιος
λίθος, καὶ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡρμόζετο κατω-
τάτω πρῶτος τῆς ἀριστερᾶς γωνίας ἐπὶ τοίχῳ ἢ

θεμελιώσεως· ἐπειδὴ δὲ ἡ δεξιὰ ἑδρα, ἣτις φέρει
τὴν ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 285, φέρει ἀρχαίους ἐπί-
σης τόρμους, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μεγάλη ἐλλει-
ψειδὴς ἐξέδρα, ἧς μέρος ὁ λίθος οὗτος, εἶχε συνέ-
χειαν δεξιόθεν αὐτοῦ. Ὑψ. 0·72, πλάτ. 1·41,
πάχ. 0·37.

Εὗρον αὐτὴν παρὰ τι φρέαρ τῆς Τουρκικῆς
συνοικίας Ἐλασσόνας ἐπὶ τῆς εἰς Τύρναβον δημο-
σίας ὁδοῦ.

Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ ἀριθ. 284 ἐγράφησαν εἰς τρεῖς
σελίδας, ἀριστερὰ μὲν καὶ δεξιὰ βαθέως ἢ σχεδὸν
βαθέως καὶ ἀμελῶς, ἐν μέσῳ δὲ καὶ κάτω ἀβαθέ-
στατα καὶ ἐσχάτως ἀμελῶς· γενομένης δὲ ἀποτρι-
βῆς, διότι ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια ἔκειτο πρὸς
τὰ κάτω καὶ ἐντὸς ὕδατος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
ἐξηφανίσθησαν τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων τούτων
καὶ μόλις διακρίνονται τινὰ σκιώδη ἶχνη αὐτῶν·
ὕψος γραμμ. 0·003-0·025, διάστιχ. 0·004· τοῦ
δὲ ἀριθ. 285 ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη σχεδὸν βαθέως
καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·013-0·02, διάστιχ.
0·008· ἡ ἐπιφάνεια αὕτη φέρει τόρμους προγενε-
στέρους τῆς ἐπιγραφῆς, διότι ὑπερεπήδησεν αὐτοῦς
ὁ χαράκτης, ἔτι δ' ἐξεργασίαν νεωτερικὴν τοξοειδῆ
πρὸς ἀρμογὴν κίονός τινος ἴσως ἐπ' αὐτῆς. Ἐξέ-
δωκα ἐν τῇ *Revue Epigr.* 1914 σελ. 28-31,
ἀριθ. 269, ἐνταῦθα δὲ μετὰ τινων βελτιώσεων καὶ
πληρεστέρας ἐρμηνείας.

Εἰκ. 11 (ἐπιγρ. ἀριθ. 284). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοσσόνι ἐπὶ στρατηγῶν Λύκου, Ἐπιμένου τὸ τρίτον, κλ..

α (284 εἰκὼν 11).

Σελ. α'.

- A Ταμιεύοντο(ς) τῆ(ς) π(ό)λεως τῆ(ν) πρ(ώ)τῃ(ν) ἐ[ξ]ά-
μηνον, ἐν στρ(ατηγῶν) Λύκω, Ἀριστο-
νε[ί]κου τοῦ Κασσάνδρου· Θ[ά]λ-
λουσ[α], ἡ ἀπε[λε]υθερωθε[ί]σα ὑ-
5 πὸ Κρατύλλης, [ἔδ]ωκεν τῇ πόλει
τὰ κατὰ (τ)ὴν διαθήκην α[ὐ]τῆς
κ[α]ι[ν] ἐκ τοῦ νό(μου) [γ]εινόμενα δι(νάμια) ΚΒ<'.
B Ταμιεύοντος τῆς π[ό]λε[ως] τῆ[ν] π[ρ]ώτῃν ἐξά-
μηνον,
ἐν στρ(ατηγῶν) Λύκωι, Ἀριστονε[ί]κου τοῦ Κ[α]σ-
σά[ν]δρου· Νεικόκ[α]ς,
10 ὁ ἀπελευθερωθ[ε]ῖς ὑπ[ὸ] Κ[ρ]ατύ[λ]λης, ἔδωκε[ν]
τῇ πό-
λει τὰ ἐκ τ[οῦ] νό[μου] κατὰ τὴν δ[ι]α[θ]ήκ[η]ν
αὐτῆς

δι(νάμια) Κ[Β]<'.
Γ Ταμιεύον[τ]ος τῆς πόλεως - - -
- - - - -]ν[- - - - -
15 - - - - -]ο[- - - - -
- - - - -]κ[- - - - -
- - - - -]η[- - - - -

Σελ. β'.

- Δ Τα[μ]ιεύ[ον]τ[ος] τῆς πόλεως
τῆ(ν) π[ρ]ώτῃ(ν) ἐ[ξ]άμηνον,
20 ἐν σ[τ]ρ(ατηγῶν) Λύκω, Ἀριστονε[ί]κου τοῦ
Κασσάνδρου· Ὀφέλι[μ]ο[ς] καὶ
Πρόκλ[ος], οἱ ἀπ[ε]λευθερω-
θέντες ὑπὸ Κ[ρ]ατύ[λ]λης, ἔδω-
κα[ν] ἐκ[ά]τερος αὐτῶν τὰ γ[ε]ινόμε-
25 να τῆ[ν] π[ό]λιν δι(νάμια) ΚΒ<'.
E Τ[α]μιεύοντος τῆς πόλεως τῆ[ν] π[ρ]ώτῃ(ν) ἐ-
ξάμηνον, ἐν σ[τ]ρ(ατηγῶν) Λύκωι, Ἀριστονε[ί]-
κου τοῦ Κ[α]σ-
σά[ν]δρου· Διο[νύ]σιος, ὁ ἀπ[ε]λευθερω-
θεὶς ὑπὸ Κρατύ[λ]λης κατὰ τῆ[ν] δ[ι]α[θ]ήκ[η]ν αὐ-
τῆς, ἔδω-
30 κε τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δι(νάμια) Κ[Β]<'.
Σελ. γ'.

- F Ταμιεύοντος τῆς π[ό]λεως <τῆ(ν)>
τῆ(ν) π[ρ]ώτῃ(ν) ἐ[ξ]άμηνον [Σω]σίμο(ν) τ[οῦ]
Διο[νύ]σιου - - -

το[υ], στρατηγοῦντο(ς) Ἐπιμένο[ν] τὸ τ[ρί]τον·
οἱ (ἀ)πελευθε[ρω]θέντες:

- 35 Εὐτ[ύ]χαν Ὀνησίμου <ὕ[π]ο>
ὕπὸ Δ[ε]ιδήμο[ν] τοῦ Ἀτ[ρο]μήτου;
δεδ[ω]κῶσαν [λύ]τ[ρον] καὶ
τὰ ἐκ τοῦ νόμου [τῇ] πόλει
δι(νάμια) ΚΒ<'.
Z 40 Ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - - - -
τὴν — ἐξάμηνον, [ἐν στρ(ατηγῶν) - - - - - δεῖνα,
ὁ ἀπελευ-
θερωθεὶς ὑπὸ - - - τοῦ Ἐλλανοκράτους [καὶ - - -
νίου τοῦ Ἐλλανοκράτ]ους, ἔδωκεν τῇ πόλει δι-
(νάμια) ΚΒ<'.
β (285).

- A - - - - -]τ[- - - - -
- - - - -], ἔδωκε[ν] τῇ
πόλει τὰ γινόμενα[ν] ἐκ τοῦ νόμου δι(νάμια) ΚΒ<'.
(κενὸν)
B Ταμιεύοντος Ἀ[πο]λλων[ί]ου τοῦ - - - - -
5 - - - - - τῆ(ν) <τ> πρ(ώ)τῃ(ν) ἐξά-
μηνον, ἐπὶ στ[ρ]ατηγοῦ Λ[ε]οντοκράτους·
δεῖνα, ἡ] ἀπελευθερωθεῖσα ξενικῇ
ὕπὸ - - - (ὀ)μοῦ τοῦ Καλ[λ]ίππο[ν] (ἐθνι-
κόν) - - - καὶ Ὀπλάνου τοῦ Ε[π]ὶπ[ο]-
10 λέμο[ν] Ἀσκ[ο]υρέως — καὶ [Π - -
- - -]ης τῆς Πτολε — μαίου [ἀπ-
ελευθερ]ῆς, ἔδωκε τὰ γει — νόμ[ε]ν[α] τῇ
πόλει δει[ν]άμια Κ[Β]<'.
Γ Ταμιεύοντος τῆς
15 πόλεως τὴν π[ρ]ώτῃ(ν)
ἐξάμηνον Σωσίου τοῦ
- - -]ου, [ἐν] στρατηγῶ Τι-
μασιθέωι τὸ τ[ρί]τον Ἀ[π]ο[λ]λ[ω]-
ν - - - , ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπ[ὸ]
20 - - - τοῦ Ἀ[ν]τιγ[ό]νου, ἔδω-
κε τῇ πόλει τὰ ἐκ τοῦ νόμου
[γινόμενα] δι(νάμια) ΚΒ<'.
284· στίχ. 1-7. Τὰ ἐν παρενθέσει τεθέντα γράμ-
ματα τοῦ στίχ. 1 ἐχαραχθησαν ὀλίγον ὑπὲρ τὸν
στίχον ἐκ δευτέρας φροντίδος, ὡς παραλειφθέντα ἐν
καὶρῳ· ἐν στίχ. 4 τὸ ΠΕ ἐγράφη ἐν συμπιλήματι·
ἐν δὲ στίχ. 6 ἐγράφη Γ ἀντὶ Τ ἐν τῷ τῇ. Ὁ στρα-
τηγὸς Λύκος βεβαίως δὲν εἶναι ὁ Κοκκήιος Λύκος
τοῦ ἔτους 131-132 μ. Χ., ἀλλ' ἕτερός τις λίαν
προγενέστερος· διότι καὶ ἐν IG IX² 1295 (= ἄνω

ἀριθ. 277 στίχ. 2-3) ἀπαντᾷ ἀπλῶς *Δύκος*, στρατηγήσας ἐν τοῖς ὀλίγον μ. Χρ. χρόνοις· ἐκεῖ ὅμως ταμίαις εἶναι Ἀδαῖος ὁ Εὐθηίδου, ὅστις βεβαίως θὰ ἐταμίευσεν τὴν δευτέραν ἐξάμηνον, ἀφ' οὗ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται διαρρήδην τῆς πρώτης ἐξάμηνου ταμίαις Ἀριστόνικος ὁ Κασσάνδρου· δὲν δύναται τις ὅμως νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ὅτι ὁ ἐνταῦθα *Δύκος* θὰ ἦτο ἑγγονος ἐκείνου, καίτοι φυσικώτερον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν, ὅτι εἶναι ὁ αὐτός, λόγῳ δὲ συντομίας δὲν καθωρίσθη ἐκεῖ ἡ κατὰ τὴν δευτέραν ἐξάμηνον ταμεία Ἀδαίου τοῦ Εὐθηίδου. Ἡ ἐν στίχ. 6 ἀναγραφὴ τοῦ κατὰ διαθήκην θὰ ἡρμολογῇ ἐν τῷ στίχ. 4· διότι ἡ ἀπελευθέρωσις ἐγένετο κατὰ τὴν διαθήκην τῆς Κρατύλλης, ὡς ἐν στίχ. 29, ἔνθα ἐτέθη ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει, ἐν ᾧ ἐν στίχ. 11 ἀνεγράφη ὡς ἄνω μετὰ τὸ ἔδωκεν, ἐν δὲ στίχ. 22-23 παρελείφθη ἐξ ἀβλεψίας, ἢ ὡς ὑπονοούμενος ἐκ τῶν προηγούμενων ὁ ὅρος οὗτος· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῇ διαθήκῃ περιείχετο ἡ διάταξις τῆς πληρωμῆς τῶν νομίμων τελῶν τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τῶν ἀπελευθερουμένων· σημειωτέον ὅτι τὸ κατὰ διαθήκην ἀπαξ ἄχρι τοῦδε ἦτο γνωστὸν ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐν IG IX² 1301 = AE 1913 σελ. 177.

284^α στίχ. 8-17. Ἡ ἀπελευθέρωσις Β ἐγένετο ἐμφανῶς, καθ' ἃ ἡ Α· περὶ δὲ τῆς Γ, ἥτις ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς Κρατύλλης θὰ ἐτελέσθη, οὐδὲν βέβαιον δύναται τις νὰ συμπληρώσῃ, λόγῳ τῶν οἰκτρῶν ἀποτριβῶν. Περὶ τοῦ ἐν στίχ. 9 ὑποκορισμοῦ τοῦ *Νικοκράτης* εἰς *Νικόκας* καὶ ἄλλων ὁμοίων βλ. AE 1915 σελ. 25 καὶ Revue de Philologie 1911 σελ. 282.

284^α στίχ. 18-30. Καὶ αἱ ἀπελευθερώσεις Δ καὶ Ε ἐγένοντο, καθ' ἃ αἱ προηγούμεναι, παραλειφθείσης ἐν τῇ Δ τῆς διατάξεως κατὰ τὴν διαθήκην. Ἐν στίχ. 18 τὸ ΟΝ τοῦ ταμειούτου δὲν ἐγράφη, τὸ δὲ ΗΣ τοῦ τῆς φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήτου καὶ ἀπετρίβη. Ὁ ἐν στίχ. 22 *Πρόκλος* εἶναι πιθανώτατος ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων γραμμάτων καὶ τῶν σκιδῶν ἰχνῶν· ἐν δὲ στίχ. 24 ἀντὶ τοῦ ἐκάτερος ἡδύνατο νὰ κεῖται ἕκαστος. Καίτοι ἡ ἀπελευθέρωσις Ε ἀπετρίβη ἰσχυρῶς, παρέμειναν ἰχνη τινά, βεβαιούντα τὴν ὡς ἄνω ταυτήτητα ταῖς λοιπαῖς ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς ἐκφορᾶς.

284^α στίχ. 31-39. Ὁ χαράκτης ἐδιττογράφησεν ἐν τέλει τῶν στίχ. 31 καὶ 35, ἢ ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπομένων, τὸ τὴν καὶ τὸ ὑπό, ἐν δὲ στίχ. 32 ἐγραφε βραχυγραφικῶς ἐξά Μ καὶ 8· ὁ ταμίαις εἶναι μᾶλλον *Σώσιμος*, ἦττον δὲ *Ζώσιμος*· ἐν στίχ. 33 παρέλιπε τὸ τελικὸν Σ τῆς λέξεως *στρατηγοῦντος*, ἴσως διότι ἐδηλοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ διὰ τινος βραχυγραφίας μετὰ τοῦ Ο (πρβ. ἄνω στίχ. 1)· τὸ Α τοῦ στίχ. 34 ἐγράφη ὡς Δ μᾶλλον. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ στίχ. 35-37 εὐρύνονται ἐν ἀνακολουθείᾳ πρὸς τὰ προηγούμενα, ἅτινα ἀπῆλθον ὀνομαστικῇ· πρὸς τοῦτοις τὸ οἱ ἀπελευθερωθέντες εἶναι τυπικόν, διότι περὶ ἐνὸς πρόκειται, καὶ τούτου θήλεος. Σπουδαιότης δὲ εἶναι ἡ ἐν στίχ. 36 ἀνορθογραφία *Δειδήμων* = *Διδύμων* (πρβ. AE 1913 σελ. 151 καὶ δὴ σελ. 237, ἔνθα τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀπεδόθη ἐτέρα ἐπιγραφῇ), δεικνύουσα ὅτι ἡδὴ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἡ παρ' ἡμῖν νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ ἀδιάφορος προφορά τοῦ Ι, Υ, Η, ΕΙ. Ὁ στρατηγὸς *Ἐπιμένης* νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται· οἱ χρόνοι αὐτοῦ κεῖνται περὶ τὸ 50 μ. Χρ.. Ἡ γραφὴ *δεδοκῶσαν*, ἀντὶ *δεδοκῶσαν* δεικνύει ἐπικράτησιν τοῦ τύπου τοῦ ἀρσενικοῦ· τὸ μετ' αὐτὸ δύναται ποικίλως νὰ συμπληρωθῇ, π. χ. [ἀπὸ] το[ύτου] ἢ [αὐ]τ[ῶν]· πιθανώτατον εἶναι τὸ ἐν τῇ μεταγραφῇ συμπληρωθέν, γνωστὸν πολλάκις ἐκ Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν.

284^α στίχ. 40-43. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ ἐν στίχ. 43 --- νιος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ προηγούμενου· ἡ διὰ μικροτάτων γραμμάτων ἀμελεστάτη γραφὴ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης καὶ ἡ ἀποτριβὴ αὐτῆς οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἐρμηνείαν.

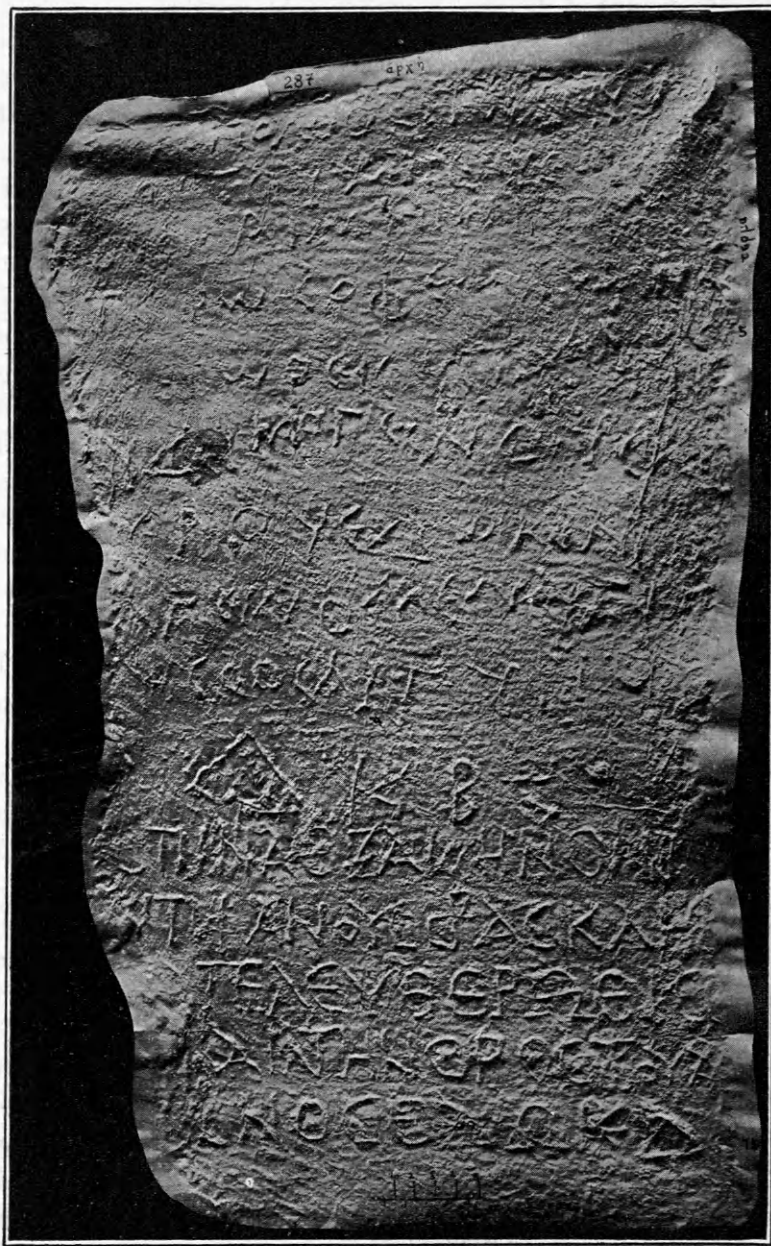
285^α στίχ. 1-3. Φαίνεται ὅτι τὰ ὑπολειφθέντα ἐλάχιστα ἰχνη γραμμάτων προέρχονται ἐκ τέρματος ἀπελευθερώσεως· διότι ἀνάθεσιν ἢ τι ἕτερον δὲν ἀναμένομεν ἐπὶ τοιοῦτου λίθου· καὶ τὸ σχῆμα ἄλλως τῶν γραμμάτων δὲν μηνύει τοιοῦτόν τι.

285^α στίχ. 4-13. Ὁ ἐν στίχ. 6 στρατηγὸς Α --- δὲν εἶναι ὁ *Δύκος*· διότι, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν ἀριθ. 284 στίχ. 1-7, ἀμφοτέροι οἱ ταμίαι ἐπ' αὐτοῦ εἶναι γνωστοί· ἐνταῦθα δ' ἐμφανίζεται διάφορος ἐκείνων, ὁ Ἀπολλώνιος, ἢ Ἀπολλωνίδης· ὡς εἰκασίαν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν ὅτι ἐνταῦθα τε καὶ ἄνω ἀριθ. 283 πρόκειται περὶ τοῦ στρατηγοῦ *Λεοντοκράτους*, ἐφ' οὗ τῆς μὲν πρώτης ἐξάμηνου ταμίαις

εἶναι ὁ Ἀπολλώνιος οὗτος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ ἐκεῖ Ἐπίου· διότι αἱ ἐξάμνητοι ἀναγράφονται διαρρήδην ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν στίχ. 5 τὸ Τ ἐχαράχθη περισσόν· ἐν στίχ. 8 τὸ Ι ἐν ἀρχῇ δύναται νὰ ἀνήκῃ Η· ἐν στίχ. 9 τὸ Ὀπλώ-
 νου ἀντὶ Ὀπλωνος δὲν εἶναι σφάλμα, ἀλλὰ κοινότερα ἰσοσύλλαβος κλίσις, ὁμοία τῇ παρ' ἡμῖν τοῦ ἀρχόντου, κοράκου, γερόντου κττ.· κατὰ ταῦτα τὸ ἐν IG IX² 415 στίχ. 65 -- ΠΛΩΝΟΥ ἀρεθὲν, δύναται νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἀναγνωσθῇ Ὀπλώνου· τὸ δ' Εὐπολέμου θεωρητέον ἱκανῶς πιθανὸν κατὰ τὸν χώρον καὶ τὰ ἔχνη. Ἐν στίχ. 10 ὁ χαρακτήρας εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἔγραψεν Υ μόνον ἢ Ο ἢ ΟΥ· διότι ἀμφότερα εἶναι συμπεπλεγμένα ὑρ' ἐν τῷ ἐθνικῷ ἄρα ἦτο Ἀσκυρεὺς ἢ Ἀσκυρεὺς· τὴν διαφορὰν ἀποδοτέον μᾶλλον τῇ προφορᾷ τοῦ Υ· διότι, ἐν ᾧ ὑπάρχει λίμνη Ἀσκυρίς, ἀναγράφεται ἐν IG IX² 521 ἐθνικὸν Ἀσκυριεύς· τὸ πόλισμα ἄρα θὰ ἐκαλεῖτο Ἀσκύριον, Ἀσκυρα, Ἀσκουρα, ἔκειτο δ' ἐμφανῶς ἐγγὺς πρὸς τῆς λίμνης Νεζεροῦ ὑπὲρ τοὺς ἀρχαίους Γόννους ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου. Λόγω τοῦ ἐθνικοῦ τούτου, προσθέσαμεν ἐν στίχ. 7 τὸ ξενικῆ, ὡς ἀπαιτούμενον, καὶ ἠκάσαμεν ἐν στίχ. 8-9 ὅτι ἀνεγράφετο ἐθνικὸν τοῦ πρώτου ἐλευθερωτοῦ· τρίτος ἐλευθερωτὴς εἶναι γυνὴ τις Π - - α (ἡ) (π. χ. Παμφίλη) θυγάτηρ τοῦ Πτολεμαίου· τὸ ἐν στίχ. 12 - - ας εἶναι λοιπὸν ἐθνικὸν τι ἢ ιδιότης τῆς γυναικός, π. χ. [Θη|βαί]ας, [Σε|βαστή]ας [πρ|εσβυτέρ]ας κττ.. Ἐν ταῖς μεγάλαις παύλαις τῶν στίχ. 10-12 εἶπομεν ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ λίθου ὅτι ὑπερεπήδησεν ὁ χαρακτήρας ἀρχαίους τὸρμους· ἐν τέλει δὲ τοῦ στίχ. 13 ὑπάρχει ἔχνος Γ, ἀτόπως τεθέντος ἀντὶ Β.

285· στίχ. 14-21. Ἐν στίχ. 18 τὸ Ι τοῦ τρίτον ἔγραψεν ὁ χαρακτήρας ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστήχου μικρόν. Τὸν δὲ στρατηγὸν συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, διότι οὐδεὶς ἕτερος εἶναι γνωστός, ἀρχόμενος ἀπὸ ΤΙ, ἐν ᾧ ὁ Τιμασίθεος ἀναφέρεται ἐν

ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων, περὶ τοὺς χρόνους τούτους στρατηγήσας· βλ. IG IX² 1284· 1299· 1300· ἕτερος, λίαν προγενέστερος, εἶναι ὁ αὐτ. ἀριθ. 69· βλ. περὶ τοῦ στρατηγοῦ τούτου καὶ κάτω

Εἰκ. 12 (ἐπιγρ. ἀριθ. 287). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ Εὐδήμου καὶ Ἀσκληπιάδου.

ἀριθ. 286. (Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τὸ ἔκτυπον, ἀποσταλὲν τῷ Α. Reinach ἐν ἔτει 1913^ο, ἀπώλετο· τούτου ἕνεκα δὲν παρετέθη εἰκὼν).

Ἀριθ. 286· 287 (εἰκ. 12. Μουσ. Ἐλασσ.

ἀριθ. 2 τὸ α καὶ β). Κυβόλιθος ἀπλοῦς παραστά-
δος, κυανολίθου, δεξιὰ μόνον ἀποκεκομμένος· ἐπὶ
τοῦ μέσου τῆς ἀριστερᾶς ἑδρας φέρει μικρὸν κυκλι-
κὸν τόρμον, πιθανῶς ἀρχαῖον, ὃ παράκειται κεχα-
ραγμένον «1911 Β ΚΑΡΠΟΣ»· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς
ὑποκάτω καὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηρήθη μι-
κρὸς ὀρθογώνιος τόρμος, ἵνα ὁ λίθος ἀρμοσθῇ διὰ
γομφώσεως σιδήρου ἐπὶ ἐτέρου ὁμοίου καὶ ἄλλος
ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὑψ. 0·695,
πλάτ. 0·35, πάχ. 0·485.

Ἀπετείχισα αὐτὸν ἐκ τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν
συνοικίᾳ Βαρουσι τῆς Ἐλασσόνας ἐκκλησιδίου τῆς
Ἀγίας Τριάδος, ἐνθα ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόβαθρον
ξυλίνου κίονος.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἀριθ. 286 τοῦ μὲν στίχ. 1-2
ἐχαράχθη ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου βαθέως καὶ ἀμελῶς,
τῶν δὲ στίχ. 3-9 λίαν βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς
ὑφ' ἐτέρου, τῶν δὲ στίχ. 10-15 ὑπὸ τρίτου με-
τρίως βαθέως καὶ καλῶς, τῶν δὲ στίχ. 16-20 ὑπὸ
τετάρτου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, καὶ τῶν στίχ.
21-27 λίαν βαθέως καὶ ἀμελέστατα· ὕψ. γραμμ.
0·015-0·03, διάστιχ. 0·005· ἡ δὲ τοῦ ἀριθ. 287
τῶν μὲν στίχ. 1-10 ἐχαράχθη ὑφ' ἐνὸς τεχνίτου
μετρίως βαθέως καὶ ἐσχάτως ἀμελέστατα, τῶν δὲ
στίχ. 11-15 βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς ὑφ' ἐτέρου·
ὕψ. γραμμ. 0·015-0·045, διάστ. 0·008. Ἀμφό-
τεροι αἱ ἐπιγραφαὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν στενῶν ἐδρῶν
τοῦ λίθου· τῆς ὑπ' ἀριθ. 286 ἐξέδωκεν ὁ Kern τοὺς
στίχ. 1-19 ἐν IG IX² 1300, περὶ ὧν βλ. ΑΕ
1913 σελ. 176 (πρὸς 1912 σελ. 265), ἔτι δὲ τοὺς
στίχ. 19-25 ὁ Woodward ἔ. ἄ. σελ. 328, πρὸς
οὗ τὰς ἀναγνώσεις διακρίνουσιν ἐπίσης αἱ ἐμαί. Ἐξε-
δόθη δὲ ἡ αὐτὴ καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Revue Épigr.
1914 σελ. 31-32 ἀριθ. 270· ἐνθάδε ὑπάρχουσι
πολλαὶ πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

α (286)

- A δεῖνα, ὁ (ἡ) ἀπελ]ευ[θερωθεῖς(α) ὑπὸ δεῖνος καὶ - -]
. μ]οῦς, ἔδωκεν [τ]ὰ [ἐκ τ]ο[ῦ] ν[ό]μ[(ου)] δι-
(νάρια) [ΚΒ<']
- B Τ]αμειύοντος τῆς πό[λεως] Εὐβι-
ό]τ[ο]υ τοῦ Μεθύστο[υ] τὴν δευ-
5 τ]έραν ἐξάμηνον, [ἐπὶ στρα-
τ]ηγ(οῦ) Τιμασιθέου· Ὁ[- - - - , ἡ ἀ-
πε]λευθ[ε]ρωθῖσα ὑπὸ Φ[- - - - -

τοῦ Ν[ι]καγόρου, ἔδωκε[ν] τῇ πόλ-
ει τ]ι(α) γινόμε[ν]α δι(νάρια) Κ[Β<']

- Γ 10 Τ]αμειύοντος τῆς πό[λεως] Εὐβιό-
τ]ου τοῦ Μεθύστου τὴν [β'] ἐξάμηνον,
ἐ]ν στρατηγῷ Τιμασιθέου· - - - -
. κα]ς, ὁ [ἀ]πελευθε[ρ]ωθῖς [ὑπὸ - - -
- -]του τοῦ Ἀριστ[ο]δήμ[ου], ἔδωκεν
15 τῇ πόλ[ι] δι(νάρια) Κ[Β<']· [κ]α[τὰ τὸν νό(μον).
Δ Τ]αμειύοντος τῆς πό[λεως] - - -
. .] τοῦ [Μ]ελανθίου τῇ[ν] β' ἐξάμηνον,
ἐν σ]τρατηγ[ῶ] Σωσιπάτρ[ω] δεῖνα, ὁ ἀπελ-
ευ]θερωθῖς ὑπὸ Ἀ[ν]τιφ[- - - , ἔδωκεν
20 τῇ πόλ[ι] δι(νάρια) Κ[Β<']·
Ε Τ]αμει[ύ]οντος [τῆς πόλεως, ἐν
σ]τρατηγῷ Παρ[- - - - , τὴν π-
ρ]ώτην ἐξάμη[νον, - - - - κρ-
ά]τους [τ]οῦ Θη[ρ] - - - - δεῖνα ὁ (ἡ)
25 ἀ]πληυ[θ]ερω[μένος] ὑ-
πὸ Ἀ[ν]δρομά[χ]ο[υ] τοῦ - - - -
.]ου, ἔδ[ωκεν] τ[ῇ] π[όλει] δι(νάρια) Κ[Β<']·

β (287· εἰκὼν 12).

- A Ταμειύοντος τῆς πόλ[ε]ο[ς] τ]ι(α) δ[ε]υ[τε]ρ-
αν ἐξάμηνον - - - ν]ου τοῦ Χ[α]ιρέ[ο]υ, ἐ[πὶ
στρ-
ατηγοῦ] Εὐδήμ[ο]υ, καὶ μ[η]ν[ι] Ἰτ[ωνί-
ω]ι δεῖν· Ἀν[τι]έρως Ὁφελ[ο]ίω[νος],
5 ὁ ἀπελευθ[ε]ρωθῖς ὑπὸ [Α]ν[τι]ο-
- - - - τοῦ Δ[ι]μογένους ἀ[π]-
ελευθ[ε]ρού, ἔδωκεν [τῇ
πόλ]ει τ]ι(α) γεινόμενα [τ]ι(α)
ἀπελευθερώ[σε]ος ἀργυρί[ο]υ
10 δι(νάρια) Κ[Β<']·
B Ταμειύοντος τῆς πόλεω[ς] τὴν α' ἐξάμηνον [Κ. ('Υ.)-
- - - - τοῦ Ἀν]τιφάνους, στρ[α]τηγοῦντος Ἀσκλη-
πιάδου· δεῖνα, ὁ ἀ]πελευθερωθῖς
ὑπὸ - - - - καὶ Ἀντήνορος τοῦ [Ἀρ-
15 ιστ(ι)ω]νος, ἔδωκε δι(νάρια)
[ΚΒ<']·

286· στίχ. 1-2. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης
μόνον οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ἐγράφθησαν ἐπὶ τοῦδε
τοῦ λίθου, οἱ δὲ προηγούμενοι ἐπὶ ἐτέρου ὁμοίου
ἐπικειμένου· ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἐπὶ σωζο-
μένων ἤδη κατὰ χώραν παραστάδων ναῶν ἢ οἰκο-
δομημάτων τῆς ἀγορᾶς ἀνεγράφοντο ἀπελευθερώ-
σεις. Ἐν στίχ. 1 διεκρίναμεν ἰχνη ΕΥ· ἐν ἀρχῇ δὲ

τοῦ στίχ. 2 διαφαίνεται τέρμα . . . ἐμ]οῦς, ὀνόματος γυναικός, π. χ. [Ἀρτ]εμ]οῦς, συνεκφερομένης μετὰ τοῦ ἑαυτῆς συζύγου κατὰ τὸ σύννηθες ὡς ἐλευθερωτῶν· ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ μετὰ Ν καὶ Δ ἐν τέλει δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς χώρος, συμπεραίνομεν ὅτι βραχυγραφικῶς ἐτέθη τὸ νό(μου), ὅπερ οὐχὶ ἀσύννηθες.

286· στίχ. 3-9. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ Τιμασιθεοῦ βλ. τὰ λεχθέντα ἄνω ἐν σελ. 81· ὁ χαρακτήρας ἔγραψε τέρμα Ω ἐν λέξει στρατηγοῦ καὶ ἴσως διώρθωσε τὸ Ω εἰς Υ. Ὁ ταμίας δυνατὸν νὰ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ταμίου ἐπίσης Σωσιδίου υἱοῦ τοῦ Μεθύστου, ἀπαντῶντος ἄνω ἐν ἀριθ. 278 στίχ. 2-3. Ἐν στίχ. 9 τὸ πρῶτον σωθὲν γράμμα ἐγράφη Λ ἀντὶ Α.

286· στίχ. 10-15. Ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ἀπελευθέρου ἐν στίχ. 13 φαίνεται λόγῳ προστριβῶν τοῦ λίθου -κος, εἶναι δὲ μᾶλλον -κας (πρβ. Νικόκκας κττ. ἄνω σελ. 80)· τὸ δὲ πρῶτον γράμμα τοῦ στίχ. 14 ἦτο μᾶλλον Τ ἥττον Χ· μετὰ τὸ < τοῦ στίχ. 15 ὑπάρχει τι χάραγμα ἐν εἴδει σταυροῦ καὶ ἔχνη δύο γραμμῶν μετ' αὐτό.

286· στίχ. 16-20. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 17 ὑπάρχουσιν ἔχνη τινὰ Γ, πιθανῶς Β. Ὁ στρατηγὸς Σωσίπαιρος ἀπαντᾷ ἐν IG IX² 543 καὶ 1043, ὁ αὐτὸς πιθανώτατα τῷ ἐνταῦθα· ἐτέρους ὁμωνύμους, εἶνα προγενέστερον καὶ ἕτερον μεταγενέστερον, παραθέτει ὁ Hiller ἐν τῷ πίνακι.

286· στίχ. 21-27. Τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθησαν βέβαια τὰ τρία πρῶτα γράμματα καὶ ἀδέσβαιον ἔχνος τετάρτου, λοξῆς κεραίας Α ἢ Μ μάλιστα· οὐδεὶς δὲ τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν ἄρχεται οὕτως. Ἐν στίχ. 24 διακρίνονται ἔχνη Ρ μᾶλλον ἢ Β τοῦ τελευταίου σωθέντος γράμματος. Ἐν στίχ. 26 τὸ Ν τοῦ Ἀνδρομάχου δὲν ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ χαρακτοῦ.

287· στίχ. 1-10. Τοῦ ταμίου ἢ προτελευταία συλλαβὴ ἔληγε πιθανῶς εἰς νου κατὰ τινὰ περισσθέντα ἔχνη, ὧν τὸ Ν ἔχει ὁμοιότητα Γ ἢ ΙΚ ἀπίθανον· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἦτο Χαιρέας ἀσφαλῶς. Ἐν στίχ. 3 ἐσώθη τὸ τρίτον ἐκ τοῦ τέλους γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ πιθανώτατον Μ· εἶναι ἄρα ὁ γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν μερῶν τούτων στρατηγὸς Εὐδῆμος περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1915 σελ. 22 καὶ κάτω ἀριθ. 289. Ἐν στίχ. 4 φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ὁ χαρακτήρας ἔγραψεν Ὁφε-

λοῖωνος· εἶναι δὲ λίαν σημαντικὸν τὸ ὅτι ἐντὸς τοῦ α' ἡμίσεος τῆς Α' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος προεφέροντο ἐνίοτε τὸ Ι καὶ ΟΙ ἀδιαφόρως. Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἐν στίχ. 6 γραφὴ τοῦ Δημογέ-
νους ἴσως διὰ τοῦ Ι, ἐνδεικτικὴ ἐπίσης τῆς ἐν τῇ προφορᾷ συμπτώσεως τοῦ Η καὶ Ι, περὶ ἧς βλ. τὰ προειρημένα ἐν σελ. 80¹. περὶ τῆς συμπτώσεως δὲ τῆς προφορᾶς τοῦ Ω καὶ Ο ἐν στίχ. 1· 4· 9 οὐδὲν εἶναι τὸ ἄξιον μνείας, διότι αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ λίαν προγενεστέρων ἐπιγραφῶν.

287· στίχ. 11-15. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ταμίου ἦτο μᾶλλον Κ ἥττον Δ· διότι τὸ Υ γράφει ὁ χαρακτήρας οὗτος μετὰ λίαν ἐκτεταμένων τῶν ἄνω κεραίων. Ὁ στρατηγὸς Ἀσκληπιάδης νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐνταῦθα τε καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 288· γνωστὸς εἶναι ὁ Ἀσκλάπων τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων, ἴσως συγγενὴς αὐτοῦ, ἐν IG IX² 324. Τοῦ ἐν στίχ. 14 Ἀντήνορος τὸ πρῶτον Ν ἀπεδόθη διὰ συμπιλήματος μετὰ τοῦ Α· ὁ πκτήρ αὐτοῦ ἐκ τῶν περισσθέντων ἔχνων φαίνεται πιθανώτατα ὡς Ἀρίσιων ἢ Ἀριστίων, ὅπερ ὄνομα εἶναι σύννηθες ἐνταῦθα.

Ἀριθ. 288 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 22). Κιονόκρανον παραστάδος, λευκοῦ μαρμαροῦ, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀκέραιον, πλὴν μικρῶν κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀποκοπῶν· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια φέρει πέντε τόρμους, ὧν ἕνεκα ἡδυνάτο τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἦτο βῆθρον χαλκοῦ ἀγάλματος τελείου ἀνθρωπίνου μεγέθους ἐνδεδυμένης μορφῆς, ἴσως γυναικείας· ἀλλ' οὐδαμῶς τῶν διατηρηθεισῶν ἐδρῶν ὑπάρχει ἀνάθεσις ἀνδριάντος· τὰ κάτω τῆς ἔμπροσθεν ἐδρας περιθέει κυμάτιον διπλοῦν, ἡ δὲ ὑποκάτω διατηρεῖ τόρμον πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἄρμογὴν τοῦ λίθου ἐπὶ κίονος παραστάδος πιθανώτατα. Ἰψ. 0·24, πλάτ. 0·67, πάχ. 0·72.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ περιδόλου τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνης ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐπιγραφὴν φέρει μόνον ἐπὶ τῆς προσθίας ἐδρας, ἧς ὁ τελευταῖος στίχος ἐγράφη ἐπὶ τοῦ κυματίου· τὸ ἀριστερὸν τέρμα τῆς ἐδρας ταύτης φέρει νεωτε-

¹ Ἦττον πιθανή, ἀλλ' οὐχὶ ὅπως νὰ ἀποκλεισθῇ δυναμένη, φαίνεται ἡ χρῆσις συμπλήματος Δ+ ἢ ΗΜ, ἐξ οὗ θὰ ἀνεγινώσκετο τὸ ὀρθόν Δημ...

ρικᾶς ἐπεξεργασίας· ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·031, διάστιχ. 0·007.

- A Ταμιεύοντος [τ]ῆς [π]όλεως Ἀν[τ]ήνορος τοῦ
δεῖνος τ]ὴν β' ἐξάμηνον, ἐν στρατηγῶν Ἀσκλη-
πιάδῃ [Ἀ-
- - - - δ] ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Φιλοξένου τοῦ
- - - - - α]ου, ἔδωκεν τῇ πόλει τὰ κατὰ τὸν
5 ν]όμον δι(νάρια) ΚΒ<.

Ὁ ταμίαις τῆς πρώτης ἐξαμήνου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ φέρεται ἐν τῇ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 287 ἐπιγραφῇ ἐλλειπῆς· ἐν τῇ αὐτῇ στίχ. 14 ὑπάρχει ἐλευθερωτῆς Ἀντήνωρ, ἴσως αὐτὸς ὁ κατόπιν γενόμενος ἢ πρότερον ὢν ταμίαις. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ἀπελευθέρου εἶναι λίαν πιθανόν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον σωθὲν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Woodward ἔ. ἀ. σελ. 317· διαφέρω κατὰ τὸν στίχ. 2· ἡ προταθεῖσα συμπλήρωσις ὑπὸ τοῦ Woodward ἐν στίχ. 5 ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἐξεδόθη καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 32, ὑπ' ἀριθ. 271· τὸ ἔκτυπον αὐτῆς ἀπώλετο ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ τῆς ἄνω ἐν σελ. 81 μνημονευθείσης ἐπιγραφῆς.

Ἀριθ. 289 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 17). Βάθρον τετράγωνον λευκοῦ μαρμάρου, ἔμπροσθεν ἐπὶ τι καὶ ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιον, ἀπεσχισμένον δὲ πανταχοῦ κατὰ τὰς ἀκμὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὑψ. 0·32, πλάτ. 0·45, πάχ. ὑπὲρ τὰ 0·20.

Εἶναι στερεῶς ἐντετυγισμένον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς θύρας τοῦ «μιναρῆ» τοῦ ἐν Ἐλασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεῖν, ὁπόθεν κατέστη ἀδύνατον, ἄνευ πτώσεως τοῦ ὅλου, νὰ ἀποτειχισθῇ· κατηριθμήθη δὲ κατὰ συνθήκην ἐν τῷ Εὐρετηρίῳ τοῦ Μουσείου Ἐλασσόνος.

Ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν, τοῦ μὲν στίχ. 1-5 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, τοῦ δὲ 6-8 λίαν βαθείως καὶ καλῶς, τοῦ δὲ 9-11 ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·05, διάστιχ. 0·006.

- A [1] [- - - - - ἀπελευθερωθεὶς (α) ὑπὸ Ἑλλανο]-
1 κρ]ά[τους, ἔ]δω[κε τῇ π]ό[λει δι(νάρια) ΚΒ<].
Καὶ δεῖνα - - - - -, αἱ ἀπε-

λ]ευ[θε]ρω[θ]εῖς[α] ὑπὸ Ἑλλανοκ[ρ]ά[τους]
τοῦ - - - καὶ δεῖνος
τ]ο[υ] Ἀντιγόνου, ἔδωκεν τῇ πόλει ἑ[κατέρα αὐ-
τῶν τὰ ἐκ τοῦ νόμου

δι(νάρια ΚΒ<, στρατηγοῦντος) Κρατερόφρο-
νος, μη(νι) [Λεσχα-

5 νορίω καὶ Ὁμολώω.

- B Στρατηγοῦντος) Ἀντιγένοῦς τοῦ Εὐδή[μου, τα-
μειούντος τῆς πόλεως
Λύκου τοῦ Ἡρακλείδου· Φιλί[(ππα) καὶ δεῖνα,
αἱ ἀπληθερ-
ω]μένα[ι] ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ἀκινδύ[νου, ἔδω-
καν ἑκατέρα τῇ πό(λει) δι(νάρια) ΚΒ<.

- Γ Ἀγαθημερίς, ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ὑπὸ Ἑλλα-
νοκράτους τοῦ - - - καὶ δεῖνος τοῦ Ἀν-
10 τ]ιγόνου[υ], ἔδωκεν Λύκω τῷ τ[αμίαι τὰ γινό-
μενα τῇ πό(λει) δι(νάρια)
ΚΒ]Λ'.

Στίχ. [1]-5. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 1 διακρίνον-
ται τινὰ ἴχνη, ἀρμόζοντα τῷ ἐλευθερωτῇ τοῦ στίχ.
2, ἐξ οὗ μετὰ τοῦ στίχ. 3 προκύπτει, ὅτι ἐλλεί-
πουσιν ἐν στίχ. 1 δύο τοῦλάχιστον ὀνόματα γυναι-
κῶν· ἦτο ἄρα λίαν μακρὸν καὶ μέγα τὸ βάθρον. Ἐν
στίχ. 2 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ τελευταῖον Θ καὶ
1 τοῦ ἀπελευθερωθεῖσαι. Ὁ στρατηγός, λησμονηθεὶς
ἐν δέοντι, ἐτέθη ἐν τέλει, ὡς ἐν ΑΕ 1913 σελ. 156
στίχ. 43· ἦτο δὲ ἄγνωστος ἄχρι τοῦδε καὶ πάντως
διάφορος τοῦ ἐν IG IX² 533, τῆς τελευταίας ταύ-
της ἐπιγραφῆς οὗτης λίαν προγενεστέρως τῆς περὶ
ἧς ὁ λόγος· κεῖται δ' ἐκεῖ ΚΡΑΤΕ, ὅπερ ἀφείθη
ἀσυμπλήρωτον, ἐν δὲ τῷ πίνακι τῶν στρατηγῶν
ἀνεγράφη Craterophron? Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιγρα-
φῆς ὑπ' ἀριθ. 539, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται *Δήμαρχος* ὁ
Αἰσχίνου, ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 533, ὑπάρχει
τέρμα ὀνόματός στρατηγοῦ ΕΞΟΥ, ὅπερ δύναται νὰ
συμπληρωθῇ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ προηγουμένου
Κρατέ[ου], [*Κρατ[έου]*· πιθανώτατον ἄρα εἶναι ὅτι
ὑπόκειται ἐκεῖ *Κρατέας Κιεριεύς* στρατηγός τῶν
Θεσσαλῶν περὶ τὸ 100 π. Χρ., οὐχὶ Κρατερό-
φρων. Ἡ ἐν στίχ. 4-5 ἀναφορὰ δύο μηνῶν λόγον
πιθανώτατον ἔχει τὸ ὅτι ἡ μὲν τῶν ἀπελευθέρων
ἐπλήρωσε τὰ νόμιμα τέλη κατὰ τὸν πρῶτον, ἡ δὲ
κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα.

Στίχ. 6-8. Ὁ στρατηγὸς νῦν τὸ πρῶτον ἐμφα-
νίζεται· ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Εὐδήμος* ὑπῆρξεν ἐπίσης

στρατηγός, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς IG IX² 1268 στίχ. 12 καὶ τῆς ἐν ΑΕ 1915 σελ. 22 ἀριθ. 260. Ἡ πρώτη ἀπελευθερία ὠνομάζετο πιθκνώτατα *Φίλιππα*, ἀφ' οὗ ὁ ἐλευθερωτὴς ἐκαλεῖτο *Φίλιππος*. Ἐν στίχ. 8 διετηρήθησαν τὰ γράμματα *ΙΕΝΑ*, ἅπερ ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ ὀνόματι ἐτέρως ἀπελευθερίας· ἀλλ' οὕτω δὲν θὰ ὑπελείπετο γῶρος πρὸς θέσιν τοῦ ἀπελευθερωθεῖσαι ἢ ἐμοίου· διὸ προτιμήσαμεν νὰ ἀναγνώμεν ὡς ἄνω, ἀποδόντες τῷ χαρακτὴ παρὰ λείψιν τοῦ τελικοῦ *Ι*, ἀφ' οὗ καὶ πολλὰ ἄλλα βλέπομεν ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ παραλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ· σημειωτέον ὅμως ὅτι ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ τὸ «ἀπελευθερωθεῖσαι», ὡς συμβαίνει ἐν πολλαῖς ὁμοίαις ἐπιγραφαῖς· τὸ πρῶτον σωθὲν γράμμα, ὅπερ ἀνέγνωμεν ὡς *Μ*, εἶναι διωρωμένον ἢ ἐφθαρμένον ἐπὶ τοῦ λίθου.

Στίχ. 9-11. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀπελευθερώσις Γ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ· διὸ οὗτος παρελείφθη· οἱ δ' ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς οἱ αὐτοὶ τοῖς ἐν στίχ. 2-3· ἐν στίχ. 10 παρέλειπεν ὁ χαρακτὴς τὸ *Υ* τοῦ πρώτου ὀνόματος· ἐν δὲ στίχ. 11 τὸ σύμβολον τοῦ ἡμίσεος ἔχει ἰδιάζον σχῆμα. — Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ *Revue Épigr.* 1914 σελ. 32-33, ἀριθ. 272· ἐνθάδε ὑπάρχουσιν

ἱκαναὶ βελτίονες ἀναγνώσεις καὶ ὑπομνήματα ἐρμηνευτικά. Τὸ ἔκτυπον αὐτῆς, ἀποσταλὲν τῷ *A. Reinach* ἐν ἔτει 1913, ἀπώλετο μετὰ τῶν προειρημένων ἐν σελ. 81 καὶ 84.

Ἀριθ. 290 (εἰκ. 13· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 103). Κιονόκρνον παρυστάδος, μαρμαροῦ ὑπομέλανος, ἀριστερὰ ἐλλειπὸν, ὀπισθεν δὲ ἀποκοπὴν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν· ἡ ἔμπροσθεν ἐπιφάνεια λήγει ἄνω εἰς προεξέχον γαῖσον μετὰ κυματίου, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ, καὶ ὑπ' αὐτὸ πλατὺ μέτωπον, προεξέχον ἐπίσης, οὗ τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ ἀπεσχίσθη· θὰ ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ, ἥτις ὅλως ἀπετρίβη· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια εἶναι λεία, ἡ δὲ δεξιὰ φέρει ἐξεργασμένον πλαίσιον ἀρμογῆς ἐτέρου ὁμοίου λίθου παραπλεύρως· τὸ ὅλον ἔπαθεν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν πολλαχοῦ ἐκ καύσεως καὶ διατηρεῖ τὰ ἴχνη αὐτῆς. Ψ. 0·53, πλάτ. 0·60, πᾶχ. 0·31. Ἀπετείχισα αὐτὸ ἐκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς Ἐλασσόνης.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχράσθη βαθέως καὶ κάλῳς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·018, διάστιχ. 0·007.

Εἰκ. 13 (ἐπιγρ. ἀριθ. 290). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγοῦ - - - - .

Α Στρατηγοῦντος δεινός· ταμειεύον[ι]ο[ς] τ[ι]ῆ[ς] πόλεως Κ[λ]έωνο[ς] τοῦ Ἀ[ντιγένους] δεῖνα - - - , οἱ ἀπελευθερωθέντες ξε[ν]ικῇ, ἔδωκεν τῇ πόλει ἐκ[α]στος τ[ὰ] γινόμενα ἐκ τοῦ νόμου δι(νάμια) ΚΒ<. Καὶ - - [ί]στη, [ἦ] ἀπελευθερωθεῖς[α] ὑπὸ Σωπάτ[ρου] τοῦ [δεινός, ἔδωκεν κτλ.] (τέρμα).

Εἶναι λίαν εὐλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ ἐν στίχ. 1 ταμίας εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἄνω ἐν ἀριθ. 281 πολ-
λάκις ἀπαντῶντι· περὶ τοῦ στρατηγοῦ οὐδὲν ἀσφα-
λὲς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ἀφ' οὗ πλέον ἢ ἅπαξ ἐπε-

τρέπετο νὰ ταμειεύσῃ τις. Ἐν στίχ. 1 ὁ χαρακτὴς φαίνεται ὅτι ἔγραψε μᾶλλον *Κλέωνος*, ἐν δὲ στίχ. 3 παρέλειπε τὸ ἄρθρον *ἦ*, διότι προηγείτο *Η*. Ἐνεκα τῶν ἀναγκαιῶς ἀπαιτούμενων συμπληρώσεων ὑπονοοῦμεν ὅτι ὁ λίθος ἦτο λίαν μακρός, ἢ ὅτι ἐπὶ ἐτέρου ὁμοίου, πρὸς ἀριστερὰν αὐτοῦ τεθειμένου, ἤρχετο ἡ ἐπιγραφὴ. Τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθερίας ἐν στίχ. 3 ἦτο [*Ἡδ*]ίστη ἢ [*Καλλ*]ίστη ἢ τι ὅμοιον, διότι ἐσώθη πρὸ τοῦ *Ι* ἴχνος *Λ*. Ἐξεδόθη καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ *Revue Épigr.* 1914 σελ. 33-34, ὑπ' ἀριθ. 273· ὑπάρχουσιν ὅμως ἐνθάδε ἱκαναὶ πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

Ἀριθ. 291 (εἰκ. 14· Μουσ. Ἑλασσ. ἀριθ. 132). Βάθρον ἢ κιονόκρανον παραστάδος, μαρμάρου ὑπομέλανος, ὀπισθεν μόνον ἀποκεκομμένον· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν καὶ τῶν πλαγίων ἐδρῶν φέρει προεξέχον μέτωπον, ἀποσχισθὲν τὰ πολλὰ, καὶ ὑπ' αὐτὸ διπλοῦν γεῖσον μετὰ κυματίου· ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἐκοιλάνθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἵνα σχηματίσῃ ποτιστήριον ζώων· ἡ δὲ ὑποκάτω εἶναι λεία καὶ φέρει δύο μικροὺς τέρμους κατὰ τὰ ἄκρα, ἵνα διὰ γομ-

φώσεως σιδήρων ἀρμολῇ ὁ λίθος ἐπὶ ὑποβάθρου· εἶναι πιθανόν ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ κυμάτιον καθ' ὅλον τὸ μέτωπον ἦσαν κεχαρσμέναι ἐπιγραφαί, αἵτινες ὅμως ἀπετριβήσαν ὅλως. Ὑψ. 0·28, πλάτ. 0·83, πάχ. 0·49.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς Ἑλασσόνης.

Ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01-0·012.

Εἰκ. 14 (ἐπιγρ. ἀριθ. 291). Ἀπελευθερώσεις ἐν Ὀλοοσσόνι ἐπὶ στρατηγῷ - - - - -

Α Ταμιεύοντος τῆς πό[λ]εω[ς] Ἀ[ρ]ναγ[ό]ρου [τ]οῦ
Ἀντ[ι]... —
[- - - κτλ.]

Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ ταμίου φαίνεται ὡς Α, τῶν δὲ περαιτέρω ἰχνη τινὰ ἐσώθησαν, ἀρμύζοντα τῷ τεθέντι ὀνόματι, καίτοι δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ὅλως ἕτερον τι· τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ εἶναι βέβαια μὲν τὰ πρῶτα τέσσαρα γράμματα, μετ' αὐτὰ δὲ διακρίνονται ἰχνη ΣΘ μᾶλλον, ἦττον δὲ ΓΑΤ· πιθανώτερον ἄρα εἶναι τὸ Ἀντ[ισθέ]νους τοῦ Ἀντ[ισθέ]νου. Ἐπὶ τοῦ κυματίου τοῦ γεῖσου διακρίνονται ἀβέβαια ἰχνη γραμμάτων, ὑπαρχόντων ποτέ. Ἐξεδόθη καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Revue Épigr. 1914 σελ. 34, ἀριθ. 274· ἀλλ' ἐνθάδε ὑπάρχουσι τινες πρὸς τὸ βέλτιον διαφοραί.

Ἀριθ. 292 (Μουσ. Ἑλασσ. ἀριθ. 4). Κυβόλιθος ἀρχιτεκτονικὸς παραστάδος, μαρμάρου λευκοφαίου συμπαγοῦς, ἄνω, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀποκεκομμένος· τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς λείας ἐξεργασμένης, ὀλίγον τι διετηρήθη· ἡ ὑποκάτω πλευρὰ ἔχει ἐξεργασθῇ ἀδρῶς διὰ τῆς σφύρας. Ὑψ. 0·58, πλάτ. 0·335, πάχ. 0·60.

Ἀπετείχισα ἔκ τοῦ περιβόλου τῆς ἐν συνοικίᾳ

Βαρουσι τῆς Ἑλασσόνης ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Μόνον ἡ προσθία ἔδρα φέρει ἐπιγραφάς, ὑπὸ τριῶν τεχνιτῶν χαραχθείσας, ἀπὸ μὲν τοῦ στίχ. 1-5 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀπὸ στίχ. 6-11 λίαν ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ στίχ. 12-16 ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·028, διάστιχ. 0·003. Ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kern, κατόπιν δὲ ὑπ' ἐμοῦ πληρέστερον ἐν ΑΕ 1913 σελ. 174-175, νῦν δ' ἔτι μᾶλλον.

Α [1] [- - - - - ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ κτλ.]

1 - - - -], ἔδωκε τὰ γινόμενα τῇ πόλει δι(νά-
ρια ΚΒ<.

Β Ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - π[ά]τρ[ο]υ [τ]οῦ Ὀνο-
μα[κλέ]([ους]), ἐν στρατη-
γῷ δεῖνι· δεῖνα, ὃ ἀπληρευθερωμένος ὑπὸ Ελ[---
τοῦ --- π]άτρ[ο]υ(<ς>), ἔδωκεν τῇ πόλ[ει] τὰ γινόμενα
5 ἔκ τοῦ νόμου δινάρι]α ἵκοσι δύο ἡμισυ.

Γ Ταμιεύοντος τῆς πόλ[ε]ω[ς] Μενε[λάου] τοῦ δεῖ-
νος, ἐν στρατηγῷ] Κλεομαχίδῃ Γε[ωρ]γία [κα]
Ε[- - - - - αἱ ἀπε-
λευθερωθεῖσαι ὑπὸ τῶν κληρονόμων Πτολε-
μα[ίου] ξενι[κ]ῇ, ἔδωκαν ἑκα-
τέρα αὐτῶν τῇ πόλ[ει] τὰ ἔκ τοῦ νό[μο]υ δι-
(νάρια) ΚΒ<.

10. < - - α - - - - ε - - - - ἔδωκε >

- Δ Ταμιεύ[οντος Νικάνορος τοῦ] δεῖ-
νος τὴν] δευτέραν ἐξάμηνον, [ἐν στρα-
τηγῶι 'Απολλοδώ[ρ]ωι τὸ δ' Εὐτύ[χα, ἡ ἀ-
πελευθερ]ωθῖσα ὑπὸ Θίβ[ρ]ωνος καὶ Φι-
15 λίνης, ἔδωκε]ν τῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<.

Στίχ. 1-5. Ἡ εἰκασία μου ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. περὶ
'Ωρ[α]τίου ἐν στίχ. 2 αἰρεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως
σαφῶν ἰχνῶν Ρ, ὧν ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάγνω-
σις ἀτ[ρ]ου· ὁ πατήρ τοῦ ταμίου τούτου δύ-
νεται κατὰ τὸ τέρμα καὶ ἄλλως νὰ συμπληρωθῇ.
Ἰπὲρ τὸ Υ τοῦ στίχ. 4 ὑπάρχει τι μικρὸν γράμμα
Γ ἢ C ἀτόπως τεθέν, ἢ ἄλλως σχηματισθέν.

Στίχ. 6-11. Ὁ ταμίας οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει
νὰ μὴ εἰκάζωμεν ὅτι εἶναι ὁ Μενέλαος, γνωστὸς
ἤδη ἐκ τῆς ἄνω ὑπ' ἀριθ. 276 στίχ. 22 ἐπιγρα-
φῆς, σχεδὸν τῶν αὐτῶν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος χρό-
νων· ἢ δ' ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκασία μου περὶ ἀναγνώ-
σεως ὡς γενικῆς πτώσεως τῆς λέξεως *Κλεομαχίδη*
αἰρεται, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο,
συμφώνως τῇ θέσει, ἐν ἣ ἐκφέρεται, καὶ κατὰ
συχνότατον ἐν ταῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς
κανόνα, ἀνήκει βεβαίως τῷ στρατηγῷ· εἶναι δὲ
γνωστὸς ὁ *Κλεομαχίδης* ὡς στρατηγὸς τῶν Θεσ-
σαλῶν ἐκ τῆς ἐν IG IX² 1042 ἐπιγραφῆς τῶν
αὐτῶν χρόνων τῇ ἄνω· πατήρ αὐτοῦ φαίνεται ὡν
ὁ ἐπίσης στρατηγὸς *Κλεόμαχος* ἔ. ἀ. 1297· δεῖται
ὅμως ἡ τελευταία αὕτη ἐπιγραφή ἐπιμελεστέρας
ἀναγνώσεως, διότι ὁ Kern ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συν-
θήκας ἀντέγραψεν αὐτήν· φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν ἀμ-
φότεροι τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῆς Λαρίσης, ἧς
Κλεομαχίδην στρατηγὸν τοῦ ἔτους 180-179 π.Χ.
ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος. Ταμίαι δ' ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ὁ
Μενέλαος καὶ ὁ *Ἀρχων*, ὡς ἠκάσαμεν ἄνω ἀριθ.
276 στίχ. 22 κέ.. Ἐκ δὲ τοῦ σαφοῦς ἰχνους Ν ἐν
ἀρχῇ τοῦ στίχ. 8 ὑποχρεούμεθα νὰ ὑπονοήσωμεν
τὸ νῖδ[η], ἢ κληρονόμ[ω]ν. Σημειωτέον ὅτι μεταξὺ
μὲν τοῦ Ο καὶ Λ τοῦ πόλεως ἐν στίχ. 6 ἔχει γραφῇ
μέγα Λ, καθ' ὅλον δὲ τὸν στίχ. 10 διακρίνονται
ἀπεξεσμένα τὰ σημειωθέντα καὶ ἄλλα γράμματα,
ἢ ἐξ ἄλλης ἀπελευθερώσεως προερχόμενα, ἢ ἴσως
διττογραφηθέντα.

Στίχ. 11-15. Σπάνιον παράδειγμα εἶναι τὸ τοῦ
'Απολλοδώρου ὅτι ἐστρατήγησε τετράκις. Τὰ ἐν

στίχ. 14-15 συνεπληρώσαμεν ἐκ τῶν ἄνω ἐν ἀριθ.
276 στίχ. 23-24 φερομένων, παραλιπόντες τὸν
'Αλκιππον, διότι ὁ στίχος 15 θὰ καθίστατο ἀσυμ-
μέτρως ἐκτενὴς ὡς πρὸς τοὺς προηγουμένους· ἦτο
δὲ ἡ Φίλιν(ν)α σύζυγος τοῦ Θίβρωνος καὶ υἱὸς αὐτῶν
ὁ 'Αλκιππος· ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη φαίνεται ὅτι
εἶναι προγενεστέρα ἐκείνης, ὅντος ἐν νομίμῳ ἡλικίᾳ
τοῦ 'Αλκίππου τότε καὶ δυναμένου νὰ μετὰσχη
ἀπελευθερωτικῆς πράξεως.

Ἀριθ. 293 (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 5+6). Δύο
τμήματα ὀρθογωνίου βάθρου μαρμάρου ὑπομέλα-
νος, ἀνήκοντα ἀλλήλοις, ὡς ἤκασεν ὁ Kern, καί-
τοι οὐδαμοῦ ἀρμόττουσιν ἀναμφισβητήτως, διότι
μεταξὺ ἐλλεῖπει τι. δεξιὰ μόνον καὶ ὀπίσω ἀποκε-
κομμένον καὶ ἐλλεῖπον· ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, πιθανῶς
δ' ἐνιαχοῦ καὶ ἡ προσθία, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἡ ἐπι-
γραφή, εἶναι ἐπεξεργασμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων
διὰ τοῦ πυκνοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός· ἡ ὑποκάτω
φέρει πλάσιον διὰ τοῦ κτενὸς ποιηθέν, ἐν ᾧ τὰ
λοιπὰ αὐτῆς ἐξεργάσθησαν διὰ τῆς σφύρας, ἵνα
βεβαίως τὸ ὅλον τεθῇ ἐπὶ ὑποβάθρου. Ὑψ. 0·20,
πλάτος ἀμφοτέρων, συμπλησιασθέντων ὅσον ἐνδέ-
χεται, 0·75, πᾶχ. 0·49.

'Απετείχισα ἐκ τοῦ περιβάλλου τῆς ἐν Βαροῦσι
'Ελασσόνος ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεο-
τόκου.

Ἡ προσθία μόνον ἔδρα διατηρεῖ ἐπιγραφὴν, με-
τρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην,
ἀφίνουσιν ἀριστερὰ ὡς ὅταν κενὸν διάστημα πλάτ.
0·20· τὰ γράμματα ἐφθάρησαν ἐκ νεωτέρων προσ-
τριβῶν καὶ συνεγύθησαν οἰκτρῶς, περὶ τὸ μέσον
μάλιστα· ὕψ. αὐτῶν 0·012-0·027, διάστιχ. 0·01.
'Εξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Kern ἐν IG IX² 1304, ὑπὲρ
δὲ τοῦ Woodward ἐν Jour. of Hell. St. 1913 σελ.
329 ὁμοίωμα τοῦ δεξιοῦ ἡμίσεος ἄνευ μεταγραφῆς,
καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν ΑΕ 1913 σελ. 178-179. Ἀνα-
θεωρήσας τὰ ἐπὶ τῶν λίθων διέκρινα τάδε, ἱκανῶς
διάφορα πάντων τῶν μνημονευθέντων:

Α Ταμι[ύ]οντο[ς] τῆς πό[λεω]ς [τ]ὴν [πρ]ώ[την]; ἐξά-
μηνον δεῖ-

νος, στρατη[γο]ῦντος Εὐρυδάμαντος τοῦ 'Α-
γα[θ]ά[νορος]; - - - - - [ρ]ε[ι]λα[- - - - -
- - - - -]ον[- - -] Σωσ[ία]ν 'Αδ[- - -
5 - α]π[- - - - -], ἔδ[ω]κε [τ]ῇ πόλι δι(νάρια) ΚΒ<.

Ἐπειδὴ ἐν στίχ. 2 διακρίνονται σαφῆ ἔχνη τῆς λέξεως *στρατηγοῦντος* ἢ ἐπὶ *στρατηγοῦ*, ὑπολείπεται δὲ δεξιὰ πολὺς χώρος μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ στίχ. 3, ἐνθα ὑπάρχουσι τὰ μηνύοντα τὸν Ἀγαθάνορα ἔχνη, συνεπληρώσαμεν ὡς ἄνω, θεωροῦντες πιθανὴν τὴν τοῦ συχνάκις ἀναφερομένου ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων στρατηγοῦ τούτου ἀναγραφὴν, περὶ οὗ βλ. ἄνω ἀριθ. 281 σελ. 77.

Ἐπιμονωτέρα ἐξέτασις τῶν ἐκτύπων δύναται νὰ ἀποδώσῃ τινὰ πλείονα καὶ ἀσφαλέστερα τῶν προτεθέντων.

Ἀριθ. 294 (εἰκ. 15· Μουσ. Ἑλασσ. ἀριθ. 18). Στήλη μελανοφαίου μαρμάρου, ἀκέραιος, ἀλλ' ἐπεξεργασμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ὅφ' ὧν ἐποιήθη καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἀδαθῆς μέγας τετράγωνος τόρμος. Ὑψ. 1·25, πλάτ. 0·44, πᾶχ. 0·15. — Πρβ. *Revue Épigr.* 1914 σελ. 19, ἀριθ. 263.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ ὀκπέδου τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Ἑλασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεῖν.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη σχεδὸν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·025-0·035, διάστιχ. 0·004· ἀνήκει τῷ τέλει που τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Εἰκ. 15 (ἐπιγρ. ἀριθ. 294). Ἐπιτύμβιος στήλη τοῦ Ἀβρίου ἐν Ὀλοοσσόνι.

Ἀβρίας Μνησιμά-
χου· ἥρως χρηστὸς
καῖρε.

Πολλάκις ἐμφανίζεται Ἀβρίας Μνησιμάχου καὶ Μνησίμαχος Ἀβρίου ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Χυρετιῶν, ἐν συνεχείᾳ ἐνθάδε δημοσιευθησομέναις· τούτου

ἐνεκα δύναται τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐκεῖθεν ἐκομίσθη ἡ στήλη αὕτη, καίτοι ἡ τρίωρος ἀπόστασις καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς ὁδοῦ, ἔτι δὲ ἡ μὴ ἔλλειψις λίθων ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλασσόνι καθιστᾷ τοιαύτην ὑπόψιν οὐχὶ πιθανήν.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν κατὰ τὸ τέρμα τῆς στήλης διετηρήθη ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ὦμοι ἀδαθῶς ἀναγεγλυμμένου ἔρμου Ἑρμοῦ Χθονίου· ὑπὲρ τὸ Σ τοῦ Ἀβρίας μέχρι τοῦ Ι τοῦ Μνησιμάχου διακρίνεται μόλις χάραγμα τι δι' ὁξέος ὀργάνου ΑΛΦΙ ΝΗ Ι Ι Ι Δ

ὅπερ διττῶς δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ, ἢ Ἀλφι(η)νὴ [Φε]ῖδ[ωνος] ἢ [Κ]ήδ[ωνος], ἢ μᾶλλον ὡς ἐρωτικὴ ἔκφρασις Ἀλφι(η)νὴ [φε]ῖδο[υ] ἢ [κ]ήδο[υ], ὅπερ ἀντιστοιχεῖ τῷ νῦν κοινῶς ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσι λεγομένῳ «λυπῆσου με» ἢ «φυλάξου»· ἴσως ὁ ἔρως εὔρε κατάλληλον πρὸς γραπτὴν ἔκφρασιν τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ τὴν στήλιν τοῦ πατρὸς ἢ στενοῦ συγγενοῦς τῆς ἐρωμένης, ἣν αὕτη θὰ ἐπεσκέπτετο πρὸς τέλεσιν τῶν νομίμων ἐναγισμάτων. Σημειωτέον ὅτι ἀπαντᾷ Ἑλένη Ἀλφιηνὴ Βάσσου ἀπελευθέρᾳ ἐν IG IX² 854.

Ἀριθ. 295 (Μουσ. Ἑλασσ. ἀριθ. 14). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον καὶ τι ἀνωτάτω ἀποκεκομμένη, πλήρης ἀσθέστου καὶ ἰσχυρῶς πεπατημένη· ἄνω λήγει εἰς προεξέχον γεῖσον καὶ ἀνθέμιον μετὰ γλυπτῶν, οὐχὶ ἐντέχνων κοσμημάτων. Ὑψ. 0·62, πλάτ. 0·51, πᾶχ. 0·15. Πρβ. *Revue Épigr.* 1914 σελ. 19-20, ἀριθ. 264. Τὸ ἐκτυπον αὐτῆς, ἀποσταλὲν ἐν ἔτει 1913 τῷ Α. Reinach, ἀπώλετο μετὰ τῶν προσημειωθέντων ἄνω σελ. 81 καὶ 85.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τῆς κλίμακος Τουρκικῆς οἰκίας.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀδαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·028-0·035, διάστιχ. 0·012· ὁ τελευταῖος στίχος ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὁμοιώματος ναῖσκου διὰ μικρῶν γραμμάτων ὕψ. 0·008.

Φίλιππε Ζωσίμου
καὶ Εὐπράξι Ἀντιγό-
νου ἀπελευθέρα
ἦρω[ε]ς.

Οὗτοι φαίνονται ὄντες σύζυγοι· ὑπονοεῖται δὲ τὸ
χαίρετε. Ἡ ἐπιγραφή δὲν ὑπερβαίνει τὴν Α' π.Χ.
ἐκατονταετηρίδα.

Ἀριθ. 296 (εἰκ. 16· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ.
14). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, κάτω μόνον περὶ
τὴν δεξιάν γωνίαν ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς
ἀέτωμα μετὰ σχηματικῶν ἀκρωτηρίων, κοσμου-
μένων δι' ἀναγλύφων ἐλίκων αὐτῶν τε καὶ τῶν με-
ταξὺ αὐτῶν ὑπὲρ τὸ τύμπανον, οὗ ἐν μέσῳ ἀπε-
δόθη ὁμοίως κεφαλὴ Μεδούσης κατενώπιον, τύπου
οὐχὶ ὅλως ἀποτροπαίου, οὕλης ἐξ ὄρεων κόμης, ὧν

Εἰκ. 16 (ἐπιγρ. ἀριθ. 296). Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐν Ὀλοοσσόνι.

δύο μὲν προεκτείνουσι τὰς κεφαλὰς συμμετρῶς ὑπὲρ
τὸ μέτωπον, ἕτεροι δὲ τὰ κάτω τοῦ σώματος ὁμοίως
ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ἔνθα ὑποτίθενται πορπούμενοι·
ἐποιήθη δὲ ἡ στήλη ἐν εἴδει ναΐσκου, οὗ αἱ παρα-
στάδες κοσμοῦνται δι' ἀναγλύφων κλάδων μετὰ

φύλλων καὶ κόκκων κισσοῦ, τὸ δὲ ὀριζόντιον κάτω
πλαίσιον διὰ σχηματικῶν φύλλων μύρτου· ἐν τῷ
κοίλῳ παρίσταται, ἐν ἀριστερᾷ θεωμένῳ, βαθέως
ἀναγεγλυμμένος νεανίας ἢ ἀνὴρ, ὀρθῶς ἰστάμενος
κατενώπιον, φορῶν ἱμάτιον, περιβάλλον ὅλον τὸν

κορμόν μέχρι που τοῦ μέσου τῶν κνημῶν· τὴν δεξιὰν χεῖρα φέρει κεκαμμένην ἐντὸς τοῦ ἱματίου ἐπὶ τοῦ στήθους, τὴν δὲ ἀριστερὰν καταβιβάζει ἐν αὐτῷ ἐπίσης ὀριζοντίως κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, κρατοῦσαν τὸ ἱμάτιον αὐτό, ὡς φαίνεται· ἀριστερὰ αὐτοῦ παρίσταται γυνή, τρία τέταρτα κατενώπιον ὁμοίως ἱσταμένη, φοροῦσα χιτῶνα ποδῆρη καὶ πλούσιον ἱμάτιον, ἐρείδουσα τὸ βᾶρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους, ἐν ᾧ τὸ ἀριστερὸν ἀποσύρει κεκαμμένον παραπλεύρως· φέρει τὴν δεξιὰν ὑπὸ τὴν σιαγόνα καὶ τὴν ἀριστερὰν ὑπὸ τὸν ἀγκῶνα τῆς πρώτης κατὰ τὸ σύνθηρες σχῆμα τῶν ἐν θλίψει σκεπτομένων· ἀπέβλεπε δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτῆς τε καὶ ἐκείνου ἀπεσχίσθη βαναύσως ὑπὸ τῶν νεωτέρων· ἔργον μετριωτάτης τέχνης τῆς Β'-Α' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος. Ὑψ. 0·61, πλάτ. 0·44, πάχ. 0·07.

Εὐρον αὐτὴν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ 'Ελασσόνας, συναχθεῖσαν μετ' ὀλίγων ἄλλων ἀρχαίων ἀντικειμένων ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1912· διὸ παραμένει ἀμφίβολον, ἂν εὑρέθη ἐν 'Ελασσόνι ἢ ἀλλαχοῦ· διότι τοῦ αὐτοῦ τύπου ὑπάρχουσι τινες στήλαι ἐκ τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως, περὶ ὧν ἔσται ἐν τοῖς ἐξῆς ὁ λόγος.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπῆρχον γράμματα, ἀλλ' ἀπετριβήσαν οἰκτρῶς οὕτως, ὥστε μόλις ἀμφίβολα σκιώδη ἴχνη τινῶν ὑπελείφθησαν, περίπου

ΛΥΣ

δεῖνα] Λυσ[- - - -

Ὡς ἐκ τῆς περιγραφῆς ἐνδείκνυται, ἀποθανὼν λογίζεται ὁ ἀνὴρ.

Ἀριθ. 297 (Μουσ. 'Ελασσ. ἀριθ. 102). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἀκέραιος, πλὴν ἀποσχίσεως τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· ἄνω λήγει εἰς ἀέτωμα ἢ πλατὺ μέτωπον ἀποτριβέν, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ ὑπ' αὐτὸ παρίστανται, ἐν δεξιᾷ θεωμένῳ, γυνὴ ὀρθὴ ἱσταμένη κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρέταφον· φορεῖ πλούσιον χιτῶνα ποδῆρη, ἀχειριδωτον, καὶ ἱμάτιον διατεθειμένον τὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν ὡς πέπλον, πρὸς δὲ ὑψοῦ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἵνα κρατήσῃ αὐτόν· τὴν ἀριστερὰν φέρει ὀριζοντίως

πρὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος· πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς παρίσταται παιδίον, ὀρθὸν ἱστάμενον, φοροῦν χιτῶνα βραχύν, οὗ τὸ ἄνω ἤμισυ ἐσφυρηλατήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων· πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἔτι δύο ἄνθρωποι τέλειοι, ὀρθοὶ ἱστάμενοι κατὰ τὸν δεξιὸν κρέταφον, φοροῦντες ἱμάτιον, οἰκτρῶς ἐσφυρηλατημένοι· ὑπέρκεινται τούτων ἴχνη κλιματίδων καὶ βοτρυῶν, κρεμασμένων ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ *Δαφνᾶ*, ὁ βλ. ἐν ΑΕ 1914 σελ. 8· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς στήλης ἤνοιξαν βαθὺν τὸρμον οἱ νεώτεροι, ὅπισθεν δὲ ἐξέτριψαν αὐτὴν διὰ σχοινίου. Ὑψ. 0·63, πλάτ. 0·39, πάχ. 0·16.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τινος Τουρκικῆς οἰκίας τῆς 'Ελασσόνας.

Τῆς ἐπιγραφῆς ἐλάχιστα, ἀδέδκια καὶ συγκεχυμένα ἴχνη διετηρήθησαν δύο ἴσως στίχων· βέβαιον φαίνεται δεξιὰ ἐν τέλει - - - Ν Ι - - .

Ἐπὶ τοῦ κάτω πλαισίου εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὑπῆρχε συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς· οἱ χρόνοι αὐτῆς κεῖνται ἐν τῇ Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδι.

Ἀριθ. 298 (εἰκ. 17· Μουσ. 'Ελασσ. ἀριθ. 133). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου κρυσταλλικοῦ, δεξιὰ μόνον ἀκέραιος, ἐν εἵδει ναῖσκου ἴσως ποιηθεῖσα, καίτοι τὸ κοῖλον διάστημα ἐδαθύνθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων· κατωτάτω διετηρήθη ἐν μέσῳ ἴχνος τοῦ γόμφου· ἀπεσχίσθη δὲ πανταχόθεν οἰκτρῶς ἡ στήλη. Ὑψ. 0·42, πλάτ. 0·30, πάχ. 0·13 — Πρὸς *Revue Épigr.* 1914 σελ. 20, ἀριθ. 265.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ Τεκῆ τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ ἐν 'Ελασσόνι μεγάλου τζαμίου Χατζῆ Χουσεῖν.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη κατὰ τὸ πλάτος τῆς δεξιᾶς στενῆς πλευρᾶς κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, ὡς τὸ ἐντεῦθεν ἐπίγραμμα ἐν ΑΕ 1913 σελ. 180 καὶ αἱ ἐπὶ ἀρχαίων ἀναγλύφων τῆς Φαλάννης ὁμοίως ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί· ἡ χάραξις εἶναι βαθεῖα καὶ ἐπιμελής· ὕψ. γραμμ. 0·019-0·029, διάστιχ. 0·004· ἀνήκει δὲ τῇ Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδι.

Εἰκ. 17 (ἐπιγρ. ἀριθ. 298). Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ ἐν 'Ολοοσσόνι.

- - - -]ό[θεον Πτολ]ε[μαίου ἢ μ]ή[τηρ ἀνέθηκεν
ἀδικοῖς δάκρυ]σι, καὶ ἐν φθιτοῖς μνή[μης χάριν.

Συνεπλήρωσα παραδείγματος ἕνεκα καὶ διότι
ἔχνη Θ, Λ, Μ ὑπάρχουσιν ἐν στίχ. 1 μετὰ τὸ Ο,
πρὸ τοῦ Ε καὶ πρὸ τοῦ Η, ἔτι δὲ Υ (καίτοι ἐκ τῆς
ῥοθρῆς φαίνεται ἄλλου γράμματος) πρὸ τοῦ ΣΙ τοῦ
στίχ. 2· ἢ εἰς μέτρον ἀναγωγὴ εἶναι ἀπίθανος,
καίτοι ἔχει ποιητικὴν χροιάν ὁ λόγος· φθιτός =
βροτός.

Ἀριθ. 299. (Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 26). Στήλη
μαρμάρου λευκοφαίου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη·
κατωτάτω ἐν μέσῳ ὑπάρχει γόμφος πρὸς ἔμπεξιν
ἐπὶ βάθρου, ἀποκοπὴς τὰ πολλά· ὑπετέθη ἐν εἴδει
ναίσκου· ἐκατέρωθεν παρίστανται δύο κίονες ἄνευ
αὐλάκων καὶ ἐν τῷ κοίλῳ δύο ἀναγεγλυμμένοι
μορφί, ἐν ἀριστερᾷ μὲν θεωμένῳ, ἱππεὺς τροχά-
ζων πρὸς δεξιὰ, φορῶν χιτῶνα καὶ χλαμύδα ἡνιμι-
σμένην, τοῦ ἵππου πατοῦντος διὰ τῶν προσθίων
ποδῶν ἐπὶ βωμοειδοῦς ἐπάρματος ταπεινοῦ, ἐν δε-
ξιᾷ δὲ γυνή, ὀρθή ἰσταμένη κατενώπιον, φοροῦσα
ποδήρη χιτῶνα καὶ μακρὸν ἱμάτιον, ἡρμένον ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς ὡς πέπλον· τὴν δεξιὰν χεῖρα ἔχει ἐπὶ
τοῦ στήθους ἐν τῷ ἱματίῳ, ὅπερ ἐκεῖ κρατεῖ, τὴν

ἀριστερὰν καταβιβάζει κατὰ μῆκος τοῦ σώματος,
ἐκραινομένης μόνον τῆς ἄκρας χειρός, ὡς καὶ τῶν
προσθίων τῶν ἄκρων ποδῶν ἐκ τῶν ἐνδυμάτων· αἱ
κεφαλαὶ ἀμφοτέρων ἀπεκόπησαν βαναύσως ὑπὸ τῶν
νεωτέρων· ἡ τέχνη εἶναι κακὴ τῆς Α' μΧ. ἐκατον-
ταετηρίδος. Ὑψ. 0·40, πλάτ. 0·55, πᾶχ. 0·09.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐν συνοικίᾳ Βαροῦσι
τῆς Ἐλασσόνης μετοχίου τῆς Παναγίας Ὀλυμπιω-
τίσσης.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς βλ. ΑΕ 1913 σελ. 180
εἰκ. 29 καὶ δὴ σελ. 237, ἐνθα ἀποδίδεται ἡ ὀρθὴ
ἀνάγνωσις· τὰ γράμματα ἔχουσιν ὧδε:

ΗΡΩΣ ΧΕ ΗΣΤ ΕΧΑΙΡΕ

Τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλοσσόνι ἀνήκουσιν ἔτι αἱ ἐπιγρα-
φαὶ IG IX² 1292-1294· 1297· 1299· 1302·
1303· 1306· 1308-1312· 1314· 1316 καὶ Bull.
de Corr. Hell. 1911 σελ. 240 ἀριθ. 8 καὶ 9 (τοῦ
τελευταίου τούτου ἡ ἐπιγραφή εἶναι λίαν ἀποτε-
τριμμένη καὶ νῦν ἀναγινώσκεται Κλε[ο]πάτρα Ἀ-
ρ[ι]στ[ο]κ[ρ]άτ[ρ]α, δι' οὗς λόγους ἀνέγραψα
ἐν ΑΕ 1913 σελ. 169 καὶ 180-181. Ἐκ πασῶν
τούτων συνάγονται οἱ ἐξῆς

Ταμίαι Ὀλοσσονίων.

Ταμίαι	Πατέρες	Τὴν-ἐξάμηνον	Στρατηγοῦντος	Μαρτύρια
Ἀδαῖος	Εὐηθίδου	—	Λύκου	277 ₂
Ἀν[τ]ήνωρ	ἄγνώστου	β'	Ἀσκληπιάδου	288 ₁
Ἀντί[γον]ο[ς]	Πα[υ]σα[ν]ί[ο]υ	—	[Κα]ίσα[ρ]ο[ς]	281 ₁₆
Ἀντίγονος	Πά[τρ]ωνος;	πρώτην	Κ[λε]άν[ο]ρος;	IG IX ² 1299 ₇
Ἀντίγονος	ἄγνώστου	τὸν ἐνιαυτὸν	ἄγνώστου	IG IX ² 1293 ^b
[Ἀ]πολλών[ιος] (ἰδης)	ἄγνώστου	πρώτην	Λ[ε]οντοκράτους;	285 ₄
Ἀριστόνεικος	Κασσάνδρου	πρώτην	Λύκου	284 ₁ · 9 ₁₃ · 20 ₂₇
Ἀ[ρ]ναγ[ό]ρας	[Ἀ]ντι[...]	—	ἄγνώστου	291 ₁
Ἀρχων	ἄγνώστου	—	(Κλεομαχίδου);	276 ₂₆
Ἀσανδρ[ος]	Ἐλλανοκράτους	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀλεξίππο[υ]	278 ₂₁
Ἀσανδρ[ος]	Ἐ[λλα]νοκράτους	—	[Κεφ]άλου τὸ τρίτον	278 ₃₂
Αὔλος Ἀββίος	—	(α')	Σωσάνδρου κατὰ τὸ Καίσαρος κρῖμα	278 ₂
Δι[κ]εόβουλος	ἄγνώστου	—	Ἀλεξ[ά]νδ[ρ]ου	277 ₂₇
Διονύσι[ος]	Σωσιβίου	τὸν ἐνιαυτὸν	Ε[ρ]οῦδαμα	277 ₈
Διονύσιος	Φιλοξέ[νο]υ	—	[Π]ει[σ]οδ[ώ]ρου	276 ₃₂
Ἐπα[...]	ἄγνώστου	(τὸν ἐνιαυτὸν);	Κλεομάχου	IG IX ² 1297 ₁
Ἐπι[μ...]	ἄγνώστου	δευτέραν	[(Λεοντο)κ]ράτου	283 ₃

Ταμίας	Πατὴρ	Τὴν-ἐξάμηνον	Στρατηγούμενος	Μαρτύρια
Εὐ[βί]οτος	[Ἰπ]ποκράτους	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀκύλα	278 ²⁷
Εὐβίοτος	—	τὸν ἐνιαυτὸν	Ἀκύλα	277 ²¹
Εὐ[βί]οτ[ο]ς	Μεθύστο[υ]	[δευτ]έραν	Τιμασιθέου	286 ³
[Εὐβί]οτος	Μεθύστου	[β']	Τιμασιθέου	286 ¹⁰
Εὐ[βί]οτος	Μεθύστου	β'	Τιμασιθέου	IG IX ² 1299 ¹
Εὐ[βί]οτος	[Μεθύ]στου	[β']	[Τιμασιθέου]	279 ¹
[Ζώ]σιμος	Διο[- - -]το[υ]	πρώτην	Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρί]τον	284 ³²
[Κ- - -]	[Ἀν]τιφάνους	α'	Ἀσκλη[πιάδου]	287 ¹¹
[Κλ]έων	Ἀ[ν]τιγένο[υ]ς	—	[Πο(πλίου); Ἀ]γαθάνο[ρ]ος	281 ²¹
Κ[λ]έων	Ἀ[ν]τιγένο[υ]ς	—	ἄγνωστος	290 ¹
οἱ πε[ρ]ὶ Κλέωνα	Ἀν[τιγέ]νο[υ]ς	(τὸν ἐνιαυτὸν)	Γ[ρ]αι[κ]ῆ του Π[ρ]όκλου	281 ¹
οἱ [περ]ὶ Κ[λ]έων[α]	Ἀν[τιγέ]νο[υ]ς	(τὸν ἐνιαυτὸν)	Πρόκλου	281 ⁹
Κρίτων	ἄγνωστος	— ἐξάμηνον	ἄγνωστος	279 ⁷
Λύκος	Ἡρακλείδου	—	Ἀντιγένο[υ]ς τοῦ Εὐδή[μου]	289 ⁷⁻¹⁰
Λυσίμαχος	Γαζαίου	τὸν ἐνιαυτὸν	Κεφάλου	276 ⁶
Μενέλαος	ἄγνωστος	—	(Κλεομαχίδου;)	276 ²²
Μενέ[λαος]	ἄγνωστος	—	Κλεομαχίδου	292 ⁶
Μέν[ων];	Σωσίμου	—	Μεγαλο[κλέους];	IG IX ² 1294 ^b
Νικάνωρ	ἄγνωστος	δευτέραν	[Ἀπο]λλοδώ[ρ]ου τὸ δ'	292 ¹¹
[Π]αράμονος	ἄγνωστος	—	ἄγνωστος	280 ²
Παρμενίων	Φιλοξέ[ν]ου	—	ἄγνωστος	277 ¹⁶
Παυσανίας	Ἀρισ[τ]άνδρου	—	ΛΙΣ (Λυσ[ικλέους]; Kroog)	IG IX ² 1297 ³⁹
Πολέμαρχος		—	[Σωσάν]δρου τοῦ Ἀρισ[το]νόου Kroog	IG IX ² 1297 ⁵⁵
[Π]τολεμαῖος	[Θ- - - -]	(— ἐξάμηνον)	[Ἰσα]γό[ρ]ου γ'	282 ¹
Σωσίας	- - - - ου	πρώτην	Τι[μασιθέου] τὸ τ[ρί]τον	285 ¹⁶
Σωσίβιος	Μεθύστου	(β')	Σωσάνδρου κατὰ τὸ Καίσαρος κοῖμα	278 ²
[Σώ]σιμος	Διο[. . .]το[υ]	πρώτην	Ἐπιμένο[υ] τὸ τ[ρί]τον	284 ³²
αῖτης (. . . ατος)	Χα- - - -	—	[Κλ]εάρχ[ου] τοῦ Φιλοξένου;	IG IX ² 1297 ¹⁴
[. . .]ατ[ρ]ος	Ὀνομ[α]κλέ[ου]ς	—	ἄγνωστος	292 ²
- - - ν]ος	Χ[α]ιρέ[ο]υ	[δε]υ[τέρ]αν	[Εὐδήμ]ο[υ]	287 ²
- - - κρά]της	Θη[ρ- - -]	πρώτην	Παρ[- - -]	286 ²³
ἄγνωστος	ἄγνωστος	[περ]ὶ τὴν	[Εὐρυδάμαντος τοῦ Ἀ]γα[θ]ά[νο]ρος	293 ²
ἄγνωστος	[Μ]ελανθίου	[β']	Σωσιπάτρου	286 ¹⁷
ἄγνωστος	ἄγνωστος	—	Ἀργείου	IG IX ² 1302
ἄγνωστος	ἄγνωστος	—	Εἰσαγόρα	IG IX ² 1297 ²⁷
ἄγνωστος	ἄγνωστος	—	Κρατερόφρονος	289 ⁴
ἄγνωστος	ἄγνωστος	[— ἐξάμ]ηνον	ἄγνωστος	284 ⁴⁰

Ζ') Ὁρθης - Κορσέας¹⁾.

Ἀριθ. 300 (εἰκ. 18· Μουσ. Ἐλασσ. ἀριθ. 130). Πίθος μέγας τροχήλατος, χαλαζιώδους πηλοῦ ἐρυθρομέλανος, ἀκέραιος, ὅξυς τὰ χάρω· τὴν χωρητικότητα αὐτοῦ θέλομεν καταμετρήσαι ἐν

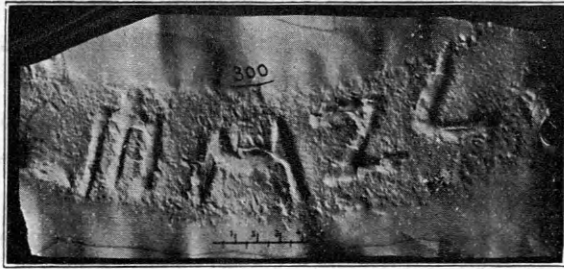
¹⁾ Περὶ τῆς νῦν ἀναγνωρισθείσης ὑπ' ἐμοῦ ἀρχαίας ταύτης πόλεως βλ. Πρακτικά 1914 σελ. 160-168.

καιρῷ. Ὑψ. 1·57, διάμετρος κοιλίας 1·04, διάμ. στόματος 0·425, ἐξοχή χειλέων 0·075.

Εὗρον αὐτὸν ἐν τινὶ οἰκίᾳ τῆς Τσαριτσάνης, κομισθέντα οὐχὶ ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἀρχαίας πόλεως, ὡς ἐγράφη ἐν Πρακτ. 1914 σελ. 163, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς τῆς Τσαριτσάνης μικρᾶς ἐπικλινούσης πεδιάδος παρὰ τὴν μονὴν Ἀγίου Ἀθανασίου ὑπὲρ τὸν μέγαν χεῖμαρρον αὕτη εἶναι ἢ

πιθανωτάτη πασῶν ἐκδοχή. Ἐκεῖ που λέγεται ὅτι εὐρέθη καὶ ἕτερος πίθος, ὀλίγον μικρότερος τοῦδε, ὁμοίας ἀλλ' ἀμελεστέρας ἐργασίας, ἀκέραιος, πλὴν τμήματος τοῦ χείλους, ὅπερ λέγεται ὅτι ἀπέκοψεν ὁ εὐρών καὶ ἐπώλησέ τινι Εὐρωπαϊῷ περιηγητῇ, ὡς φέρον γράμματα ἐπίσης (ἀριθ. εὐρ. 131).

Διότι ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πίθου ὑπάρχουσι τέσσαρα μεγάλα καὶ βαθύτατα γράμματα ἢ σύμβολα, ἐπιμελέστατα ποιηθέντα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἤδη μαλακοῦ ὄντος, οὐχὶ διὰ σφραγίδος

Εἰκ. 18 (ἐπιγρ. ἀριθ. 300). Ἐπιγραφὴ (πελασγική;) ἐπὶ χείλους πίθου ἐν Ὁρθη-Κορσέα.

τετυπωμένα. Ταῦτα δύναται τις νὰ ἀναγνῶ τὸ μὲν πρῶτον ὡς τι σύμβολον μέτρου ὑγρῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ΜΖ< ἢ $47\frac{1}{2}$, δι' οὗ ἀριθμοῦ ἐδηλοῦτο τὸ περιεχόμενον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τέχνη τοῦ πίθου, ὡς καὶ τοῦ ἐτέρου μνημονευθέντος, καίτοι οὐδαμοῦ αὐτῶν ὑπάρχει χαρακτηριστικόν τι κόσμημα, φαίνεται ἀρχαϊκὴ, καὶ δὴ τῆς Μυκηναϊκῆς λεγομένης περιόδου, διότι οἱ τῆς ἱστορικῆς περιόδου μεῖζονες ἔτι πίθοι,

οἷους εὕρομεν ἐν Δημητριάδι, διαφέρουσι τούτων οὐσιωδῶς ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πηλοῦ, τῆς πλάσεως, τῆς ἀλοιφῆς καὶ τῆς ὑπτήσεως, δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὰ γράμματα ὡς **πελασγικά**, οἷα εὐρέθησαν μάλιστα ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅντως δὲ τὸ πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν γράμματα ἐν εἴδει τριαίνης ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Κρήτης, οὐχ ἦττον δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τρία, ὡς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ, παρὰ βάλλων ταῦτα τοῖς παρὰ Evans ἐν Scripta Minoa ὁμοίαις· τὸ πρῶτον δὲ εἶναι ἀκριβῶς τὸ δυνάμενον νὰ παράσχῃ ἀπορρομήν εἰς εἰκασίαν, ὡς λίαν χαρακτηριστικόν· δύναται ὅμως νὰ ἐκληφθῇ τοῦτο καὶ ὡς τελικόν, ἀναγινωσκομένης τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν κάτω κατ' ἀντίστροπον τῆς ἐν τῇ παρακειμένη εἰκόνι θέσιν, καίτοι ἡ τελευταία αὕτη φαίνεται ἀπιθανωτέρα τῆς ἤδη ἀναγραφείσης.

Σημειωτέον δὲ ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ἡ **πρώτη** ἐκ Θεσσαλίας ἐπιγραφὴ, ἣτις δύναται νὰ παράσχῃ σοβαρὰν καὶ πιθανὴν ὑπόψιν ὑπάρξεως πελασγικῶν γραμμάτων· διότι αἱ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἑρμ. 1915 σελ. 98-114 ὑπὸ Ν. Γιαννοπούλλου δημοσιευόμεναι δὲν παρέχουσιν οὐδεμίαν πίστιν, δυνάμεναι νὰ ἐρμηνευθῶσιν ὡς τυχαῖα χαράγματα ἢ κοσμήματα, ἢ νεωτερικὰ σφραγίσματα, συνθηματικὰ ἢ μαγικά.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1916.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτοπούλλος.

Παρατήρησις εἰς ΑΕ 1916 30

Ἐν τοῖς ὑπομνήμασί μου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 276 στίχ. 6-21 ἐπιγραφὴν (πρβ. καὶ πίνακα σελ. 91-92) ἔγραψα δικαιολογίαν τὸ ὅτι «διαρρήδην ἀναγράφεται ὁ **Ἀνσίμαχος** ὡς ταμειεύσας τὸν ἐνιαυτὸν ὅλον»· τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον· διότι τὸ ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσιν ἀναγραφόμενον τὸν ἐνιαυτὸν κεῖται ἀπολύτως ὡς χρονικόν, ἦτοι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν, ἄνευ ἐπιβολῆς σχέσεως πρὸς τὸν ταμίαν, ὅτι δῆθεν καθ'

ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἐταμειύσει· τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ δημοσιευθησομένων ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀναγράφεται «ταμειύοντος δεῖνος τὴν δεῖνα ἐξάμηνον, τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ δεῖνος» καὶ «ὁ εἰς ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ταμίας».

Ἐν Βόλῳ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1917.

Ἀ. Σ. Ἀ.

Παραστάσεις κρηνῶν ἐπὶ ἀγγείων

ὑπὸ

Ἀναστ. Κ. Ὁρλάνδου.

Ἐν τῶν προσφιλεστάτων τοῖς ἀγγειογράφοις τοῦ Γ' ἰδία καὶ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος θεμάτων ἦτο καὶ ἡ ἀπεικόνισις κρηνῶν ἐπὶ ἀγγείων, μάλιστα δὲ τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸ ὕδωρ, ὑδριῶν καὶ ἀμφορέων¹. Τὸ θέμα τοῦτο πράγματι ἀπὸ τε μυθολογικῆς καὶ γραφικῆς ἀπόψεως παρεῖχε πλεῖστα στοιχεῖα τῷ ἀγγειογράφῳ. Τὸ ὕδωρ εἶναι φύσει τὸ πρῶτον καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον ὑπάρξεως παντὸς ἀνθρωπίνου συνοικισμού· εἶνε δὲ φυσικὸν καὶ ἀπηκριβωμένον ἄλλως, ὅτι οἱ τε πρωτόγονοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ συνοικισμοὶ παρὰ πηγὴν τινα ὕδατος αἰετοῦ συνεπήγνυντο. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ πηγὴ αὕτη ἐθεωρεῖτο εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον, ὡς ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἱερωτάτων σημείων τοῦ συνοικισμού, δι' ὃ καὶ ὡς θεότης ἐλατρεύετο, ἀρ' οὐ μάλιστα ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων διέβλεπε πάντοτε δαίμονά τινα ἐν τῇ θαυμασιουργῷ τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἐνεργείᾳ².

Καὶ ὅσω μὲν ἀπλούστερος ἦτο ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων τοσούτω μᾶλλον, φυσικά, ἡ κρήνη ἦτο τὸ κέντρον τῶν συμβαινόντων. Σκηναὶ ἐρωτικαί³, ἡ δολοφονίαι⁴, τεράτων φόνοι⁵ καὶ μάχαι⁶ ὅλαι ἐκεῖ που πλησίον συνέβαινον. Πολλάκις τῆς ἡμέρας αἱ γυναῖκες, ἐνίοτε καὶ οἱ ἄνδρες⁷, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην πρὸς ὑδροφορίαν. Ἐκεῖ συνηντῶντο

καὶ ἀντήλασσον ζωηρὰς ὁμιλίαις· ἐκεῖ ὁ νέος ἀνέμενε τὴν ἔλευσιν τῆς κόρης¹. Οὐ μόνον δ' αἱ δοῦλαι² καὶ αἱ αἰχμαλῶτοι³ ἐκόμιζον τὸ πρὸς οἰκίαν κήν χρῆσιν ὕδωρ, ἀλλ' ὡς πολλαχοῦ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ ὕμνων βλέπομεν καὶ αἱ τῶν βασιλέων⁴ θυγατέρες τὸ αὐτὸ ἐποίουν, καὶ αὐτοὺς δ' ἔτι τοὺς θεοὺς ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων συχνάκις ἐπλαττεν ὑδροφοροῦντας⁵.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν βιοτικῶν καὶ πρὸς θρησκευτικὰς ἀνάγκας καὶ σκοποὺς αἱ κρήναι μεγάλως ἐχρησίμευον. Σπουδαίως δ' ἐτιμῶντο αἱ παρὰ τὰ ἱερὰ τεμένη μάλιστα εὐρισκόμεναι: Ἐν Δελφοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ κρήνῃ Κασταλία ἡγνίζοντο οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος⁶, ἐκ τῆς Ἐννεακρόνου Καλλιρρόης ἐν Ἀθῆναις ἐκομίζετο τὸ «νυμφικὸν λουτρόν»⁷, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ οἱ ἔφηβοι οὐδὲ κατ' αὐτὸν τὸν ὅρκον τῶν παρέλειπον τὴν πρὸς τὰς κρήνας τῆς χώρας τῶν ἐπὶ κλήσιν⁸.

Οὐχ ἥττον δὲ συνήθως ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ κρήναι καὶ ὡς λουτρά⁹, θερμὰ ἢ ψυχρὰ καταιονητικά, ἀπαραιτήτως μὲν ἐν τοῖς Γυμνασίοις¹⁰ καὶ τοῖς Ἀσκληπείοις, συχνάκις δὲ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, ὡς διδάσκουσι πλεῖσται ἀγγειογραφίαι¹¹.

Πολυάριθμα εἶνε τέλος τὰ χωρία τῶν ἀρχαίων

¹ Σπανίως παραστάσεις κρηνῶν ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἀγγείων διαφόρου χρήσεως. Οὕτως ἔχομεν δέκα τέσσαρας τοιαύτας παραστάσεις ἐπὶ ληκύθων, δύο ἐπὶ πυξίδος, δύο ἐπὶ πελίκης, μίαν ἐπὶ ἀλαβάστου, μίαν ἐπὶ κύλικος, δύο ἐπὶ κρατῆρος καὶ μίαν ἐπὶ ἀρυδαλλοῦ.

² Καὶ ἐν ταῖς λαϊκαῖς τῆς σήμερον παραδόσεσι παρὰ μαρμαρόκτιπτόν τινα πηγὴν (μαρμαροχρυσόπηγην) ἡ φαντασία τῶν νέων καὶ νεανίδων φαντάζεται ἐνδικαιωμένην τὴν Μοῖραν, τὸν καλὸν ἢ κακὸν δαίμονα ἐκάστου ἀνθρώπου (πρὸς Πολίτην Λαογραφ. τ. Γ' σ. 5, 8 καὶ Ἡρειώτην, Συμβολὴ κλ. σ. 13).

³ Πausan. H' 47. 4. Ἀπολλοδ. III, 9, 1.

⁴ Φερεκύδ. Ἀπόσπ. σ. 187 Σχολ. Εὐρ. Φοιν. 54.

⁵ Ὀμηρ. ὕμν. εἰς Ἀπόλλ. 300.

⁶ Πρὸς τὸ ἀγγεῖον Annali d. Inst. II πίν. 50 = Winnefeld Besch. 388 = Priene 79.

⁷ ἀγγεῖον Museo Etrusco πίν. XVII.

¹ Καὶ σήμερον ἔτι ἐν Μακεδονικοῖς χωρίοις παρὰ τὴν κρήνην καθαδοκοῦσιν οἱ νέοι ὅπως ἀπαγάγῃσι τὰς μελλούσας συζύγους τῶν.

² Ὀδ. γ 429. Ἀριστ. Λυσ. 330.

³ Ἰλ. Z 457.

⁴ Ὀδ. κ 108 εἰ. Ὀμηρ. ὕμν. εἰς Δῆμ. 106. Πέλ. καὶ Ἀριστ. Λυσ. 327.

⁵ Ἡσιόδ. Θεογον. 780 (Ἰρις), Ἀπόλλων ἐπὶ ἀγγεῖου Ἐργοτίμου Furtw.-Reichh. G. W. πίν. 1, Ἡρακλῆς ἐπὶ ἀγγεῖου Furtw. Beschreibung der Vasensammlung zu Berlin 4027.

⁶ Εὐριπ. Ἴων 95.

⁷ Θουκ. B' 15. Πολυδ. Γ' 43 πέλ. καὶ λουτροφόρους.

⁸ Larfeld, Griech. Epigr. 314.

⁹ Περὶ τῶν κρηνῶν ὡς λουτρῶν ὅρα Sudhof, Aus dem antiken Badewesen 1910.

¹⁰ Petersen, Das Gymnasium der Griechen 40 σημ. 13.

¹¹ Ὅρα τὴν εἰκόνα 23.

συγγραφῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ποικίλας τῶν θεῶν καὶ νυμφῶν σχέσεις πρὸς τὰς κρήνας καὶ εἰς τοὺς πολλαπλοὺς σχετικούς μύθους, οἵτινες ἐνωρίτατα ἐκασταχοῦ ἀνεπτύχθησαν.

Τοσαύτη δέ, συνελόντι εἰπεῖν, ταῖς κρήναις σημάσια ἀπεδόθη, ὥστε καὶ πόλεις ἀπὸ τούτων ὠνομάσθησαν¹ ἢ ὀνομασταὶ ἐγένοντο² καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις ἀρχὴ ἐπὶ τῶν κρηνῶν κατεστάθη³ καὶ τῆς κρηναίας νύμφης ἡ εἰκὼν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς οἰκείας πόλεως ἐτίθη⁴.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εὐκόλως ἐξηγεῖται καὶ ὁ σχετικῶς μέγας ἀριθμὸς τῶν μετὰ κρηναίων παραστάσεων ἀγγείων, ἅτινα περισώθησαν μέχρι ἡμῶν κατεσπαρμένα ἀνὰ τὰς ποικιλονύμους συλλογὰς τῆς ὑψηλίου. Τὰ ἀγγεῖα τῶν συλλογῶν τούτων ἔχουσι τὰ πλεῖστα δημοσιευθῆ εἰς ποικίλα συγγράμματα ἢ περιοδικὰ καὶ κατὰ λίαν διαφόρους ἐποχάς, μεγάλως δ' ὥς ἐκ τούτου δυσχεραίνεται ἡ μελέτη τῶν σχημάτων τῶν κρηνῶν, τῶν δύο εἰρημένων αἰώνων. Καὶ ναὶ μὲν εὗρηται τις συναγωγὴ κρηναίων παραστάσεων ἐν τῷ λεξικῷ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Daremberg καὶ Saglio, ἐν λέξει fons, ἀλλὰ τὸ αὐτόθι εἰκονιζόμενον ὑλικὸν ἀμυδρὸν μόνον καὶ στοιχειώδη δύναται νὰ παράσχη ἰδέαν τῆς ποικιλίας τῶν κρηναίων οἰκοδομημάτων. Συστηματικὴ καὶ πλήρης συγκέντρωσις πάντων τῶν τύπων τῶν ἐπὶ ἀγγείων εἰκονιζόμενων κρηνῶν, ἀπὸ τοῦ ἀπλουστάτου μέχρι τοῦ συνθετωτάτου, δὲν ἔχει γίνῃ μέχρι τοῦδε. Τούτου δὲ τοῦ κενοῦ τὴν πλήρωσιν σκοπεῖ ἡ παροῦσα μελέτη⁵.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σχημάτων τῶν κρηνῶν θὰ προτάξωμεν γενικὰ τινὰ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ ἀγγειογράφοι παρέστησαν τὰς κρήνας.

Τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμενα εἴτε ὁλόκληρα οἰκοδομήματα εἴτε ἀπλᾶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κακῶς τὰ πολλὰ καὶ προχειρότατα σχεδιαζόμενα,

ἐτίθεντο, σχεδὸν πάντοτε, ὡς βοηθητικὰ συμπληρώματα πρὸς τελειοτέραν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς εἰκονιζομένης παραστάσεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὰ ἐκάστοτε ἐν ταῖς ἀγγειογραφίαις παριστώμενα οἰκοδομήματα ἐτίθεντο ὡς σύμβολα πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ τόπου, παρ' ὃν ὑπετίθετο ἐκτυλισσόμενος ὁ εἰκονιζόμενος μῦθος. Ὅσάκις δ' ἦτο ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ὠρισμένον οἰκοδομηματὶ ὁ ἀγγειογράφος δὲν ἐδαστανίζετο νὰ ἀποδώτῃ τὰς ἀναλογίας ἢ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ ἀλλ' ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ του προγράφων εἴτε τὴν λέξιν κρήνη (ἀγγεῖον Ἐργοτίμου, Συλλογὴ Torlonia), εἴτε αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς κρήνης (KALIPOE Akropolischerben Πίν. 47, 732) ἐνίοτε δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὸ εἶδος (KALIPKENE Brit. Mus. Cat. of vases B 331), εἴτε καὶ διὰ τῶν συμβόλων, ἅτινα κρατοῦσι τὰ παρὰ τὴν κρήνην ὄρῶντα πρόσωπα (ἀγγεῖον Ἀμυμώνης Monumenti Ined. IV πίν. XIV). Φανερίν λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται, ὅτι οὔτε ὑπὸ κλίμακα ἐσχεδιασμένους ἐπὶ τῶν ἀγγείων θὰ εὗρωμεν τὰς κρήνας, οὔτε λεπτομερείας τῆς συνθέσεώς των ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν θὰ πορισθῶμεν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαίρέσεων (ἀγγεῖον Ἐργοτίμου Furtw.-Reichhold Griechische Vsm. Πίν. 1-2). Συμβαίνει μάλιστα ἡ ἐλευθερία τοῦ τεχνίτου νὰ προβαίνει εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ παραλείπωνται ὁλόκληρα σπουδαῖα οἰκοδομικὰ μέρη (θριγκὸς ἄνευ ἐπιστυλίου ἢ ζωφόρου κλπ.). Ὅσην ὅποτε ὁμως καὶ ἂν ἦτο ἡ περὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἐλευθερία τοῦ τεχνίτου τὸ θεμελιώδες σχῆμα, αἱ ἐν κατόφει γενικαὶ γραμμαὶ τῆς κρήνης εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδίδωνται πιστῶς ἐπὶ τοῦ ἀγγείου. Ὁ ἀγγειογράφος ἡδύνατο νὰ παραλείπῃ ἢ νὰ προσθέτῃ λεπτομερείας εἰς τὰ σχέδια, ἢ καθόλου ὁμως διάταξις τῶν οἰκοδομημάτων του δὲν ἦτο ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐφεύρεσις ἀλλὰ μίμησις προτύπων συγκεκριμένων, ἅτινα καθ' ἡμέραν ἔβλεπε. Τὰ ἐκ τῶν ἀγγειογραφιῶν ἐξαχόμενα θεμελιώδη ταῦτα πρότυπα σκοπεῖ νὰ περιγράψῃ ἡ παροῦσα μελέτη.

Μίαν ἐτι παρατήρησιν θὰ προτάξω τῆς περιγραφῆς: Πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμεναι κρήναι εἶναι κρήναι ῥέουσai (Laufbrunnen). Καὶ ὁμως τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων, ἐφ' ὧν τοιαῦται κρήναι εἰκονίζονται, ἀνήκουσιν εἰς τὸν 7^ο π. X. αἰῶνα, τὴν ἐποχὴν δηλονότι τῶν τυράννων, καθ' ἣν κατε-

¹ Θουκ. III, 105, 106. Διοδ. XVI, 3, 8. Στράβ. 7 σ. 331.

² Πινδ. Ὀλυμπ. XIII 86. Ἡροδ. V 92, 2. Ovid. Met. VII 391. Pont I, 3, 75.

³ Πολυδ. Ὀνομ. 8. 113. Φώτ. 177, 22.

⁴ Head, Hist. Num. 405. (Κόρινθος).

⁵ Εἰς τὴν συναγωγὴν ἐν γένει τῶν ἐπὶ ὑδριῶν παραστάσεων κρηνῶν οὐκ ὀλίγον ἐβοήθησεν ἡμᾶς καὶ ἡ περὶ τοῦ σχήματος τῶν ὑδριῶν ἀξιόλογος μελέτη τῆς Δ^δ E. Fölzer Hydria, München 1909.

σκευάσθησαν αἱ ὀνομαστικαὶ λίθιναι κρήναι (Ἐννεάκρουνος, Πειρήνη, Γλαύκη, Θεαγένους Μεγάρων) αἵτινες, ὡς αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν¹, ἦσαν πᾶσαι ἀρυκρήναι (Schöpfbrunnen). Ἡ ἀποστροφή αὕτη τῶν ἀγγειογράφων πρὸς τὸ σπουδαιότατον ἐν χρήσει κρηνῶν εἶδος αἰτίαν ἔχει λόγους τεχνικούς. Ἀείποτε μὲν μάλιστα δὲ κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ἀρυκρήναι δὲν ἦσαν εὐκολοὶ πρὸς ἀπεικόνισιν. Ὁ Πεισιστράτειος τεχνίτης δεσμευόμενος ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ αὐστηροῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ ἀγνοῶν τελείως τὴν προοπτικὴν, ἦτο ἠναγκασμένος νὰ εἰκονίζῃ ἐκάστοτε τὴν κρήνην κατὰ προβολὴν ὀρθήν, προσβλέπων αὐτὴν εἴτε ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἴτε ἐκ τῶν πλαγίων. Προκειμένης ὁμοῦς τῆς παραστάσεως ἀρυκρήνης πῶς νὰ εἰκονίσῃ ὁ τεχνίτης τὴν ψυχὴν τῆς κρήνης, τὸ ὕδωρ, ἀφ' οὗ ἡ μὲν ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔκειτο βαθύτερον τοῦ ἐδάφους, κεκρυμμένη ἐν τῇ δεξαμενῇ, τὸ δὲ ὑδρευόμενον πρόσωπον ἴστατο πολὺ ἀνώτερον, πρὸ τοῦ λιθίνου παραφράγματος, ὅθεν ἔρριπτεν εἰς τὴν δεξαμενὴν τὴν ὑδρίαν; Ἐπειτα, πρὸς τῇ εἰρημένῃ δυσκολίᾳ ἡ παράστασις ἀρυκρηνῶν εἶχε καὶ ἄλλο μειονέκτημα. Ἐπειδὴ ἐν ταῖς κρήναις ταύταις οἱ κρουνοὶ τροφοδοσίας εὗρηται εἰς ταπεινὸν συνήθως ἐπίπεδον δὲν ἦσαν πόρρωθεν ὁρατοὶ καὶ δὲν διεμορφούντο τὰ στόμια αὐτῶν λεοντοπρόσωπα. Θὰ ἔλειπε λοιπὸν ἐκ τῆς εἰκόνος τὸ κατ' ἐξοχὴν γραφικότητα καὶ ζῶην προσδίδον στοιχεῖον, τὸ ρέον δηλ. ὕδωρ καὶ αἱ πρὸς τὸν λέοντα κρηνοφύλακα σχετικαὶ μιμικαὶ θρησκευτικαὶ χειρονομίαι² τῶν ὑδρευομένων, ἡ δ' ὅλη παράστασις θ' ἀπέβαινε ξηρὰ τις παράταξις ὑδροφορούντων. Αἱ εἰρημέναι δυσκολίαι ἠνάγκαζον τὸν ἀγγειογράφον νὰ ἀπορρίπτῃ τὴν παράστασιν ἀρυκρηνῶν νὰ προτιμᾷ δὲ πάντοτε τὰς ῥοοκρήνας. Ῥοοκρήνας ὁμοῦς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, οἷαι αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰ-

κονιζόμεναι, δὲν ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ μέχρι σήμερον, τὸν δὲ λόγον τῆς σπάνιος αὐτῶν διδάσκουσιν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀγγεῖα. Πράγματι ἂν ἐξετάσωμεν μετ' ἐπιστάσεως τὰς ἐπ' αὐτῶν παριστωμένας κρήνας θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ ἀναλογίαι τῶν διαφόρων αὐτῶν μελῶν, μάλιστα δὲ τῶν κίωνων, δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὰς ἀναλογίας τὰς κρατούσας ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ὑπερμέτρος τῶν κίωνων ῥαδιότης, τὰ ταπεινὰ ἐπιστύλια κλπ. δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι μόνον ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι αἱ κιονοστοιχίαι ἦσαν ξύλιναι¹. Οὗτος δὲ εἶνε βεβαίως ὁ λόγος δι' ὃν καὶ οὐδεμία τοιαύτη κρήνη διετηρήθη μέχρι σήμερον. Ῥοοκρήναι καὶ ἀρυκρήναι συνυπῆρξαν κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν συστημάτων τούτων δὲν ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐκάστοτε συρμοῦ ἀλλ' ἐκ τοῦ σχετικοῦ ὑψομέτρου, καθ' ὃ ἐνεφανίζετο ἐκάστοτε ἡ ὑδροφόρος φλέψ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἡ στοιχειώδης καὶ ταχίστη ἄμα παράστασις κρήνης ἐπὶ ἀγγείου εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ πεδίου τοῦ ἀγγείου ἀπεικόνισις ἀπλοῦ κρουνοῦ, αὐλοσχήμου ἢ λεοντοπροσώπου, οἷον εἰ αἰωρουμένου ἐν τῷ κενῷ, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ μάλιστα παραλείπεται ἐνίοτε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος ἡ δῆλωσις. Τοιαῦτα μεμονωμένα στόμια, συμβολίζοντα βεβαίως κρήνας, ἀπαντῶσι συνήθως ἐπὶ ἐνταφίων μελανογράφων ληκύθων (Brit. Mus. Cat. B 338, F 239, Coll. Couve Cat. du Musée d'Athènes 552, 1026, 1791). Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ κρήνη, ἣν εὕρισκομεν ἐπὶ τῆς ἐκ Ficoroni πυξίδος² (εἰκ. 1). Ἐνταῦθα ἡ ἀνώμαλος τοῦ βράχου ἐπιφάνεια περὶ μὲν τὸ σημεῖον ἐκροῆς τοῦ ὕδατος ἐλαξεύθη εἰς λεοντοκεφαλὴν, ἡ δὲ λοιπὴ ἀφείθη ἀκατέργαστος. Παρὰ τὸ λεοντόκρανον εὐρηται ἀνηρτημένη δι' ἡλίου ἀπὸ τοῦ βράχου κύλιξ, ὁμοία τῇ τοῦ πίνοντος. Ὅτι τοιαῦτα ποτήρια, πρὸς χρῆσιν μάλιστα τῶν ὁδοιπόρων, ἀνηρτῶντο συνήθως παρὰ τὰς κρήνας πιστοποιεῖ καὶ ἐπιγραφή ἐκ Λεβαδείας, ἐν ᾗ ἀναφέρεται, ὅτι ὁ τὴν κρήνην κατα-

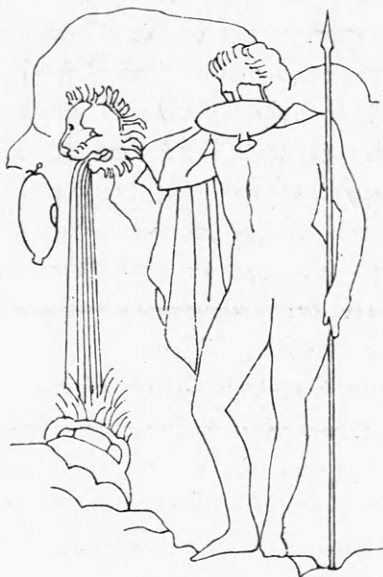
¹ Τῆς Ἐννεακρούνου εὐρέθησαν λείψανα τοῦ λιθίνου παραφράγματος μαρτυροῦντα, ὅτι ἦτο ἀρυκρήνη. Ἀναπαρίσταται δ' ὡς ρέουσα μόνον ἔνεκα τῶν ἀγγειογραφιῶν Br. Mus. Cat. B 331 καὶ Akropolis Scherben πίν. 47, 732). Ἡ Γλαύκη Am. J. Arch. 1910 σ. 19 ε. καὶ ἡ Πειρήνη ε. ἀ. 1900 σ. 204 ε. ἦσαν ἀρυκρήναι· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεαγένους ἐν Μεγάρῳ Ath. Mitt. XXV, πίν. 8, ἵνα τὰς σπουδαιοτάτας ἀναφέρω. Μόνον ἡ Κασταλία ἦτο ρέουσα, ἀλλ' ἄνευ κιονοστοιχίας· μεταγενέστεραι δ' εἶνε κατὰ τὴν κρατούσαν γνώμην καὶ αἱ διακοσμητικαὶ παραστάδες, ἃς ἔφερε.

² Περὶ τούτων ὅρα τὴν ὁραίαν πραγματείαν τοῦ Bogajewskij ἐν Journal du Ministère de l'Instr. Publique 1911, 1-27 (ρωσιστί), ἣς περιληπτικὴν προφορικὴν μετάφρασιν ὀφείλω εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ φίλου καθηγητοῦ κ. Α. Ἀδαμαντίου.

¹ Ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου François κρήνη εἶχε τοὺς κίονας ξύλινους ἀπέδειξεν ὁ Vallois ἐν Rev. Archéol. 1908 σ. 359. Ὁ Tarbell ἀντιθέτως παραδέχεται (AJA 1910 σ. 429) ὅτι ἡ ῥαδιότης τῶν κίωνων ὀφείλεται παντοῦ εἰς τὴν κακὴν σχεδίασιν.

² Braun, die Ficoronische Cista Leipzig 1849 Πίν. I-III.

σκευάσας ἀνέθηκε καὶ τὰ...]τηρίδια, ἔνθα συμ-
πληρωτέον ποτηρίδια ἢ κρατηρίδια.

Εἰκὼν 1.

Τὸ ἀνωτέρω καθαρώς ἀγροτικὸν σχῆμα κρήνης
ἐφηρμόζετο βεβαίως εἰς μέρη ἐξοχικά, ὅσον προϋ-
ποτίθησι καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πυξίδος εἰκονιζόμενον ἀρ-
γοναυτικὸν ἐπείσοδιον. Ἐντὸς τῶν πόλεων ἢ περὶ
τοῦ κρουνοῦ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου ἐλειαινέτο ἢ
ἐκτίζετο μέχρι τῆς βάσεως, ἔνθα καὶ ἐτίθετο συνή-
θως λίθινον ὑπόθημα, χρησιμεύον πρὸς τὴν παρα-

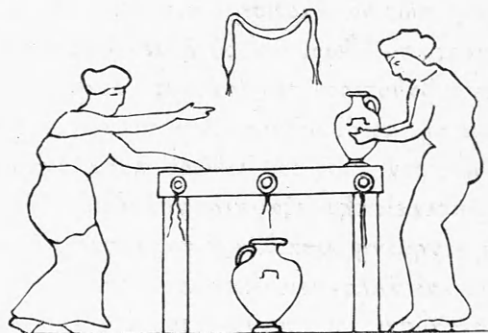

Εἰκὼν 2.

κώλυσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ὕδατος ὑποσκαφῆς τοῦ κάτω-
θεν ἐδάφους καὶ σύναμα ὡς βάθρον πρὸς στήριξιν
τῆς πρὸς πλήρωσιν ὑδρίας. Παραδείγματα τοῦ δευ-
τέρου τούτου εἶδους παρέχουσιν ἡ ἀπεικονιζομένη
(εἰκ. 2) μελανόγραφος ἐξ Ἑρετρίας λήκυθος τοῦ
Ἑθν. Μουσείου (ἀκαταλόγιστος εἰσέτι), ἑτέρα τοῦ

αὐτοῦ Μουσείου (Collignon Couve 12481), μία
ὕδρια καὶ δύο πυξίδες τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου
(Brit. Mus. Cat. of Vas. E 159, E 772, E 814),
ἑτέρα ὕδρια ἐν Λούβρῳ (Pottier F 324=Inghirami
Vasi fittili XLIV) καὶ ἄλλη ἐν τῷ Ὑπουργ. τῶν
Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Βερολίνου. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο
τῆς κρήνης παριστᾷ καὶ τὸ πήλινον εἰδώλιον Mar-
tha Catalogue des fig. de la Sté Arch. d'Athènes
886=Dumont-Chaplain Céramique πίν. XIX.

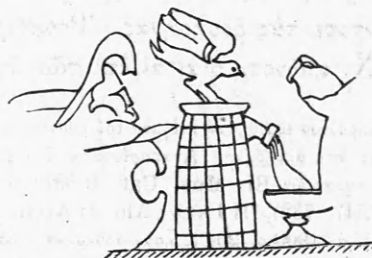
Ἡ κατακόρυφος τοῦ βράχου ἐπιφάνεια διεμορ-
φώθη ἀλλαχοῦ ὡς τράπεζα ἐντὸς τοῦ ἐξέχοντος
καλύμματος τῆς ὁποίας ἐλαξεύθησαν τρεῖς (Brit.
Mus. Cat. E 204) ἢ τέσσαρες (Monum. In. I 26)
ὅπαί, ἀφ' ὧν διὰ κωνοειδῶν κρουνῶν ἐξέρρεε τὸ

Εἰκὼν 3.

ὕδωρ (εἰκ. 3). Τὸ δὲ ἐξέχον κάλυμμα ἐχρησίμευεν
ἐν ταύτῳ καὶ ὡς στήριγμα πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ὤμου
ἢ τῆς κεφαλῆς τοποθετήσεως τῆς πληρωθείσης
ὕδριας.

Ὅταν τὸ ὑδροφόρον στρῶμα εἶχε φορὰν ἢ εὐρι-
σκε διέξοδον περίπου κατακόρυφον, τὸ δ' ὕδωρ ἀνέ-
βρυν ὡς πίδαξ, ἐλαξεύετο ὁ βράχος πανταχόθεν ἄλ-

Εἰκὼν 4.

λοτε μὲν ὡς προστομιαῖον μετὰ κρουνοῦ αὐλοσχῆ-
μου (Annali d. I. 1850 Tav. d'agg. E. F) (εἰκ. 4),
ἄλλοτε δ' ὡς κορμὸς δένδρου στεφόμενος ἄνω ὑπὸ

λεοντοκεφαλῆς (εἰκ. 5) ἢ ἡμιόνου κεφαλῆς (εἰκ. 6).
Τοιαῦται κρηναί, ἐστεμμέναι συνήθως διὰ ταινιῶν

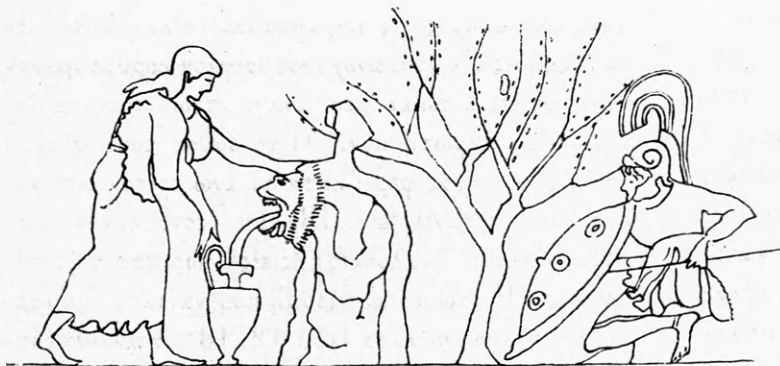
Εἰκὼν 5.

καὶ κλάδων ἀπαντῶσι συνηθέστατα ἐν μελανογράφοις
παραστάσεσιν εἰκονίζουσας τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως

Εἰκὼν 6.

φόνου τοῦ Τρωΐλου¹ (εἰκ. 7) ἢ τὰ Ἡράκλεια λου-
τρά² (Ἀθῆναι Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 9684. Βερολῖνον

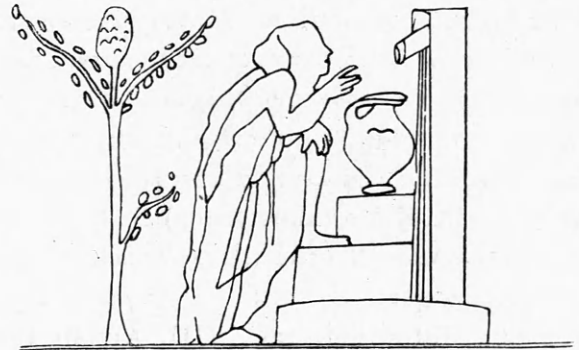
Εἰκὼν 7.

Furtwängler, Beschr. der Vas. zu B. 4027. Βιέννη
Masner, Österr. Mus. 221. Βοστώνη Museum of

¹ Ἰλ. Ω 257.

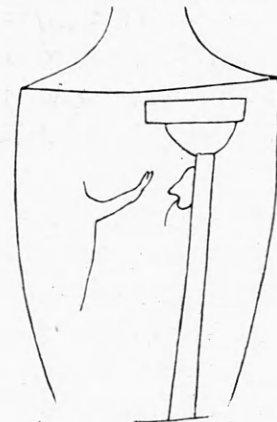
² Ἀριστ. Νεφ. 1051. Φωτ. ἐν λέξει.

Fine Arts 324. Karlsruhe Winnefeld Vas. zu K.
186. Λονδῖνον Brit. Mus. Cat. B 229, B 324, B 542.

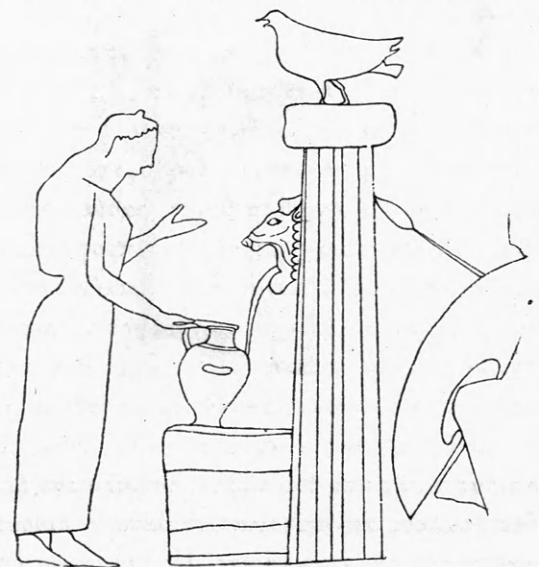
Εἰκὼν 8.

Πετρούπολις Stephani Ermitage 1588). Ἄλλοτε
πάλιν ὁ βράχος λαξεύεται ἐπιμελῶς εἴτε ὡς στήλη

Εἰκὼν 9.

ἀπολήγουσα ἐμπρὸς εἰς ῥαβδωτὸν ἡμικίονιον (Col-

Εἰκὼν 10.

lignon-Couve 1429, 3848, 12481) (εἰκ. 8) εἴτε ὡς
κίον ὀριχὸς μετ' ἄβακος καὶ ἐχίνου (εἰκ. 9) (Μου-

σεῖον Θηβῶν Πειτσῶνας τάφ. 18) ἢ καὶ ἄνευ ἐχί-
νου (εἰκ. 10) (Br. Mus. F 493, B 325. Furtwängler,
Besch. 1694. Stephani, Ermitage 1612), κατὰ τὸ
ἄνω τρίτον τοῦ ὁποίου τίθεται αὐλόσχημος κρουνὸς
ἢ λεοντόκρανον. Κατὰ πάσας δὲ τὰς εἰρημένους περι-
πτώσεις παρὰ τὸν πόδα τοῦ βράχου — ἢ τοῦ τοί-
χου — τοποθετεῖται βαθμὶς λιθίνη, ἣτις, ὅταν τὸ
ὑψος τοῦ κρουνοῦ εἶνε μέγα δύναται καὶ νὰ τριπλα-
σιασθῇ (Berlin, Kultusministerium) (εἰκ. 8). 'Ενίοτε
ἀντὶ τῆς εἰρημένης βάσεως τίθεται λεκάνη σχήμα-
τος περιρραντηρίου (εἰκ. 4 καὶ 10) (ἀγγεῖον Τιμο-
νίδου Ath. Mitt. 1905, πίν. VIII. Annali 1850
Tav. d'agg. E.F. Gerhard, Aus. Vb. E 12).

Τὰ περιγραφέντα σχήματα κρηνῶν ἢ μᾶλλον
βρύσεων ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσι μόνον προκει-
μένης τῆς χρήσεως μικρᾶς παροχῆς φλεβὸς ὕδα-
τος καὶ εἰς μέρη οὐχὶ λίαν συχνάζόμενα. Προκει-
μένης ὁμως τῆς ὑδρεύσεως πόλεων τὰ ἄχρι τοῦδε
περιγραφέντα εἶδη δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἐπαρ-
κέσωσιν, ἀφ' οὗ ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου κρουνοῦ θὰ ἔπρεπε
νὰ πληρωθῶσι μετ' ἀλλήλας ἐξῆς αἱ ὕδραι, τοῦθ'
ὅπερ θ' ἀπῆτει βεβαίως μακρὰν ἀναμονὴν τῶν
ὑδρευομένων. Παρίστατο λοιπὸν ἐντὸς τῶν πόλεων
ἀνάγκη αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κρουνῶν. Ἡ
αὕξησις ὁμως πάλιν αὕτη τῶν κρουνῶν θὰ ἐπέφε-
ρεν — ἂν ἦτο μικρὰ ἢ παροχὴ — τὴν μείωσιν τῆς
ἀνὰ στόμιον παροχῆς τῆς κρήνης. Ἀλλὰ τὸ μειο-
νέκτημα τοῦτο ἐθεραπεύετο εὐκόλως διὰ τῆς κατα-
σκευῆς συλλεκτηρίου δεξαμενῆς ἀνακτωμένης κατὰ
τὴν νύκτα τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν δαπανηθὲν ὕδωρ,
χρησιμευούσης δ' ἐν ταύτῳ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν
ποικίλων φορητῶν ὑλῶν κάθαρσιν τοῦ ὕδατος¹.
'Επειδὴ δ', ὡς γνωστὸν, τοῦ ὕδατος αἱ χρησταὶ
ιδιότητες καὶ ἡ σταθερὰ θερμοκρασία διατηροῦνται
τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ περισσότερον προφυλάσσεται ἢ
ἐπιφάνειά του ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων,
ἐλήφθη φροντὶς ὅπως ἡ συλλεκτῆριος δεξαμενὴ ἢ
πάντοτε κεκαλυμμένη διὰ στέγης. Διὰ τῆς κατα-
σκευῆς ὁμως τῶν εἰρημένων διατάξεων ἡ κρήνη
ἐλάμβανε πλέον τὴν μορφήν κτιρίου, τοὺς περιβάλ-
λοντας τὸ ὁποῖον τοίχους — ὅσας ἦσαν ὁρατοὶ —
δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ καταλίπη γυμνοὺς ἢ κα-
λαισθησίᾳ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Οὐ μόνον δὲ διακο-

σμητικοὶ ἀλλὰ καὶ σκοπιμότητος λόγοι ἐπέβαλλον
τὴν πρὸ τοῦ φέροντος τοὺς κρουνοὺς ἐκροῆς τοίχου
κατασκευὴν στοᾶς ἀπλῆς, ἥς τὴν ὀροφὴν ἐσχημά-
τιζε συνήθως αὐτὴ ἢ τῆς δεξαμενῆς στέγη, προ-
εκτεινόμενη. 'Εν τούτοις καίτοι ἡ κατασκευὴ στοᾶς
εἶνε ἀκολουθία τῆς ιδρύσεως δεξαμενῆς δὲν πρέπει
νὰ ὑποθέτωμεν, ὅτι ἡ συλλεκτῆριος δεξαμενὴ εὐρί-
σκετο πάντοτε εὐθὺς ὀπισθεν τοῦ φέροντος τοὺς
κρουνοὺς τοίχου· διότι, ὡς καὶ σήμερον συμβαίνει,
ἡ δεξαμενὴ ἠδύναντο νὰ κεῖται καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπω-
τέρω, μετοχτευσμένου τοῦ ὕδατος αὐτῆς διὰ σω-
λῆνων εἰς κρουνοὺς εὐρισκομένους εἰς μέρος τῆς
πόλεως πλητιέστερον καὶ προσιτώτερον. Ταύτην
δὲ μάλιστα τὴν κατηγορίαν ρκίνεται ὅτι εἰκονίζουσι
καὶ αἱ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ ἀγγείων πρραπτάσεων
κατὰ ποικίλας διατάξεις, ἃς εἰκονίζουσι τὰ κάτωθι
σχήματα (εἰκ. 11), εἰς ὧν τὴν ἐξέτασιν ἤδη μετα-
βαίνομεν.

Τὰς δύο θεμελιώδεις διατάξεις κρηνῶν ἐξ ὧν καὶ
πάντα τὰ λοιπὰ σχήματα δύνανται νὰ παραχθῶσι,
παρέχουσι τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α καὶ Β σχέδια (εἰκ.
11). 'Εκ τούτων τὸ Α ἐξάγεται ἐκ τριῶν ἀγγειο-
γραφιῶν τοῦ 2^{ου} ἡμίσεος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὧν
μία ἐν Νεαπόλει (Heydemann, die Vasensamm-
lung zu Neapel 690) (εἰκ. 12), ἐτέρη ἐν Βερολίῳ
(Furtwängler, Beschreibung κλπ. 3297) καὶ ἡ
τρίτη ἐν Karlsruhe (Winnefeld, Vas. zu K 388)
(εἰκ. 13).

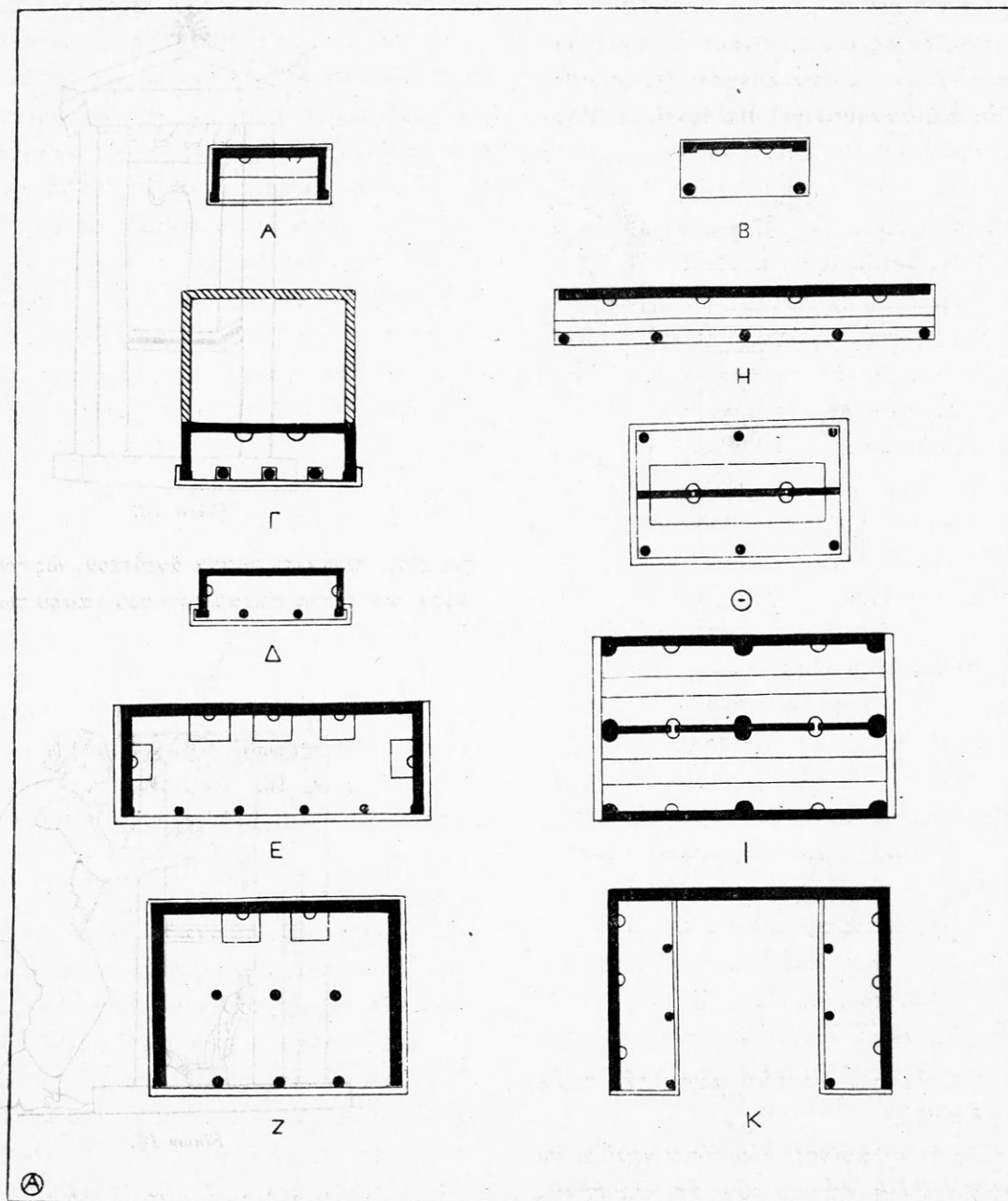
Αἱ κρήναι τοῦ σχήματος τούτου ἔχουσιν ἐν κατό-
ψει τὸ σχῆμα πεῖ, τὰ δύο σκέλη τοῦ ὁποίου κατα-
λήγουσιν ἐμπρὸς εἰς πρραπτάδας (εἰκ. 11, Α). Αἱ
πρραπτάδες δ' αὗται ἀνέχουσι θριγκὸν κορυφούμενον
συνήθως εἰς ἀέτωμα μετ' ἀναγλύπτων πάντοτε ἀν-
θεμίων ὡς ἀκρωτηρίων. Ὁ τὸ βάθος τοῦ ναίτκου
ἀποτελῶν τοῖχος φέρει κατὰ τὸ ἄνω τρίτον εἴτε αὐ-
λόσχημον κρουνὸν (εἰκ. 13) εἴτε λεοντόκρανα (εἰκ.
12), ἐν ἡ δὲ δύο, ἀναλόγως τῆς εἰς ὕδωρ παροχῆς τῆς
κρήνης. Ἡ ἐσωτερικὴ ὀροφὴ τοῦ ναίτκου διαμορ-
φοῦται εἰς φατνώματα (εἰκ. 12, 13), ἅτινα θὰ ἐδη-
λοῦντο βεβαίως διὰ χρωμάτων, ὡς ἐκ τῶν ἀντιστοι-
χῶν ἐπιτυμβίων ναίτκων συμπεραίνομεν¹. Κατὰ
δὲ τὸ κάτω τρίτον τοῦ εἰρημένου τοίχου εὗρηται

¹ Plin. Hist. Nat. XXXVII 273.

¹ Brückner, der Friedhof am Eridanos σ. 69, 77.

πάντοτε ταινία ἑγχρωμος ἀπλῇ (Karlsruhe 388) ἢ πολλαπλῇ (Furtwängler Beschr. Ant. v. Berlin 3297) φέρουσα ἔστιν ὅτε καὶ μαϊάνδρον (ἀγγεῖον Ἀμυμώνης) (εἰκ. 12). Ἡ ταινία δ' αὕτη προεφυλάσσετο διὰ λεπτῆς προεχούσης πλακῆς, ἐν εἰ-

δει ῥυμοῦ, χρησιμεύουσης εἰς τὴν ἐναπόθεσιν ἀναθημάτων καὶ εἰ τινος ἄλλου σκεύους. Τέλος ἐπὶ τῆς βάσεως ἐφ' ἧς ἵσταται τὸ ναῖδριον τίθεται ἐνίοτε ἐσωτερικῶς ταπεινὴ τις πλίνθος πρὸς ἀποφυγὴν φθορᾶς τοῦ δαπέδου. (Ἀγγεῖον Ἀμυμώνης).

Εἰκὼν 11.

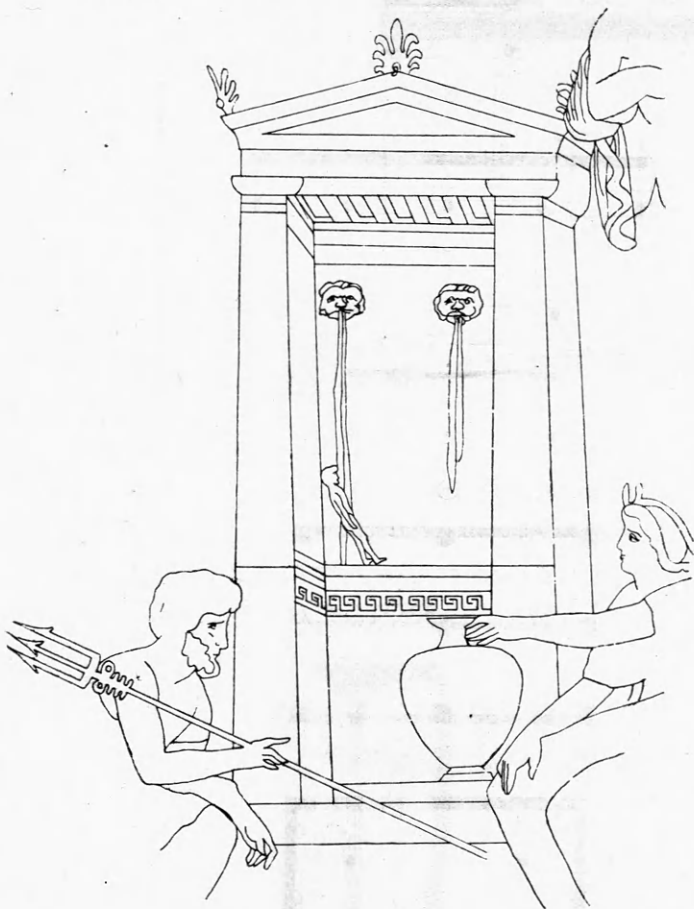
Κατὰ δὲ τὸ σχῆμα Β (εἰκ. 11) ἐξαγόμενον κυρίως ἐκ τοῦ ἀγγείου Annali I, 102 (εἰκ. 14) τοῦ παριστῶντος τὰ «Παλλάδος λουτρά»¹ ἀντὶ παρα-

στάδων ἔχμεν κίωνων πρόστασιν, ἀντὶ δ' αἰτώματος, ὡς ὁροφὴν, ὀριζόντιον πλάκα. Ὁμοιάζει δηλ. τὸ σύνολον πρὸς τὰ ἐπὶ ἀναγλύφων σχετικῶν τῶν Ἡρακλεῖ εἰκονιζόμενα οἰκοδομήματα¹. Οἱ κίονες

¹ Πέλ. ὕμνον Καλλιμάχου.

¹ Frickenhaus, Athen. Mitth. 1911, 113.

ἐνταῦθα εἶνε ἰωνικοὶ φέρουσι δὲ καὶ ὑποτραχήλιον ἀλλὰ στεροῦνται βάσεις. Εἶνε δὲ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, τοῦ τετάρτου παραλειφθέντος προφανῶς, ὅπως ἐξοικονομηθῇ χώρος διὰ τὰ γοργόνεια. Ἐκ τῶν τριῶν στύλων ὁ ἄκρος ἀριστερὸς εἶνε βεβαίως παραστάς προσερεϊδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐφ' οὗ εὗρηται οἱ τε κρουνοὶ τοῦ ὕδατος καὶ οἱ πίνακες¹ (εἰκ. 14). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ κρήνη τις ἐπὶ ληκύθου τοῦ Βρεττανικοῦ Μου-

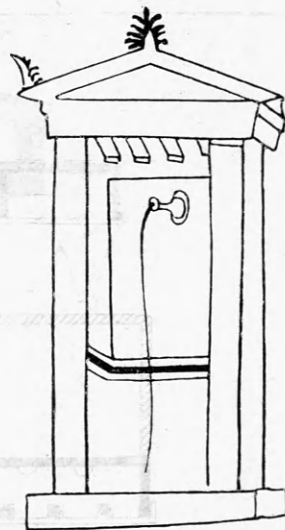
Εἰκὼν 12.

σείου (B 640), ἧς ἔχω ὑπ' ὄψει μόνον τὴν περιγραφὴν τοῦ Smith.

Οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες δύο τύποι νομίζω ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ κρήνας οὐχὶ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν προοριζομένης ἀλλὰ διὰ κρήνας ἱερὰς ἢ εὕρισκομένης ἐν τινι τεμένει.

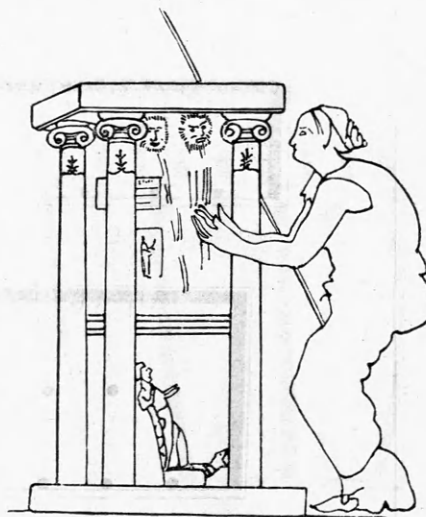
¹ Ἐσφαλμένως φρονεῖ ὁ Minervini (Annali I, 122) ὅτι εἰς τῶν πινάκων κρέματα ἀπὸ τοῦ κίονος. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτως ἢ ἐπὶ τοῦ πίνακος εἰκὼν δὲν θὰ ἦτο ἀσυμμέτρως τεθειμένη. Ἀμφότεροι οἱ πίνακες ἦσαν ἀνηρτημένοι ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τοίχου. Λίαν δὲ παράδοξος μοι φαίνεται καὶ ἡ γνώμη τοῦ Julius (ἐν Baumeister's Denkmäler I 381), ὅτι τὰ γοργόνεια κρέμονται ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναύακου.

Ὑπὲρ τοῦ θρησκευτικοῦ δὲ χαρακτῆρος τῶν οἰκοδομημάτων τούτων συνηγοροῦσι τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα. 1^{ον} Ὅτι τὸ σχῆμα αὐτῶν ἀπομιμεῖται πάντοτε ναὸν ἢ ἡρώων. 2^{ον} ὅτι ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ καὶ μόνῳ εὕρισκονται πῆλινα ἀναθήματα (κόραι¹, λου-

Εἰκὼν 13.

τροχόι, πίνακες), ἅτινα ἀνέθετον, ὡς γνωστὸν, αἱ κόραι κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου των. 3^{ον} ὅτι

Εἰκὼν 14.

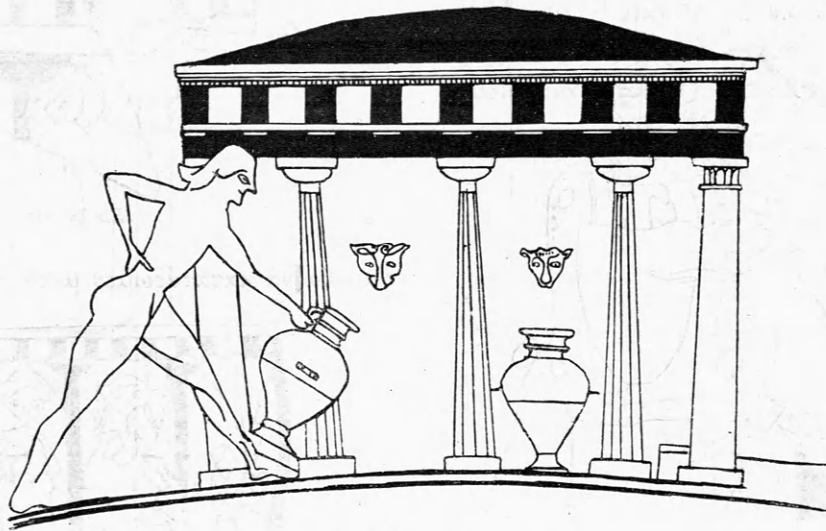
αἰέποτε παρ' αὐτὰ ἀπεικονίζονται θεότητες (Ποσειδῶν (εἰκ. 12), Ἀθηνᾶ (εἰκ. 14), Διόσκοροι (Karlsruhe 388). 4^{ον} ὅτι πᾶσαι εἶνε λίθιναι, ὡς γίνεται ὁῦλον ἐκ τῶν ἀναλογιῶν των.

Διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ σχήματος Α, προσθήκη κίωνων μεταξὺ τῶν παραστάδων, παρήχθησαν πρῶ-

¹ Πλάτ. Φαῖδρ. 230 Β. Ἀνθ. Παλ. IX 326.

τον μὲν τὰ σχήματα Γ καὶ Δ (εἰκ. 11) διαφέροντα ἀλλήλων μόνον κατὰ τὴν θέσιν τῶν κρουνῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν σκελῶν τοῦ πεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σχῆμα Ε, ὅπερ καὶ προϋποτίθησι μείζονα τῶν δύο ἄλλων εὐρυχωρίαν.

Τὸ πρότυπον τοῦ σχήματος Γ παρέχει ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Ἐργοτίμου κρήνη (εἰκ. 15) (Furtw.-Reich. Gr. Vasm. πίν. 1 καὶ 2), ἐν ᾗ αἱ παραστάδες ὑποδηλοῦσι σαφῶς, ὅτι κατὰ τὰ πλάγια ἡ κρήνη δὲν ἦτο ἀνοικτὴ ἀλλ' ἐφράσσετο διὰ τοιχωμάτων διηκόντων μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν κιόνων. Κίονες

Εἰκὼν 15.

καὶ παραστάδες ἴστανται ἐνταῦθα ἐπὶ τετραγώνων πλίνθων, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο σὺν τῇ ῥαδινότητι τῶν κιόνων μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ κίονες ἦσαν ξύλινοι, μόνον δὲ πιθανῶς τὰ κιονόκρανα ἦσαν λίθινα καὶ τὰ ἐπί-

ἀετώματος. Ἡ ἀκριβεία ὅμως μεθ' ἧς ἀποδίδονται αἱ λοιπαὶ λεπτομέρειαι τῆς κρήνης συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς πρώτης ὑποθέσεως. Κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ ὁροφή τῆς κρήνης εἶχε κατασκευασθῇ διὰ

Εἰκὼν 16.

κρανα τῶν παραστάδων πῆλινα. Οἱ κίονες βαστάζουσιν ἐνταῦθα θριγκὸν ἄρτιον, ἀπεικονισθέντα μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁροφήν ὁ μὲν Reichhold¹ παραδέχεται ὅτι ἡ εἰκονιζομένη ἄνωθεν τοῦ γείσου ἐξόγκωσις (εἰκ. 15) παριστᾷ τὴν θόλον, ἣτις ἐκάλυπτε τὴν ἐσωτερικὴν συλλεκτῆριον δεξαμενὴν, ἄλλοι δ' ὅτι εἶνε ἀτελὴς παράστασις τοῦ

¹ Griechische Vasenmalerei 6.

Εἰκὼν 17.

ξύλων ὀριζοντίων καλυφθέντων διὰ καλάμων καὶ πηλοῦ, εἰς ὃν ἐδόθη κυρτὸν τι σχῆμα πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑετίων ὑδάτων. Τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο ἐξογκώνει ὀλίγον ὁ ἀγγειογράφος ὅπως, τὸ καταστήσῃ αἰσθητότερον.

Τοῦ δὲ σχήματος Δ (εἰκ. 11) τὴν διάταξιν ἐξάγομεν ἐκ πέντε ἀγγειογραφῶν, ὧν δύο ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσεῖῳ (Br. M. C. B 332, B 337), μία ἐν

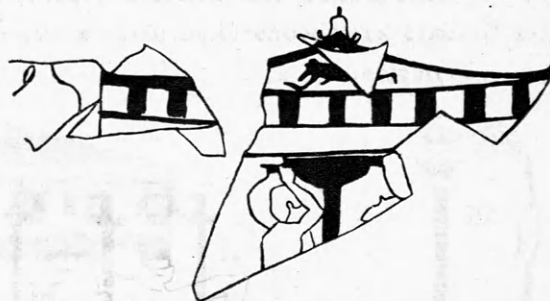
τῇ συλλογῇ Μονάχου (Jahn, Vas. zu M. 122), μία ἐν Νεαπόλει (Fiorelli, Notizia dei vasi di Cuma IV) καὶ ἡ πέμπτη ἐν Βερολίῳ (Furtwängler, Beschr. der V. zu B. 1910). Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ

Εἰκὼν 18.

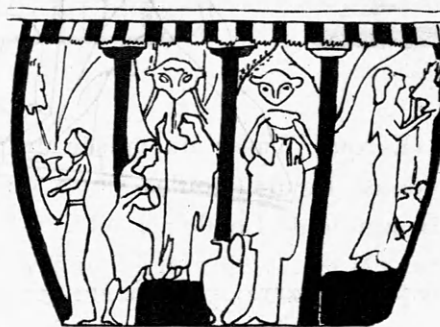
(εἰκ. 16) ἡ κρήνη, στεφομένη ἄνω ὑπὸ ἀετώματος φέρεται ὑπὸ δύο κίωνων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ἄνευ βάσεων, μεταξύ δύο ἰωνικῶν παραστάδων. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡ κρήνη παρεστάθη οὕτως εἰπεῖν ἐν τομῇ (εἰκ. 17, 18) εἴτε μεθ' ἀπλῆς ὁριζοντίας πλακός,

ὡς ὁροφῆς, φερομένης ἐπὶ δωρικοῦ κίονος, εἴτε μετὰ θριγκοῦ ἐκ τριγλύφων. Εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα Δ δυ-

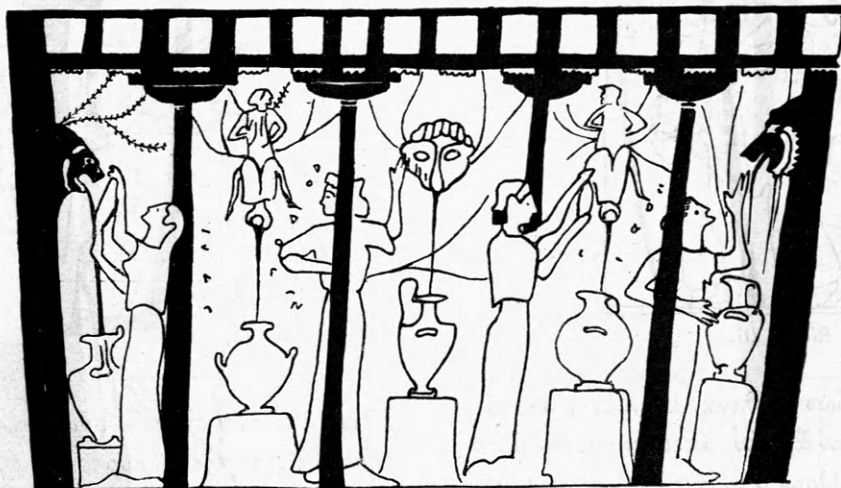
Εἰκὼν 19.

νάμεθα νὰ κατατάξωμεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος

Εἰκὼν 20.

καὶ τὴν ἐπὶ τινος ὁστράκου ὑδρίας ἐν Λιψία εἰκονιζομένην κρήνην (Jahrbuch XI, 180). Ἡ κρήνη αὕτη

Εἰκὼν 21.

- (εἰκ. 19) παρίσταται κατὰ πρόσωπον, στέφεται δ' ὑπὸ ἀετώματος, οὕτινος ἡ καμπυλότης τῶν κεκλιμένων πλευρῶν δηλοῖ σαφῶς ὅτι ἦτο ξύλινον. Ἐντὸς τοῦ τυμπάνου εἰκονίζεται σιληνὸς πρηνής.

Τέλος ἡ διάταξις τοῦ σχήματος Ε (εἰκ. 11) ἐξά-

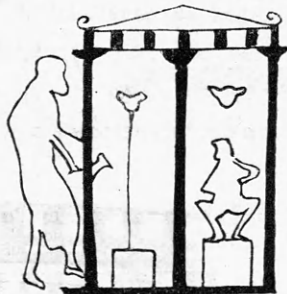
γεται ἐκ τριῶν ἀγγειογραφιῶν ὧν δύο μὲν παρίστωσι τὴν κρήνην κατὰ μέτωπον (εἰκ. 20 καὶ 21) (BMC. B 329. Monum. Ined. I πίν. XXVII, 23), ἡ δὲ τρίτη (εἰκ. 22) κατὰ κρόταρον (BMC. B 330).

Τὸ συνηθέστατον ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκονιζόμενον

σχῆμα κρηνῶν παρέχει ἡ διάταξις Η τῆς εἰκ. 11, ἣτις προκύπτει ἐκ τοῦ σχήματος Β τῇ προσθήκῃ ἑνὸς ἢ πλείονων κίωνων. Καὶ ὅταν μὲν οἱ κίονες εἴνε τρεῖς ἡ κρήνη ἔχει ἀετοειδῆ τὴν στέγην καὶ εἰκονίζεται κατὰ μέτωπον (εἰκ. 23). Παραδείγματα ἐν

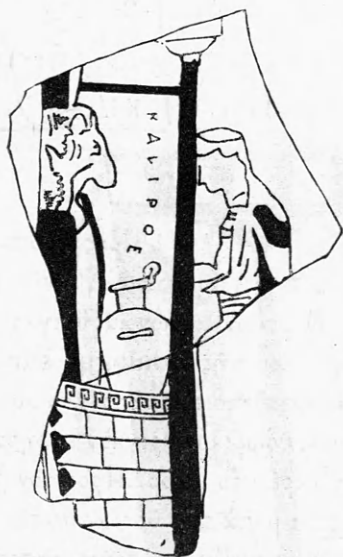

Εἰκὼν 22.

Εἰκὼν 23.

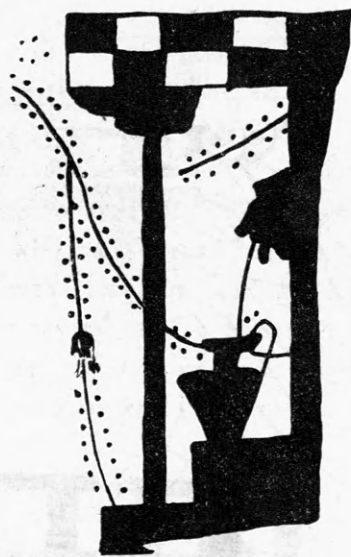
Μαδρίτη (Leroux, Vases du musée de Madrid πίν. XI, 66) καὶ Leyde (Roulez, Choix des vases peints du musée de Leyde πίν. XIX). Ὅταν δ' οἱ κίονες ᾗσαν πλείονες, εἴτε διότι δὲν ὑπῆρχεν ἱκανὸς χώρος, εἴτε διότι ὁ ἀγγειογράφος ἐβαρύνετο, εἰκονί-

Εἰκὼν 24.

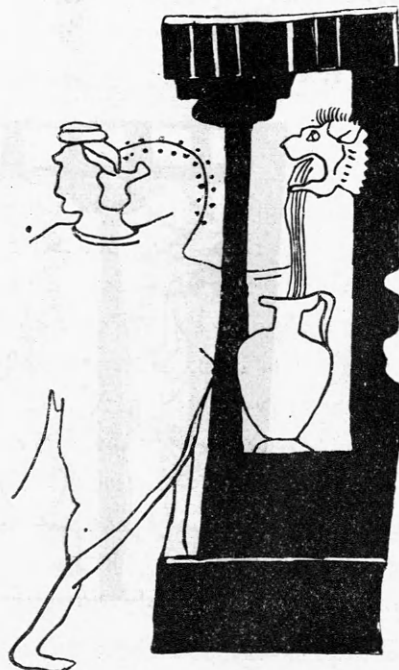
ζετο ἡ κρήνη κατὰ κρόταφον (εἰκ. 24, 25, 26). Τῆς τελευταίας ταύτης περιπτώσεως παραδείγματα ἔχομεν τὰ ἑξῆς: ἐν Ἀθήναις: Collignon-Couve, Catalogue des vases peints 14693—Μουσείου ἀριθ. 1245. Β. Graef: Akropolissch. πίν. 47 732 καὶ 740. Θήβαις: Burrows BSA 1907/8 283, 84. Βερολίῳ: Furtwängler, Beschr. 1725, 1895,

1908, 4001. Μονάχῳ: Jahn, Vasens. 116, 118. 477.—Würzburg: Ulrichs Verz. der Samml. III, 131. Λονδίνῳ: Br. M. C. B 331, B 333, B 336, B

Εἰκὼν 25.

672 καὶ Ε 13. Νεαπόλει: Museo Etrusco II πίν. XII καὶ XVII. Πετρούπολει: Stephani Ermitage 282.

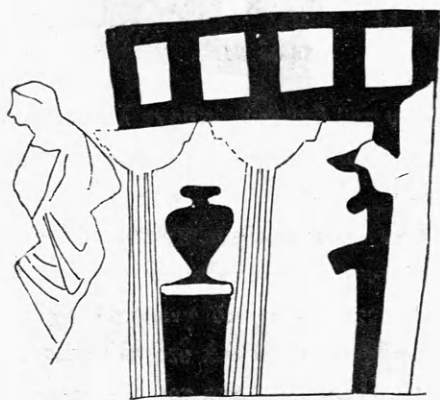

Εἰκὼν 26.

Κοινὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε 1^{ον} ἡ χθαμαλότης τῶν στοῶν, αἵτινες εἶνε μόλις ὑψηλότεραι τοῦ ἀναστήματος ἀνθρώπου καὶ 2^{ον} ἡ

μικρὰ ἀπόστασις ἐν ἣ τοποθετοῦνται ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τοίχου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν στοᾶν στῦλοι.

Ὁ φέρων τοὺς κρουνοὺς τοῖχος ἐν τισὶ μὲν τῶν ἄνω κρηνῶν παρέχει τὴν μορφήν φυσικοῦ βράχου, ἐν ταῖς πλείσταις δὲ πάλιν εἶνε λεῖος. Ἡ στοὰ ἄλλοτε μὲν στερεῖται βάσεως (εἰκ. 24) ἄλλοτε δὲ βαίνει ἐπὶ ἐνὸς (εἰκ. 25), δύο (εἰκ. 26) ἢ καὶ τριῶν ἀναβαθμῶν, ὧν ἐκάστοτε ὁ ἀνώτατος ἐχρησίμευε καὶ ὡς βάθρον στηρίζεως τῶν ὑδριῶν, ὅσας δὲν ὑπῆρχε βάθρον ἰδιαιτέρον ὑφ' ἑκάστον κρουνὸν (εἰκ. 25). Ἐπὶ ὑδρίας ἐξ Ἀκροπόλεως (εἰκ. 24) εἰκονίζεται βάθρον ὑψηλόν, συνεχές, ἐκτισμένον ἰσοδομικῶς κοσμούμενον δ' ἄνωθεν διὰ γραπτοῦ μαιάνδρου. Τὸ βάθρον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔφερε κάτωθεν τῶν κρουνῶν κοιλότητάς χάριν μείζονος εὐσταθείας

Εἰκὼν 27.

τῆς ὑδρίας. Τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ βάσις τῆς ὑδρίας εἶνε ἀόρατος. Δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον ἡ κοιλότης αὕτη νὰ ἐσχηματίζετο ὑφ' ἑκάστον κρουνὸν λόγῳ τῆς ἐκ τῆς συνεχοῦς χρήσεως φθορᾶς τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου, ὡς ἀσφαλῶς συμβαίνει ἐν τῇ κρήνῃ τῆς εἰκ. 30.

Οἱ κίονες τῶν στωϊκῶν κρηνῶν ἦσαν συνήθως δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ πάντοτε ξύλινοι. Τοῦτο ἄλλως τε ἐξάγεται οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀναλογιῶν των ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ δύο ἀγγείων (Akropolissch. πίν. 47, 732. Jahn, Besch. 116) εἰκονίσεως διερείσματος ὀριζοντίου (εἰκ. 24), διήκοντος ἀπὸ τοῦ φέροντος τοὺς κρουνοὺς τοίχου πρὸς τὸν κίονα, ὑπὸ τὸ κιονόκρανον. Ἡ ράβδος αὕτη, χρησιμεύουσα κυρίως εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ λυγισμοῦ τοῦ κίονος ἐτίθετο βεβαίως μόνον προκειμένου περὶ ξυλίνων στύλων.

Ὁ θριγκὸς τῶν στωϊκῶν κρηνῶν οὐδέποτε εἰκο-

νίζεται ἄρτιος. Συνήθως ἐλλείπει τὸ ἐπιστύλιον (εἰκ. 26) εἰς τρόπον, ὥστε αἱ ἄνωθεν δοκοὶ φαίνονται οἷονεὶ μετέωροι, ἄλλοτε πάλιν ἐλλείπει ἡ ζωφόρος καὶ τὸ γεῖσον (εἰκ. 25). Ἐνίοτε δὲ τίθεται μόνον γεῖσον ἐν εἶδει πλακὸς ὀριζοντίας, παριστώσης ἅμα καὶ τὴν ὀροφήν. Τέλος εἰς δύο περιπτώσεις (Jahn 116, Museo Etrusco II πίν. XII) εἰκονίζεται καὶ μονοκλινὴς ξυλίνη στέγη καταλήγουσα ἐμπρὸς εἰς σπειροειδῆ ἀκρωτήρια.

Ἄλλη παραλλαγή τῶν στωϊκῶν κρηνῶν εἶνε ἡ φέρουσα διπλὴν σειρὰν κίωνων πρὸ τῆς συλλεκτηρίου

Εἰκὼν 28.

δεξαμενῆς (εἰκ. 11, Z)¹. Τὸ εἶδος τοῦτο εἰκονίζεται ἐπὶ σκύφου τοῦ Ἐθν. Μουσείου Ἀθηνῶν (ἀρ. 12531) (εἰκ. 27) μετὰ δωρικῶν κίωνων καὶ θριγκοῦ καὶ ἐπὶ ἀγγείου τοῦ Μουσείου τῆς Boulogne sur Mer² (εἰκ. 28). Ἐνταῦθα ὀπισθεν διπλοῦ στοίχου ἰωνικῶν κίωνων ὑποβασταζόντων δωρικὸν θριγκὸν εὗρηται ὁ φυσικὸς βράχος, ὅθεν ἐκρέει τὸ ὕδωρ. Πρὸς τὸν βράχον τοῦτον προσέρχεται μετὰ τῆς ὑδρίας αὐτῆς νεαρά κόρη καθ' ἣς ἐκ τῶν ῥωγμῶν τοῦ τοιχώματος ἐξορμᾷ τεράστιος ὄφις (ἡ Λερναία Ὕδρα), ἐν ᾧ εἰς βοήθειαν τῆς νέας σπεύδει ὀπισθεν πᾶνοπλος ὁ Ἡρακλῆς. Κάτωθεν τοῦ ὄφεως φαίνεται ἡ προτομὴ λέοντος, ὃν ὁ μὲν Pottier (ἔ. ἀ. σ. 84) καὶ ὁ Mayer (Jahrb.

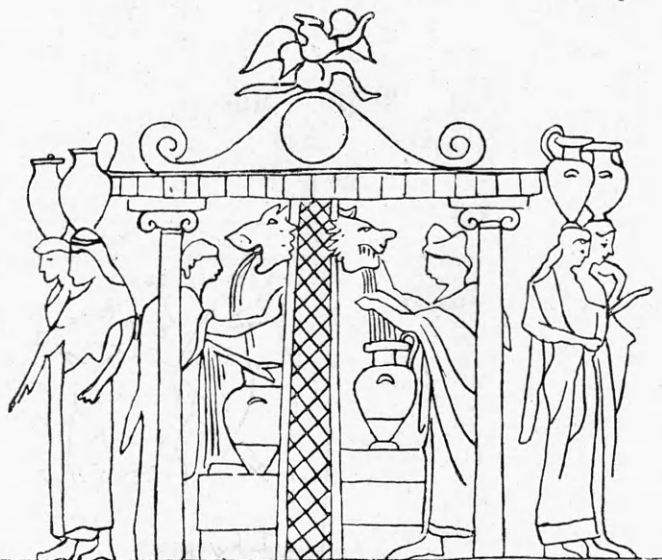
¹ Τοιαύτη κρήνη ἀπεκαλύφθη ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ πρὸς Humann-Kohte-Watzinger, Magnesia am M. σ. 135.

² Robert de Lasteyrie Musée de Boulogne sur Mer πίν. XVII.

XI Arch. Anz. 186) θεωροῦσιν ὡς κρουόν, ὁ δὲ Panofka (Annali 1832, 372) ὡς πραγματικὸν λέοντα. Καθ' ἡμᾶς ὁ λέων οὗτος οὔτε κρουὸς οὔτε πραγματικὸς εἶνε, ἀλλ' ὁ κρηνοφύλαξ λέων διασκευασθεὶς ἐνταῦθα ὡς ὑπόθημα τῶν ὑδριῶν. Διότι ἂν μὲν ἦτο κρουὸς διατίδεν ἐκρέει ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὕδωρ; Ἐὰν δὲ πάλιν ἦτο πραγματικὸς ἢ κίνησις τοῦ Ἡρακλέους δὲν θὰ διηυθύνετο μόνον πρὸς τὸν ὄφιν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λέοντα, ἀφ' οὗ ὁ ῥωμαλέος θεὸς πλείστους ἐχθροὺς ταυτοχρόνως δύναται νὰ θανατώσῃ, ὡς ἐν τῷ ἀγγεῖῳ τοῦ Βουσίριδος¹. Ἄλλως δὲ ἐνταῦθα πρόκειται πιθανώτατα περὶ τῆς κρήνης Λέρνης, πρὸς τοῦτο δὲ τὸ τέρας εἶνε ἀμφοτέρων τῶν προσώπων ἢ προσοχὴ ἐστραμμένη καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν ἄψυχον λέοντα.

Κρουνοὶ ἐν ταῖς κρήναις Ζ θὰ εὕρισκοντο βεβαίως καὶ κατὰ τὰς πλευράς. Ταύτην δὲ πιθανῶς

μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου κίονος. Ἐὰν δ' οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι

Εἰκὼν 31.

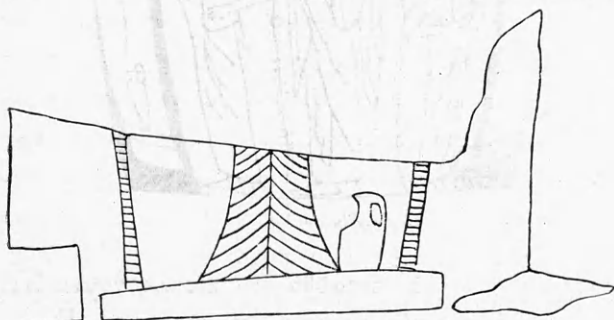
ἄνωθεν τοῦ βάθρου ὑπῆρχε λεοντόκρανον, οὗτινος παρελήφθη χάριν ταχύτητος ἢ σχεδίασις.

Ἐὰν ἐκατέρωθεν κτιστοῦ τοιχείου τεθῇ κιονοστοιχία βασιτάζουσα στέγην ἀετοειδῆ παράγεται πάλιν τὸ γνωστὸν σχῆμα στωϊκῶν κρηνῶν Η, ἀλλὰ δεδιπλασιασμένον (εἰκ. 11, Θ). Παραδείγματα τοῦ εἶδους τούτου παρέχουσιν αἱ ἐξῆς ὀκτώ ἀγγειογραφίαι· Ἀθη-

Εἰκὼν 29.

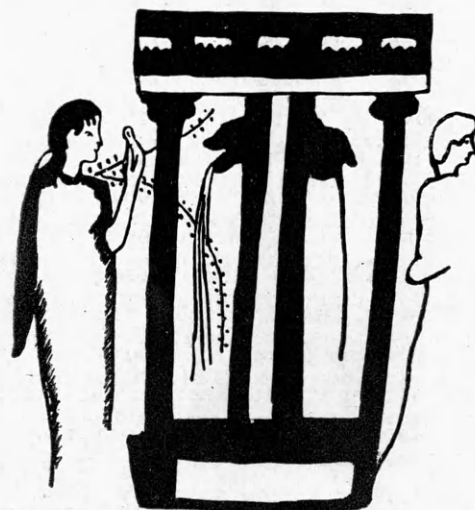
τὴν διάταξιν παριστᾷ ὁ εἰκονιζόμενος ἐνταῦθα σκύφος τοῦ Ἑθν. Μουσείου (εἰκ. 27), ἐν ᾧ ἡ ὑδρία

Εἰκὼν 30.

ἔχει τοποθετηθῇ μακρὰν τοῦ κρουνοῦ, ἐπὶ βάθρου

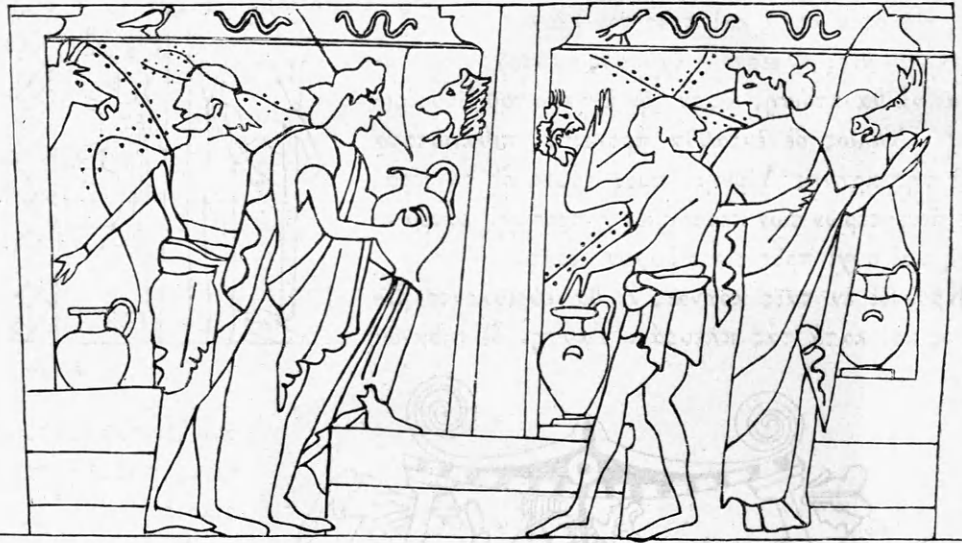
¹ Buschor, Gr. Vasenm. 1914, 111.

Εἰκὼν 32.

ναί: Ἀκρόπ. G. 201 α, Βερολῖνον: Furtw. Besch. 2173, Λονδῖνον: Brit. Mus. Cat. B 334, B 335,

Μόναχον: Jahn Vas. 120, Νεάπολις: Ant. Denkm. II, 8, Παρίσιοι: Pottier, Louvre F 296. Οἱ κίονες τῶν κρηνῶν τούτων εἶνε συνήθως δωρικοῦ ρυθμοῦ (εἰκ. 29), ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἰωνικοῦ εἰκ. 31, 32 (Brit. Mus. B 334). Ἡ ξυλίνη στέγη κῦτῶν εἶνε ἄλλοτε μὲν τριγωνικὴ εἰκ. 29 (Brit. Mus. B 334 Ant. Denk. II, 8) ἄλλοτε δ' ἐπίπεδος εἰκ. 31, 32 (Jahn 120, Pottier F 296). Καὶ πότε μὲν αἱ κρήναι αὐταὶ βαίνουσιν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (Brit. Mus. B 334) πότε δ' ἐπὶ ἀπλοῦ ἀναβαθμοῦ (Jahn 120), πότε δὲ καὶ ἐπὶ διπλοῦ (Ant. Denk. II, 8). Ποικιλία παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ὑπόβαθρα τῶν ὑδριῶν, ἅτινα ἀλλαχοῦ μὲν παντελῶς ἐλλείπουσι (Jahn 120), ἀλλαχοῦ δ' εἶνε διπλᾶ ἢ τριπλᾶ (Brit. Mus. B 334), ἀλλαχοῦ δὲ διαμορφοῦνται δίκην βαθμίδων (Pottier F 296).

Εἰκὼν 33.

Ἔτι συνθετώτερον κρηνῶν σχῆμα παράγεται ἐὰν αἱ ἐκατέρωθεν τοῦ μέσου ὑδραγωγοῦ τοιχείου κισνοστοιχίαι διαμορφωθῶσι καὶ αὐταὶ εἰς κλειστὸς ὑδραγωγὸς τοίχους, ὅποτε διπλασιάζεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θέσεων ὑδρεύσεως (εἰκ. 41, I). Τοιοῦτον εἶδος κρηνῶν παρίσταται 1^{ον} ἐπὶ μελανομόρφου ὑδρίας τοῦ εὐκόλου ρυθμοῦ τοῦ Γρηγοριανοῦ Μουσείου (Furtw. Beschr. 1843). Ἐνταῦθα παρίσταται λουτρὸν γυναικῶν, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἡ χρῆσις τοῦ οἰκοδομήματος ὡς κρήνης ὡς πιστοποιεῖ καὶ τὸ ἐκ Μαδρίτης (εἰκ. 23) ἀγγειογράφημα.

Τελευταίαν τινὰ διάταξιν παρέχει τὸ σχῆμα Κ, (εἰκ. 41) ὅπερ παριστᾷ κρήνην ἀποτελουμένην ἐκ δύο παραλλήλων στοῶν βλεπουσῶν πρὸς ὑπαιθρον

σείου (εἰκ. 33) (Museo Etrusco πίν. XIII). Ἐνταῦθα εἰκονίζεται τριπλῇ σειρᾷ κίωνων, ὧν ἕκαστος φέρει τῶν μὲν ἐξωτερικῶν ἀνὰ μίαν ἡμιονοκεφαλὴν, τῶν δ' ἐσωτερικῶν ἀνὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως τεθειμένα λεοντόκρανα. Οἱ κίονες, δωρικοῦ ρυθμοῦ στηρίζονται ἢ μᾶλλον εἶνε ἐμπεπηγμένοι ἐντὸς ὑψηλῶν διμερῶν ἢ τριμερῶν λιθίνων βάθρων, συνδέονται δὲ διὰ σιδηρῶν διερεισμάτων ἐφ' ὧν

μεταξὺ κειμένην αὐλήν. Ἡ διάταξις αὕτη ἐξάγεται ἐκ παραστάσεως ἐπὶ ὑδρίας τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου (εἰκ. 34) (F 374). Αἱ στοαί, ρυθμοῦ ἰωνικοῦ,

Εἰκὼν 34.

ἐσχεδιάσθησαν καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς λεπτομερείαις κατὰ τὸν τύπον τῶν κρηνῶν τοῦ σχήματος Η.

Ἄν. Κ. Ὁρλάνδος

Βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς βορείου Ἡπείρου

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου τοῦ ἁγίου Λαμπόβου.

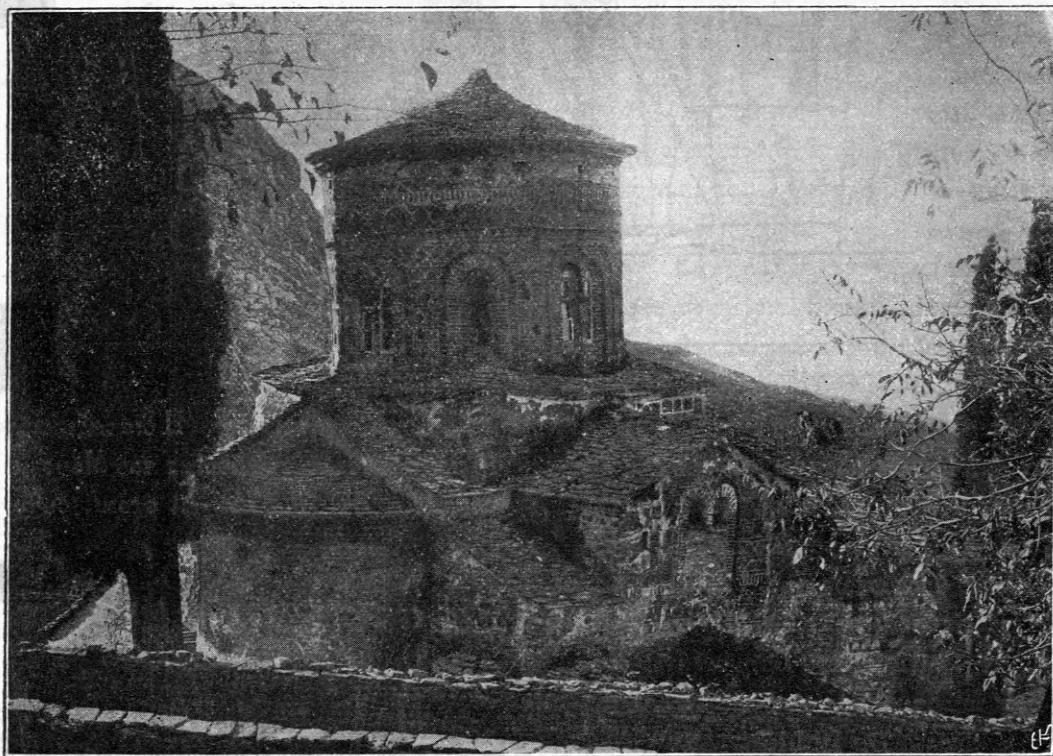
ὑπὸ

Φρ. Βερσάκη.

Ἐν δεξιᾷ τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Ἀργυρόκαστρον ἀμυχίτου συναντῶμεν εἰς τετράγωνον ἀπὸ τούτου τὸ χωρίον Ἁγίου Λάμποβου, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν ὑψηλῆς βουνοσειρᾶς κείμενον. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἀγορᾶς τοῦ χωρίου σφύζεται ἐν κακῇ καταστάσει ὁ

Βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 1).

Ὡς πάντες οἱ ναοὶ τῆς βορείου Ἡπείρου, ὑπέστη καὶ ὁ ναὸς οὗτος μείζονας ἔτι καταστροφὰς καὶ μεταβολὰς (πρβ. Ἀρχαιολ. Δελτίον 1915, 220

Εἰκὼν 1.

κέ. εἰκ. 1· ΠΑΕ 1914). Οἱ κατὰ καιροὺς ἐπίτροποι ἀποβλέποντες κυρίως εἰς ἐξοικονόμησιν μεγάλου χώρου χάριν τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ ἄλλων ἀναγκῶν ἐμήκυναν τὸν ναὸν προσθέσαντες ἔμπροσθεν ὑπερῶν γυναικωνίτιδα, ἣτις βασταζομένη ὑπὸ στηριγμάτων ἐσχημάτιζε διὰ τούτων ὑπόστεγον μετὰ τοξωτῶν ἀνοιγμάτων, ἐν τῷ κάτω ἡμίσει τῆς προσόψεως διανοιγομένων.

Πρὸς τὰ πλάγια δὲ τοῦ ναοῦ προσετέθησαν καὶ ἄλλα κατασκευάσματα συγκοινωνοῦντα διὰ θύρας, χρησιμεύσαντα δ' ἴσως πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν συλλεγομένων νεκρικῶν ὑπολειμμάτων, προσετέθη δὲ καὶ κωδωνοστάσιον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἐμπροσθίου μέρους.

Ἐκαλύφθησαν λοιπὸν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει αἱ τρεῖς πλευραὶ τοῦ ναοῦ, μεταβληθείσης τῆς ἀρχι-

κῆς μορφῆς εἰς οἰκτρὸν καὶ ἀκαλαίσθητον κατασκευάσμα. Προσθέσατε πρὸς τοῦτοις καὶ τὰς ὑπὸ τῆς φύσεως, ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἄλλων προξενηθείσας τῷ οἰκοδομῆματι ζημίας καὶ τὰς ἀρελεῖς προσπαθείας τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεραπείαν τούτων καὶ ἔχετε συγκεκριμένην εἰκόνα τῆς αἰσθητικῆς παραμορφώσεως.

Ἀφαιρουμένων πασῶν τῶν προσθηκῶν, ὁ ναὸς παρουσιάζει ἐν κατόφει μορφήν τετραγώνου μ. 12·30 περίπου (εἰκ. 2), ἀπολήγοντος ὀπισθεν εἰς τρεῖς προεξεχούσας κόγχας.

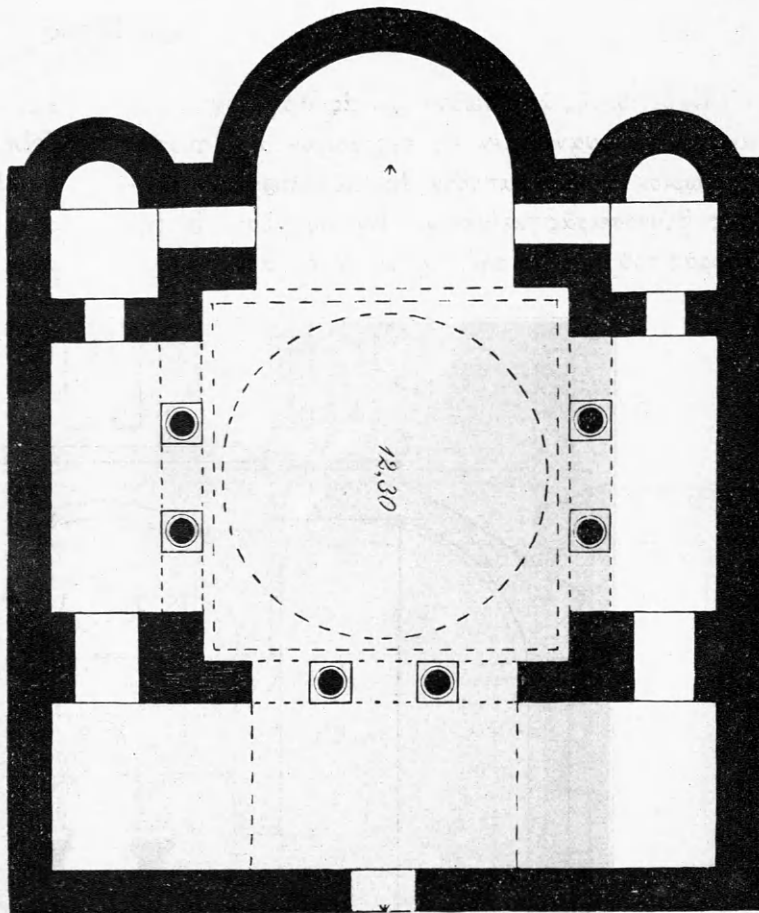
Ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς μεζζονος μέσης κόγχης ἐκτείνεται ἰσομεγέθης πρὸς ταύτην θολωτὸς διάδρομος ἢ κλίτος, καθέτως δὲ πρὸς τοῦτο ἐκτείνεται ἐγκαρσίως ἕτερον ὅμοιον. Ταῦτα διακόπτονται ἐν τῷ σημείῳ τῆς διασταυρώσεως ὑπὸ μεζζονος πλάτους τετραγώνου κενοῦ· ἐπὶ τούτου δὲ ἐδράζεται ὁ τροῦλλος, ὥστε τὸ κέντρον τοῦ τετραγώνου καὶ τοῦ τροῦλλου συμπίπτει πρὸς τὸ μέσον περίπου τῆς γραμμῆς, τῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς κόγχης.

Ἐπὶ τῆς προσθείας καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τετραγώνου κενοῦ κατεσκευάσθησαν διώροφα τοξωτὰ κατασκευάσματα· τὰ κάτω ἐβάσταζοντο ὑπὸ δύο ἀραβδῶτων κιόνων μετὰ σπείρας, ὑψηλῆς πλίνθου καὶ κορινθιουργῶν ἐπικράνων (εἰκ. 2, 3 καὶ 4). Τὰ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὀρόφου τοξωτὰ ἀνοίγματα ἐβάσταζοντο ὑπὸ δύο βυζαντιακῆς μορφῆς ὡρειδῶν τὴν τομὴν στηριγμάτων. Ἐπὶ τῆς προσθείας πλευρᾷς ὑπῆρχεν ἐν μόνον τοξωτὸν ἀνοίγμα.

Διὰ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς ἐχωρίσθη ὁ ναὸς κατὰ μὲν τὸ πλάτος εἰς τρία διαμερίσματα, κατὰ δὲ τὸ μῆκος εἰς νάρθηκα, καθολικὸν καὶ ἱερόν, τῆς τελευταίας πλευρᾷς τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον κενοῦ φραχθείσης διὰ τοῦ εἰκονοστασίου (ἔργου νεωτέρων χρόνων), ἀντὶ τῶν κιόνων καὶ τῶν λοιπῶν κατασκευασμάτων τῶν ἄλλων πλευρῶν.

Ἐὰν δὲ ὑπῆρχον πλείονες κιόνες ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν, εἶχε δὲ καὶ ὁ ναὸς μεῖζον μῆκος, ἡθέλομεν ἔχει γνήσιον τύπον βασιλικῆς· νῦν δ' ἔχο-

μεν ἀσθενῆ ἀνάμνησιν ταύτης. Ἐστερεοποιήθη καὶ ὠρίσθη σχεδὸν ἐνταῦθα ὁ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ὁρμηθεὶς τύπος ναοῦ, οὗτινος τὰ τρία σκέλη τῶν θολωτῶν διαδρόμων ἔχουσι τὸ αὐτὸ περίπου μῆκος ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ μοναδικὸς τροῦλλος. Λέγω περίπου, διότι τὸ πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ σκέλος ἔχει εἰσέτι μεῖζον μῆκος· δὲν

Εἰκὼν 2.

ἔλαβε δηλονότι ὁ ναὸς τὴν τελευταίαν σταθεράν μορφήν, ἣν ἔχουσιν ἄλλοι τῆς κεντρικῆς λεγομένης μορφῆς ναοὶ μετὰ σταυροθολίου σχήματος Ἑλληνικοῦ σταυροῦ.

Ὁ μεταξὺ τῆς προσθείας πλευρᾷς τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τετραγώνου καὶ τοῦ μετώπου τοῦ ναοῦ χώρος εἶναι ὁ χρησιμοποιοῦντος ὡς νάρθηξ. Ἐνταῦθα δὲ ἠνεώχθησαν ἐκατέρωθεν τοῦ μέσου κλίτους δύο ταπεινότεροι θολωτοὶ βραχίονες κάθετοι πρὸς τοῦτον καὶ ἀποτελοῦντες ἐγκάρσιον διάδρομον πλάτους ἴσου πρὸς τὸν μνημονευθέντα χῶρον.

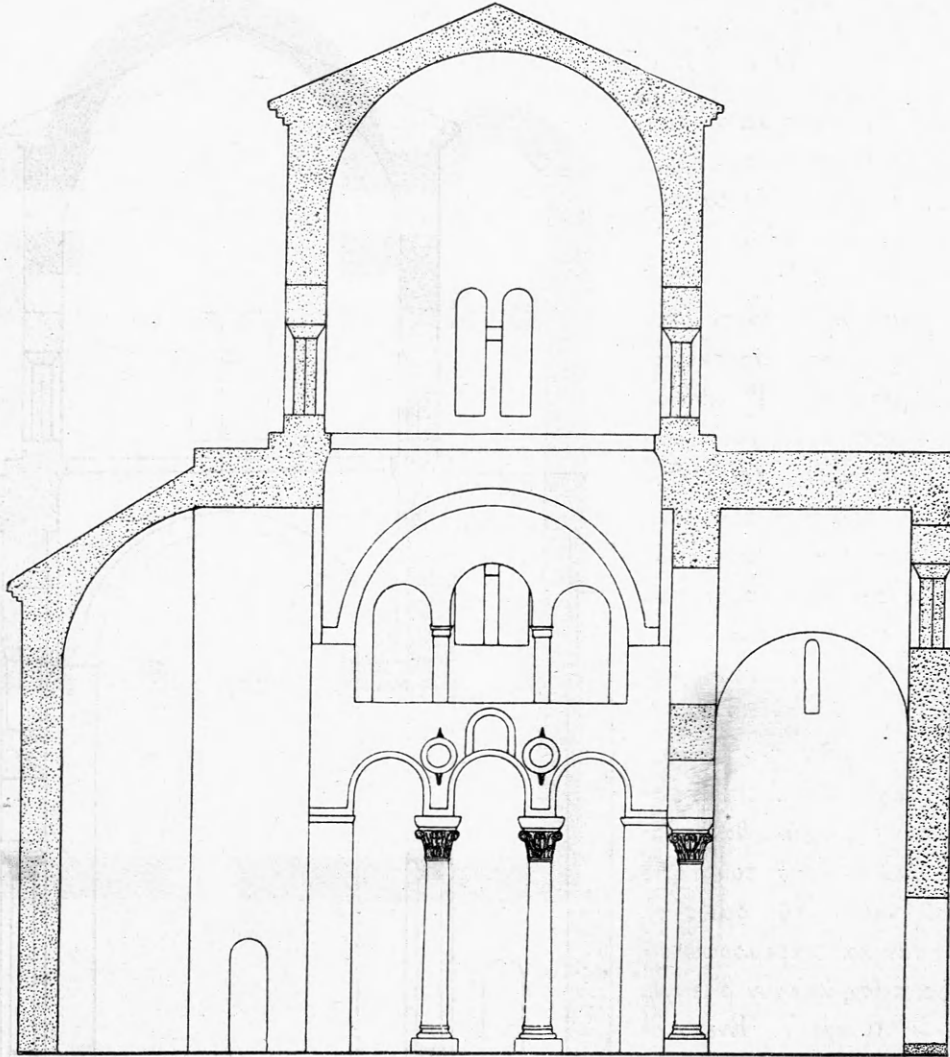
Ἐν τῷ ἱερῷ κατεσκευάσθησαν πλαγίως δύο τε-

τράγωνα θολωτὰ κενὰ ἔχοντα δύο τοξωτὰς θύρας· ἢ μία τούτων ἔδλεπε πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ ἱεροῦ παρὰ τὴν μεγάλην κόγχην, ἢ ἑτέρα πρὸς τὰ ἐγκάρσια σκέλη τοῦ σταυροθολίου.

Διὰ δύο ὁμοιομόρφων, ἀλλὰ εὐρυτέρων ἀνοιγμάτων ἔβαινέ τις ἐκ τοῦ νάρθηκος εἰς τὰ αὐτὰ πλάγια σκέλη.

Ἡ ἐκ τοῦ τετραγώνου πρὸς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου μετάβασις ἐπετεύχθη διὰ τῶν τεσσάρων σφαιρικῶν τριγώνων, ἐφ' ὧν ἐγράφη καὶ ἀνὰ μία εἰκὼν τῶν Εὐαγγελιστῶν.

Ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ τετράγωνον τοῦτο περιγραφέντος κατασκευάσματος ἐστηρίχθη ὁ πανύψηλος τρούλλος ἔχων ἐλάχιστονά πως διάμετρον τοῦ τε-

Εἰκὼν 3.

τραγώνου πρὸς μείζονα ἐξουδετέρωσιν τῆς πίεσεως. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τρούλλου μέχρι τοῦ δαπέδου εἶναι μ. 16·20· ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ναοῦ ὑπερβαίνει ὁ τρούλλος τὸ ἡμισυ τούτου ἢ τὸ τρίτον τοῦ ὅλικοῦ ὕψους τοῦ τρούλλου μετὰ τοῦ ναοῦ.

Ὁ τρούλλος συμβολίζει τὸν οὐρανόν, τὸ προέχον δηλ. καὶ κυριαρχοῦν σημεῖον τοῦ ὅλου ναοῦ.

Διὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ τρούλλου τοῦ προκειμένου ναοῦ ἡ ἔννοια αὕτη τονίζεται ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον καὶ τὸ βλέμμα τοῦ παρατηρητοῦ συγκεντρῶνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Παρὰ τὴν σταθερὰν βάσιν τῆς κεντρικῆς κατασκευῆς ὁ τρούλλος δὲν ἔμεινε κατακόρυφος, ἀλλ' ἐξέκλινε πρὸς τὰ ὑπίσω καὶ ἀριστερά, παραμορφωθέντος τοῦ κεντρικοῦ τοξωτοῦ κατασκευάσματος

κατ' ἀφύσικον καὶ περίεργον τρόπον· μετὰ θαυμασμοῦ διερωτᾷται τις ποῖω πλέον στατικῶ νόμῳ ὑπέκει ὁ τρούλλος, ὥστε νὰ μὴ πίπτῃ εἰσέτι!

Ὁ τρούλλος ἐκοσμήθη ἐσωτερικῶς διὰ τοιχογραφιῶν, παρὰ τὴν βᾶσιν δὲ τοῦ τυμπάνου διὰ φυτομόρφου πλαστικῆς παρυφῆς, ὑφ' ἣν ἐγράφη ἑγχρωμον ἐπίγραμμα.

Ἐνεκα τοῦ ὕψους μόνον διὰ καταλλήλων φωτογραφιῶν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ τις τὸ σύνολον τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλ' ἡ λήψις φωτογραφιῶν ἦτο πρᾶγμα δι' ἐμὲ ἀκατόρθωτον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον περιωρίσθη διὰ πάσας τὰς ἐργασίας ταύτας εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μόνον μέρος.

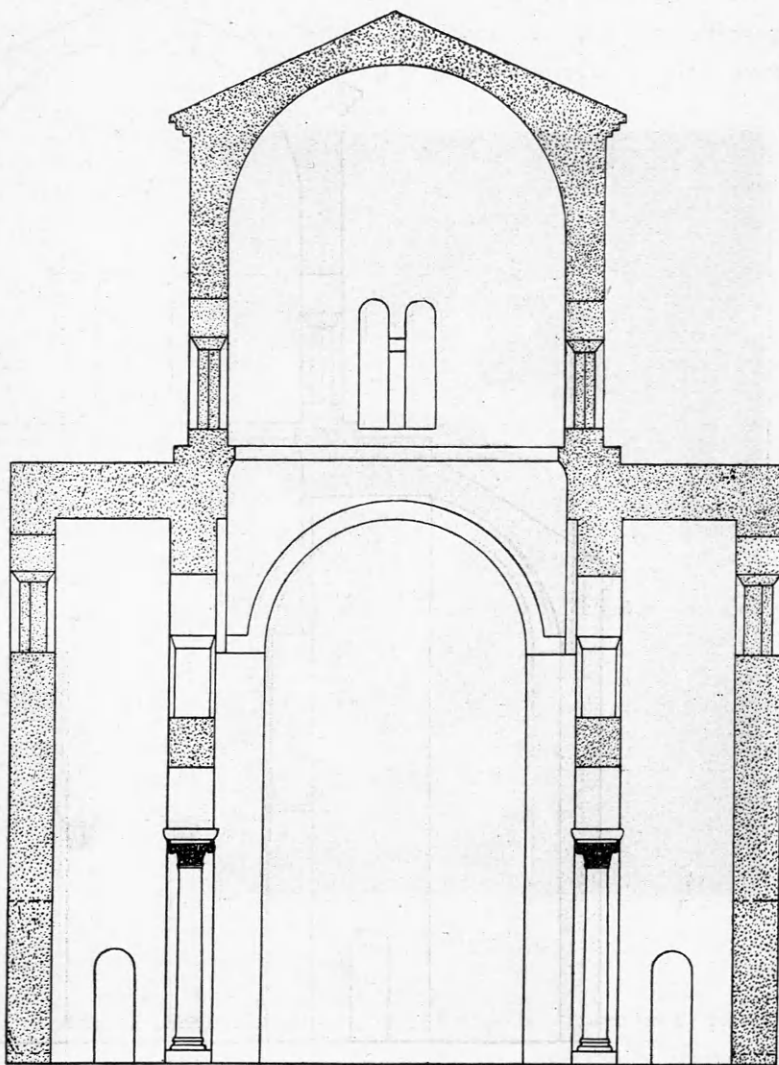
Ὡς ἡδυνήθην ὁμοῦς ἐκ διαφόρων στοιχείων νὰ εἰκάσω φαίνεται ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ναὸς κατεσκευάσθη τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ IB' αἰῶνος ἐν τῇ θέσει καταστραφέντος ἀρχαιότερου τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (εἰκ. 5).

Καὶ τὰ κράσπεδα τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ τῶν τοξωτῶν ἀνοιγμάτων ἐκοσμήθησαν καὶ αὐτὰ διὰ φυτομόρφου παρυφῆς, μεταξύ δὲ δύο διαφόρων τοξωτῶν ἀνοιγμάτων ἐτέθησαν στέφανοι καὶ ἄλλα (εἰκ. 6, 7).

Πλὴν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ τρούλλου, ὧν τὴν περιγραφὴν παραλείπω, ἐλλείπει, ὡς εἶπον, φωτογραφιῶν, θὰ ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ἄλλαι κατὰ τοὺς λοιποὺς τοίχους τοῦ ναοῦ. Νῦν ὁμοῦς τὰ πάντα ἐξηφανίσθησαν καὶ παρεμορφώθησαν, ὡς δύναται νὰ πείσῃ ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τῶν εἰκόνων 5, 6 καὶ 7. Ἐνεκα δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης μόνον τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ κτιρίου δύναται τις νὰ διαγνώσῃ, καὶ ταύτας ἀποδίδουσι τὰ σχεδιαγραφήματα ἡμῶν. Διότι ἄφθονοι εἶναι καὶ ἐνταῦθα αἱ προσθήκαι, τὰ νέα στηρίγματα, οἱ νέοι τοῖχοι, ὡς συμβαίνει ἐν πᾶσι τοῖς ἡπειρωτικῶς ναοῖς.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ ναοῦ παρέχει τὰ στοιχεῖα καὶ εἶναι ὁ γνώμων πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ κτιρίου. Οὕτω ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τρούλλον τετραγώνου κενοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐξωτε-

ρικῶς τετράγωνος πύργος, ἐφ' οὗ ἐδράζεται τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου. Οὗτος ἀπολήγει ἄνω κωνοειδῶς ὅπως πάντες οἱ τρούλλοι τῶν ὑπ' ἐμοῦ μελεθέντων Ἠπειρωτικῶν ναῶν. Ἐπὶ δὲ τοῦ τυμπάνου ἀνοίγονται τέσσαρα σταυροειδῶς συναντῶμενα διμερῆ τοξωτὰ παράθυρα καὶ μεταξύ τούτων ὑπάρχει ἀνά μία κόγχη τοξωτή, περιβάλλοντα δὲ πάντα

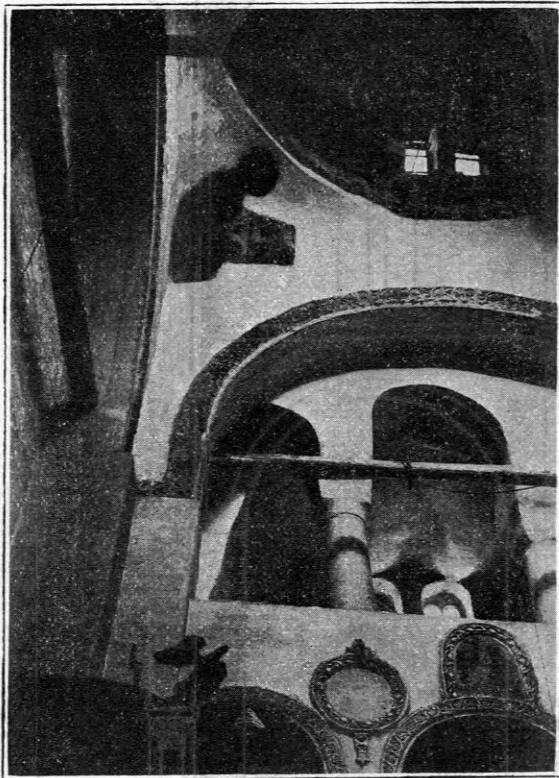
Εἰκὼν 4.

ὑπὸ τῆς συνήθους κοινῆς σειρᾶς πλίνθων.

Τὰ ἄκρα τῶν θολωτῶν διαδρόμων διαμορφούνται εἰς προσόψεις ναϊδίων μετὰ διμεροῦς παραθύρου ἐν τῷ μέσῳ. Ἄνω ἀπολήγουσι σαγματοειδῶς, αἱ δὲ γραμμαὶ τῆς στέγης συναντῶσιν ἐκατέρωθεν δύο καθέτους γραμμὰς ἀρχομένας ἀπὸ τῆς διαμέτρου ἢ τῆς βάσεως τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ ἐραπτομένας τοῦ ἐξωτερικοῦ νοητοῦ κύκλου τού-

των. Διὰ τοῦ σημείου τῆς διαμέτρου τῶν διαδρόμων διέρχεται γραμμὴ συνεχῆς καθ' ὅλον τὸ τετράγωνον κτίριον περατοῦσα αὐτό. Ὑπεράνω λοιπὸν τῆς γραμμῆς ταύτης ὑψοῦνται τὰ τρία ναῖδιομορφα μέρη, ἐρειδόμενα κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν ἄκρον ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὑπὸ τὸ τύμπανον πύργου.

Τὸ παράθυρον τῆς προσόψεως ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς προστεθείσης γυναικωνίτιδος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔσω φαίνεται εἰσέτι τὸ ἄνοιγμα (εἰκ. 6).

Εἰκὼν 5.

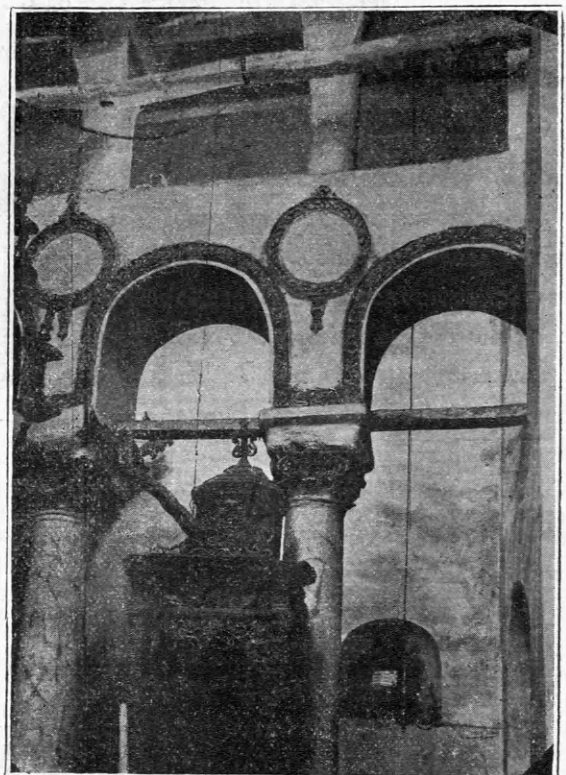
Κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ θόλος τοῦ νάρθηκος διαμορφοῦται ἐξωτερικῶς εἰς τρίγωνον, οὗ ἡ βᾶσις κεῖται ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ, ἐν ᾗ καὶ ἡ βᾶσις τῶν ναῖδιομόρφων προσόψεων τῶν θολωτῶν διαδρόμων. Ὀλίγον δὲ κάτωθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἀνοίγεται καὶ πρὸς τὸν νάρθηκα μικρὸν τοξωτὸν παράθυρον.

Εἶναι ἄγνωστον ἂν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα παράθυρα ὑπὸ τὰ πρῶτα· διότι αἱ καλύψασαι πᾶσαν ἐπιφανείαν μεταγενέστεραι προσθήκαι κωλύουσι νὰ διακρίνωμεν. Ἐνεκὰ τούτου παρέλιπον πᾶν τὸ ὑποθετικὸν ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι. Μόνον περὶ τῆς πλαγίας θύρας ἐποίησάμην ἐξαίρεσιν, σημειώσας αὐ-

τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐν τῇ εἰκόνι. Δέον ὡσαύτως

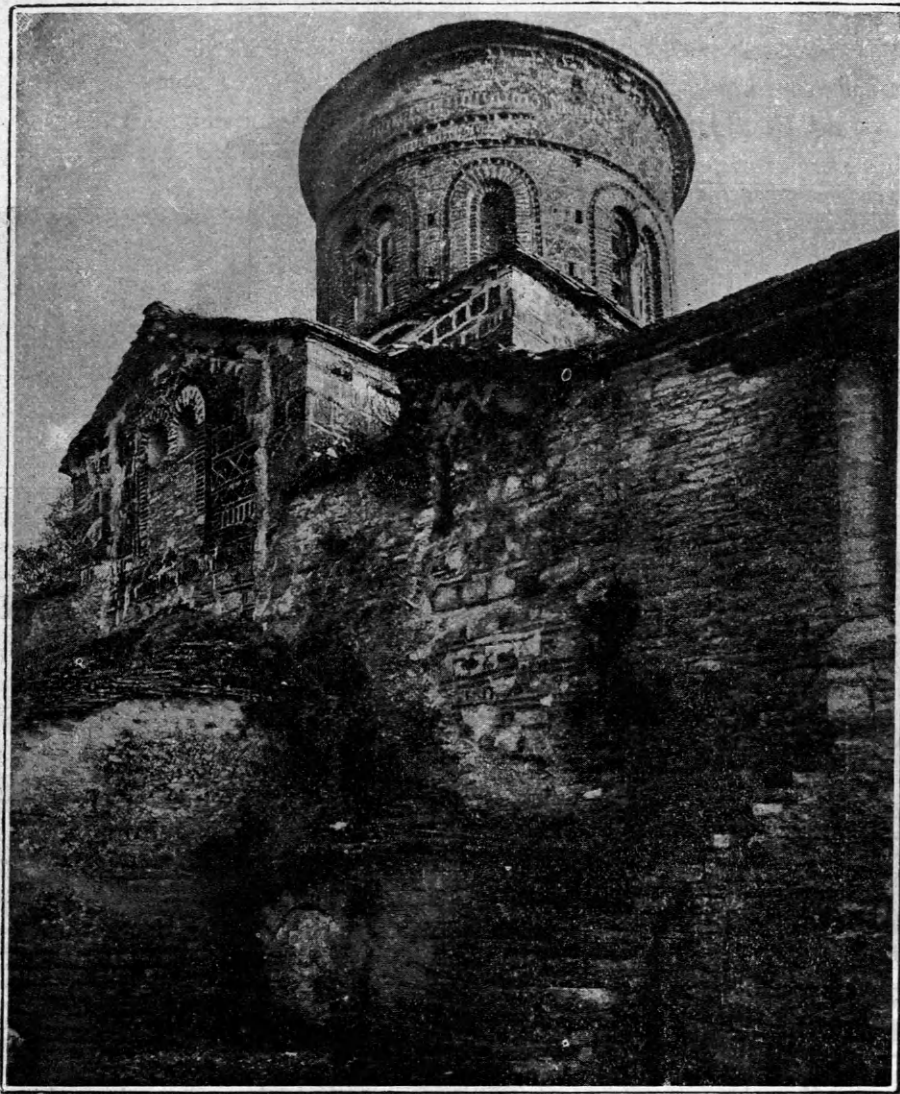
Εἰκὼν 6.

Εἰκὼν 7.

νὰ ληφθῶσι μετ' ἐπιφυλάξεως πάντα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀπεικασματι ἀπεικασθέντα μέρη, ὅσα νῦν καλύπτονται ὑπὸ νεωτέρων προσθηκῶν. Ἐξ αἰσθητικῶν λόγων δὲν ἡδυνάμην νὰ παραλίπω ταῦτα, ἵνα παρουσιάσω ὡς ἔνεστι πιστὴν μορφήν τῆς εἰκαζομένης πρώτης μορφῆς τοῦ ναοῦ.

Τὸ κυρίως τετράγωνον μέρος τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ κόγχαι τοῦ τυμπάνου, ᾠκοδομήθησαν ἐξωτερικῶς δι' ὀρθογωνίων δόμων καὶ πλίνθων, ὡς τὸ σύνηθες. Ἐν ταῖς καθέτοις ἀρμογαῖς παρενετέθη ἀπλὴ σειρὰ πλίνθων, διπλῇ δὲ ἐν ταῖς ὀριζοντίαις. Αἱ ἀρμογαὶ συμπίπτουσι κατὰ τὸν ἰσοδομικόν τρό-

Εἰκὼν 8.

πον, πρᾶγμα ὅπερ σπανίως παρατηρεῖται ἐν ναοῖς τῆς 6' Βυζαντιακῆς περιόδου. Ἔτι σπανιώτερον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἐκατέρωθεν τῶν καθέτων πλίνθων ἐτέθησαν χειαστὶ καὶ δύο ἄλλαι πλίνθοι, ὥστε νὰ σχηματίζεται διὰ τῶν τριῶν πλίνθων τὸ μονόγραμμα Ἰσως τοῦ Ἰ. Χριστοῦ.

Ἡ διακόσμησις αὕτη ἐβλάβη τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐπισκευῶν, ἀλλὰ διασώζεται ἱκανῶς εἰς πολλὰ

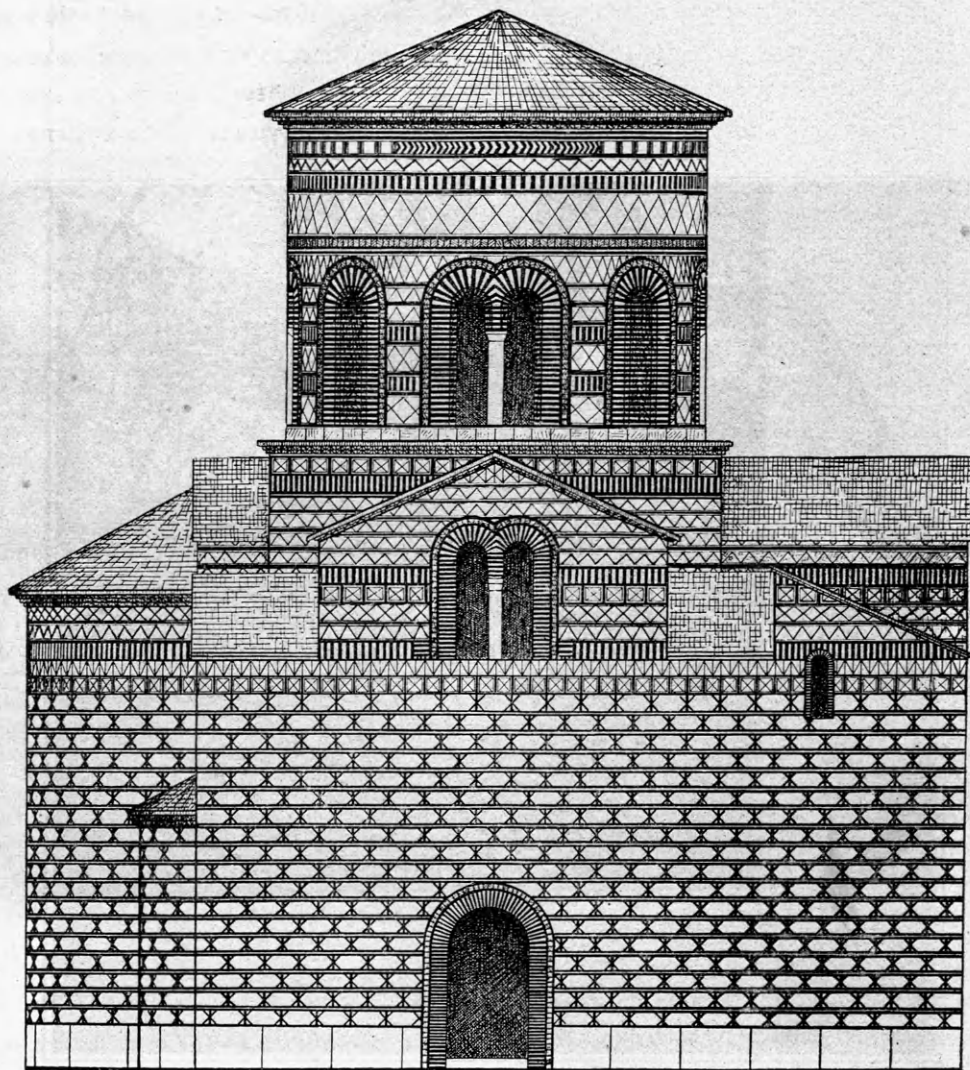
μέρη, ὡς εἶχεν ἐν ἀρχῇ· κατὰ ταῦτα συνεπλήρωσα τὸ ἀπείκασμα εἰκ. 8^α.

Αἱ δύο τελευταῖαι σειραὶ τοῦ τετραγώνου τούτου, δηλ. τοῦ κάτω τμήματος τοῦ ναοῦ, καὶ ὀλόκληρος ἡ πρόσοψις τῶν ἄκρων ναῖδιομόρφων μερῶν τῶν θολωτῶν διαδρόμων καὶ τοῦ νάρθηκος, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πύργου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ τυμπάνου ἐκαλύφθησαν διὰ πλίνθων μόνον εἰς διάφορα γεω-

μετρικὰ σχήματα καὶ συμπλέγματα. Τὸ σύνολον τῆς διακοσμῆσεως ταύτης δεικνύει ἡ εἰκ. 8 καὶ τὸ κατ' αὐτὸ συμπληρωθὲν ἀπεικασμα 8^α.

Ἡ πλινθοειδῆς διακόσμησις εἶναι συνήθης ἐν τῇ περιόδῳ, ἐν ᾗ κατεσκευάσθη ὁ ναὸς οὗτος, ἀλλ' εἶναι μοι ἄγνωστον, ἂν ὑπάρχῃ καὶ ἕτερος ναὸς ἔχων τὴν διακοσμῆσιν ταύτην καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ

τυμπάνου ἀποκλειστικὴν. Εἶναι μία διακόσμησις παρέχουσα ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους τοῦ τυμπάνου ἐξαιρετικὴν αἰσθητικὴν ἐντύπωσιν, τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι διὰ τῆς καλύψεως παντὸς ὁρατοῦ λιθίνου δόμου ζητεῖται νὰ σμικρυνθῇ ἡ ἰδέα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάρους τοῦ τυμπάνου, νὰ καταστῇ τοῦτο νοητῶς ἐλαφρότερον. Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ ἐντύ-

Εἰκὼν 8α.

πωσις τοῦ βαρέος, τοῦ πιέζοντος τρούλλου, τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ βεβιασμένης κατασκευῆς παραμένει ζωηρά.

Ὁ ἀρχιτέκτων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ εἰσέτι τὴν σταθεράν τελευταίαν μορφήν, κατώρθωσεν ὅμως νὰ τονίσῃ καθ' ὑπερβολὴν τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ μέρος τὸ συμβολίζον τὸν οὐράνιον κόσμον, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὰ βλέμματα καὶ τὴν

προσοχὴν τοῦ θεατοῦ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ κυριωτέρου τούτου μέρους.

Ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς.

Κατὰ τὸ 70^{ον} στάδιον τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Ἀργυρόκαστρον ἀμαξιοῦ, εὐρίσκεται ἐν δεξιᾷ αὐτῆς τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ ἐπὶ τῶν ὑπωρείων βου-

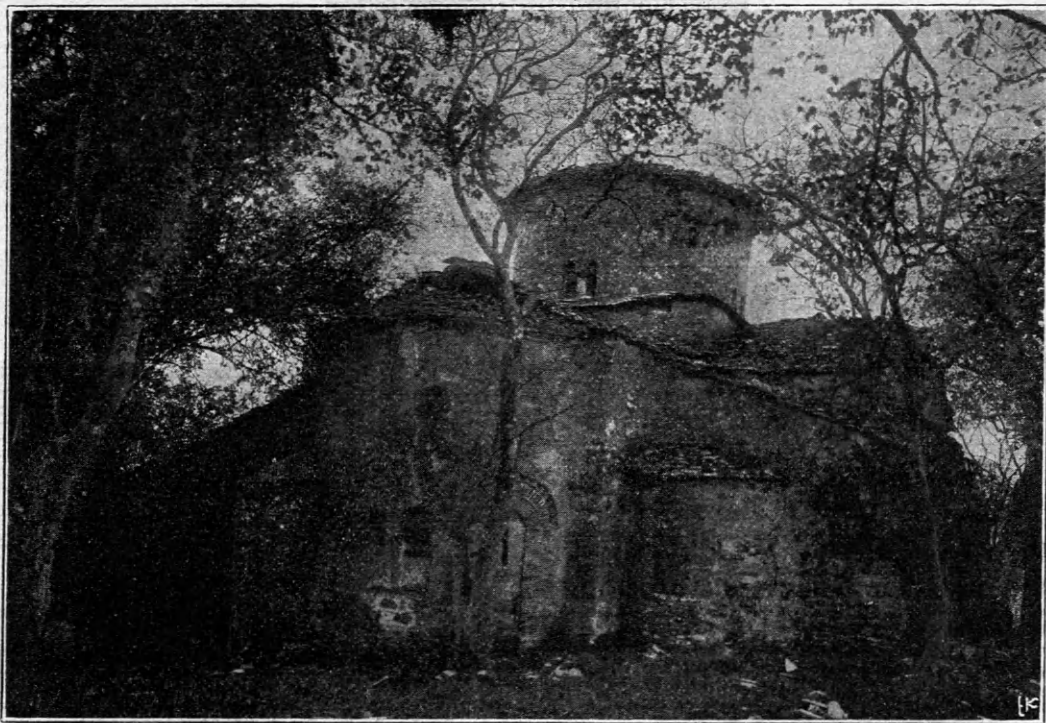
νοσειρῶς καὶ ἐν αὐτῷ ὁ ὁμώνυμος Βυζαντινὸς ναὸς (**εἰκ. 9**). Ἀπέχει δὲ τὸ χωρίον τοῦτο περὶ τὰ 20 στάδια ΝΑ τοῦ Ἄνω Λαμπίου.

Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν προηγούμενον ναὸν διασκευὴν (**εἰκ. 10**) καὶ τὰς αὐτὰς περίπου διαστάσεις (μ. 13), ἀλλ' ἔχει τύμπανον ταπεινότερον καὶ μικροτέρας διαμέτρου· αὕτη ἐξισοῦται ἐξωτερικῶς πρὸς τὸ τρίτον πῶς τοῦ ἐξωτερικοῦ πλάτους τοῦ ναοῦ.

Τὸ κέντρον τοῦ τρούλλου συμπίπτει ἐνταῦθα πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἐν κατόψει τετραγώνου περι-

γράμματος τοῦ ναοῦ, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ τῆς μέσης κόγχης πρὸς τὸ μέτωπον ἐξικνουμένης γραμμῆς, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ ναῷ τοῦ Λαμπίου.

Ἐκ τῆς διασκευῆς ταύτης προέκυψαν ἴσα πάντα τὰ σκέλη τοῦ σταυροβολίου, ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἔμπροσθεν χώρος πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ νόρθου. Ἀντὶ τούτου ὑπάρχουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μέσου κλίτους δύο ἐγκάρσια τοξωτὰ ἀνοίγματα κατέχοντα τὴν θέσιν, ἣν ἤθελεν ἔχει ὁ νόρθος, ἂν ὑπῆρχε. Τὰ ἀνοίγματα ταῦτα ἄγουσιν εἰς δύο παράλ-

Εἰκὼν 9.

ληλα πρὸς τὸ μέσον κλίτος μικρότερα κλίτη (**εἰκ. 10, 12**), ἅτινα διήκουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ, διακοπτόμενα ὑπὸ τοῦ ἐγκαρσίου σκέλους τοῦ σταυροβολίου.

Τὸ πρὸς τὸ ἐγκάρσιον σκέλος τοῦ σταυροβολίου χειλὸς τοῦ προσθίου τμήματος τῶν πλαγίων κλιτῶν ἐφράχθη διὰ τοίχου, κατελείφθη δὲ πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν δύο μερῶν μόνον μικρὸν τοξωτὸν ἀνοίγμα. Ἐν τῷ βάθει δὲ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῶν κλιτῶν τούτων κατεσκευάσθησαν αἱ δύο μικρότεραι πλαγίαι κόγχαι τοῦ ναοῦ.

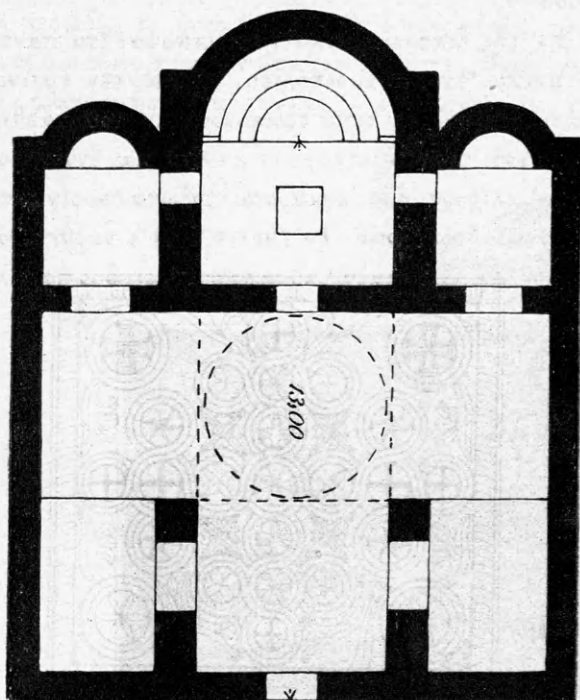
Παρ' ἐκάστην τῶν πλαγίων τούτων κογχῶν ἀνεώχθη ἕτερον μικρὸν τοξωτὸν ἀνοίγμα πρὸς ἐπι-

κοινωνίαν τῶν τριῶν κλιτῶν (**εἰκ. 13**). Ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι **εἰκ. 12** ἡ θέσις τῶν ἀνοιγμάτων τούτων ἐδηλώθη διὰ στιγμῶν.

Ἐν τῷ βάθει τῆς μέσης κόγχης ὑπάρχουσι τρεῖς λίθινοι ἀναβαθμοὶ καὶ ἐπὶ τούτων ἐν τῷ μέσῳ λιθίνη ἑδρα, ὀλίγον δὲ ἔμπροσθεν τῶν ἀναβαθμῶν καὶ ἐκτισμένος βωμός, ἡ ἀγία Τράπεζα (**εἰκ. 14**). Αὕτη καλύπτεται ὑπὸ πλακὸς κεκοσμημένης δι' ἀναγλύπτων γεωμετρικῶν συνδυασμῶν (**εἰκ. 15**) σχηματιζόντων οἶονεὶ σταυρὸν περικλειόμενον ὑπὸ πλασιῶν, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα φυλλοειδῆ κοσμήματα.

Τὸ ἱερόν ἦτο ἐν ἀρχῇ, κατὰ παλαιὰν ἑξίν, ἀνοι-

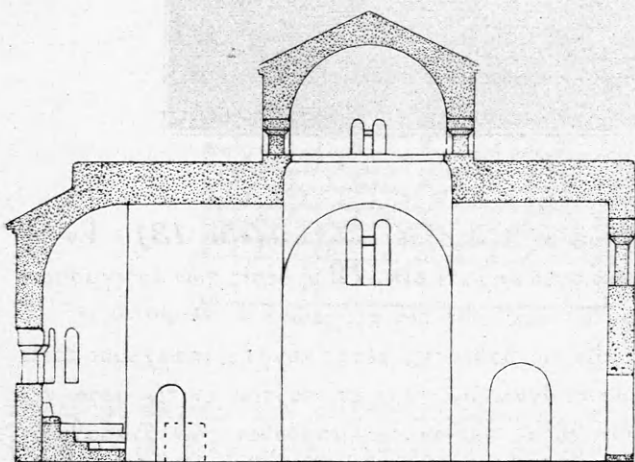
κτόν, βραδύτερον ὅμως ἐφράχθη δι' ἐκτισμένου τέμπλου φέροντος τοιχογραφίας. Πρὸ τινων δὲ δεκαετηρίδων ἐτέθη ἐπὶ τοῦ λιθίνου τούτου τέμπλου

Εἰκὼν 10.

ξύλινον. Ἀπηθανάτισθη δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη διὰ τινος ἐπιγράμματος ἐντειχισθέντος ἐν τῷ ναῷ.

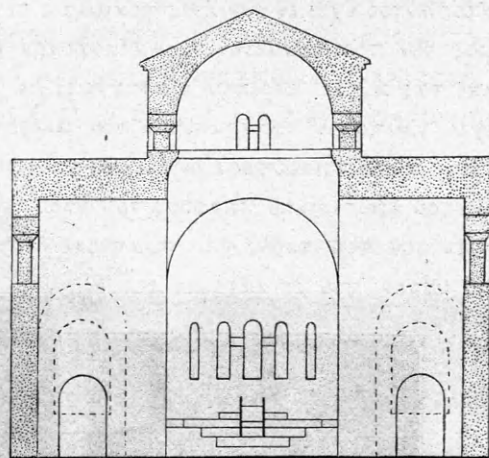
Ἐν τῷ ἐπιγράμματι τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἐπι-

Εἰκὼν 11.

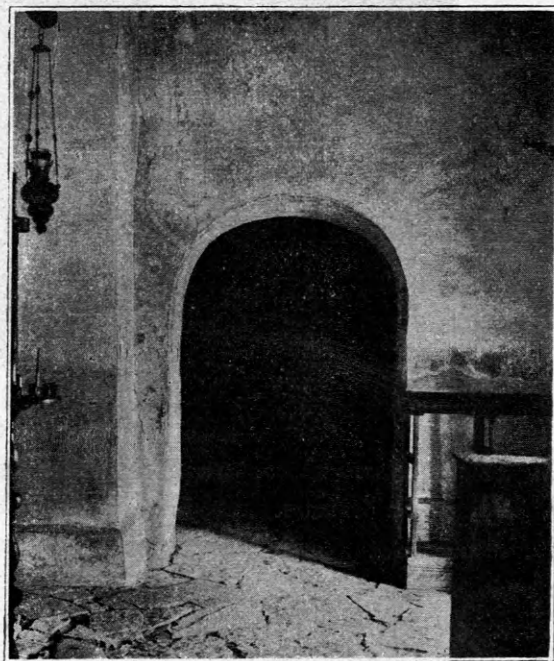
σκευασθεὶς ναὸς ὠκοδομήθη τῷ 619 π. Χ. Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι ὁ προκείμενος ναὸς εἶναι τῆς 6' Βυζαντιακῆς ἢ τῆς Μακεδονικῆς περιόδου. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐν τῇ περιόχῃ, ἐν ᾗ σῶζονται οἱ ναοί, διασώζεται ὡς παρχ-

δοσις ἡ ἀνάμνησις, ὅτι περὶ τὸν 6^{ον} αἰῶνα μ. Χ. ὠκοδομήθησαν Βυζαντιακοὶ ναοί, οἵτινες ἐκ συγχύσεως καὶ ἀγνοίας ταυτίζονται πρὸς τοὺς σῶζο-

Εἰκὼν 12.

μένους μεταγενεστέρους ναοὺς. Ἐκ τῆς παραδόσεως ὅμως ταύτης ἀναγκαζόμεθα νὰ διῶδωμεν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Ἐπισκοπῇ ναὸς τῶν

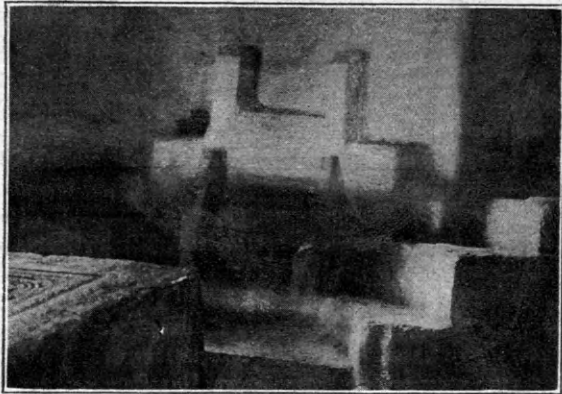
Εἰκὼν 13.

προγενεστέρων χρόνων. Καταστραφέντος δὲ τούτου ἐκτίσθη ὁ τῆς 6' περιόδου μεταγενέστερος ναὸς. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ ἦτο ἄλλοτε ἀντὶ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Δρυνοπόλεως, ἐξ οὗ

καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου. Ἐκ τούτου δεόν νά συμπεράνωμεν, ὅτι θά ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως ναὸς τῆς προγενεστέρας περιόδου, ἀφ' οὗ τοιοῦτος ὑπῆρχε καὶ ἐν Λαμπόβῳ.

Ὑπεράνω τῶν ἀναβαθμῶν τῆς μέσης κόγχης ἀνοίγονται καὶ πέντε τοξωτὰ παράθυρα (εἰκ. 12).

Τὰ πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως χεῖλη τῶν δύο μεγάλων κλιτῶν ἢ θολωτῶν διαδρόμων εἶναι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐπισκοπῆς ἀπλᾶ, στεροῦνται δηλονότι τῆς πολυσυνθέτου διὰ κινόνων καὶ ἄλλων

Εἰκὼν 14.

διασκευῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Λαμπόβου. Μόνον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις προσωκοδομήθησαν ἐνῆαχοι παραστάδες, ὡς στηρίγματα ἐτοιμορρόπων μερῶν.

Ἡ ἐκ τοῦ τετραγώνου μετὰ βασις εἰς τὸν κύκλον τοῦ τυμπάνου ἐπιτυγχάνεται ὡς συνήθως διὰ τῶν σφαιρικῶν τριγώνων.

Ἐπὶ τοῦ τυμπάνου διανοίγονται καὶ τὰ συνήθη τέσσαρα τοξωτὰ παράθυρα.

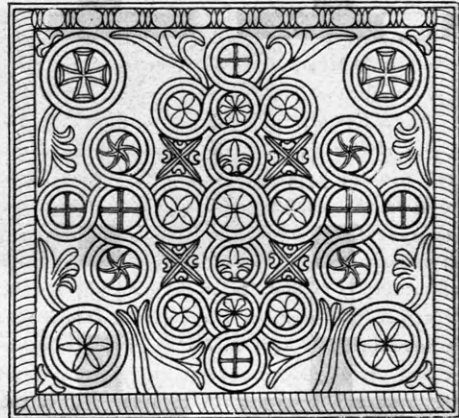
Τοιχογραφίῳ οὐδὲν ἔχνος διετώθη, διότι τὰ πάντα ἐχρίσθησαν διὰ κονιάματος.

Ἐν τῷ ἐδάφει ἐνετειχίσθησαν δύο ἀνάγλυφα θωρακίων, ἕτερον δὲ ἐν δεξιᾷ ἐπὶ τοῦ τοίχου κοσμοῦν-

ται ταῦτα διὰ τῶν γνωστῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἄλλων μορφῶν.

Πᾶσα σχεδὸν ἡ ἐπιράνεια τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τοῦ ναοῦ ἐκαλύφθη διὰ προσθηκῶν καὶ μετασκευῶν. Ὅπου δὲ διασφύζεται μικρὸν παλαιὸν τμήμα τοίχου δύναται τις νά διακρίνῃ τοιχοδομίαν ἰσοδομικὴν τῆς Βυζαντιακῆς ἑξέως ἐναλλασσομένων δόμων καὶ πλίνθων.

Ὁ ναὸς ὁμοιάζει πῶς καὶ ἐξωτερικῶς πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Λαμπόβου. Ἐκ τοῦ ταπεινοτέρου δὲ τρούλ-

Εἰκὼν 15.

λου καὶ ἐκ τῆς μᾶλλον κανονικῆς πῶς διασκευῆς ἄγεται τις νά συμπεράνῃ, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς εἶναι κατὰ τι νεώτερος τοῦ προηγουμένου ναοῦ. Εἶναι δὲ καὶ ἀπλούστερος ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ σταθερώτερος, ἐλαφρότερος καὶ ἐλεύθερος πάσης βεβιασμένης γραμμῆς καὶ λύσεως. Παρέχει δὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων αὐτοῦ εὐρίσκειται ἤδη ἐν τῷ τελευταίῳ σταδίῳ τῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τύπου τούτου πορείας καὶ ὅτι βαδίζει πλέον ἀσφαλέστερον, ἄνευ ἐνδοιασμῶν καὶ ἀμφιρρόπων δοκιμῶν.

Φρ. Βερσάκης

Συνοπτική επισκόπησης

τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1916 γενομένων δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν

Ἐν Ἀττικῇ

Ἀνασκαφαὶ Πνυκός.

Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος (1916) ἀνασκαφαὶ ἐνεργήθησαν δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας αἱ ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις ἐν Ἀθήναις ὁ κ. **Κ. Κουρουνηώτης**, τμηματάρχης τοῦ Ἀρχαιολ. τμήματος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ Σώματος τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας, ἐξηκολούθησε τὴν ἐπὶ τῆς Πνυκὸς πρό τινων ἐτῶν ἐνεργηθεῖσαν δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν. Σκοπὸς ταύτης ἦν ἡ ἐρευνα τοῦ πρό τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος χώρου, ὅπως, εἰ δυνατόν, κατορθωθῇ νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς ἡ χρονολογία τοῦ ἡμικυκλικοῦ τούτου ἀναλήμματος καὶ ὁ ἀληθεὶς προσορισμὸς τοῦ ὡς «Πνυκός» μέχρι τοῦδε φερομένου χώρου, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς προηγουμένης τελευταίας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη ἐνδοτέρῳ τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος **ἑτερόν ἡμικυκλικὸν μικρότερον παράλληλον δὲ πρὸς ἐκεῖνο**, ἐκ τούτου δὲ ἐκλονίσθη πῶς ἡ βεβαιότης περὶ τῆς ἀληθοῦς ὀνομασίας τοῦ χώρου τούτου.

Ἡ ἐφετινὴ ἀνασκαφὴ ἐγένετο παρὰ τὸ μέσον περιήπου τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος καὶ πρὸς τὸ βορεινὸν τούτου τμήμα, τὸ σπουδαιότερον δὲ ἀποτέλεσμα ταύτης εἶναι ἡ ἀποκάλυψις **κλιμακωτῆς ἀτραποῦ λελαξευμένης ἐν τῷ βράχῳ, ἀρχαιοτέρας τοῦ μεγάλου ἀναλήμματος**, τοῦτο δ' ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ βαθμιδὲς ταύτης χωροῦσιν ὑπὸ τὸ ἀνάλημμα. Συγχρόνως ἐξηκριβώθη ὅτι ὁλόκληρος ὁ πρὸ τοῦ ἀναλήμματος χώρος ἐπεχώσθη καὶ ἰσοπεδώθη, διαρρυθμισθεὶς καταλλήλως πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ βράχου, ἡ δ' ἐπίχρῳσις αὕτη εἶνε ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἄνωθεν τοῦ ἡμικυκλίου ἀναλήμματος τεχνητὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις θὰ συνετελέσθῃ πιθανώτατα μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀναλήμματος.

Ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἀνευρεθέντων θραυσμάτων ἀγγείων, πηλίνων εἰδωλίων κλπ. συμπεραίνομεν ὅτι ἡ κατασκευὴ τούτου ὡς καὶ ἡ ἰσοπέδωσις τοῦ ἄνω καὶ κάτω χώρου δὲν ἐγένετο πέραν τοῦ Δ' αἰ. π. Χ.

Τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἐν τῷ Ὠδεῖῳ τοῦ Περικλέους κάτωθεν τῆς ΝΑ γωνίας τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρὸς Α. τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργεῖται ἀνασκαφὴ, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς θεμέλια μεγάλου κτιρίου, ὅπερ δικαίως ἐταυτίσθη πρὸς τὸ περίφημον τοῦ Περικλέους Ὠδεῖον, ὡς διὰ μακρῶν ἐν τῇ ἀρχ. Ἐφ. περιέλαβεν ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. **Π. Καστριώτης**, ὁ διευθύνων τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην. Ὁ αὐτὸς εὐρεστίθῃ ν' ἀποστείλῃ ἡμῖν σύντομον περίληψιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ τρ. ἔτους:

Συνεχίζων τὰς ἀπὸ τριετίας ἤδη ἀρξαμένας σκαφικὰς ἐργασίας πρὸς τελείαν ἀποκαθάρσιν τοῦ περιήπου Ὠδεῖου τῶν Ἀθηναίων, τοῦ οὕτως κληθέντος τοῦ Περικλέους, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περὶ οὗ ἐν τε τῇ «**Αρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι**» τοῦ 1914 (σελ. 143-166) καὶ τοῦ 1915 (σελ. 145-156) μετ' εἰκόνων καὶ σχεδιαγραμμάτων ἐδημοσίευσεν ἱκανά, πρόσθε δὲ καὶ ἐν τοῖς «**Πρακτικοῖς**» τῆς αὐτῆς Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1914 καὶ 1915, προέδωκεν καὶ ἐφέτος, ἀφ' οὗ ἤδη

τὰ κατὰ χώραν εὐρήματα διεπίστωσαν τὴν ταυτότητα τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ὡς Ὠδεῖον ἀκραδάντως, εἰς τὴν συνέλυσιν τῶν περαιτέρω ἀνασκαφῶν πρὸς τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου μου, ἀπὸ τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1916 δι' ἱκανῶν ἐργατῶν καὶ ἡ ἐργασία ἔβαινε αἰσίως, πολλῶν νέων πειστηρίων ἀρχαιολογικῶν εὐρισκομένων, οἷον σωρῶν τέφρας καὶ ἀπληθρακωμένων ξύλων καὶ ἡλων καὶ κεράμων, καὶ ἀπεκάλυψε τὴν συνέλυσιν τοῦ τείχους καὶ τῶν ἀναλημάτων μέχρι τινός, ὡς καὶ μέρος τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Στοᾶς, ὅτε σοβαρῶς ἀσθενήσας ἠναγκάσθην, μετὰ μεγάλης λύπης νὰ καταλίπω τὴν περαιτέρω ἀνασκαφὴν, ἥτις συνερίσθη ἐπὶ δύο περιήπου μῆνας, ἡ-οι μέχρις Ἀπριλίου. Ἀπὸ δὲ τῆς 4ης Ἀπριλίου ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνασκαφὴ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. «**Ηλιοπούλου** δι' ὀλίγων ἐργατῶν καὶ κάρρων τινῶν πρὸς ἀποκόμισιν καὶ ἀπόρριψιν τῶν συσσωρευθέντων χωμάτων τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν προελθόντων. Ὡστε ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο μᾶλλον ἀποκαθαρτικὴ τοῦ χώρου καὶ προπαρασκευαστικὴ τῆς ἡδὴ μελλούσης νὰ ἀναληφθῇ ἐκσκαφῆς.

Πράγματι δέ, σὺν Θεῷ ἀναρρώσας ἐκ τῆς μακρᾶς νόσου μου, μέλλω νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀνασκαφῶν, ἐὰν τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς ἡδὴ παντοιοτρόπως δοκιμαζομένης Πατρίδος εὐδοκώσι, δι' ὧν ἐλπίζω νὰ παραδῶσω εἰς τὸν θαυμασμόν τοῦ Πανελληνίου καὶ τῆς διεθνούς ἀρχαιολογίας αὐτὸ τοῦτο, αὐτότατον, τὸ περίφημον Ὠδεῖον τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλοπράγμονος Ἀθηναίου στρατηγοῦ, τοῦ Περικλέους.

Ἀθήναι τῇ 15 Δεκεμβρίου 1916.

Π. Καστριώτης

Ἀμφιαρείου σκαφαί.

Τῷ 1916 σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο μόνον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης, ἐνθα ἡ ἐταιρεία ἔχει ἀγοράσασα παρὰ Κολησιτάση καὶ Κοληγεώργα καὶ Βαλσαμάκη τρεῖς ἀγρούς 160 μέτρων τὸ μήκος. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης κεῖνται τὰ κύρια τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήματα. ὁ ναός, ὁ βωμός, στοά, θεάτρον, λουτρόναι· ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀπεκαλύφθησαν ἐν τε ταῖς προτέραις καὶ ταῖς ἐφ' ἑτος σκαφαῖς περὶ τὰ 100 κτίσματα, δι' ὧν εἰς δέκα πού συντάγματα διηρημένα, οἰκήματα τῶν ἐν τῷ ἱερῷ ὑπηρετούντων καὶ καταλύματα τῶν εἰς τὰς ἐορτὰς ἢ ἄλλως προσερχομένων, μετὰ μικρὰς στοᾶς καὶ οὐλῶν καὶ φρεάτων καὶ δεξαμενῶν καὶ ὑδραγωγῶν σήραγγος, ὧν ἡ διάταξις γενήσεται δῆλη διὰ τοῦ ἐκπονηθησομένου διαγράμματος. Διὰ τῶν κτισμάτων τούτων, ἃ καὶ εἰς τοὺς ἐκατέρωθεν παρακειμένους ἀγρούς εἰσχωροῦσι, διήκει παραλλήλως πῶς τῇ χαράδρᾳ ἡ τῆς ὄχθης ταύτης ἱερὰ ὁδὸς (ΑΕ 1913 237, ΠΑΕ 1913 114), μακρὰ καὶ πλατεῖα, ἥτις ἐξ ἀνατολῶν τὴν ἀρχὴν ἔχουσα συνάπτεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν γραμμῆς πρὸς ἑτέραν, ἣν ἐδύναντο οἱ ἐκ τῶν δυσμικῶν τῆς δεξιᾶς ὄχθης προσερχόμενοι καὶ ἐκεῖνη μὲν πρὸς βορρᾶν καμπτομένη ἦγε διὰ τῆς γεφύρας εἰς τὰ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, αὕτη δὲ πρὸς ἐκεῖνην κατιούσα ἀνοίγεται παρὰ τὴν σύναψιν εἰς στενὴν καὶ κατάντη ὁδόν, ἥτις πρὸς βορρᾶν κατὰγουσα δὲν ἐχῶρει πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, ἀλλὰ καταλήγει εἰς τὸ πρὸς τῇ ὄχθῃ ἰσόπλευρον κτίσμα, ὅπερ νῦν διὰ τῆς σκαφῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο κρήνη.

Διὰ τῶν τελευταίων ἐργασιῶν γενομένων κυρίως ἐπὶ τοῦ δυσμικωτάτου τῶν εἰρημένων ἀγρῶν, πΒαλσαμάκη, ἀπεκαλύφθη ἡ στενὴ ὁδός, ἥτις πλάτος ἔχουσα 1 80 ὀρίζεται ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοῖχου οἰκοδομημάτων συνεχούς, οὗ οἱ λίθοι εἰσὶν εὐμεγεθεῖς καὶ ἐνιαχοῦ ἡμίεργοι τὰ ἔξω μετὰ περικτενείας. Κατὰ μῆκος τῆς τε δυσμικῆς καὶ τῆς στενῆς ὁδοῦ διήκε πῆλινος ὀχετός κρυπτός εἰς τὴν κρήνην πάλαι καταλήγων· ὁ ὀχετός τὸ πρῶτον εἶχε σχῆμα ἀνεστραμμένου πεῖ, στενὸς μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέρματι, πλατύτερος δὲ ἐν τῷ μέσῳ, ἔνθα καὶ διὰ τὸ τοῦ ἐδάφους βραχυῶδες σχολιάς πως ἔχει τὴν πορείαν, ἐνταῦθα δὲ ἐπιπολῆς ἐν τοῖς ὑστερον, μετασκευῆς γενομένης, ἐπὶ τοῦ πειοσχήμου ἐτέθη ὑπόκοιλος ὀχετός.

Ἐν τῇ στενῇ ὁδῷ ἠρέθη μικρὸν μολυβδοῦν ἔλασμα, ὕψ. 0 015, πλ. 0 055, πάχ. ὡς 0 002 (εἰκ. 1· νῦν ΑΑΜ 14829), φέρον ἐκτύπως

ἐπιγραφὴν καὶ δύο κεφαλὰς, ὧν ἡ μὲν ἐν ἀριστερᾷ εἶνε τοῦ Ἀμφιαρέου, ἡ δ' ἐν δεξιᾷ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται, τῆς Ὑγίειας. Ἦν δὲ τοῦτο εἰσιτητήριον τοῦ ἱεροῦ· περὶ τοῦ αὐτοῦ τιμήματος ἐν μὲν τῷ ἱερῷ νόμῳ (IG VII 235 [= SIG 589 = Solmsen IDS 57]₂₀) φέρεται ὅτι ὁ μέλλων θεραπεύεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὄφειλε νὰ δώσῃ ἐπαρχὴν (πρὸς Wilhelm BGI 188) τοῦλάχιστον 9 ὀβολοὺς δοκίμου ἀργυρίου καὶ ἐμβάλη εἰς τὸν θησαυρὸν παρόντος τοῦ νεωκόρου, ὑστερον δὲ ἐπὶ Πανσανίου (Α' 34₁) ἀνόσου δὲ ἀκασθείας ἀνδρὶ μαντεύματος γενομένου καθίστηεν ἄργυρον ἀφαιναὶ καὶ χρυσὸν ἐπίσημον ἐς τὴν πηγὴν (πρὸς IG IV 953 953₁₃ 554₁ 1484₂₃₁ 236 243 300· Καββαδίας Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκληπ. 46 233 267₁, Ἀραβανινὸς Ἀσκλη. 15).

Ἡ δὲ κρήνη, ἰσοδομικὸν κτίσμα τῆς Δ' πΧ ἑκατονταετηρίδος, κάλλιστα διατηρούμενον, ὁκοδομημένον δι' ἐπιμήκων πλινθίδων εὐγωνίως

ὕψ. 0 15.

1 (μεταλλογράφημα ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου): εἰσιτητήριον μολυβδοῦν.

ἱερὸν
'Αμφιαρέου
'Υγίεια.

ἐξεργασμένων καὶ εὐτενῶς ἀρμοττουσῶν, εἶνε δεξαμένη τετράπλευρος, ἔνδον ἐπικεκριμένη (βάθ. 1 92· ἐμβαδὸν 0 94×0 98×1 92=□1 660416), ἐν περιδύλῳ τετραπλεύρῳ (π. 4^μ). Τῆς δεξαμένης ἡ βόρειος πλευρὰ ἀποτελεῖται τὰ κάτω ἐξ ἑνὸς μόνου λίθου (ὕψ. 0 46, πλ. 2 24, πάχ. 0 34), ὅστις ἐν τῷ μέσῳ φέρει πρὸς ἔκρουον μεγάλην περιφερῇ ὀπὴν περιειλημμένην διὰ χαλκοῦ κρουνοῦ ὀλμοειδοῦς τὸ σχῆμα (διαμ. 0 09) μετ' ἐλαχίστου τρήματος. Εἶνε δὲ ὁραταὶ τῆς μὲν δεξαμένης ἔξωθεν ἡ δυσμικὴ πλευρὰ καὶ ἡ βόρειος, τοῦ δ' αὖ περιδύλου ἔνδοθεν αἱ τε σύστοιχοι, ἧγουν ἡ δυσμικὴ καὶ ἡ βόρειος, καὶ τῆς ἀνατολικῆς τὸ βορειότατον, οὕτω δὲ μεταξὺ σχηματίζεται γαμμοειδὴς διάδρομος, οὗ τὸ δυσμικὸν σκέλος (πλ. π. 0 85) κατέχεται ὑπὸ κλίμακος 10 ἀναβασμῶν χάριν τῆς εἰς τὸν κρουνὸν καθόδου· ἀπαντικρὺ δὲ τοῦ κρουνοῦ ἐν τῇ τοῦ περιδύλου βορείῳ πλευρᾷ κάτω ὑπάρχει μεγάλη ὀπὴ τετράγωνος πρὸς ἔκρουον τῶν τοῦ διαδρόμου ὁδῶν. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν τοῦ περιδύλου τοίχων εἰσὶν ἐγλυμμένα κατὰ τόπους μοχλικά βόθρια ἢ μοχλοδόθρια Ἀσφαλείας δ' ἔνεκα τῆς πρὸς τὰς πλημμύρας τῆς χαράδρας ἐποιήθη μετὰ τὴν ἀποκαλύψιν τοῦ οἰκοδομήματος ἐφ' ἑτος, νοεμβρίου φθίνοντος, ἰσχυρὸν ἀνάλημμα.

Ἐν τῷ Ἀ. ἄκρῳ τοῦ βορείου σκέλους τοῦ διαδρόμου τῆς κρήνης ἠρέθη ἐν τῇ βάθει ἀνάγλυφον, ὃ καὶ εἰς Ἀθήνας κομισθὲν κατετέθη ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ (ΑΑΜ 3369)· εἶνε λίθου Πεντελῆς καὶ φέρει παραστάδας καὶ γείσον μετὰ πέντε ἡγεμόνων καλυπτήρων καὶ κάτω ἔμβολον πρὸς ἐμπέδωσιν· ὕψ. τοῦ μὲν κυρίως ἀναγλύφου 0 335 σὺν δὲ τῷ ἐμβόλῳ (ὕψ. 0 065, πλ. 0 165) τὸ ὅλον 0 52, πλ. τοῦ μὲν κυρίως ἀναγλύφου 0 413 σὺν δὲ ταῖς παραστάσι 0 508 ἄνω δὲ 0 538, πάχ. ὡς 0 09 (εἰκ. 2). Εἰκονίζεται δὲ ὁ Ἀμφιαρέας ἐρειδόμενος ἐπὶ ὀζυώδους βακτηρίας εἰς τὴν ἀριστερὰν μαχαλὴν ἀποληγούσης, πατεῖ δὲ τῷ δεξιῷ ποδὶ καὶ κάμπων πρὸ τοῦ δεξιοῦ σκέλους χεῖραστὶ τὸ ἀριστερόν ἄπτεται τοῦ ἐδάφους τῷ ἄκρῳ ἀριστερῷ ποδὶ (ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ ἀρι-

στεροῦ ποδὸς βόθριον) καὶ κλίνει ὀλίγον πρὸς νεανίαν, ὅστις τένει γυμνὸν τὸν δεξιὸν βραχίονα πρὸς θεραπείαν· ὁ θεὸς ἔχει τὴν κόμην διαδεδεμένην καὶ ἐν οὖλοις βοστρύχοις καταπίπτουσιν, φέρει δὲ ἱμάτιον, ὅπερ μέχρι τῶν σφυρῶν καθήκον καὶ τὸ δεξιὸν τοῦ κορμοῦ καὶ τὸν βραχίονα γυμνὰ καταλείπον πίπτει ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἐμπροσθεν τῆς βακτηρίας ἐν εὐτέχνῳις πτυχαῖς μετὰ δύο σφαιρίων ἧγουν βαριδίων ἐπὶ τῶν κρασπέδων· ὑποστηρίζων τῇ ἀριστερᾷ τὸν βραχίονα τοῦ νεανίου θεραπεύει διὰ καμπύλου μαχαίριου (ὑπὸ τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς δύο βόθρια, ἴσως χάριν ἱμάντος τοῦ μαχαίριου) τὸν δεξιὸν ὤμον τοῦ νεανίου, ὅστις διαδεδεμένος τὴν κόμην καὶ γυμνὰ ὡσαύτως ἔχων τὸ δεξιὸν τοῦ κορμοῦ καὶ τοὺς βραχίονας ὑπερείδει διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν δεξιὸν πῆχυν· εἶνε δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν προσώπων, εἰ μὴ τοῦ ἀληθοῦς πρόκειται ἀπεικασία, ἡ τῆς τοῦ δεξιοῦ ὤμου θεραπείας παράστασις γραφικώτερον ἢ ὅσον θὰ ἦτο ἡ τῆς τοῦ ἀριστεροῦ. Ὁ νεανίας πατεῖ ὡσαύτως τῷ δεξιῷ ποδὶ, κάμπει δὲ τὸ ἀριστερόν σκέλος, οὗ ἡ πτέρνα ἄπτεται ὀλίγη ὑψηλοτέρου δαπέδου, ἐφ' οὗ καὶ κλίνει ἐστρωμένη, ἐν ᾗ νεανίας καθεύδων, γυμνὸς τὰ ἄνω τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ ὅπισθεν μὲν τῆς κλίνης ὄφρις, ὁ ἱερός δράκων, ἀνέριπων ἄπτεται τῷ στόματι τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ καθεύδοντος (πρὸς IG IV 951₁₁₃, Καββαδίας Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκληπ. 199, Ἀραβανινὸς Ἀσκλη. 109), ὅπισθεν δὲ τοῦ ὄφριος ἴδρυται στυλὸς μετὰ πινάκος ὑποδηλῶν ἅμα τὸ ἱερὸν ἢ τὸ κοιμητήριον (πρὸς IG IV 951₂₄, Στράβ. 374, Πλυσ. Β' 27, ΑΑΜ 1383 1384 1398 πρὸς ἄλλως 1377 1397 1841 1404, Καββαδίας ἔ. ἀ. 269 283, Ἀραβανινὸς ἔ. ἀ. 158 204) πρὸς δὲ τῇ κλίνῃ ἐν δεξιᾷ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δαπέδου ἵσταται νεανίας τῇ δεξιᾷ σεβίζων (κατεῦδων ἢ εὐχαριστῶν), διαδεδεμένος τὴν κόμην καὶ φέρον ἱμάτιον, ὅπερ, ὡς καὶ τὸ τῶν ἄλλων, γυμνὰ τὰ δεξιὰ εἶναι καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ φερόμενον ἀνέχεται ὑπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πῆχους. Ἐπὶ τοῦ γείσου εἰσὶν ἀνεγλυμμένοι δύο ὀφθαλμοί, εἰς ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου καλυπτήρος, τὸ θεῖον μᾶλλον ὑποδηλοῦντες. Ὑπὸ τὴν παράστασιν κεχά-

ὑψ. 0 52.

2 (ἐκ φωτογραφήματος τοῦ μνημείου): Ἀμφιάραος νεανίαν θεραπεύων.
Ἀρχίνος Ἀμφιαράωι ἀνέθηκεν.

ρακται: ἐπιγραφή τοῦ ἀναθέτου, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἔθνικοῦ ἀπουσίας εἰκάσαι, ἦν Ὠρώπιος. Τὸ ἀνάγλυφον, ἄλλως τε καὶ ἐνός ὄντος τοῦ ἀναθέτου, παρίστησιν ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰσως ἰάματος πράξεις.

Ἐν τῇ δυσμοδοσίῳ γωνίᾳ τοῦ διαδρόμου τῆς κρήνης ἡρέθη μικροῦ μαρμαρίνου ἀγαλματίου τοῦ Ἀμφιαράου τὸ κάτω ἡμισυ μετὰ τοῦ ὄψεως ἀνελίσσομένου, Μακεδονικῶν χρόνων, ἔτι δὲ ἀπόκομμά μικροῦ ἀναθηματικοῦ βάρου ἐπιγεγραμμένου (Κτησ[ολγίας δεινός —]) τῆς Γ' πΧ ἑκατονταετηρίδος, σκύφων ζωωτῶν ἢ ἐκτύπων καὶ ἄλλων ἀγγείων κλάσματα, στάνου λαιμός, λύχνος μετ' ἀποφύσεως διατρήτου.

Τῶν ἐκατέρωθεν τῆς στενῆς ὁδοῦ δωματίων οἱ τοῖχοι, ὡς ἐξ ἀποπεπωκότων λειψάνων φαίνεται, ἦσαν κεκονιαμένοι, φέροντες χοῖμα ἐρυθρῷ καὶ φαιῷ καὶ κίρρῳ κερωμένον, ἐπὶ τινος δὲ τοίχου σφίζονται ἔτι κατὰ γῶραν παρὰ τὸ δάπεδον λείψανα τοῦ κονιάματος φέ-

ροντα κατὰ τύπους τρεῖς χαρακτᾶς γραμμᾶς ἵνα παρέχεται λίθων ὄψις, ἄνω δέ, ὡς εἰκάσαι, πρὸς τῇ ὀροφῇ περιέθεε ζώνη ἐκτύπου κόσμου· ἐν ἄλλῳ δὲ δωματίῳ ἡρέθησαν ἀποτμήματα κονιάματος πηλοῦ ἡχυρωμένου (πρὸ. IG³ II 463^{49 68 73 82} V, 1447^{4 16}). Παρὰ τὸ δυσμικὸν ἄκρον τοῦ εἰρημένου ἀγροῦ ἡρέθη πεπτωκὸς πώρινος κίων ἀρράδδωτος, ὑψ. π. 1 69, διάμ. π. 0 44, παρὰ τοῦτον δὲ ἀπεκαλύφθη ὀχετὸς πώρινος κρυπτός, πλ. 0 26, βάθ. 0 41, πρὸς τὴν χαράδραν κατιῶν καὶ τὴν ἀρχήν, ὡς φαίνεται, ἔχων ἐκ τοῦ δυσμῶθεν ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ, ὅστις, τελευταῖος πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς ἀπαντικρὺ τοῦ κυρίως ἱεροῦ γῶρου κείμενος, καὶ ἄλλων μνημείων, ὡς καὶ διὰ σκαφικῆς διαπείρας ἐν μέσῳ που γενομένης ἐφάνη, φέρει λείψανα.

Τῶν ἄλλων εὐρημάτων μνημονευτέον ἐπὶ κράνον βάθρου, λευκοῦ μαρμαρίου, ὑψ. 0 19, πλ. 0 58, φέρον ἄνω μέγα ἡμικύκλιον κοίλωμα,

19 2 17.

ἐν τῷ ἱδρυτῷ ἄγαλμα ὑπερ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἐπιγραφὴν (τῆς Δ' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος) ἦν τοῦ 'Αμφιλόχου (πρὸ IG VII 421, Παιστ. Α' 34₃).

*Εἰς δὲ ὑρέθησαν χρυσοῦ πέταλον περιφερὲς (διαμ. 0 015, ἐνωτίου ἴσως ἐξάρτημα· νῦν AAM 14830) φέρον ἐκκρουστὴς πρόσωπον (πρὸ AAM 13382), χαλκοῦν βέλος μ. 0 075, χαλκοῦν εἰδωλίον μικρόν (ὑψ. 0 022, 'Εκάτειον, σκεύους, ὡς ἐκ λειψάνου κρίκου ἐπὶ τῆς κορυφῆς σφαιρομένου εἰκασαί, κοσμητικὸν ἐξάρτημα· νῦν AAM 14831), ὅστινος γραφικὸς στυλὸς μ. 0 114, πηλίνην φιάλη ὀμφαλωτὴ διαμ. 0 26 συντετριμμένη, πηλίνων ἀμφορέων ὄψα, ὧν ἐν μὲν φέρει ἐν περιφερεῖ σφραγίδι κηρυκείου (πρὸ Nilsson TALindos 155) καὶ περίεξ Κ/νί-διον, ἐν δὲ ἐν τετραπλευρῷ φέρει ἐπὶ 'Ιππάρχου (πρὸ DI 3549₂₅₂), 'Κνιδίων (πρὸ AM 1896 56 127 173_{252 253}, KI 1912 249. AE 1913 215 [216, Παιδίο[ν] 2 Θεωδορίδα, πρὸ DI 3549_{330 156 235 236 395} DI IV 501 502], RE 1913_{212 376-8} καὶ 1914₂₈₁). Νομί-σματα δὲ ὑρέθησαν 171 χαλκᾶ καὶ ἐν ἀργυροῦν, ἃ καὶ 'Αθίναζε κομισθέντα κατετίθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ καὶ τὰ μὲν χαλκᾶ εἰσι πρὸς ἄλλοις 'Αθηναίων, Βοιωτῶν (Ποσειδῶν μετὰ τριάντης, τρύ-παιον), Λοκρῶν, Φωκίων, Χαλκιδίων, Ὠρωπίων (ἐνθεν μὲν 'Αμφια-ράου κεφαλὴ, ἐνθεν δὲ δελφίς περὶ τριάνταν), Κωνσταντίνου τοῦ με-γάλου, τὸ δὲ ἀργυροῦν εἶνε δραχμὴ 'Αλεξάνδρου τοῦ μεγάλου (ἐνθεν μὲν ἡ 'Ηρακλείου κεφαλὴ, ἐνθεν δὲ Ζεὺς ἐπὶ θρόνου καὶ ἐπιγραφὴ 'Αλεξάνδρου).

30 1 17

Βασίλειος Λεονάρδος.

'Εν 'Ερετρίᾳ.

'Εν 'Ερετρίᾳ ὁ κ. Κ. Κουρουγιώτης κατὰ τὴν ἐφετινὴν περίοδον ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξερευνησιν τῶν *ιδιωτικῶν οἰκῶν* καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως τῆς 'Ερετρίας. 'Η ἀνασκαφὴ οὕτω ἐγένετο κυρίως ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς 'Ακροπόλεως, ἐνθα ἡ βαθεῖα ἔκταλαι ἐπίχρως παρέτερε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐκρυπτεν ἱκανὰ λείψανα ἐρείπων τῶν ἀρχαίων οἰκῶν. 'Η ἐλπίς δ' αὕτη δὲν διεψεύσθη, διότι ἐφ' ὅλο-κλήρου σχεδὸν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀνατολ. πλευρᾶς τῆς 'Ακροπόλεως ἀπεδείχθη ὅτι διατηροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καλῶς λείψανα οἰκῶν, ὧν οἱ τοῖχοι ἐνισχυοὶ σφίζονται εἰς ἱκανὸν ὕψος.

'Εκ τούτων ἀνεσκάφησαν ἐφέτος τρεῖς ὁλόκληροὶ οἰκίαι καὶ μέρη διαφόρων ἄλλων. Πενιχρότης οἰκοδομῆς καὶ διαρρυθμίσεως χαρακτη-ρίζει ταύτας, ὡς ἐκ τούτου καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, ὑπερ εἶνε λίαν ἐπικλινέες, δὲν ἦτο, φαίνεται, δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ ἐνός τῶν κανονικῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τῶν ἀρχαίων οἰκῶν. 'Αλλ' ὅμως αἱ τρεῖς ἀνακαλυφθεῖσαι οἰκίαι προσομοιάζουν μᾶλλον πρὸς τὰς ἐν Πριήνῃ «'Ελληνιστικὰς» οἰκίας, ἢ τὰς ὑστερωτέρας τῆς Διήλου.

Αἱ μεταξὺ τῶν οἰκῶν ὁδοὶ εἶνε στεναὶ καὶ σκολιαί. 'Εκ τῶν οἰκῶν ἐξήχθησαν πληθὺς ὅλη θραυσμάτων ἀγγείων, ἐξ ὧν συνεπληρώθη καὶ εἰς *ἐκτάκτου μεγέθους σκύφος* ἐκ τῶν λεγομένων «Μεγαρικῶν», ὀλί-γιστα δ' ὅμως εἶνε τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν αὐταῖς ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. 'Η ἐξακολούθησις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν μά-λιστα ἀποκαλυφθῶσι πλουσιώτεροι οἰκίαι, θὰ φωτίσῃ ἡμᾶς ἀρκούντως εἰς τὰ σκοτεινὰ ἐτι ζητήματα ἀφορῶντα τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν 'Ελ-ληνικῶν πόλεων κατὰ τὰς δύο τελευταίας π. Χ. ἑκατονταετηρίδας.

Διὰ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ἐπεδιώχθη πρὸς τούτοις ἡ συμπλη-ρωσις τῆς μελέτης τοῦ περιβάλλοντος τὴν 'Ακρόπολιν τείχους, ἀνε-καλύφθη δὲ μία νέα πόλη ἐπὶ τοῦ ΒΑ ἄκρου. Τῆς μελέτης ταύτης ἐναρξὴν ἐποιήσατο πρὸ ἐτῶν ἡ ἐνταῦθα 'Αμερικανικὴ Σχολή.

'Εν Θεσσαλίᾳ.

'Εν Θεσσαλίᾳ ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ὁ ἐκεῖ ἑφορος ἀρχαιοτήτων κ. 'Απόστ. Ἀρβανιτόπουλος τὰς ἀρχαιολογικὰς αὐτοῦ ἐρεῦνας ἐν *Παραγαῖς*, ὅπου ἀνεῖρε μικρὸν ναὸν τῆς *Κυβέλης*, ἡφαι-στέον τὸ πλείστον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ἐν αὐτῷ δ' ἐξαίρετον καὶ

εὐμέγεθες *ἀγαλματιὸν πηλινὸν* τῆς θεᾶς ταύτης, διατηροῦν ἔχον βαφῆς, καὶ *πηλίνην κεφαλὴν Σατύρου*, ἐγγὺς δὲ τοῦ ναύσκου *οἰκήματα τῆς Μυκηναίας περιόδου* καὶ ἐν αὐτοῖς ἀγγεῖα φέροντα γραπτὰς ναυτί-λους καὶ ἄλλα κοσμήματα τῆς περιόδου ταύτης. Περαιτέρω, εὐθὺς ὑπὲρ τὴν βόρειον ἀκτὴν, ἀνεῖρε *μέγα τετράγωνον οἰκοδόμημα ἀσβε-στόκτιστον*, φέρον κόγχην ἢ ἐξέδραν πρὸς Δ. Τὸ δάπεδον τούτου ἦν ἐπιστρωμένον δι' ἄπλου ψηφιδώματος, διηρείτο δ' ἐσωτερικῶς διὰ διπλῆς κιονοστοιχείας ἐξ εἰκοσι κίωνων, εἰλημένων ἐξ οἰκοδομήματος ἀρχαίου ἐλληνικοῦ.

Οἱ κίονες οὗτοι ἡρεῖοντο κάτωθεν ἐπὶ μεγάλων μαρμαρίνων βά-θρων, ὧν δύο ἐξήχθησαν καὶ τὸ μὲν ἐν τούτων ἔφερε ποτε χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Γυμνασιάρχου *Φίλωνος Ἀμφιναεῖος*, ὡς δηλοῖ μακρὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ, τὸ δ' ἕτερον μαρμαρίνον ἀνδριάντα, κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ ἀντιστρατήγου καὶ πρεσβευτοῦ *Ρούφου*, ὃν ἀνέθηκαν οἱ *Δημη-τριεῖς*, κατόπιν δὲ τοῦ Γαίου 'Ιουλίου Καίσαρος, αὐτοκράτορος θεοῦ. Διὰ τῆς ἀναθέσεως ταύτης βεβαιούται ὅτι ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος πόλις εἶνε ὄντως ἡ *Δημητριάς*, γνῶμην ἣν ὁ ἑφορος ἀρχαιοτήτων κ. 'Αρβανι-τόπουλος ἀπὸ ἐτῶν ἥδη μετὰ πειστικότητος ὑποστηρίζει· εὐρέθησαν δὲ καὶ δεκαπέντε τμήματα ἐτέρων βάθρων καὶ ψηφισμάτων τοῦ κοινοῦ τῶν Μαγνητῶν καὶ Δημητρίων καὶ ναὸς ὑπερκείμενος τῆς μνημονευ-θείσης θέσεως, οὗτινος μόλις τὰ ἐπὶ τοῦ βράχου πρῶτα ἐρείσματα τοῦ στερεοῦσάτου ὑπελείφθησαν καὶ τινὰ πύρινα μέλη καὶ βάθρα ἀγαλ-μάτων.

'Εν δὲ τοῖς ἀρχαίοις *Γόννοις*, τὸ μὲν ἐν Γοννοκονδύλῳ ἢ 'Ολυμ-πιᾷδι *Ἡρόφον τοῦ Δαμοκράτους* ἀνέσκαψεν ὁ αὐτὸς ἑφορος μόνον ἐπὶ τινὰ χρίνον, ἀνευρὼν δύο τάφους ἐν τῇ τύμβῳ, πάλαι σεσλημένους, τὸν δ' ἐν τῇ 'Ακροπόλει τῶν Γοννέων γνωστὸν ἐπίσης ἐκ προγενε-στέρων ἀνασκαφῶν *Ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος* ἐξηρευνήσεν ἐκ νέου καὶ εὖρε τμήματα τριῶν ψηφισμάτων. Συγχρόνως ἐπελήφθη τῆς ἀνα-σκαφῆς *ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος*, κειμένου ἐπὶ λόφου ἐν μέσῳ τῆς ἀρ-χαίας ταύτης πόλεως, οὗ ἐξηρευνήθη τμήμα μόνον τοῦ περιβόλου. 'Εν αὐτῷ ἀπεκαλύφθησαν ὑπὲρ τὰς *τρεῖς ἑκατοντάδας ἀναθηματικῶν στήλων*, ὧν αἱ διακόσιαι ἀκέραιαι ἢ εἰς θραύσματα φέρουσιν ἐπιγραφὰς *Ἀρτέμιδι τῇ Λοχίᾳ*, *Ἀρτέμιδι Γενετιᾷ* ἢ *Εἰλειθυίᾳ*. Εἰς τὴν τε-λευταίαν ταύτην ἀνέθηκε γυνὴ τις, Μενέπολις, στήλην ὡς *πανσοτό-κεια* (παιδοτόκεια).

'Επὶ τινων τῶν στήλων ὑπῆρχον γραπτὰ παραστάσεις, ἐξίτηλοι ἤδη ὑπὸ τοῦ χρόνου γενομένοι, ὀλιγάριθμοι δὲ τινες ἔφερον ἀναγλύ-πους παραστάσεις. 'Εκτὸς τούτων ἀνευρέθησαν δεκάδες τινὲς κεφα-λῶν μαρμαρίνων καὶ πηλίνων, ὧν τινὲς εἰσι ἀρίστης τέχνης καὶ δια-τηρήσεως, πρὸς δὲ πλείστα μέλη μαρμαρίνων ἀγαλματιῶν, τινὰ δὲ καὶ ἀκέραια, δύο χρυσᾶ φύλλα μετ' ὅπῃς ἐξαρτήσεως πρὸς ἀνάθεσιν, καρφίδες τινὲς ὁστέιναι, κεραμίδες ἐπιγεγραμμέναι πολλαί, πεντηκοντάς μεγάλων καὶ μικρῶν βάθρων καὶ στήλη ἀκεραία ἀναθηματικὴ φέρουσα ἀναθηματικὸν ἐπίγραμμα.

Εκ πάντων τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως εἰκάξει τις ὅτι ἐὰν οὕτω βρα-χεῖα ἀνασκαφὴ τοσοῦτον ἀμνηστὸν ἀρχαίων μνημείων εἰς φῶς ἦγαγεν, ὅποια θαυμαστὰ ἀποτελέσματα θέλει ἔχει συστηματικὴ καὶ συνεχὴς ἐν τῷ μέλλοντι ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἐκείνῳ τῆς Θεσσα-λίας χώρῳ.

'Εν Νικοπόλει.

'Εν Νικοπόλει τῆς 'Ηπείρου εἰργάσθη καὶ ἐφέτος κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον ὁ ἑφορος ἀρχαιοτήτων κ. 'Αλέξ. Φιλαδελφεύς, ἐξα-κολούθησας τὴν ἀνασκαφὴν τῆς περιφέρειας Χριστιαν. Βασιλικῆς Δουμε-τίου, ἣν ἀνέσκαψε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1915 καὶ τῆς περιγραφῇ μετὰ τῶν θαυμασίων ἐν αὐτῇ ψηφιδωτῶν ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκ τοῖς Α' καὶ Β' καὶ τοῖςδε τοῖς τεύχεσι ε. ἔ. τῆς ἀρχαιολ. 'Εφημ. Κατὰ τὸ τρ. ἔτος ὁ κ. Φιλαδελφεύς ἀπεκάλυψε τὰ δύο πλευρικὰ κλίτη (βορεινὸν καὶ μεσημβρ.) τῆς Βασιλικῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθη-σαν πλείστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἰδίως κιονόκρανα καὶ ἐπικράνα βυζαν-τινοῦ τύπου καὶ ἄλλαι ἐκ μαρμαρίου γλυφαί. Εἴτα ἀνέσκαψε τὴν βο-

ρεινήν πτέρυγα τοῦ *Νάρθηκος*, ἥτις εἶχε μόνον ἐν μέρει ἀνασκαφῇ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἡ δὲ ἀπεκαλύφθη αὕτη ὁλόκληρος, ἔχουσα σχῆμα τετραγωνικόν, διαίρεται δὲ εἰς δύο τμήματα διὰ δύο ἐκατέρωθεν παραστάδων προσεγυῶν εἰς μήκος 1,14. Ὁλόκληρου τοῦ μεγάλου τούτου τετραγώνου τὸ δάπεδον εἶνε κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ γεωμετρικοῦ ἐκ πλοχμῶν πολυχρῶμων σχήματος, κατὰ δὲ τὴν ΝΑ γωνίαν αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη *ὀρθογώνιον ἐπίμηκες τετράπλευρον θεμελίον* ἐκ μεγάλων παχυτάτων καλλίστης κατασκευῆς πλίνθων μήκους 2,60 καὶ πλ. 1,80. Ἀνασκάψας τούτο οὐδὲν εὗρεν ὑπ' αὐτό, φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐπὶ τούτου θεμελιωτο βαρὺ τι καὶ μέγα μνημεῖον, πιθανώτατα σαρκοφάγος. Τὴν γνώμην ταύτην ἐνισχύει ἡ ἀνέυρεσις ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ μεγάλου τούτου δωματίου *πλείστον τεμαχίων μαρμαρίων κιονίσκων καὶ πλακῶν*, ἐξ οὗ συνηρμολόγησεν ὁ κ. Φιλαδελφεὺς ἐπὶ ὅλους κιονίσκους ἐνὸς μ. ὕψος καὶ δύο μεγάλας πλάκας,

ΔΟΜΗΤΙΟΣ ΜΕΝ Ο ΠΡΩΗΝ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΟΝ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝ ΟΙΚΟΝ
ΔΟΜΗΤΙΟΣ ΔΕ Ο ΝΥΝ ΓΕ ΝΠ ΕΩ'Ν ΕΚΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ
ΔΥΝΑΜΙ ΧΡ ΤΗΝ ΠΑΣΑΙ ΕΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣΕΝ ΤΡΙΣΤΩΝ
ΕΥΦΡΟΣΥΝΟΣ ΜΗΝ ΕΝ ΤΩ ΝΕ Ω Ω Σ ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΡΟΥ ΠΗΜΑΙ...
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΚΑΤΕΡΟΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΝ ΤΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

ἤτοι: Δομήτιος μὲν ὁ πρῶην τὸν σεβάσμιον κατεσκεύασεν οἶκον, Δομήτιος δὲ ὁ νῦν γε ΝΠ (Νικοπόλεως) ἐόν, ἐκείνου καὶ τῆς Ἱερωσύνης διαδόχος, δυνάμει ΧΡ (Χριστοῦ) τὴν πᾶσαν ἐκαλλιέργησε τρίστων. Εὐφρόσυнос μὴν ἐν τῷ νεῷ ὡς μαθητῆς τοῦ προτέρου πημαι... (ποιμήναντος;) Δημητρίου Μάρτυρος ἑκάτερος εὐχαριστῶν τῇ προστασίᾳ.

Πρὸ τῆς Πύλης ταύτης σχηματίζεται *προθύρον* ἢ πρόθυλον πλακόστρωτον.

Μετὰ τὴν ὁλοσχερῇ ἀνασκαφὴν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης Χριστιαν. Βασιλικῆς, ἥτις ἀνάγεται πιθανώτατα κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. μ.Χ. ὁ κ. Φιλαδελφεὺς ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐναντι ταύτης, πρὸς Δ. κειμένου μεγάλου *Περιστευλίου*, ὅπερ πρὸς διετίας εἶχεν ὁ ἴδιος ἀνασκάψει. Διὰ τῆς ἐφετείνης σκαφικῆς ἐργασίας ἀπεκαλύφθη τὸ πλείστον τῶν περὶ τὸ περιστευλίον δωματίων, ἐξ ὧν τινὰ εἰσιν ἐπεστρωμένα διὰ ψηφιδωτῶν. Οὕτω πρὸς Ν. ἀπεκαλύφθη τοιοῦτον ἀρίστης τέχνης, πλὴν δυστυχῶς λίαν κατεστραμμένον. Ἐπὶ τούτου παρίσταται κατὰ μὲν τὰς τέσσαρας πλευρὰς περίξ, ἐν εἴδῃ πλαίστιου, πολυσύνθετον καὶ πολύχρωμον κόσμημα ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων. Μετὰ τοῦτο ἔπεται σειρά ἀλληλοσυμπλεκόμενων κύκλων ἐκ κλάδων μετὰ φύλλων, ἐντὸς δὲ τούτων παρίστανται ζῶα, πτηνὰ, ἀλληγορικαὶ κεφαλαί, θηρευτῆς γυμνὸς εἰς μικρὸν σχῆμα βάλλων κατ' ἀγρίου θηρίου, καρποὶ κλπ. κλπ. Τὸ μέσον τοῦ ψηφιδωτοῦ διαπέδου κατεῖχε μέγας *τετράγωνος πίναξ*, οὗ δυστυχῶς ἠφανίσθη τὸ πλείστον μέρος.

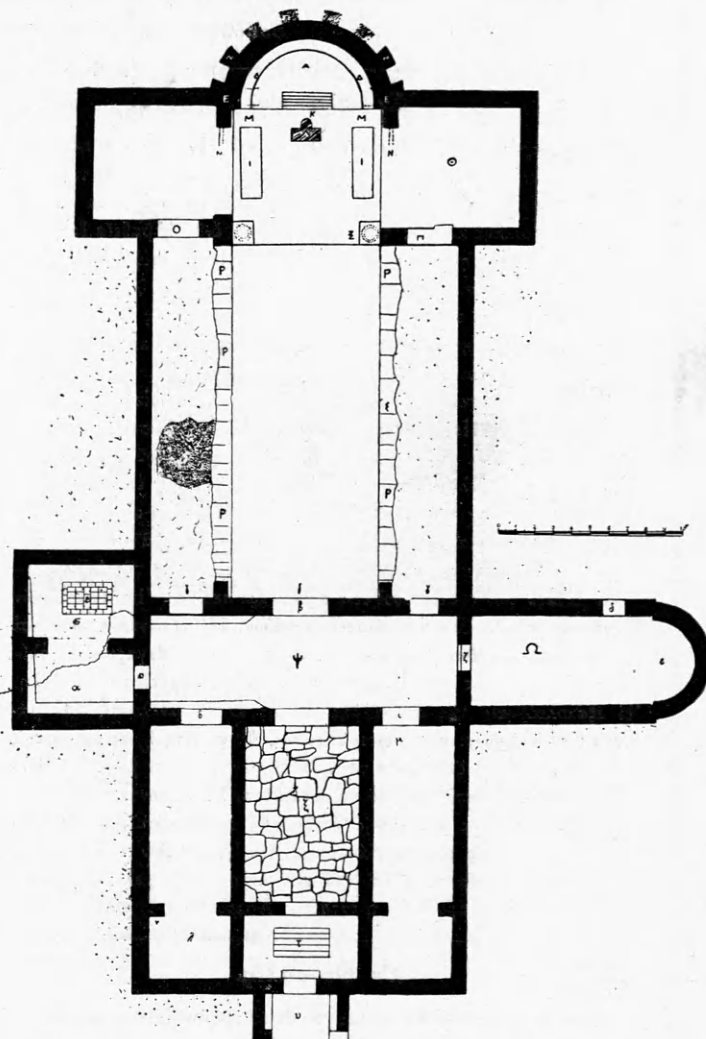
Ἀλλὰ καὶ πρὸς Α. ἀπεκαλύφθη ἕτερον μέγα δωμάτιον, οὗ ἡ εἴσοδος ἀποτελεῖτο πρὸς Δ. ἐκ δύο κίωνων, ὧν ἐσώθησαν μόνον αἱ βάσεις καὶ δύο ἐκατέρωθεν παραστάδες. Καὶ τοῦ μεγάλου τούτου δωματίου τὸ δάπεδον ἔφερε ψηφιδωτὴν διακόσμησιν, ἥς δ' ὅμως δὲν ἐσώθησαν ἢ μόνον τὰ πρὸς τὸν μεσημέρ. τοῖχον τμήματα. Ἐπὶ τούτων παρίστανται *Τρίτωνες* εἰς φυσικὸν μέγεθος κρατοῦντες δι' ἄλυσου θαλασσίους δράκοντας, εἶτα δελφίνες καὶ τὰ παραπλήσια.

Ἡ μεγάλη αὕτη αἴθουσα ἦτο *λουτρόν*. Τοῦτο δὲ διεπιστώθη κατὰ τὸν μᾶλλον ἀναμφισβήτητον τρόπον, διότι ἀνασκαφθέντος τοῦ κέντρου, ὅπου ἦτο κατεστραμμένον τὸ ψηφιδωτόν, ἀπεκαλύφθη ὅλος ἀπροσδοκῆτως κάτωθεν, εὐθὺς ὑπὸ τὸ ὑπόστρωμα τοῦ ψηφιδωτοῦ, μέγα ἀλλὰ χαμαλὸν *ὑπόστρων ὑπόγειον*, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ μικρὰ διαστήματα (0,35 μ) πλίνθινοι κίονες ὑποβαστάζουσι τὸ ἄνωθεν δάπεδον τῆς αἰθούσης. Οἱ κίονες οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ διακοειδῶν πλίνθων, οἱ τινὲς εἰσιν ἐπιτεθειμένοι ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἐτέρου εἰς ὕψος ἡμίσεος μέτρου. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο κατασκεύασμα ἐχ-ησίμευεν πρὸς θέρμανσιν τοῦ ἄνωθεν δωματίου, ἐκαλεῖτο δὲ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους *ὑπόκαυστον*. Τοιαῦτα ὑπόκαυστα διεσώθησαν πλείστα ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς Θερμαῖς,

αἵτινες θὰ εἶχον περίπου τὸ μήκος καὶ πλάτος τοῦ ἀποκαλυφθέντος θεμελίου, ἂν καὶ ἐλλείπουσι πλείστα τεμαχία ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο.

Μετὰ τοῦτο ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ὑπολοίπου τμήματος τοῦ *Ἐξωνάρθηκος* καὶ τῆς *κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ*. Ἐν τῷ Ἐξωνάρθηκι ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ κέντρῳ μέγα *πλακόστρωτον τετράγωνον*, ὅπερ θὰ ἦτο ὑπαίθριον, περιβαλλόμενον περίξ ὑπὸ ταπεινοῦ τοιχείου (πεζουλίου), περίξ δ' ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐξωνάρθηκος ἦτο ἐπεστρωμένη διὰ ψηφιδωτοῦ, ὁμοίου πρὸς τὸ πέρυσιν ἀποκαλυφθὲν τμήμα. Τέλος πρὸς Δ. τούτου ἀνεσκάφη ἡ κυρία μεγάλη τοῦ ναοῦ Πύλη, πλάτους 2 περίπου μ. Πρὸ ταύτης, ἐντὸς τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ εἰς ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς Πύλης ἀπόστασιν ἀπεκαλύφθη *μεγάλῃ ἐπιγραφῇ* μήκους 3 μ. καὶ πλ. 1,50. Ὑψ. δὲ τῶν ψηφίων 0,22. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει ὧδε:

ἐν Ἑλλάδι δὲ πρὸ ἐξαετίας εὐρέθησαν ἀκριβῶς ὅμοια ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἡλίδος (παρὰ τὸ Γαστοῦνι), ταῖς ἐνεργηθείσαις ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις Αὐστριακῆς Ἀρχαιολ. Σχολῆς.

Κάτωψις Χριστιαν. Βασιλικῆς Δουμητίου ἐν Νικοπόλει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Δεκέμβριον ἔξε- μέτρησε τὸ ζῆν σεβαστὸν καὶ πεφιλημένον μέ- λος τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν οἰκογενείας, ὁ Κα- θηγητὴς τῶν Ἑλλήν. Γραμμάτων καὶ Σύμβου- λος τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας, **Γεώργιος Πα- παβασιλείου**. Ἡ «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς» ἰδιαιτέρως θρηνεῖ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἐν αὐτῷ πο- λυτίμου συνεργάτου, ὅστις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πλείστας ὅσας ἐμβριθεῖς καὶ σοφὰς ἐν αὐτῇ ἐδημοσίευσεν διατριβάς. Ὁ μεταστάς ἐγεν- νήθη ἐν Χαλκίδι τῷ 1846, ὅπου καὶ συνεπλή- ρωσε τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐγκυκλοπαιδικὰς σπου- δάς. Βραδύτερον ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἑθν. ἡμῶν Πανεπιστημίου, μετὰ εὐσυνειδήτους δὲ καὶ ἐν- δελεχεῖς μελέτας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, εὐθὺς δὲ μετ' ὀλίγον διωρίσθη καὶ Καθηγητὴς ἐν διαφόροις Ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Μεσ. Ἐκπαι- δεύσεως. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὁ Γ. Παπαβασι- λείου ἠὲδοκίμησε λίαν, διότι οὐ μόνον μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου ἐδίδαξε τοὺς ἑλλήνας ποιη- τὰς καὶ συγγραφεῖς εἰς γενεὰς ὅλας ἑλληνο- παιδῶν, ἀλλὰ καὶ πλείστα διδακτικὰ βιβλία ἐξέδωκε, πρὸς δὲ καὶ διατριβάς κριτικὰς καὶ ἐρ- μηνευτικὰς τῶν ἑλλήν. συγγραφέων συνέγρα- ψεν, ἐν αἷς καταφαίνεται ἡ βαθεῖα τοῦ ἀν- δρὸς ἑλληνομάθεια.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1877 διωρίσθη Καθη- γητὴς καὶ εἶτα Γυμνασιάρχης τοῦ Β' ἐν Ἀθή- ναις Βαρβακείου, συγχρόνως δ' ἐξελέγη καὶ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Καθηγητῶν τῆς Μεσ. Ἐκπαιδεύσεως, ἐργασθεῖς ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς Παιδείας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς. Τίς δ' ὅμως θὰ πιστεύσῃ ὅτι μετὰ τοιαύτην πολυ- ετῇ καὶ ἐθνικωτάτῃ ἐργασίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐν τέλει οἶονεῖ ὡς ἐπιβράβευσιν δι' ὅσα ὁ ἀείμνηστος συνετέλεσεν ὑπὲρ τῆς ἑλλη- νικῆς παιδείας ἀπέλυσεν αὐτὸν πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν τῆς θέσεως τοῦ Γυμνασιάρχου!...

Πλὴν τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ εὐτυχῶς ἵνα ὁ Παπαβασιλείου ἐπιδοθῇ ἤδη ὀλοφύχως τῇ πεφιλημένῃ αὐτοῦ ἀρχαιολογ. Ἐπιστήμῃ, πρὸς ἣν ἀπὸ μακρῶν χρόνων οἰκειότατα προσέκειτο, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1882 ἦτο ἐταῖρος τῆς Ἀρ- χαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1899 καὶ Σύμβουλος ταύτης.

Ὡς ἀρχαιολόγος δ' ὁ πολύκλαυστος ἡμῶν συναδέλφος δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὸ κα- θαρῶς θεωρητικὸν μέρος τῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως διὰ τῆς σκαπάνης ἀνεδίφησε καὶ ἐξηρεύνησε τὸ πάτριον ἔδαφος, δεκαετίαν δ' ὄλην (1902-1912) ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Εὐβοίᾳ, ἐξ ὧν πλείστα σπουδαιότατα ἐπιγρα- φικά τε καὶ Τέχνης μνημεῖα προῆλθον εἰς φῶς, κοσμοῦντα νῦν τὸ μικρόν, ἀλλ' εὐπρεπὲς ἐν Χαλκίδι Μουσεῖον, ἡ ἴδρυσις καὶ κατάρτισις τοῦ ὁποίου ὀφείλονται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἁο- κνον καὶ ἀκατάβλητον μέριμναν τοῦ μουσοτρα- φοῦς καὶ φιλοπόλιδος Χαλκιδέως.

Πρὸ τινων δ' ἐτῶν ἡ Ἀρχαιολ. Ἐταιρεία τιμῶσα τὴν ἐργασίαν τοῦ Συμβούλου αὐτῆς ἰδίαις δαπάναις ἐξέδωκεν ἐν πολυτελεῖ τεύχει τὰς περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ τάφων ἀνασκαφικὰς ἀρχαιολογικὰς τοῦ Παπαβασιλείου ἐρεῦνας.

Ἄμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ πο- λυτίμου συναδέλφου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρ- χαιολογικῆς Ἐταιρείας συνελθὼν εἰς ἑκτακτον συνεδρίαν ἐψήφισε τιμῆς ἕνεκα τὴν κατάθεσιν στεφάνου ἐπὶ τῆς σοροῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς προση- κούσης ὑφ' ἐνὸς τῶν Συμβούλων προσφωνή- σεως, τὴν ἀνάρτησιν μεσιστίου τῆς σημαίας ἐν τῷ Καταστήματι αὐτῆς καὶ ὅπως ἐν σώματι ὀλόκληρον τὸ Συμβούλιον συνοδεύσῃ μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ κατοικίας τὴν ἐκφορὰν τοῦ μεταστάντος Συμβούλου.

Α. Φ.

ΕΚΔΟΘΗΣΑΙ ΤΟΔΕ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ (3^{ον} καὶ 4^{ον} = σελ. 65-124) τῇ 28 2 17.

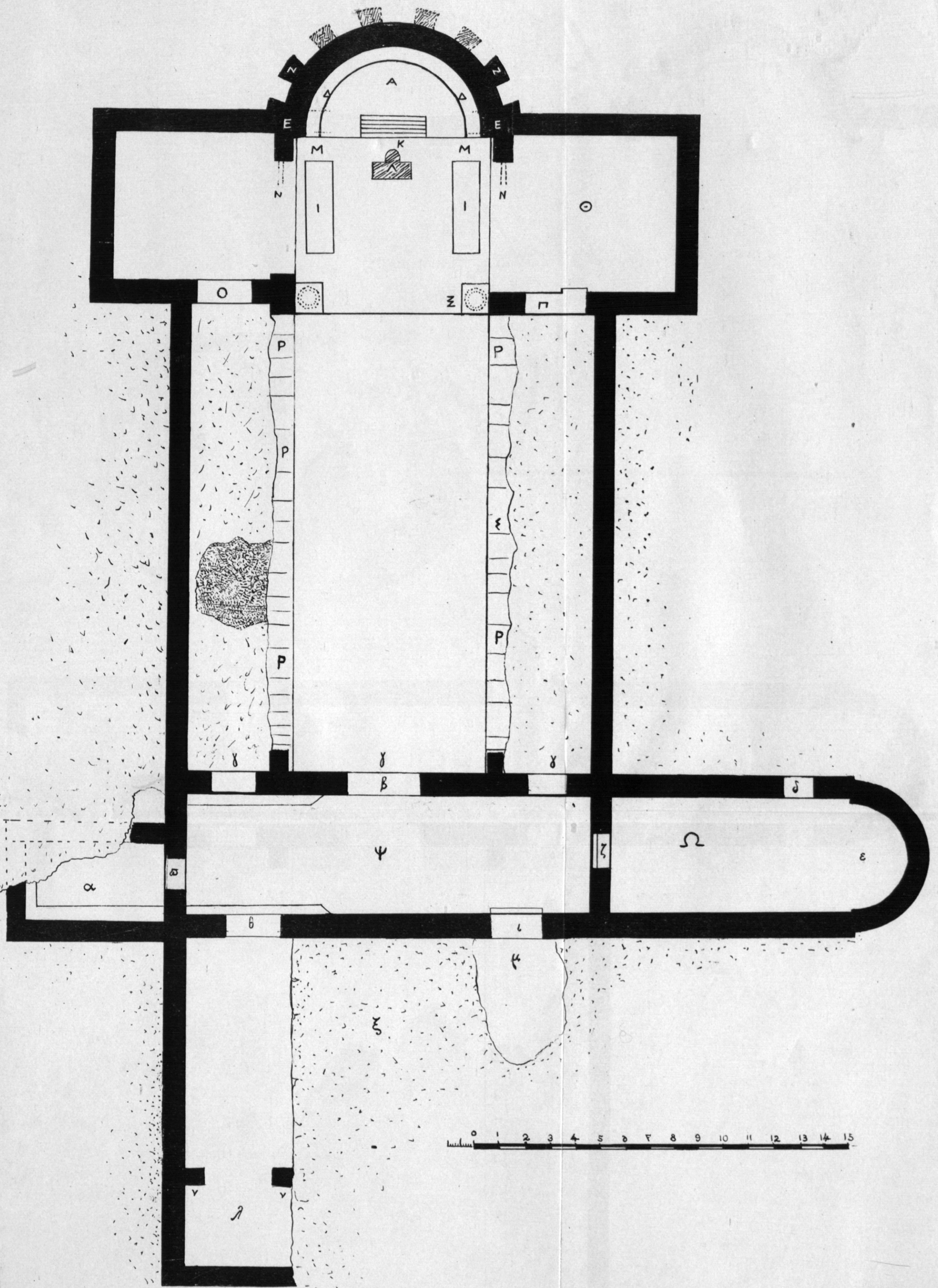
Ἐπιτύμβιος στήλη.

Ἐπιτύμβιος στήλη.

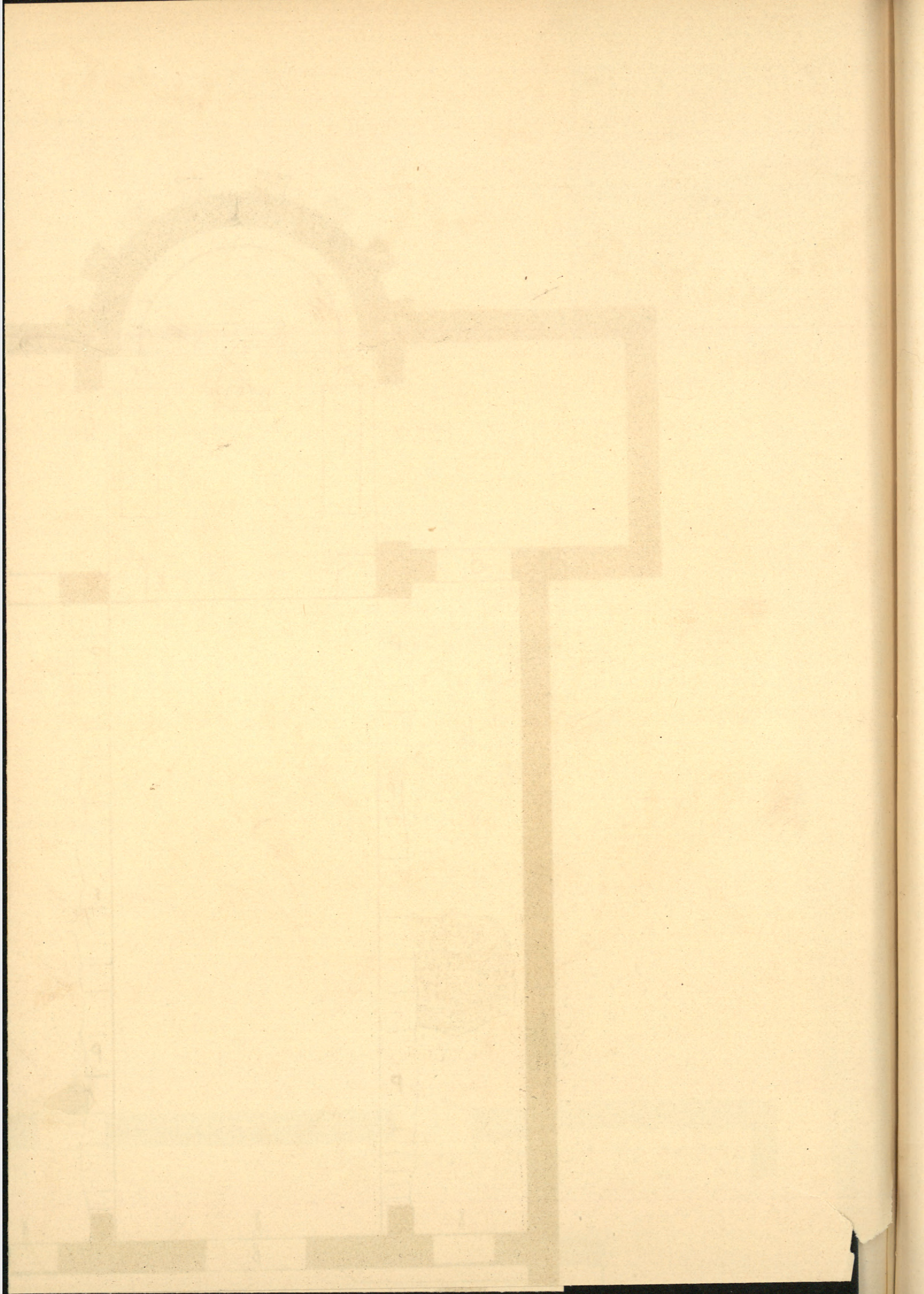

Ἀνάθημα ἡρώων.

Ἀνάθημα ἡρώων.

Κάτοψις ἀρχαιοτάτης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς ἐν Νικοπόλει.

(Ὁ πίναξ οὗτος ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας παρελείφθη ἐκ τοῦ τεύχ. 3ου καὶ 4ου τῆς ΑΕ 1915).

Κύλιξ ἐκ Μυκαλησοῦ (Ῥεισιώνας).

Τάφος 12 ἀρ. 42.

(Μελανόμορφοι κύλικες ἐκ Ῥειτσώνας τῆς Βοιωτίας· ὑπὸ **Percy N. Ure**) (ΑΕ. 1915 σελ. 127).

(Ὁ πίναξ οὗτος ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας παρελείφθη ἐκ τοῦ τεύχ. 3ου καὶ 4ου τῆς ΑΕ 1915).

Κύλιξ ἐκ Μυκαλησσοῦ (Ῥειτσώνας).

Τάφος 12 ἀρ. 42.

Εἰκ. 6. Δυτική πλευρὰ τῆς Ζωοφόρου τοῦ Ὁκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 7. Δυτική πλευρὰ τῆς Ζωοφόρου τοῦ Ὁκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 8. ΒΑ. γωνία Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 9. Βορ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

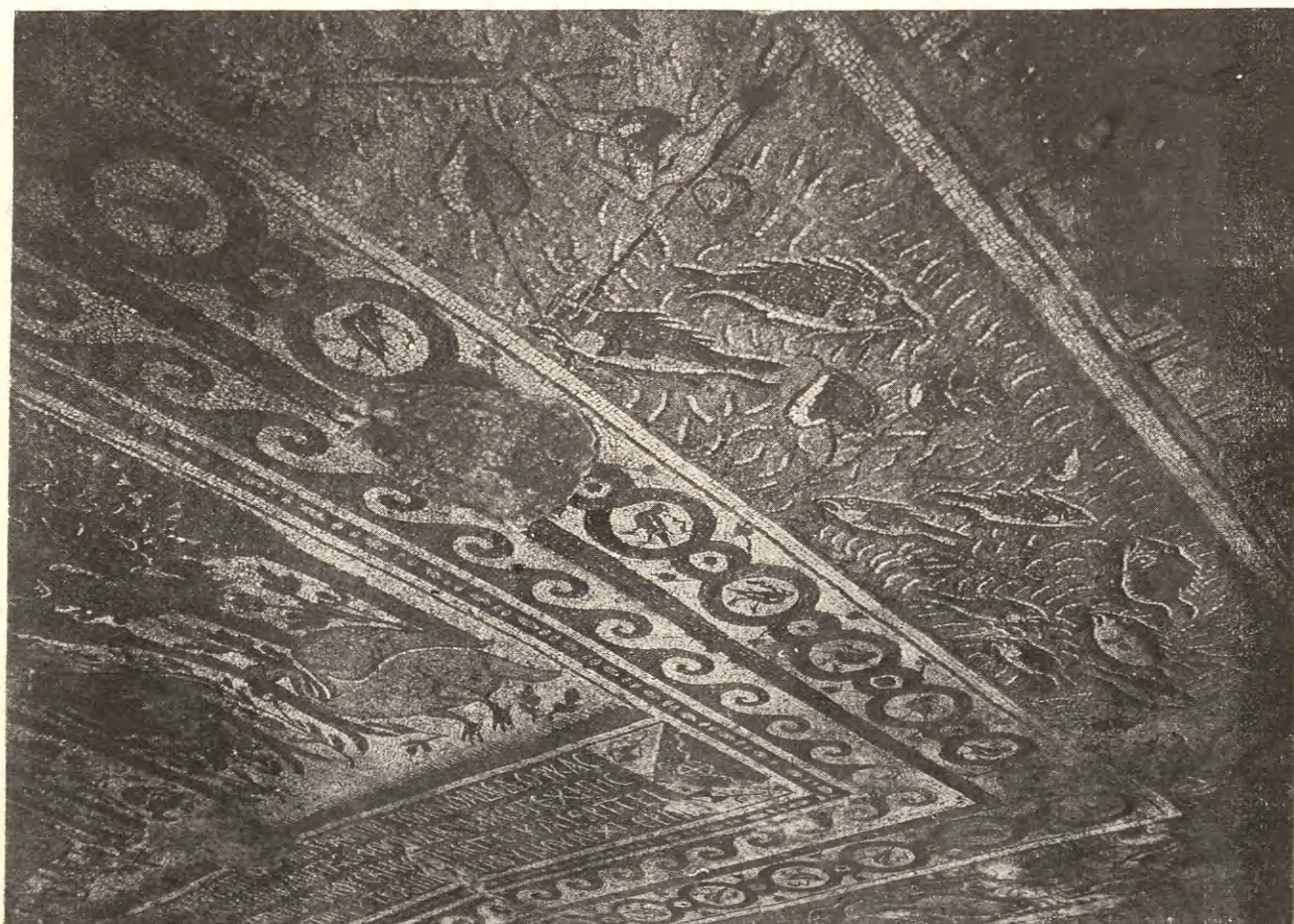
Εἰκ. 10. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωροφόρου Ὀκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰκ. 11. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωροφόρου Ὀκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. — Ἀλιεύς.

Εἰκ. 12. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. — Ὀκτάπους κλπ.

Εἰκ. 13. Μεσημβρ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὠκεανοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. — Ἀλιεὺς κλπ.

Εἰκ. 14. Κεντρικός πίναξ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. Παράστασις κήπου μετὰ πηγῶν καὶ ἐπιγραφή.

Εἰκ. 15. Βορ. πλευρὰ (ΒΑ. γωνία) Ζωοφόρον Ὁκεανῶν ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ὁφελλώρας.

Εἰκ. 16. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ἀλιεύς.

Εἰκ. 17. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Μέγας ἰχθύς.

Εἰκ. 18. Ἀνατολ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Μέγας ἰχθύς.

Εἰκ. 19. Μεσημβρ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁκεανοῦ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Ἀλιεὺς κλπ.

Εἰκ. 20. ΝΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἄρκτου.

Εἰκ. 21. Ανατολὴ πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατ' ἐλάφου.

Εἰκ. 22. ΒΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλον κατ' ἐλάφου.

Εἰκ. 23. Βορ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλον κατ' ἄρκτου.

Εἰκ. 24. ΒΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατὰ ταύρου.

Εἰκ. 25. Ἀνατολ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλων κατὰ εὐαίνης.

Εἰκ. 26. ΝΑ. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς βάλλον κατὰ κάπρον.

Εἰκ. 27. — Μεσημβρ. πλευρὰ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θηρευτὴς ἐπιτιθέμενος μετὰ ξίφους κατ' ἀλέκτορος

Εἰκ. 28. Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Παράστασις δύο πολεμιστῶν.

Εἰκ. 29. Κεντρικὸς πίναξ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ.— Παράστασις δύο πολεμιστῶν.

